

T.C.
Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Radyo-Televizyon Bilim Dalı

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN
SİYASAL SORUNLARI

(Doktora Tezi)

Süheyla Savcı

Tez Danışmanı: Prof.Dr.Alım Şerif Onaran

İstanbul - 1989

Ö N S Ö Z

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilânı ile Kıbrıs Türk Toplumı Rumlara köle olmadan, hür olarak "yaşamak hakkına" kavuşmuştur.

Bu fiili durumun oluşturduğu huzur ve güven ortamının, kalıcı bir barışa katkıda bulunması dileğiyle...

Bu çalışmanın hazırlanmasında başından sonuna kadar yardım ve desteğini esirgemeyen, değerli fikirleri ile çalışmayı yönlendiren hocam ve danışmanım Prof.Dr.Alim Şerif Onaran'a teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca konunun saptanmasında emeği bulunan değerli hocam Prof.Dr.İsmet Giritli'ye, bu çalışmanın gerçekleşmesinde büyük katkıları bulunan kütüphane ve arşiv görevlilerinin tümüne, fikirleri ve hertürlü yardımı ile çalışmaya büyük destek veren eşim Doç.Dr.M.Emin Savcı'ya şükranlarımı arz ederim.

- İÇİNDEKİLER -

Sayfa

GİRİŞ

1

BİRİNCİ BÖLÜM

I. KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN İLANINA KADAR KIBRIS'TA MEYDANA GELEN SİYASAL GELİŞMELER	1
A. ESKİ ÇAĞLARDA KIBRIS	1
1. Osmanlı Egemenliği Dönemi (1571-1878)	5
2. İngiliz Yönetimi Dönemi (1878-1960)	6
a) İngiltere'nin Kıbrıs'ın Yönetimini Devralması	9
b) Kıbrıs Sorununun Uluslararası Bir Nitelik Kazanması	14
B. BAĞIMSIZ KIBRIS CUMHURİYETİ DÖNEMİ (1960-1974)	20
C. TÜRK BARİŞ HAREKATI DÖNEMİ (20 Temmuz 1974)	28
1. Barış Harekâtı Öncesi Kıbrıs'taki Durum	28
2. Birinci Cenevre Görüşmeleri	31
3. İkinci Cenevre Görüşmeleri	33
D. KIBRIS TÜRK FEDERE DEVLETİ DÖNEMİ (1975-1983)	33

İKİNCİ BÖLÜM

II. KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ	40
A. KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN İLANI	40
1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık İlânının Gerekçeleri	46
2. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık İlânının Dünya'daki Tepkileri	54
a) KKTC'nin Bağımsızlık İlânına Devletlerin Tepkileri	56

	<u>Sayfa</u>
1. Taraf Devletlerin Tepkileri	56
1.1. İngiltere'nin Tepkisi	56
1.2. Yunanistan'ın Tepkisi	68
1.3. Türkiye'nin Tepkisi	73
2. Kıbrıs Rum Yönetiminin Tepkisi	84
3. Diğer Devletlerin Tepkisi	90
3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Tepkisi	90
3.2. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Tepkisi	95
3.3. Fransa'nın Tepkisi	96
3.4. Almanya'nın Tepkisi	96
3.5. Avusturya'nın Tepkisi	98
3.6. Danimarka'nın Tepkisi	98
3.7. İspanya'nın Tepkisi	98
3.8. Kanada'nın Tepkisi	98
3.9. Japonya'nın Tepkisi	99
3.10. İtalya'nın Tepkisi	99
3.11. İsveç'in Tepkisi	99
3.12. Hindistan'ın Tepkisi	99
3.13. Pakistan'ın Tepkisi	100
b) KKTC'nin Bağımsızlık İlânına Uluslar - arası Kuruluşların Tepkileri	100
1. Nato	100
2. Avrupa Konseyi	101
3. Birleşmiş Milletler Teşkilatı	103
4. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)	108
5. Avrupa Parlamentosu	110
B. KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN İLANINDAN SONRA BAŞLATILAN TOPLUMLAR ARASI GÖRÜŞMELER	111
1. KKTC'nin İlânından Sonra Türk ve Rum Top- lumlari Arasındaki Temaslar	111
2. BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Toplumlulararası Görüşmelere Esas Olmak Üzere Sunduğu Öneriler	118

	<u>Sayfa</u>
a) BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Gözetiminde 1984 Yılında Gerçekleştirilen "Dolaylı" Kıbrıs Görüşmeleri ve Genel Sekreter'in Taraflara Sunduğu Öneriler	118
b) BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar Tarafından Başlatılan "Doğrudan" Kıbrıs Görüşmeleri ve 17 Ocak 1985 Zirve Toplantısı	151
c) BM Genel Sekreteri Perez de Culler'ın Kıbrıs Görüşmelerinde Taraflara Sunduğu 29 Mart 1986 Belgesi	160
d) BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Kıbrıs Özel Temsilcisi Oscar Camillion Aracılığı İle Yeniden Başlatılan Kıbrıs Görüşmeleri ve Denктаş-Vasiliu Zirvesi	176
e) Toplumlararası Görüşmelerin Değerlendirilmesi	202
C. KIBRIS SORUNUNUN ÇÖZÜM YOLLARI	213
SONUÇ	225
KAYNAKLAR	233

- K I S A L T M A L A R -

AA	: Associated Press Agency
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: adı geçen eser
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGS	: Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri
C	: Cilt
İÜHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD	: Kıbrıs Türk Federe Devleti
MGK	: Milli Güvenlik Konseyi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNFICYP	: Kıbrıs Barış Gücü

GİRİŞ

Günümüzün Türk Dış Politikasında önemli bir rol oynayan ve Türkiye'yi uluslararası platformlarda doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkileyen Kıbrıs sorununu anlayabilmek için, sorunun tarihsel nedenlerini, başlangıcını ve gelişimini incelemek gerekmektedir.

"Kıbrıs Adası" 1571 yılında, Osmanlı İmparatorluğu zamanında Venedikliler'den alınarak topraklarımıza katılmış ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonuna kadar Türk hâkimiyetinde kalmıştır.

Kıbrıs, Osmanlı İmparatorluğu'nun Rus tehdidine karşı korunması maksadıyla, gizli bir Osmanlı-İngiliz antlaşması neticesinde ve "geçici olmak kaydıyla" 1878 yılında, "geniş bir kültür mirası ve kalabalık bir Türk nüfusu" ile İngiltere'nin idaresine verilmiştir. İngiltere yönetiminde 36 yıl kalan ada, Birinci Dünya Savaşı'nda, Osmanlı Devletinin müttefikler aleyhine savaşa girmesiyle, İngiltere tarafından, bir oldu bitti ile "ilhak" edilmiştir. Kıbrıs'ın 1924 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile de İngiliz kolonisi haline getirildiği Türkiye tarafından resmen kabul edilmiştir.

Fakat, İngiliz yönetiminde geçen süre, Türk toplumunun gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu nedenle, 1878'de 60.000 olan ve çoğunlukta bulunan Türk nüfusunda yıllık nüfus artışı uzun süre durmuş, "İngilizlerin planlı olarak adaya Rum göçmenleri kabul etmesiyle, çoğunlukta bulunan Türkler süratle azınlık durumuna düşürülmüştür".

Aslında, Türk halkının, Osmanlı Devleti'nin çekildiği toprakları İngilizlere derhal terketmekle gösterdiği tarihi temayül yüzünden, adadaki Türk nüfusu azalmaya devam etmiştir.

Öteyandan, İngilizlerin, Lozan Antlaşmasına göre, Kıbrıs Türklerine İngiliz tabiyetine geçip Kıbrıs'ta kalmak veya Türkiye göç edip Türk vatandaşı olmak için 2 yıllık bir süre tanınması üzerine, Kıbrıs Türklerinin büyük bir kısmı Türkiye'ye göç etmiştir.

Bu uygulamadan sonra İngilizler, Türklerden boşalan yerlere daha çok sayıda Rum göçmenin gelmesine müsaade ederek, Kıbrıs'ın ilerde 'Türkiye'nin eline geçmemesi için ne mümkünse yapmışlardır. Bunun yanı sıra Kıbrıs Rumları da, adadaki "Türk arazi ve emlâkını sistemli bir şekilde satın alarak" Türkleri göçe zorlamışlardır.

İngiltere daha 1915'de, kendi saflarında Birinci Dünya Savaşı'na katılması karşılığında, Kıbrıs'ı Yunanistan'a devredeceğini, zamanın Yunan yöneticilerine vadetmek suretiyle, adanın geleceği hakkındaki planlarını o zamandan ortaya koymuştur.

Ancak, savaştan sonra Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesine İngiliz Silahlı Kuvvetleri ve Bahriye Bakanları karşı çıktıklarından, Kıbrıs Rumlarının ve Ortodoks Kilisesi'nin çeşitli entrikalarına rağmen Yunanistan'ın, Kıbrıs'ı ilhakı tahakkuk edememiştir.

İngilizlerin Yunanlılara verdikleri sözü tutmamaları, Kıbrıs'taki okullarda milliyetçi propagandaları kısıtlamaları ve vergileri artırmaları üzerine adada ciddi karışıklıklar çıkmış ve bundan sonra Rumlar, İngilizleri adadan atmak için büyük bir mücadele başlatmışlardır.

Kıbrıs Rumları başlattıkları mücadeleyi dünyaya bir bağımsızlık hareketi olarak sunmuşlar ve asıl hedefleri olan Enosis'i bundan sonraki aşamada, kademe kademe gerçekleştirmeyi planlamışlardır. Nitekim, Rum liderlerinin çeşitli za-

manlarda vermiş oldukları demeçler, bağımsız devlet olgusunun Enosis'e giden yolda bir "ileri adım" olarak görüldüğü gerçeğini ortaya koymuştur.

Kıbrıs, Zürich ve Londra Antlaşmaları gereğince, 16 Ağustos 1960'da bağımsızlığına kavuşmuş ve 82 yıl devam eden İngiliz İdaresi bu tarihte sona ermiştir. Bir "Türk-Rum Ortak Cumhuriyeti" olarak kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin oluşturulmasından sonra, Kıbrıs sorunu yeni bir aşamaya girmiştir.

Kıbrıs'ta İngiliz yönetimine son verilmesinden sonra Rumların diğer ilgi odağı Türk toplumu olmuştur.

Nitekim, "1960 Kıbrıs Antlaşmalar Düzeni"nin Türk ve Rum toplumlarına tanıdığı hak ve yetkiler, beyinleri Yunanlıların körüklediği "Megalo İdea" fikirleri ile yıkanmış Rum yöneticilerin, Türk toplumunun anayasal haklarını engelleme-leri ve Türkleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin eşit ortağı olarak değil bir "azınlık" olarak görmeleri neticesinde toplumlar arasındaki bu mücadele bir "Türk-Yunan" davasına dönüşmüştür.

Türk toplumu, Kıbrıs'ta, yıllarca kendilerine Rumlar tarafından uygulanan "asimilasyon politikası" nedeniyle varlığını koruma mücadelesi vermiştir. KKTC olgusu ise, Türk toplumunun varlıklarının ve Rumlar kadar Türklerin de, "kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmeye hakları olduğunun" en canlı kanıtıdır.

Bu çalışmada, Kıbrıs sorununun tarihsel gelişiminden başlanarak, günümüze kadar uzanan zaman süreci içerisinde Kıbrıs'ta meydana gelen siyasal gelişmeler ele alınmış ve incelenmiştir.

Çalışma, esas olarak giriş ve iki ana bölümden ibarettir.

Giriş Bölümünde, Kıbrıs'ın Türk topraklarına katılmasından sonra, adada kurulan "yeni düzen", adanın İngiliz yönetimine devri ve Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ne geçiş şartlarının nasıl oluştuğu kısaca özetlenmiştir.

Birinci Bölümde, Kıbrıs sorununun ortaya çıkmasına neden olan siyasi gelişmeler, adanın Osmanlı egemenliğine geç-

mesi daha sonra, İngilizlerin, Osmanlı Devleti'nin güç durumundan yararlanarak Kıbrıs'ı ilhak etmesi ve sorunun uluslararası bir nitelik kazanması irdelenmiştir.

Yine aynı bölümde, KKTC'nin bağımsızlık ilânına kadar, geçen süre içinde geçirdiği dönemler, bu dönemlerin siyasal açıdan incelenmesi ve Türk toplumunu bağımsızlık ilânına sevk eden olayların ortaya konulması amaçlanmıştır.

İkinci Bölümde, KKTC'nin bağımsızlık ilânının gerekçeleri, bu gelişmeyi hazırlayan tarihsel ve siyasal nedenler, bağımsızlık ilânına dünya ülkelerinin ve uluslararası kuruluşların gösterdikleri tepkiler incelenmiştir.

Daha sonra, BMGS Perez de Cuellar'ın iyi niyet girişimleriyle başlatılan "dolaylı" ve "doğrudan" görüşmeler ele alınmış, gerek Rum tarafının gerekse Türk tarafının bu görüşmelerde ortaya koyduğu öneriler değerlendirilmiştir.

Çalışmanın son kısmında ise, Kıbrıs sorununun çözüm yolları irdelenmiş ve KKTC'nin "ekonomik yönden güçlendirilmesi" tezi üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN İLANINA KADAR KIBRIS'TA MEYDANA GELEN SİYASAL GELİŞMELER

A. ESKİ ÇAĞLARDA KIBRIS

Doğu Akdeniz'de yer alan ve yüzölçümü 3572 mil kare olan "Kıbrıs adası", coğrafi konumundan ötürü tarih boyunca değişik güçlerin egemenliğine girmiş, birçok çekişmelere sahne olmuştur.

Tarihte, Kıbrıs'ın ismine ilk defa M.Ö. 15.inci Asırda rastlanmıştır.

Hitit Krallarından Muvatalla, M.Ö.1320 yılında adayı Mısırlılardan aldıysa da 55 sene sonra, yani M.Ö.1265'de Mısırlılar Kıbrıs'ı yeniden fethetmişlerdir. Daha sonra da Fenikeliler Kıbrıs'a gelmiş, M.Ö.1000 yıllarına doğru adanın güney sahillerine yerleşerek "Kitiom" şehrini kurmuşlardır. Kralları Hiram zamanında Kıbrıs, Fenike Deniz İmparatorluğunun en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Fenikeliler adada aralıksız olarak 29 yıl hüküm sürmüşlerdir. Kıbrıs bu dönemde kültür ve medeniyet alanında muazzam bir gelişme göstermiş ve "Phaphos", "Amathon", "İdalie"ve "Golgos", adanın dini merkezleri olmuştur.

Yunanlıların adada ilk defa görünmeleri M.Ö. VI'ıncı asra tesadüf eder. O tarihlerde Dorların istilâsına uğrayan Yunanistan'dan Kıbrıs istikametine birtakım göçler mey-

dana gelmiştir. Fenikeliler ise, kuvvetlerini Asur ve Kalde'lilere karşı kullanmak zorunda kaldıklarından çok zayıf düşmüşlerdir. Adaya Grek'lerin çıkmasıyla, Kıbrıs'ta meşhur dokuz krallık doğmuştur. Bunlardan üçü "Kitiom", "Amathon" ve "Chytri" tamamen "Fenikeli", "Salamis", "Phaphos", "Soli", "Kourion", "Kapathos" ve "Krynia" Grek krallığı olarak ortaya çıkmıştır(1).

Kıbrıs daha sonra sırasıyla, Asur, Pers, Makedonya Krallığı Roma İmparatorluğu, İslâm Halifelikleri, Bizans ve Venediklilerin hükümrانlığı altında kalmıştır.

Kıbrıs krallıklarının Asur'a olan bağımlılığı M.Ö. 709 tarihinden 669 tarihine kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra bu krallıklar bir yüzyıl kadar tekrar bağımsızlıklarını kazanmışlardır. M.Ö.560 tarihinde Kıbrıs, Mısır tarafından yeniden fethedilmiş ama M.Ö.525 tarihinde Mısır'ın Pers İmparatorluğuna ilhak edilmesinden sonra, Kıbrıs krallıkları iradî olarak Pers İmparatorluğuna tabi olmuşlardır. M.Ö.V'inci yüzyılı ile IV.üncü yüzyıl arasında, Kıbrıs krallıklarının siyasi tarihi, Pers-Yunan ilişkisiyle etkilenmiştir. M.Ö.IV. yüzyılda Kıbrıs tekrar Mısır tarafından ilhak edilmiştir. M.Ö.58'de Roma tarafından ilhak edilene kadar Mısır'a bağımlı bir ülke olarak kalmıştır.

M.Ö.59'da Senatus Consult de Porcius Caton le Jeun, Kıbrıs'ı Romalıların Kilikya eyaletine bağlamıştır. Jules Cesar ise, adanın idaresini Kleopatra'nın erkek kardeşine bırakmışsa da, daha sonra ANTOİNE, Kıbrıs'ı bizzat Mısır Kraliçesine vermiştir.

M.S.395 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılmasıyla, Kıbrıs, Doğu Roma İmparatorluğunda kalmış ve VII.ci Asra kadar nisbi bir sükûn devresi yaşamıştır.

Halife Osman zamanında Arap imparatorluğunun Suriye

(1) Şükrü Torun, "Türkiye İngiltere ve Yunanistan arasında Kıbrıs'ın Politik Durumu", İstanbul, 1956, s.11.

Valisi Muaviye, filosuyla gelip 647'de adayı işgal etmiş, fakat adada ancak 2 sene kalabilmiştir. Daha sonraki yıllarda da Müslümanlar Kıbrıs'a birçok defa akınlar yapmışlardır. Stefan Lusignan'a göre 632 ile 964 yılları arasında, ada, müslümanlar tarafından tam 24 defa işgal edilmiştir. Kıbrıs, Arap hakimiyet ve tehdidinden ancak 964 yılında Bizans İmparatoru Nikefor Fokas'ın adayı nihai olarak zaptından sonra kurtulabilmiştir.

Kıbrıs, Bizans İmparatorluğuna tabi kılındıktan sonra, Kıbrıs'ta yaşayan bir kısım halk ile eski Yunan arasında bulunan kültür ve dil bağlarına, bağlayıcı etkisi daha güçlü olan din unsuru katılmıştır. "Ortodoks Hristiyanlık" dini Kıbrıs'a M.S.45 yılından itibaren girmiştir. M.S.488'de Bizans İmparatoru Zeno, Kıbrıs Kilisesinin bağımsızlığını tanımıştır(2). Kıbrıs, 1191 tarihine kadar Bizans İmparatorluğu içinde bir ülke durumunu muhafaza etmiştir. 1191'de, İngiliz Haçlılarından Kral I.inci Richard tarafından fethedilmiş ve bir süre sora Filistin'in devrik kralı Guy de Lusignan'a verilmiştir.

Kıbrıs, 1195-1573 tarihleri arasında Latinlerin (Fransız, Venedik ve Cenevizliler) ellerinde kalmıştır. Adanın idaresinin Venedik tarafından ele geçirildiği XV.yüzyıl sonlarına kadar Kıbrıs feodal monarşi biçiminde idare edilmiştir. bu süre içerisinde Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, idari ve mâli yönlerden Roma Katolik Kilisesi'ne bağlanmış ve Kıbrıs hristiyan halkı üzerindeki nüfusunu yitirmiştir. Venedik ve Cenevizliler Rumlara, kendi dinleri, dilleri, kanunları ve san'atlarında yaşadıkları gibi hükmetmişlerdir. Ada latinlerin hakimiyeti altında bulunduğu süre içerisinde ticaret, sanayi ve ziraatte çok ileri bir seviyeye ulaşmış, çağının en zengin memleketlerinden biri olmuştur. Kıbrıs'ın nüfusu bu dönemde 500.000'i aşmıştır. Fakat bu dört asır boyunca

(2) Stanley Kyriakides, "Cyprus Constitutionalism and Crisis Government", Philadelphia, 1968, s.3-4.

Rumlar ve latinler kaynaşmamışlar, halklar arasında asimilasyon olmamıştır. Bu kaynaşmaya en önemli engel bütün sosyal yaklaşımlara daima bir set çeken Latin Kilisesi'nin hoşgörüsüz tavrı olmuştur.

Venedikliler, Osmanlılardan önce Kıbrıs'da egemenlik kuran son Hristiyan devlet olmuşlar ve büyük bir baskı rejimi kurarak ada halkını yıldırılmışlardır. Bu dönemde Anadolu'nun siyasal birliğini kurmakta olan Osmanlı İmparatorluğu da Kıbrıs'la ilgilenmeye başlamıştır.

1517'de Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'nden sonra Kıbrıs, Osmanlı İmparatorluğuna vergi bağı ile bağlanmıştır. Fakat, Osmanlı İmparatorluğu Anadolu, Suriye, Mısır ve Kuz Afrika'ya egemenliğini yayıp da Akdeniz bir Türk İç Denizi haline geldikten sonra, Kıbrıs Osmanlı İmparatorluğunun Doğu Akdeniz'deki güvenliği bakımından gerekli bir hedef haline gelmiştir. Ayrıca dünya ticaretinin en önemli yolu üzerinde bulunan Kıbrıs'ın ele geçirilmesi ekonomik bakımından da zorunlu olmuş, zira Venedik korsanları Osmanlı ticaret gemilerine sık sık baskınlar yapmışlardır. Kıbrıslılar da zaman zaman Osmanlılara başvurarak kendilerini Venediklilerden kurtarmalarını istemişlerdir. 1 Temmuz 1571'de Kıbrıs Osmanlılar tarafından fethedilmiştir.

"Kıbrıs Adasının", kısaca açıklamış olduğumuz tarihçesine dayanılarak şu sonuçlara varılabilir.

Kıbrıs tarihin hiç bir döneminde bir Yunan adası olmamıştır. Helenler, öncelikle ticaret ve gemicilik yapmak üzere yerleştikleri bu adada hiçbir zaman ve hiçbir şekilde yeri halkın yanında "Koloni" olmanın ötesine geçememişler ve egemenlik kuramamışlardır.

Kıbrıs'ta kendilerini Yunan soyundan sayan bazı kolonilerin kurulduğu görülmüşse de, bu süre içinde çeşitli istilâlar nedeniyle çeşitli kavimlerin yerleşmiş olduğu gözönüne alınırsa, bu ada halkının tümünün, eski Yunanlıların soyundan geldiklerini ileri sürmek güçtür.

"Kıbrıs adası uygarlığı", siyasi tarihi yansıtan karma bir uygarlıktır. Kıbrıs'ta yaşayan halkın bir kısmının kendilerini Yunanlı saymaları dil ve din birliğinden ileri gelmektedir. Osmanlı egemenliği öncesi dönemde adada meydana gelen en önemli değişim, Bizans İmparatorluğu döneminde, Kıbrıs'ta din olarak Ortadoks'lüğün ve resmi dil olarak Rumca'nın kabulü olmuştur. Bu iki unsur, aslen Yunanlı olmayan ada halkının bir kısmının tarihi bir süreç içerisinde kendilerini Yunanlı olarak görmelerini sağlamıştır.

1. Osmanlı Egemenliği Dönemi (1571-1878)

(1571-1878) yılları arasında adada egemenliği ve idaresinisürdüren Osmanlı Devleti zamanında Kıbrıs, refah, adalet ve tolerans devri yaşamıştır. İdarî bakımdan Kıbrıs, İmparatorluğun 44 vilâyetinden biri olmuş ve üç tuğlu bir paşa tarafından idare edilmiştir. Kıbrıs'ın fethinden hemen sonra Lala Mustafa Paşa adada tesis edilen feodal sistemi kaldırmış, kendi topraklarında serf olarak çalışan yerli ahaliyi serbest bıraktırmıştır.

Osmanlı Devleti XIII.üncü yüzyıldan itibaren nüfusunu yitirmiş olan kiliseye geniş yetkiler vererek şahıslar gibi kilise ve manastırlara da mülkiyet tanımıştır. Ortodoks Kilise'sine Latinler tarafından kaldırılan bütün hakları iade edilmiş, 1575'de eski Lefkoşe Başpiskoposluğu yeniden kurulmuştur(3). 1660 tarihlerinde Kıbrıs hiristiyan halkının gayri resmi temsilcisi ve hamisi olarak kabul edilen Kıbrıs piskoposları, 1754 tarihli bir ferman ile halkın resmi temsilcisi olma sıfatını kazanmışlar ve kendilerine doğrudan doğruya Babı Ali'ye başvurmak yetkisi tanınmıştır. Osmanlı İdaresinin bütün milletlere tanımış olduğu özgürlük ve tolerans nedeniyle Kilise, Kıbrıs Hirisityan halkının eğitiminde büyük bir serbesti kazanmış ve bunu eski Yunan'dan gelme bilincini ya-

(3) Fazıl Küçük, "Halkın Sesi", Lefkoşe, 20.2.1946.

yaşatmak yolunda kullanmıştır.

Çeşitli gayri müslim cemaatler (Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler) Osmanlı İmparatorluğunun diğer kısımlarında olduğu gibi Kıbrıs'ta da devlet tarafından hükmi şahsiyeti tanıyan idari birlikler vücuda getirmişlerdir. Bu devirde Kıbrıs'ta, din, eğitim, kültür alanlarında, ekonomik ve sosyal bakımdan kiliseye bağımlı olan bir Hristiyan toplumu yanında, din, dil, kültür ve gelenekleri farklı bir Müslüman Türk toplumu da mevcuttur. Bugün Kıbrıs'ta bulunan Türk toplumunun menşeinin, Kıbrıs'ın fethi savaşlarına katılan Türk askerleri olduğu ileri sürülmektedir. Sultan II inci Selim, Adada yerleşmek isteyen 20.000 Osmanlı askerine aileleri ile birlikte Kıbrıs'a yerleşme izni vermiş, kendilerine toprak bağışlamıştır(4). Böylece adada ilk Türk kolonisinin çekirdeği tesis edilmiştir. Adanın idaresi hakkının İngiltere'ye verildiği 1878 yılında İngiltere, adada iki ayrı toplumdaki meydana gelen bir Kıbrıs halkı bulmuş ve bu yapıyı devam ettirmeyi kendi çıkarları açısından da uygun görmüştür.

Osmanlı egemenliği dönemi, Rum ve Yunanlıların iddialarının aksine, adanın en sakin dönemi olmuştur. Daha sonra Yunan bağımsızlık hareketlerinin başlaması, Kıbrıs Rumlarını da etkilemiş, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra başta kilise olmak üzere adanın güçlü Hristiyan unsurları, kendilerini Osmanlı topraklarında büyüme amacından başka bir dış politika hedefi bulunmayan Yunanistan ile özdeşleştirmeye başlamışlardır(5).

2. İngiliz Yönetimi Dönemi (1878-1960)

İngiltere, 19.yüzyılın başlarından itibaren Mısır ve dolayısıyla Doğu Akdeniz ile yakından ilgilenmeye başlamış-

(4) Stanley Kyriakides, "Cyprus Constitutionalism and Crisis Government", Philadelphia, 1968, s.4-6.

(5) Şükrü Gürel, "Kıbrıs Tarihi" (1878-1960), Kaynak Yayınları, 1984, s.13-14.

tır. Bölgede stratejik önemi büyük olan Kıbrıs adası da bu arada İngiltere'nin dikkatini çekmeye başlayan diğer önemli bir nokta olmuştur. Zira Kıbrıs'a sahip olmak, İngiltere'yi Akdeniz'de üstün bir duruma yükseltecek ve Doğu ülkelerinin gelecekteki kaderini düzenleyici bir mevkiye oturtacaktır. 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılması, İngilizler arasında Kıbrıs'ı işgal etme fikrini daha da kuvvetlendirmiştir. Ancak bunun uygulanma alanına konması 1877-1878 savaşı ile ortaya çıkan yeni ve kritik durumun sonucunda olmuştur.

Bu savaşta Osmanlı Devleti'nin, Doğu Anadolu'da bazı yerleri Ruslara terketmek zorunda kalması ve Plevne'de kritik bir duruma düşmesi üzerine, İstanbul Hükümeti, 1877 Kasım ayında Londra Elçisi Musurus Paşa vasıtasıyla, İngiltere'den kredi isteğinde bulunmuştur. Ancak İngiliz, Başbakanı Disraeli bu teklife, Osmanlı İmparatorluğunun İngiliz çıkarlarına uygun bir toprak parçasını satması karşılığında da yardım edebileceğini, İstanbul Elçisi Henry Layard'a bildirmiştir(6).

Görülüyor ki, İngiltere Başbakanı, Osmanlı İmparatorluğu'dan para karşılığında toprak koparmak niyetindeydi. Bunu da devletin askerî, siyasî ve malî yönlerden en sıkıntılı olduğu ve kendisine muhtaç bulunduğunu zannettiği bir sırada en kolay yoldan; para ile gerçekleştirmek istemiştir.

Fakat İngiltere'nin İstanbul Elçisi Henry Layard, hükümeti ile aynı düşüncede değildi. Elçiye göre: Türklerin ülkelerinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü zedeleyecek girişimlere karşı çok hassas olduklarını bu nedenle de başka bir yola başvurulması gerektiği ifade edilmiştir. En çıkar yolda, Osmanlı Devleti ile bir ittifakın yapılmasıydı. Dışişleri Bakanı Lord Salisbury, Orta Doğu'da artan Rus baskısına aktif olarak karşı çıkmak eğilimindeydi. Ancak bunu kuvvet kullanarak değil, siyaset yoluyla gerçekleştirmek istiyordu. İlk

(6) Yuluğ Tekin Kurat, "Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği", Ankara, 1968, s.78.

olarak devletlerarası anlaşma ve hukuk açısından, Rusya'nın Ayastefanos Antlaşması ile mevcut statü koyu bozduğunu ileri sürerek, bunun yeniden gözden geçirilmesi fikrini ortaya atmıştır. Diğer taraftan da Marmara'da bulunan donanmayı çeke- rek, İngiltere'nin Doğu Akdeniz'de kendi malı olacak bir üsde toplanmasını istemeye başlamıştır. Daha sonraları bu üssün "Kıbrıs Adası" olmasına karar kılındığı görülmektedir. Bu hu- sus Başbakan Disraeli'nin 5 Mayıs 1878 tarihli mektubunda açık olarak ortaya çıkmıştır. İngiliz hükümetinin niyet ve izleyeceği politikayı belirten bu mektupta Başbakan şöyle de- miştir:

"Eğer Babıâli (Osmanlı Hükümeti) Kıbrıs'ı Majesteleri- ne verecek ve karşılığında Osmanlı İmparatorluğunun Asya'da ki topraklarını Rus istilâsına karşı İngiltere'nin savunaca-ğını taahhüt eden bir anlaşma yapacak olursa, İngiltere'nin Akdeniz'deki kudreti büsbütün artacak ve Majestelerinin Hin- distan İmparatorluğu da son derece kuvvetlenecektir... Kıbrıs Batı Asya'nın anahtarıdır..."(7).

Böylece, İngiltere Kıbrıs'ı askerî, politik ve ekono- mik yönlerden üs olarak ele geçirmeye karar vermiş bulunuyor- du. Sıra bu kararın uygulanmasına gelmişti. ancak Salisbury, Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu zayıf ve zor durum- dan yararlanarak, bunu zor kullanarak değil, siyasi baskı yollarıyla gerçekleştirme yolunu seçmiştir.

İngiltere'nin "Kıbrıs Adası" ile olan hukukî ilişkisi, Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında akdedilen 4 Haziran 1878 tarihli "İttifak Antlaşması" ile başlanmıştır.

4 Haziran 1878 tarihli Antlaşmayı onaylarken II.Apdül- hamid:

"Cezire-i-mebhusa üzerindeki hukuk-u-şahanemiz bâki kalmak kayd-ü şartı ile ..." notunu eklemiş, yapılan antlaş- mada yasal hükümlerin Osmanlı Devleti'nde kalacağı özenle ve açıklıkla belirtilmiştir. Daha sonra 1 Temmuz 1878'de im-

zalanan Ek protokolün 6.maddesinde şu kayıtlar yer almıştır.

"Eğer Rusya, Kars ve son çarpışmada Ermenistan'da ele geçirmiş olduğu öbür yerleri Türkiye'ye geri verecek olursa, Kıbrıs adası İngiltere tarafından boşaltılacak ve 4 Haziran 1878 tarihli antlaşma da geçersiz hale gelecektir(8). Bu antlaşmanın I inci maddesi ile İngiltere; Rusya, Kars ve Ardahan'ı elinde bulunduğu sürece, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında akdedilecek olan barış antlaşmasında saptanacak sınırları ihlâl ederek Osmanlı Devleti'nin Asya'daki ülkesinin bir kısmını zapt ve istilâ etmek yoluna gittiği takdirde, Osmanlı Devletini silahlı kuvvet kullanmak suretiyle müdafaa etmek yükümünü yüklenmiştir. Buna karşın Osmanlı Devleti, bu yükümün yerine getirilmesi yolunda gerekli hazırlıkları yapabilmesi için Kıbrıs Adası'nın İngiltere tarafından işgal edilmesine ve idare edilmesine rıza göstermiştir(9).

a) İngiltere'nin Kıbrıs'ın Yönetimini Devralması

İngiliz askerinin Kıbrıs'a çıkmasına ve idareyi devir almasına izin veren ferman 7 Temmuz 1878 günü İngiliz yetkilisi Baring'e verilmiştir. Baring ve yanına Osmanlı temsilcisi olarak verilen Sami Paşa İstanbul'dan 10 Temmuz günü Kıbrıs'a giderek getirdikleri fermanı da Kıbrıs Valisine vermiştir(10).

Kıbrıs'ın geçici olarak İngiltere'nin işgal ve yönetimine hangi şartlarla verildiğini bildiren ve adanın Türk yöneticilerine hitaben yazılmış bulunan buyruğun bu suretle Kıbrıs'a gelmesi üzerine; daha önce Magosa sularına gelip demir atmış bulunan İngiliz filosu komutanı Lord John Hay, 12 Temmuz 1878 günü birliğini adaya çıkardı. Aynı gün, Kıbrıs'ın

(8) M Sarıca, E Teziç, Ö Eskiuyurt, "Kıbrıs Sorunu", İ.Ü.H.F., 1975, s.261.

(9) N Erim, "Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri", C.I., 1953, s.401-402.

(10) Ercüment Kuran, "Kıbrıs İdaresinin İngiltere'ye Terki", Kıbrıs ve Türkler, Ankara, 1964, s.66.

yönetiminin İngilizlere devir ve tesliminin töreni, Lefkoşe meydanında Türk ve İngiliz yetkililerin katılmasıyla yapıldı. Bu törende Türk Bayrağının yanına İngiliz Bayrağı çekilmiş, böylece Kıbrıs'ta "Geçici İngiliz Yönetimi" 12 Temmuz 1878 günü resmen başlamıştır(11).

Rum toplumu İngiliz işgalini memnuniyetle karşılamış, bunu gelecekte tam bağımsızlığın ve Enosis'in öncüsü olarak görmüştür. Bunda, İngiliz Yönetiilerinin ilk günden itibaren izledikleri hareket tarzının da önemli rol oynadığı şüphesizdir. Nitekim Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Sophranios, adanın devir teslim törenine davet edilmiş fakat, olayların çıkmasından çekindiği için gitmemiştir. Bunun üzerine İngiltere'nin Kıbrıs'ta o gün için en yetkili ismi Lord John Hay, Başpiskoposu bizzat evine giderek ziyaret etmiştir(12). Böylece, İngiltere'nin bu makama ve gerekse temsil ettiği topluma verdiği önemi belirtmiştir. Daha ilk günlerden itibaren İngiltere'nin bu tutumunun, Rumlara gelecek için bazı ümitler verdiği şüphesizdir. Bunu şu olaylardan daha açık olarak görmek mümkündür: İngiltere'nin Kıbrıs'a ilk Yüksek Komiser olarak atadığı Sir Garnet Wolseley'in 22 Temmuz 1878 günü Adaya ayak bastığı sırada yapılan karşılama töreninde, kition Piskoposu Kipriyanos, adanın geleceği hakkında şu ilginç sözleri söylemiştir:

"Adadaki hükümet değişikliğini kabul ettiğimiz kadar, Büyük Britanya'nın tıpkı İyonyen Adalarında olduğu gibi, Kıbrıs'ı da tabii bağları olan Anavatan Yunanistan'la birleştirmek için kolaylık göstereceğine itimadımız vardır"(13).

Görülüyor ki, Rumlar arasında daha 1878 yılında Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak yani "Enosis" düşüncesi mevcut-

(11) Rupert Gunnis, "Historic Cyprus", London, 1947, s.478.

(12) Cengiz Kürşat, "Tarih Boyunca Kıbrıs'ta Enosis Mücadeleleri ve Makarios'lar", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, C.VII-VIII, Sayı 44, İstanbul, 1971, s.4.

(13) George Hill, "History of Cyprus", C.IV, London, 1952, s.295-296.

tur. Bunun önderliğini de, diğer benzeri hareketler de olduğu gibi yine Ortodoks Kilisesi ve papazlar yapmışlardır. Kıbrıs Rumlarının ve Yunanistan'ın adayı ilhak için çalışmalarını zaman ve zemine göre sürdürdükleri, daha sonraki gelişmelerden de anlaşılmaktadır.

Türk Toplumunu, Kıbrıs'ın geçici olarak İngiltere'ye devrini genellikle sakin karşılamıştır. Bunda, yönetimde meydana gelen değişikliğin, devlet siyasetinin bir icabı ve uyulması gereken bir emir olduğu şeklinde, bir yorum yapılmasının rol oynadığı düşünülebilir. Ancak ada da bulunan Türk subaylarının üzgün ve sinirli olduklarını gösteren olaylar görülmüştür(14).

Görüldüğü gibi İngiltere'nin Kıbrıs'a 12 Temmuz 1878 de ayak basmasından itibaren yeni statü, adanın iki toplumu tarafından ayrı şekilde yorumlanmış ve karşılanmıştır. Kıbrıs Osmanlı İmparatorluğunun maddi ve manevi yetersizliklerinin bir sonucu olarak İngiltere'ye geçmiştir ve İngiltere'nin Kıbrıs yönetimini devralmasıyla Yunanistan, Türkiye, İngiltere arasında yeni bir devletlerarası sorun olarak ortaya çıkmıştır. Adada kurulan yeni statü, İngiltere'nin girişimleri ile başlamış olan Kıbrıs sorununun sonu değil, başlangıcı olmuştur. Geniş anlamı ile Kıbrıs sorunu, Doğu Akdeniz sorunu olarak, devletlerarası rekabetin ve buhranların arasına girmiş, uluslararası platformlarda sürekli tartışılmıştır.

Birinci Dünya Savaşının başlangıcında İngiltere, Osmanlı Devleti ile savaş durumunda olduğunu ileri sürerek "5 Kasım 1914 tarihli bir kararname" ile 1878 tarihli antlaşmaların hükümsüz olduğunu ilan etmiş ve Kıbrıs'ı ilhak etmiştir. Bu kararnamede, adanın İngiliz dominyonlarına katılması öngörülmüş ve adanın ilhaki nedeniyle adada uygulanabilecek olan bir parlamento tasarrufuna aykırı olarak yapılmış olan tasarrufların saklı olması prensibi kabul edilmiştir(15).

(14) Yuluğ Tekin Kurat, a.g.e., s.101.

(15) Sevin Toluner, "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk", İstanbul, 1977, s.13.

Osmanlı Devleti bu oldu-bitti hareketini hiçbir zaman kabul etmemiş, 9 Kasım 1914'de verdiği notayla da reddetmiştir. Fakat Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu siyasi durum İngiltere'nin ilhak kararını engelleyememiştir.

Türkiye, adanın İngiltere tarafından ilhakını, 24 Temmuz 1923 tarihinde imza edilen Lozan Barış Antlaşması'nın 20 inci maddesi ile tanımıştır. 20 inci madde hükmü şöyledir: "Türkiye, Britanya Hükümeti tarafından Kıbrıs'ın 5 Teşrinisani 1914'de ilan olunan ilhakını tanıdığını beyan eder".

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra imzalanan Lozan Antlaşması'nda bilindiği gibi, esas politikamız Misak-ı Milli sınırları içerisinde tam bağımsız bir devlet oluşturmak ve bu bağımsızlığı garantiye almaktı. Bu önemli sonucu sağlayabilmek için toprak konusunda ister istemez aleyhimize olan bazı şartları kabul etmek durumunda kalınmıştı. İşte Lozan Konferansı'nın aleyhimize sonuçlanan hükümlerinden birisinin konusunu da Kıbrıs teşkil etmiştir. Türkiye, Lozan'da İngiltere'nin 1914 yılındaki Kıbrıs'ı ilhak kararını onaylamak zorunda kalmış, bu tarihten itibaren ada hukuken de İngiliz toprağı olmuştur. İngiltere, Lozan barış görüşmeleri sırasında Türk tarafının Kıbrıs meselesinin üzerinde fazla durmayışından yararlanarak Kıbrıs üzerindeki fiili egemenliğini yasallaştırmıştır. Bununla birlikte Türkiye, Lozan'da Kıbrıs'ın İngiltere'ye bırakılmasını belli bir denge çerçevesinde kabul etmiştir. İngiltere ile imzalanmış 1878 antlaşmasındaki "Ek Protokol"ün "geri alma" maddesinde öngörülen koşullar olduğu halde, bu antlaşmaya hiç bir şekilde taraf olmayan Kıbrıs Rumları, yahut Yunanistan yararına değil, yalnızca İngiltere yararına vazgeçmiştir. Lozan Antlaşması, Türkiye ile Yunanistan arasında duyarlı bir denge yaratan Antlaşmadır ve İngiltere'nin Türkiye'den aldığı adayı Yunanistan'a vermesi ya da böyle bir sona varacak bir süreci başlatması bu antlaşmaya ve bu antlaşmanın kurduğu duyarlı dengeye aykırıdır. Böyle bir durum karşısında, Lozan'da 1.ci derecede taraf olan Türkiye'nin, Kıbrıs konusunda ortaya çıkan sorunun çözümüne il-

gili bir taraf olarak katılması doğaldır. Lozan Antlaşmasına göre, Kıbrıs Konusunda İngiltere ve Türkiye 1.ci derecede taraftır. Türkiye, Lozan Antlaşmasının 16.cı maddesinde sözü edilen ilgililerden biri olarak diğer adalarla birlikte Kıbrıs'ın geleceği konusunda söz hakkına sahip olacağını saklı tutmuştur. Türkiye Lozan'da kurulan dengeyi bozabilecek yeni düzenlemelere "ilgili" bir taraf olarak adaylığını daha o zamandan koymuştur.

Türkiye'nin bırakmış olduğu her türlü hak ve sıfat bıraktığı andaki "kurulu düzen"e ilişkindir. Bırakmadığı söz halkı ise bu kurulu düzenin geleceğine ilişkindir. Bu durum Türkiye'nin, bu topraklar ve adalar üzerindeki gelecekte alınacak yeni düzenleme kararlarına ille de karışacağı anlamında değil, gerekli görürse karışabileceği anlamındadır.

Kıbrıs, Lozan'da İngiltere'ye bırakıldıktan sonra, Türkiye uzun süre Kıbrıs'la hemen hemen her türlü ilgisini kesmiştir. Buna karşılık Lozan'da Kıbrıs'ın İngiltere'nin hükümranlılığı altına girmesini hiç itirazsız onaylayan Yunanistan, bir süre sonra İngiltere'den Kıbrıs'ı resmen istemeye başlamıştır. Yunanistan'ın Girit'ten başlayarak Balkanlar'da, Ege'de pek çok toprağa İngiltere sayesinde kavuşmuş olması aynı umudu Kıbrıs içinde beslemelerine neden olmuştur.

Lozan'dan önce Kıbrıs'a ilişkin Yunan istekleri çoğunlukla el altından sürdürülmüş. Enosis mücadelesini, ön planda Kıbrıs Rumları, özellikle de "Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi" yürütmüştür. 20 Ekim 1931'de bu mücadele Kilisenin kışkırttığı bir isyana dönüşmüş ve kısa zamanda İngiliz yönetimince bastırılmıştır. 20 Ekim 1950'de Makarios'un başpiskopos seçilmesinden sonra Enosis mücadelesi daha hız ve yoğunluk kazanmıştır.

1951 yılında Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşme konusu, Yunanlılar ve Rumlar tarafından uluslararası platformlara getirilmiş ve Birleşmiş Milletler Asamblesinin Paris'teki toplantısında Vesayet Altındaki Topraklar Komitesi'nde, Yunan delegesi şöyle demiştir: "Libya bile bağımsızlığına kavuştuktan

sonra ondan çok daha ileri bir ahalisi bulunan Kıbrıs'ın sömürge düzeni içinde yaşaması kabul edilemez. Yine 1951 yılında o zaman Yunan Başbakanı olan (E.Venizolos'un oğlu) Venizelos, Yunan Parlamentosunda bu meseleyi ele almış ve doğrudan doğruya Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı gerektiğini söylemiştir. 1951 yılı Kasım ayında, Roma'da yapılan Nato toplantısında, Yunan Dışişleri Bakan Yardımcısı Averof, Sir Antony Eden'le görüşmüş ve ona Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılmasını önermiştir. Karşılığında, İngiltereye hem Kıbrıs'ta, hem Girit ve Yunanistan'ın Başka yerlerinde üsler verebileceklerini vadetmiştir. Ama Sir Antony Eden bu teklifi sert bir şekilde reddederek "Britanya İmparatorluğu satılık değildir. Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur" demiştir(16).

b) Kıbrıs Sorununun Uluslararası Bir Nitelik Kazanması

Kıbrıs Türkleri adada ve Dünya'da birtakım gelişmeler olurken, çeşitli yollardan kendilerini savunmaya, seslerini resmi protestolarla, basın yoluyla ve konferanslarla duyurmaya çalışmışlardır.

Türkiye'nin bu gelişmelere çok uzun bir süre resmen, kör, sağır ve dilsiz kalmasına rağmen, gayri resmi olarak düzenlenen gençlik mitingleri ve belli ölçülerde bir kısım basın Kıbrıs Sorununa belli bir bakış açısı getirmiştir(17). Türk Hükümeti ise, Yunanistan'ın içten içe Kıbrıs sorununu kurcalayan tavrına karşılık, suskun tavrını 1952'de ve 1953'de de sürdürmüştür. 1953 yılı Türkiye'nin, Türk-Yunan dostluğuna çok önem verdiği bir dönem olduğu için, Yunanistan-Yugoslavya-Türkiye arasında bir de "Dostluk Antlaşması" imzalanmıştır(18). Oysa 1 yıl sonra Yunan Dışişleri Bakanı, Kıb-

(16) Michael Liewelyn Smith, "İonian Vision, Creece in Asia Minor", (1919-1922), 1973, s.14.

(17) Fahir Armaoğlu, "Kıbrıs Meselesi", (1954-1959), s.8-12..

(18) Tahsin Demiray, "Tarihin Işığı Altında Kıbrıs", 1958, s.26

ris davasından hiç bir zaman dönülemeyeceğini söylemiştir. Gerçekten de, Yunan hükümeti Enosis çalışmalarını artık saklamaya lüzum görmemiş, tersine Yunan kamuoyunu kışkırtmıştır. Yunan Başbakanı Papoqos'un 23 Mart 1954'de bir bildiriyle Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması sorununu Birleşmiş Milletlere götüreceklerini açıklamasından hemen sonra Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta Rumlar Enosis yanlısı gösteriler düzenlemişlerdir. 1954 yılı sonbaharında meselenin Birleşmiş Milletler gündemine alınması Yunanistan tarafından resmen istenmiştir(19). Yunanistan'ın tavrının açıkça ortaya konması bile Türk Hükümetinin Kıbrıs meselesine yaklaşımını değiştirmemiştir(20).

Yunanistan, Birleşmiş Milletler'de Enosis lehine bir karar çıkartabilmek için çok çabalamış, fakat İngiltere'nin o devrin koşullarıyla ağırlığını koyması nedeniyle, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nu, 17 aralık 1954'de, Yunan isteğini 8 çekimser oya karşı 50 oyla "şimdilik" görüşmemeye karar vermiş, bu karar Türk Hükümeti tarafından da olumlu karşılanmıştır.

Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan, Birleşmiş Milletler Örgütü Anayasa'sında henüz bağımsızlığına kavuşmamış, manda altında yaşayan, vesayet altında olan ülkeler için hazırlanmış olan bazı yeni hükümlerden yararlanmak istemişlerdir. Bu hükümlerden biri Birleşmiş Milletler Anayasası'nın 73 üncü maddesidir. 73 üncü madde, o zamana kadar kendi kendisini bağımsız olarak, otonom olarak, muhtar olarak, yani "Self-Government", "Self-Determination" şeklinde idareye kavuşamamış ülkelerin kaderiyle ilgilenmiştir. İşte Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan, bu ve Birleşmiş Milletler Anayasa'sında yer almış bunun gibi hükümlerden faydalanarak, II.Dünya Savaşı'ndan sonra Kıbrıs'a "Self-Determination" hakkının verilmesini istemeye, yani "kendi başına kendisi buyruk olsun" demeye başlamışlardır.

(19) Robert Stephens, "Cyprus a place of arms", 1966, s.135.

(20) Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.50.

1954-1955 yıllarında Kıbrıs meselesi Birleşmiş Milletler kürsüsüne kadar götürülmüştür. Yunanlılar Kıbrıs meselesini bu şekilde yeniden ortaya attıklarında o zamanki Türk Hükümeti ve muhalefeti konuyla pek ilgilenmemişler, zira Lozan Andlaşmasının bizim Kıbrıs'taki egemenlik hakkımızı sona erdirdiği düşünülmüştür.

Kıbrıs sorununun Birleşmiş Milletler de tartışıldığı toplantıya ilişkin belirtilmesi gereken önemli bir nokta vardır.

Yunanlılar ve Kıbrıslı Rumlar, uluslararası alanda Kıbrıs davasını yürütmek isterken, Türklerinde "Self-Determination" hakkını, yani kendi kaderlerini kendileri çizmek hakkını kullanmak isteyeceklerini hesaba katmamışlardır. Oysa Kıbrıs'ta sadece Rum toplumu değil bir de Türk toplumu vardır. Yunanlılar Türkleri Kıbrıs meselesinde bir azınlık olarak görmüş, "demokrasilerde çoğunluğun dediği olur" görüşünden yola çıkarak, Türklere Birleşmiş Milletler'de azınlık hakları tanırız diyerek işin içinden çıkmayı planlamışlardır. Bugün dahi Rumların ve Yunanlıların üzerinde durdukları nokta Türkleri "azınlık statüsü" içine aldırmaaktır.

Kıbrıs sorununun Birleşmiş Milletler'de görüşüldüğü, bu ilk toplantıya ilişkin olarak belirtilmesi gereken bir başka önemli nokta da şudur: Yunanistan'ın Kıbrıs Rum toplumunun görüşünü benimseyerek sorunu Kıbrıs adına Birleşmiş Milletlere getirmesi, Kıbrıs Türk toplumu tarafından Birleşmiş Milletler'de protesto edilmiştir. Böylece Kıbrıs Türk toplumu, sadece Rumca konuşan halk tarafından benimsenen Enosis'in Adadaki Türklerin haklarını doğrudan doğruya etkilemesi nedeniyle kabul edilemeyeceğin dünya kamuoyuna açıklama olanağını kazanmıştır.

1954 yıllarında, Yunanistan sömürgeciliğe karşı mücadeleler sonunda yeni yeni ortaya çıkan ve Birleşmiş Milletlerde geniş bir oy potansiyeli olan Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin de desteğini sağlamak düşüncesiyle konuyu Birleşmiş Milletlere Kıbrıs halkının kendi kaderini tayin (Self-Determination)

hakkı şeklinde sunmuştur. Fakat hukuken ve fiilen Kıbrıs'a egemen olan İngiltere, konunun kendi iç sorunu olduğunu ileri sürerek, Birleşmiş Milletlerden Yunanistan'ın istekleri doğrultusunda karar çıkmasını önlemiştir. Önceleri Kıbrıs sorununun adada İngiliz egemenliğini saklı tutacak bir biçimde çözümlenmesinde direnen İngiltere, enosis isteğine karşı koymak ve tezini gerek milli, gerekse milletlerarası alanda haklı göstermek için, siyasetinin temelinde yatan askeri ve stratejik nedenler yanında, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk Toplumunun çıkarlarının korunması gereğini ileri sürmüş ve böylece, Türkiye'nin uyumsuzluğa taraf olmasında etkin olarak, Kıbrıs sorununun basit bir sömürge sorunu olmadığı yolundaki görüşünü doğrulamak istemiştir.

Türkiye, İngiliz sömürgeciliği sürdükçe her türlü hak ve sıfatından vazgeçmiş tavrı, İngiltere'nin, adanın geleceği için, yeni bir düzen arayışı içine girdiğini görünce, siyasal açıdan geç bir tavırla da olsa, Menderes Hükümeti zamanında değişmiştir.

Kıbrıs sorununun Birleşmiş Milletlere götürülmesinde, Kıbrıs siyasi tarihinde baş rol oynamış olan Başpispokos Makarios ve Yunan Başbakanı Papaqos'un çok önemli rolleri olmuştur. Makarios Enosis'i gerçekleştirmek için itiyatlı hareket etmek gerektiğine inandığı için o sırada milli kahraman sayılan Papaqos'la görüş alışverişinde bulunarak, Amerika'lıları ve İngiliz'leri darıltmadan bu sorunun en iyi Birleşmiş Milletler'de sempati toplayarak çözülebileceği üzerine fikir birliğine varmışlardır. Ancak, Makarios ve Papaqos Birleşmiş Milletler'de taktik olarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakının hoş karşılanılmayacağını düşünerek Enosis yerine, Kıbrıs'ın "self-determination" prensibini istemeyi planlamışlardır. Kanımızca bu iyi bir taktikti. Nitekim sonraki yıllarda Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar bu taktikten büyük yararlar sağlamışlardır.

6 eylül 1955'de zamanın İngiliz Dışişleri Bakanı Harold Macmillan bir plan ortaya atmıştır. Bu planda Kıbrıs

inin bir anayasa yapılması öngörülüyordu. Bu anayasa, Kıbrıs'ın bağımsızlığını değil, muhtariyetini yani Self-Government'ini gözönünde tutuyordu. Self-Government Türklere de hak tanıyordu. Kıbrıs'ın egemenliğini İngiltere de bırakan ve "Self-Determination" ilkesini kayıtsız şartsız her yerde uygulanabilecek bir ilke olarak kabul etmeyen bu planı Rumlar reddetmişlerdir. Zira Self-Determination Rumlar için Enosis'e giden yol demektir. Self-Government'ın özerk bir hükümet yönetimine olanak tanınması Rumları rahatsız etmiştir.

1957 yılında ABD Başkanı Eisenhower ile İngiltere Başbakanı Macmillan arasında Nassau'da önemli bir buluşma olmuştur. Bu buluşmada dünya meseleleri üzerine ortak noktalar ortaya çıkarırken Kıbrıs meselesine de değinmişlerdir. ABD'leri Kıbrıs meselesinde o ana kadar İngiltere'nin güttüğü politikayı benimsemekle beraber, Kıbrıs adasının Nato içindeki önemi belirtilmiş ve Kıbrıs meselesinin bundan sonra Türk ve Yunan hükümetleri arasında doğrudan doğruya bir anlaşma sağlayacak şekilde yürütülmesi kararlaştırılmıştır.

Yunanlılar 1957 yılındaki görüşmelerden bir sonuca varılamadığını söyleyerek 1958 yılında BM Asamblesine yeni bir karar önermişlerdir. Ama bu öneri neticesiz kalmıştır. Bundan sonra Atina ve Ankara arasında birtakım projeler karşılıklı olarak incelenmiş, iki tarafta belli bir noktaya ulaşınca Zürih'te, iki tarafın Başbakanları, Adnan Menderes ve Karamanlis'in görüşmeleri kararlaştırılmıştır. Ocak 1959 yılında tarihe "Zürih Antlaşması" adıyla geçen sözleşmeyi bir kaç gün içinde imzalamışlardır. Bir kaç hafta sonra da, Londra'da tekrar İngiltere hükümetinin, Kıbrıs Rum ve Türk toplumlarının katılmasıyla daha büyük bir konferans toplanmış, bu konferansta "Londra Antlaşması" adı verilen sonuç doğmuştur. Londra Antlaşması, Zürih Antlaşmasını temel yaparak, Kıbrıs meselesine ilişkin sorunların tümünü sonuca bağlamış, "Kıbrıs Anayasası" bu antlaşmalara göre hazırlanmıştır.

15 Şubat 1959'da İngiltere Başbakanı Macmillan, Türk Başbakanı Menderes'i ve Yunan Başbakanı Karamanlis'i Londra'-

ya davet etmiştir. Türk ve Yunan Başbakanları da, Rum toplumu lideri Makarios ile Türk toplumu lideri Dr.Fazıl Küçük'ü Londra'ya çağırmıştır. Böylece taraflar, Zürich'te, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanmış olan antlaşma ile, İngiltere'nin ve Kıbrıs'taki toplumların temsilcilerinin katılmasıyla, Londra da Lancaster House'da toplanarak Zürich Antlaşmasını benimsediklerini belirtmişlerdir. Daha sonra Londra ve Zürich Antlaşmalarına üç yeni antlaşma daha eklenmiştir. Bunlardan biri İngiltere'nin Kıbrıs'taki üsleri üzerindeki egemenlik hakkının süreceğini belirten anlaşma, öteki de, "Garanti Antlaşması" denilen anlaşma ki, bu İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanmıştır. Bir de üçüncü bir antlaşma "İttifak Antlaşması" Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında, dışarıdan gelecek herhangi bir saldırıya karşı Kıbrıs'ı korumak üzere, Yunanistan ve Türkiye'yi yükümlülük altına almıştır. Böylece, Londra'da, Lancaster House'da toplanan konferansta 19 Şubat 1959 günü Kıbrıs'ın geleceğini belirleyen antlaşmalar imzalanmıştır.

Uzun süren müzakerelerden sonra imzalanan Zürich ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs'ta iki cemaat esasına dayanan bağımsız bir devlet kurulması, bu devletin İngiliz Milletler Topluluğunun üyesi olması ve adadaki iki İngiliz üssünün muhafazası kabul edilmiştir. Bu antlaşmalara müteferrik diğer bazı metinler ve Kıbrıs Anayasası da, Londra ve Lefkoşe'de uzun müzakereler sonucu hazırlanan bütün antlaşma metinleri ile 16 Ağustos 1960 tarihinde; Türkiye'yi temsilen Başkonsolos, Yunanistan temsilisi, İngiltere adına Genel Vali, Rum Cemaat Lideri ve Türk Cemaati adına Dr.Fazıl Küçük tarafından imzalanarak "Kıbrıs Cumhuriyeti" ilân edilmiştir. İttifak Antlaşmasına göre Türk ve Yunan Kuvvetleri adaya çıkmış, İngiliz Kuvvetleri ise antlaşma gereğince kendilerine bırakılan egemen üslere çekilmiştir. Bu şartlar altında ortaya çıkan Kıbrıs Cumhuriyeti, 16 Ağustos 1960'da bağımsızlığına kavuşmuştur.

B. BAĞIMSIZ KIBRIS CUMHURİYETİ (1960-1974)

16 Ağustos 1960'da iki toplumun kurucu ortaklığına dayalı Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğunda, ada kendi uzun tarihi içinde ilk kez bağımsız bir devlet olma olanağına kavuşarak, antlaşmalara taraf olabilecek hukuki bir varlık göstermiştir. Londra'da Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin bağımsız birer devlet olarak akdettikleri antlaşmalar, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra, onlarında taraf olmasıyla "Lefkoşe antlaşmaları" adını almıştır. Bu andlaşmalardan en önemlileri Garanti ve İttifak Antlaşmalarıdır.

Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasında "herbirisinin barış ve güvenliğini" sağlamak ortak amacıyla akdedilmiş olan İttifak andlaşması ile taraflar, "ortak savunma için işbirliği yapmak" ve "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına ve ülke bütünlüğüne karşı yöneltilen doğrudan ve dolaylı saldırıya karşı koymak" yükümünü yüklenmişlerdir(21). Kıbrıs Cumhuriyeti'nin antlaşmaya taraf olan üç devletin savunması konusundaki yükümü, "işbirliği yapmak" yükümünden ibarettir. Buna karşın Türkiye ve Yunanistan, bu Antlaşmayla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına veya ülke bütünlüğüne karşı yöneltilen saldırılara "karşı koymak", yani gerekli olduğu ölçü ve biçimde harekete geçmek yükümünü yüklenmişlerdir.

Garanti Antlaşması ise, Kıbrıs sorununa getirilen çözümün en önemli unsurudur. Bir yanda Kıbrıs Cumhuriyeti, öte yanda İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında akdedilmiş olan bu antlaşma ile taraflar, anayasa uyarınca kurulmuş ve düzenlenmiş olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü ve güvenliğini tanımayı ve sağlamayı "ortak çıkarları" bakımından uygun bulmuşlardır. Anayasanın Temel Maddeleri uyarınca kurulmuş bir Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Kıbrıs Rum toplumunun benimsediği "Enosis" tezi ile Türkiye ve Kıbrıs Türk toplumunun benimsediği "Taksim" tezi yerine,

(21) İlhami Soysal, "Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Andlaşmaları", 1965, s.469.

ilgili bütün taraflarca kabul edilmiş bir çözümdür. Zürich Andlaşmasında saptanmış bulunan Anayasanın Temel Maddeleri önce Londra Konferansında, Kıbrıs Türk ve Rum toplumları temsilcilerinin kendi toplumları adına ayrı ayrı imzalamış oldukları Bildirilerle ve daha sonra, Kıbrıs Cumhuriyeti adına imzalanmış olan Garanti Antlaşması'nda, Anayasanın Temel Maddelerine yapılmış olan atıf nedeniyle "milletlerarası bir nitelik" kazanmıştır.

16 Ağustos 1960 tarihli Kıbrıs Anayasası bir kurucu meclis tarafından hazırlanmış ve onaylanmış değildir. Bu Anayasa diplomatlar ve danışmanlardan oluşan karma bir komisyonda uzlaşmalar sonucu kabul edilmiş bir belgedir. 199 maddeden oluşan bu metne ek olarak, iki antlaşma ve iki protokol vardır. Birinci ek beş maddelik "Garanti Antlaşması" ikinci ek, 6 maddelik "İttifak antlaşması" ve 4'er maddelik iki protokol mevcuttur. Anayasanın oldukça uzun oluşu, iki ayrı "cemaat" ilişkileri ve bunları aynı çatı altında birleştirmek endişelerinin sonucudur. Anayasanın bütününe hakim olan diplomatik endişeler, usandırıcı tekrarların maddelere serpiştirilmesine yol açmıştır(22).

Kıbrıs Rumlarının bağımsızlığı kabul etmelerinde esas düşünceleri, bunu Enosis'e giden en emin yol olarak değerlendirmeleridir. Nitekim Londra ve Zürich Andlaşmalarının mürekkebi kurumadan 28 Temmuz 1960 günü Makarios'un basına yaptığı şu açıklama, Rumların 1960 düzenlemesine temel bakış açılarını göstermesi bakımından çok ilgili çekicidir.

"Antlaşmalar gaye değildir. Onlar geleceği değil, bugünkü durumu gösterir. Rum halkı milli davasını sürdürecektir ve kendi geleceğini kendi arzusuna göre şekillendirecektir. Zürich ve Londra Antlaşmalarında olumlu unsurlar olduğu gibi, olumsuz unsurlar da mevcuttur. Rumlar olumlu unsurlardan yararlanacak, olumsuzları bir kenara atacaktır"(23).

(22) M Sarıca, Erdoğan Teziç, Özer Eskiuyurt, a.g.e., s.17.

(23) John Reddaway, "Burdened with Cyprus", London, 1986, s.193.

Kıbrıs'ta Cumhuriyetin ilanında halka hitap eden Makarios hemen "Kıbrıs sekiz asır sonra tekrar helen idaresine kavuştu" demek suretiyle daha ilk günden niyetlerini açığa vurmuştur. Kıbrıs Devletinin ilk Cumhurbaşkanı olan Makarios, Kıbrıs'ın Anayasasını uygulamadığı gibi birçok kez de çiğnemiştir.

Bu temel yaklaşımlar içerisinde Marasio, 30 Kasım 1963 de anayasanın 13.maddesini değiştirmek istediğini açıklamıştır. Bu isteklerin garantör Türkiye tarafından reddedilmesi üzerine, bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetinin ilk önemli çatlağını oluşturan ve tarihe "Kanlı Noel" olarak geçen Aralık 1963 olayları meydana gelmiştir. Kıbrıs Türk halkını imha etmek maksadıyla hazırlanan "Akritas Planı" gereği, 21 Aralık 1963 gecesinden itibaren EOKA'lı çeteciler, özellikle Kaymaklı bölgesinde 146 Türkü öldürmüş, 648 Türkü yaralamış, 103 köyde Türklerin evlerini yakıp yıkmıştır. Bu olaylar sonunda 27.000 Kıbrıslı Türk kendi vatanlarında göçmen durumuna düşmüştür. Olayların geçtiği yerler bugün halâ Rum barbarlığının açık bir kanıtı olarak durmaktadır. Rumlar bu olayları bile dünyaya Türklerin isyanı şeklinde tanıtmışlardır. 1963 Aralığında, Türkiye'deki iç çalkantıları fırsat bilip, bir oldu bitti ile Türkleri yıldırıp adada yalnız Rum hakimiyetine dayanan bir devlet kurmak için Makarios'un giriştiği teşebbüs, Türk mücahitlerinin kahramanca karşı koymaları üzerine amacına ulaşamamıştır. Çıkan karışıklıklar üzerine, Türkiye, Garanti Andlaşmasının IV üncü maddesine dayanarak taraf devletlere katliamın durdurulması ve ateş kesin sağlanması amacıyla, ortak olarak harekete geilmesini önermiş, bu mümkün olmadığı takdirde, harekete geçmek hakkını tek taraflı olarak kullanacağını açıklamıştır(24). Garanti eden devletlerden İngiltere, 23 Aralık'ta yapılan açıklamada, belirli bir saatte ateşkesin sağlaması için Kıbrıs Hükümetine çağrıda bulunulmasını ve bu durumun ortaya çıkmasına yol açan güçlüklerin çözülmesi konusunda garanti eden devletlerin ortak iyi niyet mesaisini

(24) Dışişleri Belleteni, 1964, sayı 1, s.5.

sunmaları yoluna gidilmesini uygun karşıladığını belirtmiştir(25). Bu öneri Türkiye ve Yunanistan tarafından kabul edilerek, 24 Aralık 1963'de Kıbrıs Hükümetine bu esaslar uyarınca bir ortak çağrıda bulunulmuştur(26). Bu çağrıya rağmen silahlı çatışma durdurulamamıştır. 25 Aralık'ta Türkiye Hükümeti, "yaptığı çeşitli uzlaştırıcı teşebbüslerin netice vermemesi üzerine, Türk Hava Kuvvetlerine mensup jet uçaklarının Lefkoşe üzerinde çarpışmaların durdurulması amacıyla "ihtar uçuşları" yapmalarına karar vermiştir(27).

Kıbrıs'ta düzeni yeniden sağlamak maksadıyla bir İngiliz Generali komutasında Türk ve Yunan askerlerinden oluşan Barış Gücü kurulmuş ve Lefkoşe yeşilhatla ikiye ayrılmıştır.

30 Aralık'ta İngiliz temsilcisi Sandys Başkanlığında toplanan ve Kıbrıs Türk ve Rum toplumları temsilcileri ile Türkiye ve Yunanistan Büyükelçileri ve Adadaki İngiliz, Yunan, Türk birlikleri komutanlarının katıldıkları siyasi komite, sonradan yeşil hat adını alarak devamlı bir sınır niteliğini kazanacak olan, Lefkoşe'deki ateşkes hattının her iki kesiminde, İngiliz birliklerinin gözetimi altında bulunacak bir tarafsız bölge satanmasına ve 31 Aralık'ta rehin alınan kişilerin geri verilmesine karar verilmiştir.

1963 olaylarının hukuki bakımdan en önemli sonucu, 1960 Anayasası ile yönetimde iki toplum arasında kurulmuş dengenin, Rumların silah zoruyla yıkılmış olmasıdır. Bu olaylarla Kıbrıs Türkleri, kendilerinin de eşit kurucu ortağı oldukları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yönetiminden fiilen ve zorla dışlanmışlar, bu nedenle 1960 Anayasası'nın öngördüğü Cumhuriyet "de-facto" olarak bozulmuştur. Bugün Rumların Kıbrıs sorununu 1974'de başlayan bir sorun olarak sunmaları ve ondan

(25) Keesing's Contemporary Archives, 1963-1964, vol.XIV, s.20114.

(26) Dışişleri Belleteni, a.g.e., s.97.

(27) Dışişleri Belletini, a.g.e., s.97, Ek II.

önceki olayları gözardı etmek istemeleri bu yüzdendir. Maa-
lesef bugün halâ Rumlara atfedilen Kıbrıs Cumhuriyeti, aslın-
da 1963 yılında Rumlar tarafından fiilen ortadan kaldırılmış-
tır. Bu sıfatı kullanmaya ve kendilerini tüm Kıbrıs'ın tem-
silcisi olarak göstermeye devam etmelerinin hukuki dayanağı
yoktur.

Garantör devletler Kıbrıs meselesini 4 Mart 1964'de
BM'lere götürmüşler ve Genel Sekreter U.Thant'ın da girişim-
leriyle 4 Mart 1964 tarihli Güvenlik Konseyi kararı ile, ta-
rafların adadaki gerginliği arttırmaktan kaçınmaları ve an-
laşmazlığın karşılıklı görüşmeler yoluyla çözümlenmesi öne-
rilmiştir. Zürich ve Londra Andlaşmalarından doğan haklar
gözönünde tutulursa, BM Teşkilâtının tavsiye niteliğinde de
olsa bu kararının Türkiye aleyhinde olduğu görülür.

1964 yaz aylarında, BM tarafından Kıbrıs'a Barış Gücü
Askerleri ve daimi bir temsilci gönderilmiştir. Buna rağmen
adadaki silahlı çatışmalar önlenememiştir. Olayların devamı
üzerine Türkiye, Garanti Antlaşmasına dayanarak müdahale ede-
ceğini bildirmiş, fakat bu defa ünlü "Johnson Mektubu" devre-
ye girerek Türkiye'nin müdahalesi ABD tarafından önlenmiştir.
5 Haziran 1964'de gelen bu mesaj hem Kıbrıs meselesi, hem de
Türk-Amerikan ilişkilerinin tümü üzerinde çok olumsuz yankı-
lar uyandırmıştır.

ABD'leri Kıbrıs meselesi yüzünden SSCB ile Türkiye
arasında bir çatışma çıktığı takdirde Nato İttifakının işle-
meyeceğini, Amerika'nın yardımda bulunamayacağını ve Akdeniz'
deki ABD 6.filosunun bölgede barışın bozulmasına müsaade et-
meyeceğini bildirmiş ve böylece Yunan çıkarlarına yardımcı ol-
muştur.

ABD-Türkiye ilişkilerini menfi yönde etkileyen bu olay üzerine,
Amerika'nın kendilerini koruyacağına inanan Kıbrıs Rum yönetiminin cesa-
reti artmış ve Türk cemaati üzerindeki her türlü baskısını şiddetlendir-
miştir.

Kıbrıs sorununun Dünya barışı üzerine arzettiği tehlike nedeniy-
le, Nato, Cento, Avrupa Konseyi gibi kuruluşlarda da konu müzakere edil-

miş, Türk ve Yunan hükümetlerinin karşılıklı görüşmelerle anlaşmazlıkları çözümlemeleri temenni edilmiştir.

Bu sonuçlar Türk dış politikasını da etkilemiş ve daha bağımsız bir dış politika izlemek yolundaki çalışmalar hızlandırılmıştır.

Ağustos 1964'de Rum çetecilerin Alevka'ya, Mansura, Erenköy ve Ortaköy adlarındaki Türk köylerine karadan ve denizden saldırımları üzerine 8 Ağustos 1964'de Türk Hava Kuvvetleri bu bölgedeki çetecileri bombalamıştır. Söz konusu bombardıman, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından "sınırlı bir polis görevi" olarak nitelendirilmiştir. Bundan sonra Kıbrıs'ta suni bir sükunet hüküm sürmeye başlamıştır. Ancak Yunanistan, mevcut antlaşmalara aykırı faaliyetlerine devam etmiş, Kıbrıs'a çeteci Grivas komutasında 10-15 bin kişilik Yunan askeri kuvveti çıkardığı gibi, ayrıca adadaki 5 bin dolaylarında bulunan BM Barış Gücü askerlerinin görev süreleri de 3-6 aylık periyodlar halinde uzatılmıştır.

Konu ile ilgili olarak Haziran 1966'dan, Aralık 1966'ya kadar devam eden gizli Yunan-Türk ikili görüşmelerinden de olumlu sonuç alınamamıştır. İkili müzakereler devam ederken, Kıbrıs Rum yönetiminin Çekoslovakya'dan gizlice silah ithal etmesi ve bunları adaya sokması gerginliğin artmasına neden olmuştur.

2 Ocak 1966'da KEAK (Kıbrıs Milli Emellerini Gerçekleştirme Harekâtı) Lokalinde, yılbaşı nedeniyle bir konuşma yapan Grivas, "Büyük devletler istese de istemese de Kıbrıs meselesi yalnız ve yalnız ENOSİS ile halledilecektir. Kıbrıs için herşeyini feda etmekte olan Anavatanımızın tam desteği sayesinde zafere ulaşacağından emin olabilirsiniz. Parolamız, düşmanı denize dökmek olmalıdır" demiştir(28).

Görülmektedir ki, Kıbrıs Rumları ve Yunanistan için "Kıbrıs Cumhuriyeti" amaç değil, Enosis'e giden yolda araçtır.

(28) Milli Arşiv, "Rum Basın Koleksiyonu", Patris, 3.1.1966.

İç savaşın alevlendiği dönemlerden birisi de 1967 yılıdır. Bu sırada Türkiye'de bulunan Rauf Denktaş'da gizlice dönerken Rumlar tarafından yakalanmıştır. Bunun üzerine hem adadaki iki toplum hem de Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerginlik artmış ve 15 Kasım 1967'de Grivas komutasındaki Rum kuvvetleri boğaziçi ve Geçitkale köylerine saldırmışlardır. Bu saldırılar Türkiye ve Yunanistan'ı bir savaşın eşiğine getirmiştir. Türkiye'nin sert tepkisi ve kararlılığı karşısında Yunanistan, Kıbrıs'a anlaşmalara aykırı olarak gizlice gönderdiği askerleri ve çeteci Grivas'ı geri çekmeyi kabul etmiştir. Barış gücü'nün sayısı ve etkinliği arttırılmıştır. Bu gelişmeler üzerine Grivas Yunanistan'a geri dönmek zorunda kalmış ve Ocak 1968'de Yunan Dışişleri Bakanı Pipinellis söz konusu Yunan askerlerinin Kıbrıs'dan tahliyesinin tamamladığını açıklamıştır. Buna rağmen Kıbrıs'da 3-5 bin kişilik Yunan kuvveti muhafaza edilmiştir.

Bu olaylardan sonra, Kıbrıs Türk toplumu kendi haklarını korumak için Dr.Fazıl Küçük Başkanlığında geçici Türk yönetimini kurmuştur. Böylece Kıbrıs Türkleri kendi kendilerini yönetmeye başlamışlardır. 1968 yılında iki toplum liderleri arasında birtakım görüşmeler yapılmış, fakat bir sonuç alınamamıştır.

1971 yılında geçici Türk yönetiminin geçici niteliği kaldırılmıştır. 1972'de ikili görüşmeler Türkiye, Yunanistan ve BM temsilcisinin de katılımıyla "Genişletilmiş Toplumlara arası Görüşmeler" şeklinde devam etmiştir. Zaman zaman kesilen ve devam eden bu görüşmelerden de bir sonuç alınamamıştır.

Bu arada, Kıbrıs Rumları arasında Enosis'in zamanlaması konusunda ayrılık çıkmıştır. Grivas 27 Ocak 1974 tarihinde Limasol'da saklı bulunduğu Kuyumcu Makarios Hristodulidis'in evinde ölmüştür.

1 Şubat 1974 tarihinde Kıbrıs Rum Halkına hitaben "EOKA-B Komutanlığı" tarafından bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiride şöyle denilmektedir:

"EOKA-B

Kıbrıs Rum Halkı,

Mücadeleciler, gözyaşlarını son damlasına kadar Digenis'in (Grivas) mezarına akıttılar. Bu gözyaşlarını, onu kaybetmenin verdiği ıstırabın gözyaşları idi. Fakat aynı zamanda onun zaferinden duyulan memnunluğunda gözyaşları idi.

Başkan'ın şeref meydanında kahramanca ölümü, senin yılmaz iradenle yapılacak yeni bir atılımın başlangıcını teşkil etmektedir.

Digenis'in Partenon'a girerken verdiği emir açık açık ve kesindir:

Bayrakları yüksek tutunuz. Mücadele yolu bir tektir. Yolun sonu Akropol tepesidir. Partenon'dur"(29).

Bu bildiriler Rumların Enosis hayalinden hiçbir zaman vazgeçemeyeceğinin ve Kıbrıs Türk toplumuna yaşama hakkı tanımak istemediğinin bir kanıtıdır.

15 Temmuz 1974'de EOKA'lılar bir darbe gerçekleştirerek Makarios Hükümetini devirmişler ve Nikos Sampson adlı EOKA'lıyı Devlet başkanı ilân ederek "Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'ni" kurduklarını açıklamışlardır. Bunun üzerine Türkiye 1959'da Londra'da imzalanan Garanti Antlaşmalarındaki yetkisine dayanarak 20 Temmuz ve 14 Ağustos 1974 tarihlerinde icra edilen I. ve II. Barış Harekâtları ile Kıbrıs Türk ve Rum cemaatları arasında kesin bir "coğrafi ayırım" gerçekleştirilmiştir.

En son 1963'te başlayıp, 15 Temmuz 1974'e kadar Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etmek için her türlü Bizans oyunlarını deneyenlerin 15 Temmuz 1974 Rum-Yunan darbe oyununu Enosis'e bir adım kala, Türk Ordusu geçmişte olduğu gibi bu oyuna dur! diyen adımını 20 Temmuz 1974 sabahı Kıbrıs'a müdahale etmek suretiyle atmıştır.

Kıbrıs Rumları ve Yunanlıların Kıbrıs'ı Yunanistan'a

(29) Milli Arşiv, "EOKA-B Belgeleri", (29 Ocak 1974; Rum Basını).

bağlama emellerinin ne bugün ne de gelecekte sona ermeyeceğinin ve mücadelelerinin şekil değiştirerek devam edeceğinin tarih ve Meali Idea belgelerinin ışığı altında bilinmesinde zaruret vardır.

C. TÜRK BARIŞ HAREKÂTI DÖNEMİ (20 Temmuz 1974)

1. Barış Harekâtı Öncesi Kıbrıs'taki Durum

Türk Barış harekâtı öncesi, 7 Şubat 1974'de Türkiye'de bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu hükümet programında Kıbrıs ile ilgili olarak şu sözlere yer verilmektedir.

"İki cemaat arasında her yanıla huzurlu bir işbirliğinin sağlanması için, en isabetli çözüm şeklinin Federatif bir idare sisteminde bulunacağına inanıyoruz. Böylece bütün tarafların uzun vadeli ortak çıkarlarına ve bölge barışına en iyi şekilde hizmet edilecektir".

Fakat TC Hükümetinin federatif bir çözüm önermesi Makarios ve Rum toplumunca tepkiyle karşılanmıştır. Bu durum bahane edilerek Kıbrıs'ta sürdürülmekte olan beşli görüşmeler 4 Nisan 1974'de aniden kesilmiştir. Bu arada Türk Hükümeti, Yunanistan ile aramızdaki bütün sorunları çözüme bağlamak için; arasında Ege Denizi anlaşmazlıkları, Kıbrıs ve Batı Trakya Türkleri sorunlarının bulunduğu, paket bir antlaşma metnini, zirve müzakereleri ile çözüme bağlamak için Yunanistan'a önermiştir. Ancak iki ülke Başbakanlarının Brüksel'de, Dışişleri Bakanlarının Ottawa'da bir araya gelmelerine rağmen sorunlara bir çözüm getirilememiştir.

Aynı tarihlerde Yunanistan'da bulunan Cunta Hükümeti Kıbrıs'ta Enosis'i gerçekleştirmek için, EOKA-B örgütü üzerindeki etkisini artırmış ve adada tedhiş olayları artmaya başlamıştır. Olayların kontrolü dışına çıkmaya başladığını değerlendiren Makarios, 25 Nisan 1974 günü yaptığı kabine toplantısı sonunda EOKA-B örgütünü yasa dışı ilân etmiştir. Tedhiş olayları artışını sürdürürken 26 Haziran 1974'de Kıbrıs Rum yönetimi resmi sözcüsü, EOKA-B'nin Yunanistan'dan

verilen direktifle yönetildiğini ve Yunan Milli İstihbarat Teşkilatı ile ilgisinin bulunduğunu açıklamıştır. Kısa bir süre sonra Makarios, Yunan Başbakanına, içeriği daha sonra açıklanan ağır bir mektup yazarak, Kıbrıs'ın içişlerine daha fazla karışmamalarını istemiştir. Nikos Sampson darbesinden sonra meydana gelen fiili durumu ise, Türkiye'nin tepkisi çok sert olmuştur. Derhal Bakanlar Kurulu, Milli Güvenlik toplantıya çağırılmış, Türk Silahlı Kuvvetleri alarm durumuna geçirilmiştir.

Türkiye'nin görüşünü Başbakan Ecevit şu şekilde Dünya kamuoyuna açıklamıştır:

"Bu bir yunan müdahalesidir. Kıbrıs'ta Anayasal düzen yıkılmıştır. Türkiye bu durumu antlaşmaların ve garantilerin ihlâli saymaktadır".

Hükümet bu görüşünü aynı gün İngiltere ve ABD'nin Ankara'daki maslahatgüzarına bildirmiş, bunun adada fiili bir Yunan müdahalesi olduğunu tekrar etmiş ve Türkiye'nin bunu hiçbir şekilde kabul etmeyeceğini kesinlikle açıklamıştır.

16 Temmuz günü Makarios'un ölmediği anlaşılmıştır. İngilizlerin yardımı ile Malta adasına kaçırılmıştır. Bu arada Türkiye'nin beklediği sonuç hızla alınmış ve başta SSCB olmak üzere Dünya kamuoyu Yunanistan ve Nikos Sampson aleyhine dönmüştür. Gelişmeler üzerine Cumhurbaşkanımız TBMM'ni 18 Temmuz günü Birleşik Toplantıya davet etmiştir.

Öteyandan Türkiye'nin hazırlıklarını sezinleyen BM Genel Sekreteri Kurd Waldheim ve Nato Genel Sekreteri Joseph Luns itidal ve sabır önerilerini gönderirken, Türk Dışişleri Bakan vekili Hasan Işık özel bir mesajı Londra'ya iletmıştır. Işık bu mesajında, adada yaratılan durumun, Türk toplumu için tehlikelerini açıklamış ve anayasal düzeni tekrar tesis etmek için İngiltere'nin Türkiye ile birlikte hareket etmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

16 Temmuz'da Başbakan Ecevit, Nato ve BM Genel Sekreterlerine birer cevabi mesaj göndererek, yaratılan durumun Türk toplumu ve Türkiye Cumhuriyeti için ne kadar vahim olduğunu açıklamış, Kıbrıs için özel sorumlulukları olan BM Teş-

kilatından aşağıdaki tedbirleri almasını istemiştir.

I- Kıbrıs'ta çok büyük oranda Türk toplumu aleyhine bozulmuş olan kuvvet dengesinin daha da bozulmasının önlenmesi,

II- Kıbrıs'a gayri meşru yollarla askeri kuvvet, silah ve mühimmat sokulmasına meydan bırakmamak üzere, gerekli tertip ve teyakkuzun gösterilerek bütün tedbirlerin alınması.

III- Bu meydana 1960 Andlaşmaları tahtında adada bulunan Yunan alayının, devriye birlikdeğiştirilmesi sırasında azami dikkat gösterilerek, getirilecek asker, silah ve malzeme ile dönecek asker, sivil ve malzemenin, sayı ve miktarlarının andlaşmalara uygun şekilde cereyanının kontrol edilmesi en acil hususlar olarak belirtilmiştir.

Bu arada Ankara'da diplomatik faaliyetler yoğun şekilde devam etmiş, 17-19 tarihlerinde Londra'da İngiliz yetkilileri ile görüşmelerde bulunan Türk heyeti bir netice elde edememiştir. 19 Temmuz gece yarısı Deniz Kuvvetlerimize ait gemiler Hükümet kararı gereğince, asker yükleyip cephane ikmallerini yaparak Mersin'den hareket etmişlerdir. Gece yarısından iki saat sonra ABD özel temsilcisi Sisco, Başbakan Bülent Ecevit ile bir görüşme yapmış ise de bir netice elde edememiştir.

Nihayet 20 Temmuz 1974 günü Türk Silahlı Kuvvetleri, adada bozulan anayasal düzeni tekrar kurmak ve Türk toplumunun haklarını savunmak için, Londra ve Zürih Andlaşmalarının getirdiği garanti hakkını kullanarak adaya müdahale etmiştir. Harekât gelişirken, BM Güvenlik Konseyi acele toplantıya çağırılmış fakat Konsey ancak 21 Temmuz günü toplanabilmiş ve taraflara ateş kes çağrısında bulunabilmiştir.

Ayrıca, BM Şartı'nın 24.maddesi uyarınca, dünya barış ve güvenliğinin devamını sağlamak yükümlülüğü hatırlatan Konsey:

1. Bütün ülkeleri Kıbrıs'ın egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye çağırır.

2. Halen devam etmekte olan çarpışmalara taraf olan

bütün ilgilileri ilk tedbir olarak ateş kesmeye ve bütün ülkeleri, durumu daha da vahimleştirecek hareketlerden sakınmaya ve azami itidal göstermeye davet eder.

3. Bu kararın 1.ci bendine aykırılık teşkil eden Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki yabancı askeri müdahaleye derhal son verilmesini ister.

4. Milletlerarası andlaşmaların müsaade ettiğinin dışındaki bütün yabancı askeri personelin - Kıbrıs Cumhurbaşkanının 2 Temmuz 1974 tarihli mektubunda çekilmesini istediği dahil - adadan derhal geri çekilmesini talep eder.

5. Türkiye, Yunanistan, İngiltere Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda hükümetlerini bölgede barışın ve Kıbrıs'ta anayasal hükümetin yeniden kurulmasını sağlamak amacıyla, gecikmeksizin görüşmelere başlamaya ve durumdan Genel Sekreteri haberdar etmeye çağırır.

6. İlgili bütün tarafları, görevini yapabilmesine olanak sağlamak üzere Birleşmiş Milletler Barış gücü ile tam bir işbirliğine davet eder(30).

Güvenlik Konseyinin ateş-kes kararına uymak için Yunanistan'ın ileri sürdüğü şartlar arasında, Türklerin adaya çıkardıkları birlikleri geri çekmeleri konusu da yer almaktaydı. Türkiye ise, çıkarma harekâtının hukuki temelini teşkil eden anayasal düzenin sağlanması ve barışın yeniden kurulması amacını gerçekleştirmedikçe birliklerini geri çekmeyi düşünmemiştir. Askeri harekât bu nedenle amacına ulaşıncaya kadar devam etmiştir. Nitekim, Yunanistan, Türkiye'nin haklı direnişi karşısında şartsız olarak ateşkes'i kabul ettiğini ve ateşkes'in Türkiye'nin teklif ettiği gibi, 22 Temmuz günü saat 17.00'de yürürlüğe girdiğini resmen Ankara'ya bildirmiştir.

2. Birinci Cenevre Görüşmeleri

Barış harekâtından hemen sonra 25 Temmuz 1974'de Ce-

(30) Le Monde, 15.Août.1974.

nevre'de başlayan üç garantör ülkenin Dışişleri Bakanlarının katıldığı konferans, soruna siyasi bir çözüm bulmayı amaçlamıştır. Görüşmeler de Türkiye, aşağıda yer alan bazı isteklerinden ödün vermeyeceğini vurgulamıştır.

I. Cenevre'de hem ateş kes'in hem de Kıbrıs'ta yeni düzenin kurulması konusunda karar alınması gereklidir.

II. Federasyon tezimize uygun yolda bağlayıcı bir karar elde edilmelidir.

III. Türklerin güvenliği yine Türklerin oluşturacağı polis gücü ile teminat altına alınmalıdır.

IV. Türk askerlerinin geri dönüşü ile ilgili kesin bir tarih görüşme metnine alınmamalıdır.

V. Türk askerlerinin etrafını çevirecek tampon bölge 10 km genişliğinde olmalı ve Türk askerlerinin etrafındaki bu bölgede hiç bir BM askeri bulundurulmamalıdır.

VI. Denktaş Başkan yardımcısı görevine derhal başlamalıdır.

Yunanistan ise Konferansta şu önerileri kabul ettirmek istemiştir:

I. Cenevre'de BM'in ateş kes ile ilgili kararı yalnızca görüşülebilir. Buda ateş-kes'in nasıl uygulanacağı hususudur. Anayasal haklar kesinlikle ele alınamaz.

II. Adaya çıkan Türk birlikleri derhal ve tamamen adadan çıkmalıdırlar.

III. Anayasa ve Kıbrıs'taki düzene ait hiçbir konu ele alınamayacağı gibi, bir hafta sonraki konferansa da atıfta bulunulmamalıdır.

25 Temmuz 1974 Perşembe günü başlayan konferans tartışmalı görüşmelerden sonra bir protokol imzalamış ve görüşmelere 8 Ağustos günü devam etmek üzere, 30 Temmuz akşamı sona ermiştir. Bu konferansta Türkiye'nin isteklerinin büyük bir kısmı taraflarca kabul edilmiştir. İmzalanan protokol ile Türk Barış Harekâtının hukuki temelleri pekiştirilmiştir. Böylece Kıbrıs'ın yeni statüsünün kurulmasına doğru bir adım daha atılmıştır.

3. İkinci Cenevre Görüşmeleri

30 Temmuz 1974 Cenevre protokolü ile sonuçlanan I. Cenevre Konferansına katılan yetkililer ülkelerine dönerlerken, Dünya kamuoyunda Türkiye'nin diplomasi alanında büyük bir başarı kazandığını belirtmişlerdir.

II.Cenevre Konferansı, 30 Temmuz protokolünde öngörülen, 8 Ağustos 1974'de toplanmıştır. 8 Ağustos'da toplanan konferansın en tartışmalı günleri 12,13,14 Ağustos günlerine rastlar. 12 Ağustos sabahı Kıbrıs Türk Cemaati Lideri Rauf Denktaş, Kıbrıs'ın gelecekte sahip olacağı statü ile ilgili önerilerini konferans heyetine sunmuştur. Kıbrıs statüsüne ilişkin önerilerin temeli "coğrafi temele dayanan federatif bir devlet" biçimidir.

13 Ağustos 1974 salı günü II.Cenevre Konferansının en hareketli ve en talihsiz günü olmuştur. Zira 14 Ağustos 1974 günü Türkiye saatiyle 4.10 'da II.Türk Barış Harekâtı başlamıştır. Harekâtın başlamasıyla BM Güvenlik Konseyi ikinci kez ateş kes çağrısında bulunmuştur.

Güvenlik Konseyi'nin 360 sayılı Ateş kes kararından bir süre sonra Türkiye çağrıya uymuş ve böylece 14 Ağustos 1974 başlatılan II.Barış Harekâtı, bugünkü Magosa-Lefke hattının çizilmesiyle sona ermiştir.

Barış herakâtından sonra başlayan toplumlararası görüşmeler, Rum tarafının uzlaşmaz tutumu ve soruna çözümü, toplumlararası görüşmelerde değil, milletlerarası alanlarda araması sonucu günümüze dek süregelmiştir.

D. KIBRIS TÜRK FEDERE DEVLETİ DÖNEMİ (1975-1983)

Barış Harekâtından sonra meydana gelen fiili durum ve (2 Ağustos 1975'de Viyana'da yapılan toplumlararası görüşmelerin 3.üncü turunda) yapılan nüfus mübadelesi antlaşması ile iki toplumun ayrı bölgelerde yerleşmesi üzerine, Kıbrıs'ta yeni bir devlet düzeni kurulması ihtiyacı ortaya çıkmış ve

"Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi" kurulmuştur.

"Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi", 13 Şubat 1975'de Kıbrıs Türk Federe Devletine dönüşmüştür. KTFD'nin ilânı BM Güvenlik Konseyi'nin tek yanlı kararı ile kınanmış, aynı kararla BMGS'ne iyi niyet görevi (Mission of good office) verilmiştir.

13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilânına kadar Kıbrıs Türk toplumunun örgütlenmesi Aralık 1963'ten başlayarak çeşitli aşamalardan geçmiştir. Bu aşamalar şu şekilde özetlenebilir.

(1) Aralık 1963 - Aralık 1967

Bu dönem içinde Kıbrıs Türk Toplumunu kendi yürütme ve yasama görevlerini Cumhurbaşkanı muavini, üç Kıbrıslı Türk Bakan, Temsilciler Meclisinin Kıbrıslı Türk üyeleri, Türk Cemaat Meclis mensupları ve diğer kişilerden oluşan bir "Genel Komite" ile yürütmeye çalışmıştır. Yargı görevi ise "ad hoc" adlı komiteler yerine getirilmiştir.

(2) Aralık 1967 - Ağustos 1974

Zaman içinde Kıbrıs Türk Toplumunun artan ihtiyaçlarını karşılayabilmek için daha etkin bir yönetim mekanizması yaratılmasına gerek duyulmuş ve bu amaçla 28 Aralık 1967'de "Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi" kurulmuştur. Daha sonra yeni düzenleme "Kıbrıs Türk Yönetimi" olarak adlandırılmıştır.

(3) Ağustos 1974 - Şubat 1975

20 Temmuz 1974'te başlayan Barış Harekâtı ile Kıbrıs'ın kuzey kesimi Kıbrıs Türk Toplumunun kontrolüne geçmiş ve adada kendi bölgelerini yöneten iki ayrı yönetim oluşmuştur. Kıbrıs'ta iki ayrı otonom yönetimin varlığı 30 Temmuz 1974 tarihli "Cenevre Deklarasyonu" ile uluslararası alanda üç garantör devlet tarafından tanınmıştır.

(4) 13 Şubat 1975'den sonra

1974 yılının son aylarında ve 1975 yılı başında Kıbrıs Türk toplumunun iç yapısında temel bir yeniden örgütlenme zorunluluğu kendini artan bir biçimde hissettirmiş ve 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Feder Devleti, gelecekteki Federal Kıbrıs

Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Türk kanadını oluşturmak düşüncesiyle ilân edilmiştir. Kurucu Meclis 24 Şubat-25 Nisan 1975 tarihleri arasında Anayasa üzerindeki çalışmalarını yapmış ve KTFDAnyasası 8 Haziran 1975'te halk oyuna sunularak onaylanmıştır.

Toplumllararası görüşmelerin seyri içerisinde, iki toplum liderleri iki kez zirve toplantısı yaparak ortak bir metin üzerinde anlaşabilmişlerdir. Bunlardan ilki, 12 Şubat 1977 yılında imzalanan "Denktaş-Makaros" Antlaşmasıdır. Bu Antlaşma'da iki lider de;

- Bağımsız, bağlantısız, iki toplumlu federal bir cumhuriyet istediklerini;

- İki toplumun yönetimi altında kalacak toprakların, ekonomik verimlilik ve toprak sahipliği esasları çerçevesinde müzakere edilebilirliğini;

- Üç özgürlüğün (seyahat, yerleşme, mülk edinme) iki toplumlu, federal bir sistemin ana esasları ışığında görüşülebilirliğini;

- Merkezi federal hükümetin yetki ve görevlerinin, ülkenin bütünlüğünü koruyacak şekilde düzenleneceğini kabul ve beyan etmişlerdir.

İki toplum liderleri arasında varılan ikinci bir mutabakat da "Denktaş-Kipriyanu" Antlaşmasıdır (19 Mayıs 1979).

Bu Antlaşma o tarihte kesik bulunan toplumllararası görüşmeleri yeniden başlatmış ve bu görüşmelere ait ilkeleri belirlemiştir.

1979 Yılı içinde Kıbrıs sorunu, toplumllararası görüşmelerin yeniden başlamasını sağlayacak bir zemin oluşturma çabaları, iki toplum liderinin 10 maddelik bir anlaşma ile sonuçlanan bir doruk toplantısında buluşmaları, toplumlarası görüşmelerin dört toplantıdan sonra kesilmesi, kesintiye yol açan güçlüklerin giderilmesine çalışılırken Kıbrıs Rum Yönetimi'nin sorunu yeniden uluslararası kuruluşlara götürmesi ve BM'den görüşme sürecini ciddi engellerle karşı karşıya bırakan yeni bir karar çıkartması aşamalarından geçmiştir.

Bu karar, Kıbrıs Türk Federe Devletinde geniş tepkilere yol açmış, Kuzey Kıbrıs'ın ayrı bağımsızlığa yönelmesi ve Maraş' taki otellerin işletmeye açılması fikirleri yoğun biçimde işlenip tartışılmıştır.

BM Genel Sekreteri Waldheim'in 1979 yılı başlarından itibaren görüşmeler için bir gündem geliştirme çabaları Mart ayında Kıbrıs Rum Yönetiminin, bu çalışmaların aldığı son şekli ve bu yöndeki çabaların sürdürülmesini reddetmesiyle son bulmuştur. Bu dönemde Kıbrıs Rum Yönetimi sürekli Maraş konusunu öne alırken, KTFD'ne karşı uyguladığı ekonomik ablukayı kaldırması ve uluslararası alandaki siyasal saldırıyı durdurması gerekirken bunu yapmaktan özellikle kaçınmıştır. İki toplum liderleri arasında varılan ikinci bir anlaşma da "Denktaş-Kipriyanu" Antlaşmasıdır.

Dr.Waldheim'in da katıldığı "Denktaş-Kipriyanu" doruk toplantısı 18-19 Mayıs 1979'da Lefkoşe'de yapılmış ve aşağıdaki 10 maddelik bildiri üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

1. Toplumlararası görüşmelere 15 Hizaran 1979'da yeniden başlaması kararlaştırılmıştır.

2. Görüşmelerin temeli 12 Şubat 1977 tarihli Makarios Denktaş ilkeleri ve Kıbrıs sorununa ilişkin BM kararları olacaktır.

3. Cumhuriyetin tüm vatandaşlarının insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmelidir.

4. Görüşmelerde tüm toprak ve anayasal veçheler ele alınacaktır.

5. Görüşmeciler tarafından kapsamlı bir çözümün anayasal ve toprak veçhelerinin incelenmeye başlanmasıyla eşzamanlı olarak, Maraş'ın BM'in gözetimi altında yeniden iskânı üzerinde bir anlaşmaya varıldıktan sonra bu anlaşma, Kıbrıs sorununun diğer veçheleri üzerindeki görüşmenin sonucunu beklemeksizin uygulanacaktır.

6. Görüşmelerin sonucunu zedeleyebilecek herhangi bir harekettten kaçınılması kararlaştırılmış olup, iyiniyet, karşılıklı güven ve normal koşullara dönüş ortamını geliştirmek

üzere her iki tarafça alınacak pratik önlemlere özel bir önem verilecektir.

7. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin askerden arındırılması öngörülmektedir ve bununla ilgili meseleler görüşülecektir.

8. Cumhuriyetin bağımsızlık, egemenlik, toprak bütünlüğü ve bağlantısızlığı, tümüyle veya kısmen diğer herhangi bir ülkeyle birleşmeye ve herhangi bir şekilde taksime veya ayrılmaya karşı yeterince garanti edilmelidir.

9. Toplumlararası görüşmeler sürekli ve kesintisiz bir biçimde, herhangi bir gecikmeyi önleyerek yürütülecektir.

10. Toplumlararası görüşmeler Lefkoşe'de yapılacaktır.

Toplumlararası görüşmelere 10 maddelik bildiride öngörüldüğü şekilde, 15 Haziran 1979'da Ledra Palas'ta başlanmış ve 22 Haziran 1979'da erilen araya kadar dört toplantı yapılmıştır. Görüşmeler Kıbrıs Türk görüşmecisi Ümit Süleyman Onan ve danışmanları Prof.Dr.Mümtaz Soysal ve Necati Münir Ertekün Kıbrıs Rum görüşmecisi George Iounnides ve danışmanları Triantafillides arasında yürütülmüş, bunlara BM Genel Sekreter Yardımcısı Perez de Cuellar da katılmıştır.

Türk tarafı, sonuca yönelik bir müzakereye girişilebilmesi için 19 Mayıs bildirisinin 2'inci maddesi çerçevesinde uygulanacak kavramların görüşülmesini ve bunlar üzerinde anlaşmaya varılmasını önermiştir. Bu yaklaşımla, Kıbrıs sorununa bulunacak çözümün temel kriterleri arasında yer alan "iki bölge" ve güvenlik ilkeleri Türk tarafınca özellikle vurgulanmıştır.

Rum tarafı ise, böyle bir müzakereye girişmeye yanaşmamış, iki bölge ve güvenlik kavramlarının Denктаş-Makarios veya Denктаş-Kipriyanu anlaşmalarında yer almadığını iddia etmiş ve doğrudan 19 Mayıs anlaşmasının 5.maddesinde değinilen Maraş konusuna öncelik verilmesi üzerinde direnmiştir.

Görüşmelere ara verilmesinden sonra Rum tarafı, Kıbrıs sorununa bulunacak federal bir çözümün zorunlu unsuru olan "iki bölge" konusunda kavram karışıklığı yaratmaya çalışmış, Türk tarafının anlaşmalarda bulunmayan unsurlar ortaya atarak

talepler ve ön şartlar ileri sürdüğünü iddia etmiştir. Oysa sözkonusu iki kavram 19 Mayıs 1979'daki bildiri ile görüşmelerin temeli olarak teyit edilen 12 Şubat 1977 tarihli "Denktaş-Makarios" anlaşmasının başlıca mevcudiyet nedenini oluşturmuştur. "İki toplumun yönetimi altındaki toprak"tan ve "Kıbrıs Türk toplumu için doğabilecek bazı pratik güçlüklerin gözönünde bulundurulması"ndan (güvenlik) söz eden Denktaş-Makarios anlaşmasının, iki toplumun yönetiminden oluşacak "iki coğrafi bölge" öngördüğü, Rum tarafının 1977 yılında "iki bölge" esasına göre öneri ve harita sunduğunu açıklamış olması ve Rum yetkililerinin B.M.'de bu esası doğrulayıcı yönde yaptıkları konuşmalar ile de kanıtlanabilecek durumdadır.

19 Mayıs anlaşmasının yapılmasından 1 ay dahi geçmeden Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Bağlantısız Ülkeler Koordinasyon Bürosunun 3-10 Haziran 1979 tarihlerinde Sri Lanka'da yapılan toplantısından, tek yönlü ve Kıbrıs'ın gerçek durumunu yansıtmayan bir kararı çıkartmıştır. Bu karar, Kıbrıs'taki bütün yabancı kuvvetlerin çekilmesini, göçmenlerin yerlerine dönmelerini, adanın demografik yapısına dokunulmamasını istiyor ve "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak adlandırılan Kıbrıs Rum Yönetimi'nin "İşgal altındaki bölge" ve bunun tabii kaynakları üzerinde egemen haklara sahip olduğunu ilân ediyordu. Kıbrıs sorunu hakkındaki görüşmelere katılmak amacıyla KTFD Dışişleri, Savunma ve turizm Bakanı Kenan Atakol'un Srilanka'ya gitme isteği ise, bu ülke hükümetinin vize talebini kabul etmemesi nedeniyle gerçekleşmemiştir.

Diğer taraftan, Kıbrıs Rum Yönetimi, Eylül-Ekim 1979'da Rio de Janeiro'da toplanan Dünya Posta Birliği 18'nci Kongresinden KTFD posta pullarının yasa dışı sayılmasını öngören bir karar çıkarttırmıştır. Ancak çok sayıda ülkenin karşı çıktığı ve bağlayıcı niteliği olmayan, temel insan haklarından biri olan haberleşme özgürlüğünü ihlâl eden bu karar, sosyalist ülkeler hariç, KTFD posta irtibatı olan ülkeler tarafından uygulanmamaktadır.

Rum tarafı, biryandan toplumlararası görüşmeler devam ederken, diğer yandan sorunu uluslararası platformlara götürmüşlerdir. Bu taktikler maalesef olumlu sonuçlar vermiş ve başta BM olmak üzere birçok uluslararası kuruluştan kendi görüşleri doğrultusunda kararlar çıkartmayı başarmışlardır. Nihayet Mayıs 1983'te Rumların BM Genel Kurulu'ndan aynı mahiyette bir karar çıkarmaları üzerine Türk tarafı toplumlararası görüşmelerden çekilmiştir. Rumların uzlaşmaz tutumlarının sürmesi üzerine, Kıbrıs Türk toplumu, kendi kaderini tayin (Self-Determination) hakkını kullanarak 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilân etmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ

A. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN İLANI

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" olarak bağımsız bir devlet olduğunu ilân etmesi, Kıbrıs Türk toplumunun yazgısını belirleyecek tarihi bir karar olup, bu kararla "Kıbrıs Barış Harekâtı" sonucunda oluşan fiili durum yasallaşmış ve devlet siyasal bir kimliğe kavuşmuştur.

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin tek yanlı bağımsızlık ilânı, Rumların (1959-1960) Kıbrıs'ın bağımsızlığını sağlayan Antlaşmalar düzenine sadık kalmamaları, Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan'ın er geç gerçekleştirmeye and içtikleri "Enosis" planları, Yunan Başbakanı Papandreu'nun Pan Hellenizm rüyasını Kıbrıs'ta canlı tutması, Kıbrıs Rum toplumunun, Türk haklarını teminat altına alacak bir çözümü kabul etmemeleri sonucunda ortaya çıkmıştır. 1974'ten bu yana geçen zaman süreci içinde, siyasal sorunlarda, Türk toplumu lehine önemli bir gelişme kaydedilememesi de bağımsızlık kararını hızlandırmıştır.

Kıbrıs Rum toplumu, yıllar boyu Türk toplumunu ezmiş, ekonomik baskı uygulamış, insanları evlerinden yurtlarından ederek, "ya bavulunu al git, ya da tabuta gir" politikasıyla haince planlar yapmış ve de hristiyanlığın verdiği avanta-

jı uluslararası platformlarda çok iyi değerlendirmiştir.

Uzlaşmaz tutumunu toplumlararası görüşmelerde de ortaya koyan Kıbrıs Rum toplumunun, Kıbrıs sorununa çözüm değil, oyalama taktiği uyguladığı görüldünce, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin bağımsızlık ilanından başka alternatifi kalmadığı tezi ortaya çıkmış, federasyona giden yol ve toplumlararası görüşmeler açık tutulmak kaydıyla Türk toplumunun "Self-Determination" hakkı Federe Meclisi'nce onaylanmıştır.

KKTC'nin kuruluşu, Yunanistan, Kıbrıs Rumları ve onların dünya kamuoyundaki destekleyicileri tarafından, Türk kesiminin Türkiye'ye bağlanmasına, yani adanın bölünmesine doğru atılmış bir adım olarak görülmüştür. Oysa K.K.T.C'nin bağımsızlık bildirisinde iki eşit halkın ve onların kurdukları yönetimlerin gerçek bir federasyon çatısı altında yeniden bir ortaklık kurmalarını engellemeyeceği kaydedilerek şöyle denilmiştir.

"Tam tersine bir federasyonun kurulabilmesi için gerekli ön şartları tamamlayarak bu yoldaki samimi çabaları kolaylaştırabilir. Bu yoldaki samimi çabaları kolaylaştırabilir. Bu yolda her yapıcı çabayı göstermeye kararlı olan KKTC başka hiçbir devletle birleşmeyecektir.

Kıbrıs Türk halkı olarak iki halk arasındaki bütün sorunların barışçı ve uzlaştırıcı bir yaklaşımla çözülmesi için BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet görevinin devamını ve Genel Sekreter'in gözetimi altında müzakerelerin yürütülmesini istiyoruz.

Kıbrıs Rum yönetiminin de Türk halkı yeniden yabancı bir devletin egemenliğine sokmayı amaçlayan "Enosis" hayalini kesinlikle terketmesini, uluslararası alanda bütün Kıbrıs adına konuşma iddiasından vazgeçerek Kıbrıs Türklerini temsil etme yetkisi olmadığı görüşünü kabul etmesini, kısa vadede çözüme ulaşabilecek konularda iki halkı yaklaştıracak iyi niyet adımlarının derhal atılmasına yardımcı olmasını bekliyoruz"(31).

(31) Milliyet Gazetesi, 16.11.1983.

Kıbrıs Türk Federe Meclisi'nin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilân etmesi kararından sonra bir konuşma yapan Devlet Başkanı Rauf Denktaş, "Bu adımın atılması kaçınılmazdı" demiş ve şöyle devam etmiştir. "Korkunç bir Bizans oyunu karşısında yirmi yıldır bekleyen halkımızın bu adımı kaçınılmazdı. Halkımızın bugün gösterdiği birliğin devamını dilerim. Anavatandan destek, anlayış ve tanınma bekliyoruz. Bu yolda üzerimize düşen görevi içtenlikle yapacağımız hususunda dünyaya ve anavatana söz veriyoruz."(32).

Kıbrıs'ın eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr.Fazıl Küçük ve eski başbakan Osman Örek'in de izlediği meclis birleşiminde alınan kararın tam metni şöyledir:

"Kıbrıs Türk halkının özgür iradesini temsil eden doğuştan hür ve eşit olan bütün insanların, bütün insanların hür ve eşit yaşamaları gerektiğine inanan,

Bu inanç içinde Kıbrıs Türk halkının kendi kaderini tayin etme hakkını 17 Haziran 1983 tarihli kararıyla dünyaya ilan etmiş olan,

İrk, milli menşe, dil ve din gibi farklara dayalı olarak insanlar arasında ayırım gözetilmesini, her türlü sömürgeciliği, ırkçılığı, baskı e tahakkümü reddeden,

Kıbrıs'ta Doğu Akdeniz'de, Ortadoğu'da ve dünyada tam bir barış ve istikrârın, özgürlüğün, insan haklarına egemen olmasını isteyen,

Kıbrıs Adasındaki iki halkın kendi milli benliklerini koruyarak, kendi kesimlerinde huzur ve güven içinde yaşamaya ve kendi kendilerini yönetmeye hakları olduğuna inanan,

Aynı adada yanyana yaşamaya mecbur bulunan bu iki halkın aralarındaki bütün sorunlarını eşit düzeyde müzakerelerle barışçı, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırmalarının mümkün ve zorunlu olduğu görüşüne sınıksız bağlı bulunan,

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânının, iki eşit halk arasında ortaklığın bir federasyon çatısı altında yeniden kurulmasını ve sorunların çözülmesini engellemeyip kolaylaştırabileceğine kani olan,

(32) Cumhuriyet Gazetesi, 16.11.1983.

İki halk arasındaki bütün sorunların barışçı ve uzlaştırıcı bir politikayla çözülmesi için, BM Genel Sekreteri'nin gözetimi altında eşit düzeyde müzakereler yürütülmesini yürekten dileyen ve önerilmiş bulunan zirve toplantısının bu açıdan yarar sağlayacağına inanan meclisimiz Kıbrıs Türk halkı adına Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve bağımsızlık bildirisini onaylar"(33).

Bağımsız devlet ilânıyla birlikte, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilkeleri yayınlanan kuruluş bildirisinde şöyle belirtilmiştir.

1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti BM ilkelerine bağlıdır.

2. Bağlantısızlık dışında bir politika izlenmeyecektir.

3. İki büyük devletle ve bütün ülkelerle ilişkilerinde, barış, istikrar ve dengenin korunmasını daima ön planda tutacak ve hiçbir askeri bloka katılmayacaktır.

4. Bütün ülkelerle dostane ilişkiler kurmayı amaçlamakta ve egemenlik alanında hiç bir ülke aleyhinde, hiç bir düşmanca faaliyete izin vermemeye kararlıdır.

5. Tesis, Garanti ve İttifak antlaşmalarına bağlıdır.

6. İslam Ülkeleri, Bağlantısız Ülkeler ve İngiliz Uluslar Topluluğu'yla kabil olan en yakın bağları ve ilişkileri kurmaya çalışacaktır.

7. Dünya'da, Akdeniz'de ve yakın bölgemizde barışın sürmesine hizmet edecektir.

Kıbrıs Türk Federe Meclisi'nin Kuzey Kıbrıs'ta bağımsızlık ilan etmesi, Ankara'da "Sürpriz" ve "Beklenmedik" olarak nitelendirilmesiyle başlayan yorumlar, görüşmeler ve açıklamalar 15 Kasım Saat 18'de, Ankara'nın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanıma kararı almasıyla noktalanmıştır. Başbakan Bülent ulusu'nun bile "Sürpriz" biçiminde değerlendirdiği bu yeni durumu, Türkiye Cumhuriyeti, kendi iradesi dışında da olsa kabullenmek zorunda kalmıştır.

(33) Cumhuriyet Gazetesi, 16.11.1983.

Bir çok çevreler, De Cuellar'ın bir zirve toplantısı için çaba harcadığı birdönemde, bağımsızlık ilânını beklemediklerini belirtmişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Bülent Ulusu'nun açıklamalarından anlaşılabacağı üzere, alınan bağımsızlık kararı, "dış siyasal açıdan" tam bir bağımsızlıkla, "iç siyasal açıdan" tam bir demokrasiyle, her türlü telkin ya da baskıdan uzak bir biçimde, özgürce alınmıştır. Karar, içeriği bakımından da son derece olumludur. Adanın bağımsızlığına, bağlantısızlığına saygılı olunacağı en açık bir dille vurgulanmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni 10 saatlik bir düşünme süresinin sonunda Türkiye ve Bangladeş tanımıştır. Tanınması olası başka devletler ise ABD'nin yoğun baskısı yüzünden tanımayı kendilerince daha elverişli bir tarihe ertelemişlerdir.

Bağımsızlık ilânını hazırlayan süreç de aslında Kıbrıs sorunu üzerinde 1983 yılı başından itibaren uluslararası alanda meydana gelen gelişmelerle koşut gitmiştir.

Önce Mart ayında bağlantısızlar doruğundan Rum yanlısı bir karar çıkmış, Mayıs ayında BM Genel Kurulu 3 yıllık bir aradan sonra Kıbrıs sorununun gündeme alarak yine Rum yanlısı bir tasarıyı kabul etmiştir. Bu gelişmeler olurken, o sıralarda Avrupa Konseyi Assamblesi "Türkiye'ye baskı yapmak amacıyla" 18 yıllık bir aradan sonra Kıbrıs'lı Rum parlamenterlerin oturuma girmelerine ses çıkarmamışlardır.

Rumların birer kazanç olarak nitelendirdikleri bu gelişmelerin ardından, genelde Batı dünyasından Türk tarafının eşitlik ilkesinden vazgeçmesi yönünde giderek yoğunlaşan telkinler, ya da bu doğrultuda takınılan tutumlar, Denктаş'ı, "Türk toplumu uluslararası alanda kendini bir kuşatma altında hissetmektedir. Türk tarafının bu kuşatmayı yarabilmesi, Türk toplumunun mukadderatı ile eş orantılıdır. Ancak bu başarılabildiği takdirde kendisini çevreleyen çember kırılmış olacak ve Türk tarafı Rumların karşısına yeniden güçlü olarak çık-

bilecektir. Bunun gerçekleşebilmesi de ancak bağımsızlık ilânı ile mümkündür" şeklinde düşünmeye sevk etmiştir.

Kuzey Türk Federe Meclisi, bağımsızlık ilanı kararı alırken niçin bu zamanlamayı yapmıştır?

Evrensel yankılar doğuracak kararların alınmasında "zamanlama" çok önemlidir. Bu tür kararların, ulusların yaşantısında kısa ve uzun vadeli etkiler yaratması da kaçınılmaz bir şeydir. KKTC'de bağımsızlık kararını açıklarken bu zamanlamayı çok iyi yapmıştır.

KKTC bağımsızlık ilanından önce dost ve müttefik ülkeleri bu girişimlerinden haberdar etmiş olsalardı belki yararlı olabilirdi. Ancak, kendi gelecekleri ile ilgili ve haklılığına inandıkları yaşamsal kararı almadan önce yapacakları böyle bir girişim, bu kararın alınmasını tehlikeli bir biçimde geciktirebilir, hatta bütünüyle ve geri dönülmez bir biçimde önleyebilirdi.

Kendi kaderini bizzat tayin etme noktasına zorla itilen KKTC, haklılığına inandıkları bu girişimlerinden dolayı, gerek uluslararası alanda, gerekse Türkiye nezdinde engelle karşılaşabilirlerdi. Nitekim Kıbrıs Türk Federe Meclisi, bağımsızlık ilanı halinde, bunun faturasının Türkiye'nin önüne geleceğini, Ankara'nın uluslararası alanda yoğun baskılarla karşılaşacağını bilmekteydi. Özellikle Amerikan Kongresi'nde Türkiye açısından çıkacak güçlükler tahmin edilmekteydi. Ancak Batı dünyası, Türkiye'yi dünya konjonktüründeki öneminden dolayı tamamen karşısına da alamazdı.

Zamanlamanın bir başka boyutu da, Türkiye'deki seçimlerle yakından ilgiliydi. Kıbrıs Türk Yönetimin, bağımsızlık ilânı için en uygun zamanın, Ankara'daki iktidar değişikliği zamanı olduğu görüşünü savundukları biliniyordu. Seçimlerin yapılmış olmasıyla Türkiye Batı dünyası karşısında alacağı olumlu puanla, Kıbrıs'taki bağımsızlık ilanının yaratabileceği tepkileri belli ölçüde kesebilirdi. Parlamenter demokratik sistemin kurulmasından sonra işbaşına gelecek hükümetlerin Kıbrıs Türk toplumunu bu yolda teşvik etme bakımından karşı-

laşabileceği siyasi güçlükler de bu zamanlama ile şimdiden bertaraf edilmiş olmaktaydı.

Zamanlamadaki bir başka isabet payı da, bağımsızlık kararının, Türkiye'ye yapılacak askeri yardımları da kapsayan dış yardım tasarısının, ABD Kongresi'nin onayından çıkmasının hemen yirmidört saat sonrasına rastlamasıydı. Örneğin karar iki gün önce alınmış olsaydı, Kongre'de olumsuz bir hava meydana geleceği kesindi. İşte dış yardım tasarısının Kongre'den çıkıp yönetimin dosyasına girdiği gün alınan kararlar, Kongre pürüzü de belli ölçülerde giderilmiştir.

Bu açılardan bakıldığında zamanlamanın ustaca hesaplandığı görülmektedir. KKTC hem bağımsızlık ilanını gerçekleştirmiş, hem de Türkiye'nin bilgisi dışında böyle bir kararı alarak, Anavatanı uluslararası platformlarda düşeceği zor durumdan bir ölçüde de olsa kurtarmak istemiştir.

1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık İlânının Gerekçeleri

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkışının çok haklı temel nedenleri vardır. Kıbrıs Rum toplumu, devlet niteliğini ellerinden bulundurmalarından dolayı Kıbrıs Türk toplumuna göre avantajlı durumdadır. Rumlar bu siyasal üstünlüklerini gerek uluslararası ilişkilerde, gerekse ekonomik ve mali alanlarda en iyi şekilde kullanmışlar, Türk tarafına tam bir ambargo uygulamışlardır. Türk toplumunu sürekli olarak ezmiş, küçümsemiş, 1960 Atlaşmalar düzeninin Türklere tanıdığı hak ve yetkilerin kullanılmasına izin vermemişlerdir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1964'ten beri Meclisi'nde bir tek Türk üye mevcut değildir. Bu Meclis'i seçenler ve seçilenler, 20 yıldan beri yalnız Rumlar olmuştur. Rumlar, Meclis'i kendi tekellerine aldıktan sonra ordu ve polis güçlerini de, bu devletin ortağı bulunan Türk toplumunu imha etmek için kullanmışlardır. Bu sözde Cumhuriyetin dış temsilciliklerinin

hepsini de Rumlar işgal etmiş ve bu devletin varlığı, dışarıda Türklere düşman odaklar türetmek için kullanılmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin icra organı da, bakandan odacısına kadar bütün kademelerinde Rumlardan teşkil edilmiştir. Yargının hiç bir kademesinde bir tek Türk hakim yoktur. Bu sözde Cumhuriyet'in cumhurbaşkanı, başbakanı ve ordusu, devletin ortağı görünen Türk toplumunu yoketmek için Yunan askerleri ve çetecilerle beraber, fiili savaş ve imha hareketine girişmiştir. Bugün inlerine çekilmiş, Türkleri halâ dünyaya haksız ve barbar göstermeye çalışan rumlar, soydaşlarımızı tekrar köleleştirmek niyetlerinden halâ vazgeçmemişlerdir.

Bağımsızlık ilânı dolayısıyla dünya basını, Türklerin uluslararası alanlarda yalnız kaldığını vurgulayan yayınlar yapmışlardır. Örneğin Batı Almanya'nın büyük gazetelerinden Suddeutsche Zeitung, "Kıbrıslı Türkler uluslararası alanda tecrit edildiler" diye başlık atmıştır.

Bağımsızlık ilânı nedeniyle dünya ülkeleri, Birleşmiş Milletler'in, bu örgüte bağlı kuruluşların, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ya da Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası yardım kaynaklarının alacakları yaptırım kararlarının yepyeni bir durum yaratacağını ve Kıbrıs Türk toplumunun da bu zorlayıcılık karşısında dize geleceğini sanmışlardır.

Oysa, yıllardır Kıbrıs'ın Kuzeyindeki Türk toplumu şimdiki kararların yaratabileceği durumun çok daha kötüsünü yaşamış, yıllardır her alanda Rum baskısı altında kalmıştır. Kıbrıs Rum yönetimi, Türklere karşı daima "ayırımçı" bir politika izlemiş, yıllarca Türk köylerine elektrik, su ve gıda malzemeleri dağıtımını mümkün olduğunca engellemeye çalışmıştır. Rumların beyinleri, ilkokul çocuklarına kadar, Kıbrıs Türkleri'nin "milli düşman" oldukları propagandası ile yıkanmış, Türklere "ölüm" veya "adayı terk" politikası uygulanmıştır. Türklerin yerel yönetimlerden "kovulması" yolunda girişimler yapılarak, Kıbrıs Türk toplumu bir "teb'a" toplum haline getirilmek istenmiştir. Yurt dışında eğitim gören Kıbrıslı Türklere dönüşleri sırasında Rum yönetimince büyük en-

geller çıkartılmış olması da, aydın gençleri "adadan uzaklaştırma politikası"nın bir parçasıdır. Kuzey Kıbrıs'ın tek havaalanı olan Ercan Havaalanı'nda Kıbrıs Rum yönetiminin engelleme ağı yüzünden, Türklerden başkası kullanmaya cesaret edememiştir. Zira kullanıldığı anda Rum ve Yunan hükümetlerinden, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü'ne kadar uzanan bir mekanizma harekete geçmiş ve Ercan Havaalanı'nın kullanılmasına izin vermemiştir. Gazi Magosa'ya uğrayan bir geminin kaptanı herhangi bir seferde yanılıp da Larnaka'ya uğrarsa, tutuklanıp en az üç ay hapis yatmaktadır. Seyahat acenteleri açıkça ilân verip Kuzey Kıbrıs'a doğrudan turistik tur düzenleyemezler. Herşeyin gizliden gizliye, Türkiye üzerinden ve dolaylı yoldan yapılması gerekir. Bu koşullar altında Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin dünya ülkeleri ile ticaret yapması çok zordur.

Kısacası, Kıbrıs Rum toplumunun, Türklere uyguladığı baskılar o ölçülere varmıştır, Türkler yıllardır o denli özveride bulunmuşlardır ki, artık Türk'ün kaybedebileceği bir şey kalmamıştır. Zaten en kötü koşullara dayanmıştır. Bu nedenle, Türklerin uluslararası alanda tecrit edilmesi yeni bir olay değil, uzun yıllara dayanan bir olaydır.

Bu şartlar altında, Kıbrıs Türk Federe Meclisi'nin bağımsızlık kararı doğaldır ve haklıdır. Ancak ilân edildiği günkü koşullar ve genel görünüm bu haklı davanın uluslararası platformlarda büyük tepkiyle karşılanmasına neden olmuştur.

Bağımsızlık ilânının, Perez de Cuellar'ın toplumlararası görüşmeleri yeniden başlatabilmek için, çeşit müzakere-lerden sonra iki tarafın liderine bir zirve yaptırmayı kabul ettirdiği, bunun içeriğini hazırladığı ve taraflardan kışkırtıcı bir girişimde bulunmamalarını istediği bir döneme rastlaması, tepkileri artırmıştır. Zira ortada o anda böyle-sine olağanüstü bir hareketi gerektirecek neden görülememiştir. Türk tarafı bağımsızlık ilânını binlerce defa haklı gösterecek olaylarla, kararlarla karşılaşmış, ancak o zamanlarda bağımsızlık ilânı yoluna gidilmemiştir(34).

(34) M.Ali Birand, Milliyet Gazetesi, 19.11.1983.

Kanımızca, Kıbrıs'ta o sıralarda olağanüstü bir durum olmamakla beraber, Kıbrıs Türk yönetimi, kalıcı bir barış ve istikrarın sağlanabilmesi için, federasyona giden yollar açık kalmak şartıyla, bağımsızlığın tek çıkar yol olduğuna kanaat getirmişti. Çünkü Rumların toplumlararası görüşmelerdeki uzlaşmaz tutumu nedeniyle bir çok kereler iki toplum arasındaki diyalog kopmuştu.

Bağımsızlık ilânından önce yapılan son görüşmelerde BM Genel Sekreteri Waldheim, iki toplum arasında kopan diyalogu yeniden kurabilmek için, 9 Ağustos 1980'de görüşmelere temel teşkil edecek öneriler sunmuştur. DrWaldheim'ın "açış beyanı", Kıbrıs meselesinin anayasa veçhesinin "federal", toprak veçhesinin de "iki bölge" esasa göre halledilmesini öngörmüştür. Kıbrıs Türk Toplumunu ve Türkiye, açış beyanında tesbit edilen bu prensibi kabul etmiş, ama Rum lideri Kipriyanu "iki bölge"li federasyon"u kabul etmeyeceklerini bildirmiştir.

Kıbrıs sorunu, 5 Ağustos 1981 tarihinde, Kıbrıs Türk tarafının konunun tüm veçheleri hakkında ortaya kapsamlı öneriler koymasıyla yeni bir aşamaya girmiştir. Bu tekliflerden toprak sorunuyla ilgili olanın bir "harita" şeklinde sunulmuş bulunması, özel bir önem taşımaktadır. Böylece Kıbrıs Rum toplumunun "Kıbrıslı Türkler harita sunmalıdır" şeklindeki taleplerine de cevap verilmiştir. Bu harita toprak tavizlerini de içeriyor, Türk, toplumuna ayrılacak toprak, bu haritada % 30'a indiriliyordu. Kıbrıs Türk tarafı Rumların yan çizmelerini önlemek üzere anayasa tekliflerinin her yönüyle prensip olarak müzakere edilebilir olduğunu açıklamıştır. Buna rağmen Rum tarafı, 1977'de Viyana'da öne sürdükleri harita ve anayasa teklifini masaya getirmiştir(35).

Kıbrıs Türk toplumunun verdiği toprak teklifleri şayet uygulamaya konulacak olsaydı, bugün Kıbrıslı Türklerin kontrolünde bulunan bölgenin alanı, İngiliz egemen üsleri hariç, adanın bütün yüzölçümünün % 30'unun biraz üstünde bir nispe-

(35) Hürriyet Gazetesi, 16.11.1983.

te indirilmiş olacaktı.

Kıbrıs Türk toplumunun ortaya koyduğu müzakere süreci-
ne yardımcı tutum, maalesef, Kıbrıs Rum toplumu tarafından
aynı iyi niyet ve yapıcı tutumla karşılık görmemiştir. Müza-
kereler sürecine somut biçimde katkıda bulunma arzusunda olan
Kıbrıs Türk toplumu, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'taki özel
temsilcisi Büyükelçi Huqo Gobbi'nin görüşmelere temel teşkil
etmek ve bir metod olarak dikkate alınmak üzere, somut düşün-
celer oluşturma çabalarını teşvik etmekten de geri kalmamış-
tır.

Kıbrıs Türk toplumunun 5 Ağustos 1981 tarihli kapsamlı
tekliflerinin masaya konulması ve BM Değerlendirme Belgesi'-
nin sunulması, tarafların somut ve özlü bir müzakere sürecine
ciddi şekilde girişmeleri için, şüphesiz tarihi bir fırsat
oluşturmuştur. Hal böyle olmakla beraber, şurası da bir ger-
çek ki, bahsi edilen önemli gelişmelerle birlikte, maalesef,
Kıbrıs Rum ve Yunan tarafının, toplumlararası görüşmeleri
baltalama ve meseleyi enternasyonalize etme gayretleride yo-
ğunlaşma meydana gelmiştir.

18 Ekim 1981'de Papandreu'nun iktidara gelmesi, kuş-
kusuz Kıbrıs Rum toplumunun tutumunu olumsuz yönde etkilemiş-
tir. Papandreu'nun seçimden önce Kıbrıs konusunda ifade etti-
ği yapıcı ve yardımcı olmayan görüşleri, sadece seçim retori-
ği niteliğinde kalmamış, Başbakan olmasından sonra da maalesef
devam etmiştir. Yunanistan hükümet programının Kıbrıs bölümü,
Kıbrıslı Rumları uzlaşmazlığa sevketmiş ve onları "Türk isti-
lası" dedikleri olaya karşı mücadeleye azmettirmiştir. Prog-
ramda ayrıca, Türklere karşı yeni bir "haçlı seferinin" baş-
latılması öngörülmüş ve toplumlararası görüşmeler yoluyla bir
çözüm şeklinden hiç bir surette söz edilmemiştir.

3 Aralık 1981 tarihinde Kıbrıs Rum Lideri Kipriyanu
Paris'te verdiği bir mülakatta, Papandreu'nun Kıbrıs politi-
kasını şöyle özetlemiştir. "Kıbrıs meselesi, Yunanistan'ın
Nato İçindeki ve Ortak Pazar'daki müstakbel rolü hakkında ya-
pacağı müzakerelerde ana konu olacaktır"(36).

(36) International Herald Tribune, 4.12.1981.

11 Aralık 1981'de, Papandreu Atina'da şöyle konuşmuştur. "Uzun vadeli hedeflerimizi bir an olsun unutmamamız gerekir. Bu hedefler Kıbrıs'ta bağımsız ve üniter devlet kurulmasıdır." Tarafların toplumlararası görüşmelerin ana hedefi olarak tesbit ettikleri "Federal" devlet kavramının tamamen tersi bir kavram olan "üniter" deyiminin Papandreu'nun demesinde özellikle kullanılmasının, dikkate alınması gerekmektedir.

Bu tarihlerde BM Temsilcisi Hugo Gobbi, toplumlararası görüşmelere bir formül aramaktaydı. Toprak bölüşümü, Türk kesimi yüzde 30, Rum kesimi yüzde 70 olsun, iki meclis bulunsun, bunlardan biri nüfus oranına göre, diğeri eşit temsile göre kurulsun, 6 bakandan kurulu hükümette, Türkler 2 bakanlık alsın, cumhurbaşkanlığı da rotasyon ile olsun demektedir. Denktaş, Hugo Gobbi'nin önerilerini kabul etmiş ama Yunanistan'ın Rumlar üzerindeki baskısı nedeniyle, Rumlar önce bu önerileri çekinceli kabul etmişler sonra da yan çizmişlerdir.

2 Şubat 1982 tarihinde, Federal Almanya Şansölyesi Schmidt ile yaptığı ortak basın toplantısında Papandreu şöyle konuşmuştur.

"Adanın sorunlarını halletmeyi amaçlayan ve BM'in eski Genel Sekreteri Kurt Waldheim'in düşüncelerine dayanan müzakereler başarılı olmayaaktır"(37).

Yunanistan Başbakanı Panadreu, Kıbrıs'a yaptığı son ziyaret sırasında, Rumlar arasında fanatizmin tohumlarını yeniden eken ve Kıbrıslı Türkleri sert bir tepki göstermeye adeta teşvik eden tehlikeli ve kışkırtıcı konuşmalar yapmıştır. Papandreu'nun Kıbrıs'taki iki toplumun da zararına olan bu şöven sözleri ve davranışları, kendisinin, baba Papandreu'nun başkanlık ettiği hükümet sırasında Kıbrıs işlerinin koordinasyonundan sorumlu bakan olarak 1960'lı yıllarda, Kıbrıs Türk toplumuna karşı sürdürülen husumet politikasındaki rolü hatırlandığında daha da kaygı verici olmaktadır. Papandreu'nun 1963'ten hemen sonra Kıbrıs'a 20.000'den fazla Yunan as-

(37) Suddeutsche Zeitung, 2.2.1982.

kerinin sevkedilmesinde ve adanın Yunanistan'a ilhak edilme mücadelesinde başrolü oynadığı unutulmamalıdır. Bilindiği gibi Papandreu, Kıbrıs'a yaptığı son ziyareti "Yunanistan'a mücadele mesajıyla dönüyorum" mesajıyla tamamlamıştır.

Kıbrıs Türk liderleri, Papandreu'nun bu tehlikeli oyunlarını ve müzakereleri kesme tehditlerini kınamakta yetinmiş, Yunanistan Başbakanının tahriklerine kapılmamaya özel bir dikkat göstermişlerdir.

1982 Şubat'ından sonra temel haklar, bayrak, resmi dil, resmi tatiller kabul edilmişken, Rumlar yeniden, seçimleri bahane ederek görüşmeleri çıkmaza sokmuşlardır.

Akel (Komünist partisi) ile Rum Lideri Kipriyanu, aralarında Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak görüş alışverişinde bulunarak fikir bilğine varmaları, Kıbrıs sorununu BM'e götürmek isteyen Papandreu'yu kızdırmıştır. BM Genel Sekreteri de "seçimleri bekleyelim" deyince Kıbrıs'ta toplumlararası görüşmeler kesilmiştir.

1983'te Kipriyanu seçimleri kazanınca Rumlar, Kıbrıs meselesini yeniden Bağlantısız Ülkeler Konferansı'na götürmüşler ve istedikleri kararı çıkartmışlardır. 13 Mayıs 1983 te BM Genel Kurulu'ndan Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin asla kabul edemeyeceği bir kararı aldirmaya muafak olmuşlardır. BM Genel Kurulu'ndan 5 aleyhte, 20 çekimser oya karşılık 103 oyla kabul edilen karar tasarısının taşıdığı yenilik ve tehlike şöyle özetlenebilir.

a) BM'in kararı, 1979 kararından belki bazı maddeler itibariyle daha yumuşak görünmekle beraber, temelinde tamamen Rum yanlısıdır. Bu karar aslında, Kıbrıs Rum yönetiminin Bağlantısızlar Konferansı'na verdiği karar taslağının adeta bir kopyasıdır.

b) Kipriyanu yönetimi bu kararın ışığında, BM Genel Sekreteri'ni devreye sokmak ve onun yeni girişimlerde bulunmasını sağlayarak, toplumlararası görüşmelerin seyrini değiştirmek istemişlerdir. Oysa şimdiye kadar ki müzakerelerde Waldheim'ın "değerlendirme belgesi" esas alınmış, Türk tarafı

bunu kabul etmiş, Rumlar ise reddetmiştir.

c) Şimdiye kadar ki görüşmelerde adanın gerçek statüsü görüşülürken, "Denktaş-Makaros", "Denktaş,Kipriyanu" anlaşmaları ve bu arada "iki kesimli federal sistem" esas alınmıştı. Şimdi ise Rum tarafı BM Genel Kurul kararının verdiği cesaretle "eşitlik" ilkesini de bırakmış ve kendisini "devlet", Türk toplumunu ise "azınlık" olarak saymıştır(38).

Görüşmeler, BM Genel Kurulu'ndan çıkan karardan sonra, çıkmaza girince, BM Genel Sekreteri, girişimlerini Güvenlik Konseyi'nin daha önceki kararına göre sürdüreceğini belirterek havayı yumuşatmış ama 17 Haziran 1983'te Denktaş, Kıbrıs Türk Federe Meclisinden zamanı geldiğinde ilân etmek üzere Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlık kararını geçirtmiştir(39).

9 Ağustos 1983'te "Cuellar görüşleri" Türk ve Rum tarafına sunulmuştur. Bu görüşleri Rumlar basında açıklamışlardır. Cuellar, Türk ve Rum tarafına alternatifli çift meclis, çifte toprak oranı önermiştir. İki mecliste de eşit temsil söz konusu olursa, toprak oranı % 23-% 77 olacak, bir mecliste eşitlik, diğesinde nüfus oranına göre temsil olursa, toprak oranı % 30-% 70 ve mecliste % 40-% 60 temsil ile devamlı başkanlık söz konusu olacaktı. Cumhurbaşkanlığı rotasyon ile olursa, temsil % 30-% 70 olabilecekti.

Perez de Cuellar, 15 Eylül'e kadar yanıt istemiş ve Denktaş'ın bu önerileri kabul etmesine karşın, kipriyanu olumlu yanıt vermemiştir.

Denktaş, toplumlararası görüşmelerin Rumların uzlaşmaz tutumları ile çıkmaza girmesi üzerine son bir umutla Kipriyanu'ya zirve teklif etmiş ama Kipriyanu, "Ben Evren ile görüşürüm" yanıtını vermiştir. bu gelişmeler karşısında Türkiye, Denktaş'a itidal önerisini sürdürmüş, sürekli frenlemeye çalışmış, buna gerekçe olarak da o sırada bağımsızlık ilanının "zamansız" olduğunu ve özellikle de ABD'nin ağır baskısı-

(38) Sami Kohen, Milliyet Gazetesi, 25.5.1983.

(39) Hürriyet Gazetesi, 16.11.1983.

nın söz konusu olması olasılığı üzerinde durmuştur.

Oysa Denктаş'ın görüşmeler yoluyla sonuca ulaşılabilceği hakkında ciddi kuşkuları vardır. Kıbrıs Türk toplumunun bu gelişmelere rağmen, Federe Meclis'ten alınan yetkiyi kullanarak, bağımsızlık ilân edebileceğine çeşitli çevreler inanmamıştır.

Acı geçmişin korkunç hatıralarına, baskı ve ayırımına maruz kalarak geçirdikleri günlere rağmen, Kıbrıslı Türkler cüretli bir adım atarak, Kıbrıslı Rumlara uzlaşma ve ortaklık teklif etmişlerdir. Oysa Rumlar önlerine çıkan bu tarihi fırsatı, basiretsizliklerinden ve statüko'nun devamında yarar gördükleri için geri tepmişlerdir. Böylece Kıbrıs Türk toplumu, Kıbrıs Rumlarının uzlaşmaz tutumu nedeniyle yeni bir siyasal gözün arayışına yönelmiştir. Görülmektedir ki, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin bağımsızlık ilânı, oyalama siyaseti güden Rumları yola getirmek için izlenmiş yerinde bir politika olup, Kıbrıs gerçeğine Rum tarafınca yıllardır göz yumulmuş olmasının doğal bir sonucudur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânının gerekçesi, Yunanlılara köle olmadan, ölüm korkuları çekmeden "yaşamak hakkı"dır. insanların olduğu gibi insan topluluklarında yaşamı dokunulmaz ve mukaddestir. Bu devlet, varlığını koruyabilmek, yaşamak için kurulmuştur. Bundan daha önemli bir gerekçe nasıl aranabilir?

2. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık İlânının Dünya'daki Tepkileri

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilânı, uluslararası camiada büyük tepki yaratmıştır. Türkiye'nin önceden onayını almamakla beraber, yine de Türkiye tarafından kayıtsız şartsız desteklenen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası alanlarda olumsuz tepkiler alması beklenen bir gelişmedir. Birçok ülkeler beklendiği kadar, bazı ülkeler de belki beklendiğinden fazla sert tepki göstermiştir. Bu

tepkilerin sözde kalacak ve zamanla unutulacak olanları yanında, bağımsızlık ilânı ile Türkiye arasında paralellik kurup, Türkiye'ye karşı önlemlere ve eylemlere başvuran ülkeler de olmuştur.

Türkiye, KKTC'nin kurulmasından ötürü, BM'in, Avrupa Konseyi'nin, İngiliz Uluslar topluluğu'nun, Bağlantısız Ülkeler'in ve diğer kuruluşların şimşeklerini çekerek şiddetle kınanmıştır. Ancak bu kuruluşların "kınama" ve "yeni devleti tanımama" yolundaki kararlarının etkileri genelde psikolojik düzeyde kalmış ve pratikte bir yaptırım söz konusu olmamıştır.

İngiltere, yıllarca Kıbrıs gerçeğine ve Kıbrıs Türk toplumunun 1960 Anayasa düzenindeki haklarının yenmesine ve azınlık durumuna düşürülmesine seyirci kalmış, "garantör" devlet olarak görevlerini yerine getirmemiş, fakat bağımsızlık kararı karşısında, çok sert tepkiler göstererek BM Güvenlik Konseyine başvuran ilk devlet olmuştur.

Türkiye için önemli ve en etkili olabilecek tepki ABD'nin tepkisidir. Bilindiği gibi bağımsızlık kararı nedeniyle Yunan lobisi Amerikan Kongre'sinde derhal harekete geçmiş, bağımsızlık kararının geri aldırılmasını, Türkiye'ye yapılacak askeri yardımın kesilmesini, hatta KKTC'ni tanıyacak ülkelere bile yaptırım uygulanmasını önermiştir. Ambargo yıllarını hatırlatacak böyle bir durum, kuşkusuz Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri zedeleyebilir, ciddi krizlere neden olabilirdi. Bir taraftan ABD Kongresi'nin Dış İlişkiler Komisyonu bağımsızlık ilânının kaldırılmasını talep eden bir karar alırken, BM Kıbrıs Barış Gücü'nde (UNFICYP) kuvvet bulunduran Kanada ve Avustralya gibi ülkeler de, bütçesi iflas halinde bulunan UNFICYP'in varlığını sürdürmesini istemişlerdir.

KKTC'nin bağımsızlık ilanı ile Kıbrıs Türk toplumunun "Self-Determination" hakkını kullanmak istemesi uluslararası alanlarda, olumsuz bir adım olarak görülmüş, adanın bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne bir darbe olarak nitelendiril-

miştir. Oysa bugün Kıbrıs'ta iki ayrı devletin varlığı eleştirilecek bir durum ise, bu eleştirinin muhatabı Türkler değil, Atina'dır ve Kıbrıs Rum Liderliğidir. "Self-Determination", yani halkların kendi özgür iradeleriyle kendi kaderini saptama hakkı, sadece Rumlara ait bir hak değildir. Oysa Rumlar bu hakkı kendilerinde görmüş, Türkleri ise devlet içinde bir "azınlık" olarak kabul etmişlerdir.

1960'da Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra gelişen olaylar sonucu, Kıbrıs Türk halkı, anayasal haklarını kullanamaz, savunmasız bir toplum durumuna düşürülmüş, Rumların Türklere uyguladığı "asimilasyon politikası" sonucunda yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu gelişmelere o zaman hiçbir tepki göstermeyen Dünya ülkeleri ve uluslararası kuruluşlar, Türkler "Self-Determination" hakkını demokratik koşullar içinde, özgürce kullanarak, bağımsızlıkların ilân ettikleri zaman, bu kararı büyük bir tepki ile karşılamışlardır.

a) KKTC'nin Bağımsızlık İlânına Devletlerin Tepkileri

1. Taraf Devletlerin Tepkileri

1.1. İngiltere'nin Tepkisi

İngiltere'nin Kıbrıs'a karşı, Garanti Antlaşmasına imza atan üçdevletten biri olarak özel bir sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk, bağımsızlıktan önce Kıbrıs'ı 1878 de Türklerden devralmış olmaktan ve adanın egemenliğini 1960'ta burada yaşayan iki esas halka, yani Kıbrıs'lı Türklerle Rumlara ortaklaşa devrederken altına imzasını koyduğu antlaşmalardan kaynaklanmaktadır.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ilişkin antlaşmanın girişinde, bu antlaşmaya taraf olanların İngiltere, Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs Cumhuriyeti olduğu belirtilmekte ve ada halkı olarak Kıbrıs Rum ve Türk toplumlarından söz edilmektedir.

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 2.maddesinin 1. ve 2.fıkralarında ise egemenliği devralmış iki kurucu ortak olan iki toplumun tarifi şöyle yapılmaktadır:

Anayasanın amaçları yönünden;

1) Rum toplumu Rum asıllı ve ana dili Rumca olan, Rum kültür geleneklerini paylaşan veya Rum Ortodoks Kilisesine bağlı bulunan tüm Kıbrıs vatandaşlarından,

2) Türk toplumu ise Türk asıllı ve ana dili Türkçe olan, Rum kültür geleneklerini paylaşan veya müslüman olan tüm Kıbrıs vatandaşlarından oluşmaktadır.

İngiltere, 1960'da Kıbrıs'ın egemenliğini Anayasada tarifi yapılan işte bu iki halka devretmişti. Böylece Kıbrıs Türk ve Rum toplumları fonksiyonel bir federasyon öngören esaslar çerçevesinde işbirliği yapmak ve yeni kurulan devleti ortaklaşa yönetmek görevini İngiltere'den devralmışlardı.

Ama ne yazık ki, 1963 yılının son günlerinde "Kanlı Noel" saldırılarını başlatan ve Cumhuriyetin ortağı olan Kıbrıs Türkleri devletin tüm organlarından silah zoruyla atan Rumlara karşı İngiltere, bu hukuki yükümlülüklerini unutarak seyirci kalmış, masum Türk halkının katledilmesine, insan haklarından yoksun bırakılmasına ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasa ve antlaşmalara aykırı olarak Rum toplumunun eline geçmesine göz yummuştu. Üstelik, Rum yönetimini bu yaptıklarından dolayı kınayıp cezalandırmak yerine adeta ödüllendirerek tüm Kıbrıs'ı temsil eden bir hükümet olarak tanımıştı(40).

Bağımsızlık ilânından sonra, İngiliz hükümeti, bu kararı kınayarak, "Biz sadece bir tek Kıbrıs Devleti tanırız, o da Sprios Kipriyanu'nun başkanlığındaki Kıbrıs Cumhuriyeti'dir" demiştir. Dışişleri Bakanlığının bir yetkilisi ise, "Bağımsızlık ilânı, 1960 Garanti Antlaşması ile bağdaşmaz ve adadaki soruna barışçı bir çözüm getirilmesi yolundaki girişimleri olumsuz yönde etkiler. İngiltere anlaşmanın verdiği sorumluluklara bağlı olarak, Yunan ve Türk hükümetlerini en

(40) Yeni Kıbrıs Dergisi, Kasım 1988, Cilt VI, No.2.

kısa zamanda görüşmeye çağırır"(41).

Bağımsızlık kararına, Yunanistan'dan daha çok İngiltere tepki göstermiştir. Rum lideri Kipriyanu ile beraber Güvenlik Konseyi'ni harekete geçiren, meseleyi Ortak Pazar'a ve Nato'ya götüren, Yunanistan ve Türkiye'yi ivedilikle görüşmeye davet eden yine İngiltere olmuştur. İngiltere, kendi egemenliğindeki bir toprak parçası kaybedilmiş gibi reaksiyon göstermiştir. 15 Temmuz Temmuz 1974'te Nikos Sampson bir darbe yapıp adayı Yunanistan'a ilhak etmeye teşebbüs ettiği zaman, Türkiye'nin İngiltere'yi harekete geçirmesi mümkün olmuştur. Fakat 5 gün sonra Türk askeri Kıbrıs'a ayak basınca, İngiltere "garantör"lük sorumluluğundan bahsederek Türkiye'nin karşısına dikilmiştir. Oysa 1974'teki Türk Barış Harekâtı'ndan önce, TC Başbakanı Bülent Eevit, Lonldra'ya giderek, "garantör" İngiltere'yi antlaşmanın bu açık ve tehlikeli ihlâlini beraberce önlemeye davet ettiği zaman İngiltere bu öneriyi reddetmiştir.

İngiltere, yıllardan beri toplumlararası görüşmelere uzaktan seyirci kaldığı halde, KKTC'nin ilân edilmesinden sonra ortaya koyduğu tepki, kendi devlet politikasıyla tutarlı bir çizgide değildir. Londra, "Self-Determination" hakkını kullanan Kıbrıs Türkleri'ne karşı çıkarken, kendisi, Falkland'lara yaptığı çıkarmanın gerekçesi olarak, "bu adalar halkının kendi kaderlerini saptama hakkını korumayı" göstermişti. İspanyol toprağı olan Cebelitarık'ı ise, orada bir avuç insanın "Self-Determination" hakkını ileri sürerek İspanya'ya vermektedir. "Falkland'lıların kendi kaderlerini kendileri saptamak hakları vardır, Cebelitarık'ta yaşayanların da kendi kaderlerini kendileri çizme hakları vardır, Kıbrıs Türklerinin ise bu hakkı yoktur" düşüncesinin mantığını anlamak mümkün değildir.

Öte yandan, Kıbrıs Rum yönetiminin Londra'daki temsilcisi Tasos Panayotis, İngiltere'nin Kıbrıs'a tıpkı Falkland'-da olduğu gibi müdahale etmesini istemiştir. İngiliz Televiz-

(41) Milliyet Gazetesi, 16.11.1983.

yonunun 4.kanalında, Kıbrıs'la ilgili gelişmelerin anlatıldığı programda konuşan İngiliz İşçi Partisinin Dışişleri Sözcüsü, Kıbrıs Rum yönetimi temsilcisi Panayotis'in sözlerine gülmüş, "Bu gerçekçi bir öneri değil, kaldı ki Kıbrıslı Rumların da bunu isteyeceklerini sanmam, ne de olsa yıllarca bizi adadan atmak için, bize karşı silahlı mücadele verdiler" demiştir. Rum temsilcisinin görüşlerini ciddiye almayan İşçi Parti Dışişleri Sözcüsü Healey, buna karşılık Yunanistan'ın Nato'dan çekilip Kıbrıs'a karşı bir askeri harekât düzenlemesinin büyük bir tehlike yaratacağını savunmuştur. Programda Türkiye'nin yeni devleti tanımaktan vazgeçmesi ve bundan sonra da görüşmelerle konuya çözüm aranması önerilmiştir(42).

KKTC'nin ilânı dolayısıyla, Başbakan Margaret Thatcher, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e, "bağımsızlık ilânının tanınmaması için" bir mesaj göndermiştir. İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Geoffrey Howe ise, bağımsızlık ilânını kınadıklarını açıklayarak, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye hükümetleri arasında acil görüşmeler yapılmasını istemiştir.

İngiltere ve İrlanda Cumluriyeti, BM Güvenlik Konseyi'ne, KKTC'nin bağımsızlık ilânının geri alınmasını isteyen bir karar tasarısını göndermişlerdir. Bu tasarıda Türklerin bağımsızlık ilanının "Bir değer taşımadığı" savunularak, adadaki durumun daha da kötüleşeceği ileri sürülmüştür. Tasarıda şu ifadeler yer almıştır:

"Kıbrıs Türk makamlarının Kıbrıs'ı bölmeye kalkışan bildirisini kınıyor,

Bu bildirinin geri alınmasını istiyor,

Adadaki yabancı askerlerin geri çekilmesini öngören daha önceki BM kararlarının uygulanmasını talep ediyor,

BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'ta erken çözüm sağlayacak bir biçimde toplumlararası görüşmeleri başlatacak girişimleri yapmaya ve bunları adadaki iki toplum ve Türkiye ile Yunanistan hükümetleri nezdinde oluşturmaya,

(42) Nuri Çolakoglu, Milliyet Gazetesi, Londra, 16.11.1983.

Bütün devletlerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye,

Ve adada Kıbrıs Cumhuriyeti dışında başka hiçbir hükümeti tanımamaya çağırıyoruz"(43).

Öte yandan Kıbrıs Rum yönetimi, BM Güvenlik Konseyi Başkanlığı'na başvurarak, KKTC Başkanı Rauf Denktaş'ın New York'a gelmesi beklenmeden Konsey toplantılarının başlamasını istemişlerdir.

Bu arada Güvenlik Konseyi'ne üye 15 ülke temsilcilerinin kapalı kapılar ardında yapılan özel görüşmelerinde, Pakistan Delegesi Şah Navaz, "Kıbrıs çok yönlü bir sorundur. Kıbrıs Türk lideri Rauf Denktaş'ın dinlenmesi gereklidir. Denktaş beklenmeden Güvenlik Konseyi toplanırsa, ortaya çok önemli sorunlar çıkar" demiştir. Bu durum karşısında Konsey üyelerinin, Denktaş gelene kadar bekleyip, oturumu öyle açmaları kabul edilmiştir(44).

BM Güvenlik Konseyi'nin toplantısına katılmak üzere New York'a giderken, İngiltere'ye de kısa bir ziyaret yapan Kıbrıs Rum Lideri Spiros Kipriyanu, İngiltere Başbakanı Thatcher ile görüşmeden, düzenlediği basın toplantısında sadece KKTC'ne değil, KKTC'ni tanıma kararını belli bir süre içinde geri almadığı takdirde, Türkiye'ye karşı da ekonomik ve siyasi yaptırımlar uygulanmasını istemiştir. Kipriyanu,

"Türkiye bu kararını değiştirmezse bazı ülkelerin ve uluslararası kuruluşların Türkiye ile de ilişkilerini gözden geçirmeleri gerekir" demiştir.

Ancakdaha sonra Başbakan Thatcher ile yaptığı 1 saat 15 dakikalık görüşmede bu öneriyi masaya getirdiğinde soğuk karşılandığı ifade edilerek, Thatcher'ın Nato müttefikleri arasında yeni sorunlara yol açacak böyle bir tutuma girmek istemediğini, Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerginliklerin artmasına ancak Doğu Bloku'nun sevineceğini söylediği ve bu nedenle Türkiye'ye karşı "yaptırım" düşüncesine karşı çıktığı bildirilmiştir. Thatcher soruna, kendilerinin hazırladığı Güvenlik Konseyi karar tasarısı doğrultusunda BM Genel

(43) Milliyet Gazetesi, 19.11.1983.

(44) Hürriyet Gazetesi, 17.11.1983.

Genel Sekreteri'nin girişimiyle bir çözüm bulunmasından yana olduklarını ifade etmiş ve bu bakımdan, KKTC'nin kuruluş bildirisinin son paragrafında bu yolun açık tutulduğuna işaret etmiştir(45).

Thatcher bu açıklamasına rağmen yine de KKTC'ni tanınamaya kararlı olduklarını ve "Birleşmiş bir Kıbrıs'tan" yana olduklarını Avam Kamarası'nda bir kez daha tekrarlamıştır.

BM Güvenlik Konseyi'nin 18 Kasım 1983 günü yapılan toplantısında, ilk konuşmayı Genel Sekreter Perez de Cuellar yapmış ve Kıbrıs ile ilgili özet bir tarihçe verdikten sonra, "Bugün son derece ciddi bir durum ile karşı karşıyayız" demiştir.

Genel Sekreter'den sonra Kıbrıs Rum Lideri Yakavu söz almış ve Türkiye'yi gelişmelerle ilgili olarak sert bir şekilde eleştirmiştir. Ankara'nın 1960'lardan bu yana daima taksim peşinde koştuğunu vurguladıktan sonra son gelişmelerin de bu yöndeki önemli bir adım olduğunu belirtmiştir.

Türkiye Daimi Delegatesi Coşkun Kırsa ise yaptığı konuşmada, Türk toplumunun bu adada bir "azınlık" olmadığını özellikle vurguladıktan sonra, "1963'te Yunanlılar Self-Determination hakkını kullanarak Türk toplumunu bir azınlık durumuna indirdiler. Tam 20 yıldır Türk toplumu müzakereler yoluyla, cumhuriyetin kuruluşundaki statülerini elde etmeye çalıştılar. ancak başaramadılar. Bugün Yunanlıların yaptığı gibi Self-Determination hakkını kullanarak tekrar eşit düzeye geldiler" demiştir.

KKTC Devlet Başkanı Rauf Denktaş, çalışmalarından sonra Milliyet'e verdiği demeçte, "Konuşmaları dinledik ve Kıbrıs sorununun bu noktaya neden geldiğini henüz anlayamadıklarımızı öğrendik" dedikten sonra şöyle devam etmiştir. "Sadece bir tarafı meşru görüyorlar. Kendi sorumluluklarını ise görmezlikten geliyorlar. Oysa Kıbrıs'ın bugünkü aşamaya gelmesinde hepsinin önemli sorumluluğu vardır" demiştir.

(45) Nuri Çolakoglu, Milliyet Gazetesi, Londra, 19.11.1983.

Rauf Denktaş, Güvenlik Konseyi'ndeki konuşmasının bir bölümünde de "Kıbrıs Rum malı değildir. Bugün bunu açıkça gösterdik ve bununla da gurur duyuyoruz. Biz Kıbrıs'ı parçalamadık. Kıbrıs iki toplumlu bir karakterdedir. Bunu korumaya da kararlıyız. Sizin önünüzde Rum yönetimine elimi uzatıyorum ve onları müzakere masasına davet ediyorum" diyerek, "Batılı ülkeler Kıbrıs'ın tapusunu istiyorlar, biz bunu vermemek için direneceğiz. Kıbrıslı Rumlar bütün dünyayı kandırma yolunu tercih ediyorlar. Ve bize kendi kendimizi idare hakkı tanımıyorlar. Bize 1963'ten bu yana yaptıklarını mübah sayıyorlar. Fırsat arayıp tekrarlamayı da amaçlıyorlar.

Onun için Kıbrıs Türkü tarihi gerekli ve gerekçeli bir adım atmıştır. Bundan dönüş yoktur. Bizi üzen bir olay garantör İngiltere 'nin bu atmış olduğumuz adımı "üzücü" olarak nitelendirmesi ve 1960 antlaşmalarındaki garanti haklarını şimdi hatırlamış olmasıdır".

Rauf Denktaş şöyle devam etmiştir. İngiltere, "KKTC'nin bağımsızlık ilânı 1960 Antlaşmalarına ve Garanti Antlaşmalarına sığmaz demektedir. Bunu söyleyen İngiltere, demek ki 20 yıldır Türklerin iştirak ettirilmediği tek yanlı ve insan haklarını gece gündüz çiğneyen, tüm haklarımızı gaspetmiş olan ve gaspetmeyi görev bilmiş olan, Kıbrıs'ı Elenleştirmek için uğraşan Rum idaresini 1960 Antlaşmalarında garantilediği nizam ve intizam olarak tanımaktadır. Bu çok yanlış bir görüştür. Ümit ederim ki, İngiliz hariciyesinin hukukçuları, hiç olmazsa bu noktada, İngiliz hükümetinin dikkatini çekip, bu yapılan açıklamaların gerçeklere, yasaya, anayasaya, 1960 antlaşmalarına uymadığını kendilerine göstermiş olsun. Bu bizi hakikaten üzmüştür. Ve üzücü gelişmedir. Çünkü 20 yaşına girmiş insanlık dışı uygulamayı, mübah addetmiş, ona iştirak etmiş, onu desteklemiş oluyorduk" demiştir(46).

Kıbrıs sorunu, İngiliz Avam Kamarası ve lordlar Kamarası'nda da tartışılmıştır.

(46) Cumhuriyet Gazetesi, 17.11.1983.

Lordlar Kamarası'ndaki tartışmayı açan Lord Spence, Kıbrıs sorununun iddia edildiği gibi 1974'te Türkiye'nin müdahalesi ile başlamadığını, bu müdahaleden önce adada Türklerle Rumların huzur içinde bir arada yaşamadıklarını söylemiştir. Lord Spence, Kıbrıs'ta 1960 Antlaşması, Kıbrıslı Rumların 1963 Aralık ayındaki saldırıları ile çığnendiğini ve Kıbrıs sorununun o günden bu yana sürdüğünü, Türkiye'nin 1974'te sağcı Sampson darbesi ardından Rumlar birbirini keserken kendi soydaşlarını kurtarmak için müdahale ettiğini hatırlatmıştır.

Öteyandan Avam Kamarası başkanlyken "Lord Tondy Pandy" ünvanını alan George Thomas ise, Türkiye'nin müdahalesi ile Rumların yurtlarını terketmek zorunda kaldıklarını, sorunun iki yanlı olduğunu, bu varılan noktada Denктаş ve Kipriyanu'nun bu tutumu bırakıp adadaki halkın mutluluğu için uzlaşmaya varmaları gerekitğini ifade etmiştir.

Tartışmanın son konuşmasını yapan Dışışleri Bakan Yardımcısı Lord Trafgarne ise, hükümetin tutumunu anlatmış, Başbakan Thatcher'ın arabuluculuk çabalarını yoğunlaştırarak sürdüreceğini ifade etmiştir(47).

Öte yandan, İngiltere'nin garantör devletlere görüşme çağrısında bulunulmasını Türkiye olumlu karşılamış, Dışışleri Sözcüsü Nazmi Akıman "Bu teklifi BM Güvenlik Konseyi'ne gitmeden ve katı tutum takınıp bunu ilan etmeden yapmalarını tercih ederdik. bununla beraber görüşmelere hazır olduğumuzu kendilerine bildirdik" demiştir(48).

İngiltere'nin Kıbrıs meselesine bakış açısı Kıbrıs Türkleri tarafından da protesto edilmiştir. Başbakan Thatcher'atelgraflar yağdıran Türkler, "20 yıldır garantör devlet olmaksıfatıyla sorunlarımıza eğilmediniz. Bu reaksiyonların Türklerin güvenliği kalmadığı her türlü hakları ellerinden alındığı zaman gösterilmesi gerekmez miydi?" şeklinde sorular yöneltmişlerdir. Buna karşılık Noel nedeniyle,

(47) Milliyet Gazetesi, 18.11.1983.

(48) Hürriyet Gazetesi, 18.11.1983.

İngiltere'de öğrenim gören çeşitli ülkelerin öğrencilerini kabul eden Başbakan Thatcher'a bir Kıbrıslı Rum öğrencinin, "İngiltere şimdi resmen taksim edilmiş olan Kıbrıs'a yardımcı olmak için niçin bir şeyler yapmadı?" şeklindeki sorusuna şu yanıtı vermiştir.

"İngiltere Kıbrıs'tan ayrıldığı zaman, Rumların da Türklerin de temsil edilebileceği bir anayasa bırakmıştı. Olup bitenler bir facia idi ama İngiltere bir paket barış sağlayamazdı. Size şunu hatırlatmak isterim ki, Kıbrıs'ta meşru hükümeti ilk yıkan Rumlar olmuştur. Türkler ondan sonra harekete geçmişlerdir. Bu nedenle İngiltere, olup bitenleri önleyecek ve ülkeyi yeniden bütünleştirecek durumda değildir. Şimdi yapılacak iş, iki tarafın görüşmesidir(49).

Kuzey Kıbrıs Türk Deleti'nin kurulması İngiliz basınında geniş yankılara yol açmıştır. Bütün gazeteler bu konuda haberleri birinci sayfada manşetten duyururken, ayrıca yorumlar ve baş yazılar yazmışlardır.

"Guardian" gazetesi, "Denktaş tek başına gidiyor" başlıklı baş yazısında, İngiltere hükümetinin, bağımsızlık ilânını kınarken, bunun 1960 antlaşmasına aykırı olmasından söz etmesini eleştirmiştir. Gazete "Peki 1974'te Atina'nın desteklediği darbe yapılırken, darbeden sonra Türkiye adayı işgal ederken, 1960'larda Kıbrıs'ın adını kötüye çıkaran anayasal çatışmalar, toplumlararası cinayetler sürerken, Türk azınlık yoksul mahallelere çekilirken, ada hükümeti bunların en temel gereksinimlerini karşılamayı dahi reddederken, Kıbrıslı Rumlar 1960 anayasasını değiştirmeye kalkışırken, Kıbrıslı Türkler, Türkiye'yi müdahaleye çağırırken bu antlaşmalar çiğnenmiyor muydu?" diye sormuştur(50).

"The Times" gazetesi ise, "Parçalanmış Kıbrıs" başlıklı baş yazısında, İngiltere'nin 1964'te kan dökülmesini önlemek için müdahale ettiğini ancak anayasal düzeni yeniden kurmaya kalkışmadığına dikkat çekmiş, Makarios sağcı darbe ile dev-

(49) Cumhuriyet Gazetesi, 28.12.1983.

(50) Guardian, 16.11.1983.

rildiğinde de harekete geçmediğini hatırlatmıştır(51).

"Financial Times" ise, İngiliz gazeteleri içinde en sert tutumu takınan gazete olmuştur. KKTC'nin bağımsız bir devlet olduğunu ilân etmesini "Kıbrıs'ta hukuk dışı hareket" olarak nitelendiren gazete, bu hareketi kınamış, bununla birlikte "Ne kadar kınarsak kınayalım, görünürde bu kararı değiştirmenin yolu yok" demiştir(52).

"The Yorkshire Post" ise, 1974'te İngiltere'nin garantörlüğünü kullanmadığını ileri sürerek İngiliz hükümetini eleştirmiştir.

"The Daily Telegraph" gazatesi de, "bağımsızlık kararının sadece adanın 1974 yılından bu yana bölünmüş olduğunu bir kez daha vurguladığını" belirtmiştir. Gazete İngiliz hükümetini de eleştirerek "İngiltere'nin, Nato'nun ve başka bir kuruluşun söz konusu olup bittiği değiştirecek gücü olmadığını" da belirtmiştir.

"Time" dergisi de KKTC'nin bağımsızlık ilânı ile ilgili bir yorum yayınlamıştır. "Cumhuriyetin Bağımsızlık ilânı Geri Alınabilir" başlığıyla yayınlanan yazıda, KKTC Başkanı Rauf Denktaş'ın bağımsızlık ilânındaki gerçek amacın dünyanın dikkatlerini, şimdiye dek sonuç alınamayan Kıbrıs Türklerinin isteklerine çekmek olduğu vurgulanmış ve şöyle denilmiştir.

"Kıbrıs Türk yöneticileri, bağımsızlık ilânının hemen ardından garip bir de bilgi verdiler. Onlara göre bağımsızlık ilânı geri alınmaz nitelikte değildir. Denktaş'ın formülü gereğince, Türk ve Rum toplumlarına eşit ağırlık verilecektir".

Bağımsızlık ilânının Türkiye'de bile şaşkınlıkla karşılandığına dikkat çekilen yazı şöyle devam etmiştir:

"KKTC'nin ilânını Devlet Başkanı Kenan Evren'den öğrenen Turgut Özal ise şunları söylemiştir. "Bu işi, Kıbrıs Türkleri ekonomik bakımdan güçlendikten sonra yapmak daha iyi

(51) The Times, 16.11.1983.

(52) Financial Times, 16.11.1983.

olmazmıydı".

Yazıda, Denktas'ın toplumlararası görüşmelerin çıkmazda bulunmasından sabrının taşıdığı belirtildikten sonra şöyle denilmiştir: "Bazı batılı gözlemciler ise Denktas'ın başka emelleri olduğunu ileri sürüyorlar. Bunlara göre Denktas; Kıbrıs'ta Türk bölgesi valiliğiyle yetinecek bir kişi değildi" denilmiştir(53).

İngiliz BBC radyosu ise, KKTC'nin kurulması haberinin Kıbrıslı Rumlar arasında olduğu kadar Türk hükümetince de sürpriz bir gelişme olarak nitelendirildiğini kaydetmiştir. BBC radyosu, bağımsızlık ilânının Ankara hükümetini güç duruma soktuğunu ileri sürmüştür. BBC'nin Türkiye muhabiri, Ankara'nın bu olaydan sonra ABD ile ilişkilerinin bozulmasından çekindiğini de öne sürmüştür. BBC'nin yorumcusu ise, 1974 Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra Türkiye'ye ambargo uygulandığını hatırlatmıştır.

Bağımsızlık İlânına İngiltere'nin Tepkisinin Değerlendirilmesi

İngiltere, Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs'ı devraldığı tarihten günümüze kadar geçen zaman süreci içinde, Kıbrıs'taki siyasal sorunların içerisinde yer almış ve siyasal gelişmelerde de aktif rol oynamıştır.

Bilindiği üzere, İngiltere önce adayı Osmanlılar'dan kiralamış, sonraki gelişmeler neticesinde de savaş durumunu ileri sürülerek, Kıbrıs'ı ilhak ettiğini açıklamıştır.

Fakat, adadaki gelişmeler İngiltere'nin istediği gibi gitmemiştir. Kıbrıs Rum toplumu, İngiltere'nin Kıbrıs'taki varlığını sona erdirebilmek için yoğun bir mücadele başlatmış, Rumlar Enosis'e giden yolda İngiltere'yi engel olarak gördüklerinden, önce İngilizleri adadan atmayı, sonra adanın Türk ahalisini saf dışı etmeyi planlamışlar ve de uygulamaya koymuşlardır. Kıbrıslı Rumların İngilizlere karşı mücadeleye

(53) Time, November 21, 1983.

başladıkları güne kadar, Türkleri Kıbrıs meselesinde taraf olarak görmeyen İngiltere, Kıbrıs'taki hükümlerlik haklarının silahlı mücadele ile Rumların eline geçebileceğini hissedince, Kıbrıs Türk toplumunu devreye sokarak, bu işte siz yalnız değilsiniz, Kıbrıs'ta sadece Rum toplumu değil, bir de Türk toplumu vardır demiş, o güne kadar Kıbrıs meselesine mesafeli bir politika uygulayan Türk hükümetinin dikkati çekilerek, Menderes hükümeti adeta harekete geçirilmiştir.

O tarihlerde Kıbrıs meselesine bu şekilde yön veren İngiltere, 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Rumların, silahlı mücadelelerini bu seferde Türklere yönelterek, kademe kademe Enosis'i gerçekleştirmeye çalışmalarını, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin statüsünü garanti eden devletlerden biri olarak görmezlikten gelmiştir. Oysa günümüze dek meydana gelmiş olan siyasal olaylar, Türklerin haklılığını ve adada yaşama mücadelesi verdiklerini belgeleriyle kanıtlamıştır. Buna rağmen İngiltere KKTC'nin "Self-Determination" hakkını tanımamış, halbuki aynı gerekçelerle kendisi Falkland'a müdahalede bulunmuştur. Bunun nedeni KKTC'nin bağımsızlık ilânının geleneksel İngiliz siyasetine uygun düşmemesidir.

İngiltere, Kıbrıs sorunu ile ilgili çözümün, iki toplumun ayrı bağımsız devletler kurarak adayı ikiye bölmeleri şeklinde değil, bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti statüsünün korumasından yanadır. Ancak bu şekilde garantör devlet olarak, daima "söz hakkının saklı kalacağını" düşünmektedirler. Dolayısıyla fevkalade stratejik önemi olan Kıbrıs adasındaki garantörlük hakları devam edecek, meydana gelebilecek her türlü siyasal uyuşmazlıkta söz söyleme hak ve yetkisini kendisinde görebilecektir. Böylece Türk tezinin haklılığı (Thatcher'in demeçlerinden de anlaşılacağı üzere) bilindiği halde, KKTC'nin bağımsızlık ilanı, İngiliz politikasına ters düştüğü için bu denli sert tepki almıştır.

Oysa İngiliz basın ve yayın organlarında KKTC'nin ilânının "bir olup bitti" olarak değerlendirilmesine rağmen, "İngiltere"nin de geçmiş yıllarda garantörlük görevini yerine

getirmediği ileri sürülerek bu karara hükümetin takındığı sert tavır eleştirilmiştir.

1.2. Yunanistan'ın Tepkisi

KKTC'nin bağımsız kararını açıklamasından sonra, Yunan Başbakanı Papandreu, Dışişleri ve Savunma Devlet Konseyi'ni (KYSEA) olağanüstü bir toplantıya çağırmış, bu toplantıda bir açıklama yaparak, "Yunan hükümeti ve halkı, bu emrivaki karşısında sessiz kalmayacaktır" diyerek, "olanlardan Türkiye'yi sorumlu tuttuğunu" bildirmiştir. "Bu gelişmelerin Kıbrıs'a ilişkin uluslararası antlaşmaları ihlâl etmekle kalmayıp, aynı zamanda Güneydoğu Akdeniz'in bu hassas bölgesinde, barış için kabul edilmez ve çok tehlikeli bir durum yarattığını" ileri süren Papandreu, Yunanistan'ın "garantör devlet" olarak "her türlü önleme tereddütsüz başvuracağını" söylemiştir.

Yunan hükümetinin "Bu emrivaki karşısında kayıtsız kalmayacaktır" açıklamalarına rağmen, Kipriyanu'nun BBC'ye verdiği demeçte "Askeri çarelere başvurmayacağız" demesi gelişmelerin diplomatik saldırıların ötesine gidemeyeceğini göstermiştir(54).

Yunanistan Devlet Başkanı Konstantin Karamanlis'de Kıbrıs Türklerinin bağımsızlık ilânı nedeniyle yaptığı açıklamada, "Hellenizm Türklerin yenibir provokasyonu ile karşı karşıyadır. Türklerin bu keyfi hareketini asla tanımayacağız. Kıbrıs'ta özgürlük ve yasallığın yeniden kurulması için mücadelemizi sürdüreceğiz. Dünyanın tüm uygar ülkelerinin hükümetlerini bu emrivaki uygulamayı kınamaya çağırıyorum. Kıbrıslı Türkler, Ankara'nın teşviki ile, adayı keyfi ve sahte bir Kıbrıs Türk Devleti ilan ederek bölmeye çalışıyorlar. Buna izin vermeyeceğiz" demiştir.

(54) Tercüman Gazetesi, 16.11.1983.

Yunanistan, KKTC'nin kurulması konusunda olayın sorumluluğunun Türkiye'ye ait olduğunu öne süren bir notayı, Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Sofirios Konstantopulos vasıtasıyla, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Ercüment Yavuzalp'e iletmiştir. Türkiye'ye verilen Yunan notasında, bağımsızlığın ilân edilmesi konusunda Yunanistan'ın tutumu belirtilmiştir.

Yunan hükümetinin notasında, Kıbrıs Türklerinin bağımsızlık ilân etmelerinin ve KKTC'ni kurmalarının başlıca ve yegane sorumlusunun Türk hükümeti olduğu ileri sürülmüştür. Nota'da yeni cumhuriyetin Türkiye tarafından hemen kabul edilmesinin de bu görüşün bir delili olduğu iddia edilmiş ve Türkiye'nin bu tutumunun protesto edildiği bildirilmiştir.

Büyükelçi Yavuzalp, Yunan Büyükelçisi Sofirios Konstantopulos ile yaptığı görüşme sırasında, Yunanistan tarafından yapılan değerlendirilmenin yanlış olduğunu, olayla Türkiye'nin bir ilgisi bulunmadığını açıklamıştır(55).

Yunanistan'ın Türkiye'ye verdiği ve KTFD'nin Cumhuriyet ilân etmesinden Türkiye'yi sorumlu tuttuğu notanın cevabı hemen Yunan Büyükelçisi Sofirios Konstantopulos'a verilmiştir. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Ercüment Yavuzalp, sert ifadelerle yazılmış Yunan Nota'sını reddetmek yerine, Yunan Büyükelçisine "Notanız da yeralan görüşler gerçeği yansıtmıyor" deyip, Türkiye'ni adada cumhuriyet ilânını teşvik etmek yerine, Denktaş'a sürekli "itidal" tavsiye ettiklerini belirtmiştir. Yavuzalp, amacın Kıbrıs'ta iki bölgeyi bir federasyon kurulması olduğunu, Türkiye'nin buna yardımcı olmaya devam edeceğini söylemiştir.

Diplomatik çevreler, Türkiye'nin tutumunun "yapıcı" olduğunu ifade ederek, Yunan kamuoyu karşısında çok zor duruma düşen Papandreu hükümetinin, "birşeyler yapma çabası" içinde olduğunu belirtmişlerdir(56).

(55) Milliyet Gazetesi, 17.11.1983.

(56) Hürriyet Gazetesi, 17.11.1983.

KKTC'nin kurulmasından sonra Yunanlılar ve Rumlar, Türklere karşı ortak bir politika saptamışlardır. Bu politika iki aşamalıdır. Birinci aşamada, İngiliz Uluslar Topluluğu, Bağlantısız Ülkeler Teşkilâtı ve AET kanalıyla, KKTC'ni ekonomik abluka'ya almak ve siyasal manevra alanını sıfıra indirmek planlanmıştır. Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının KKTC'ni köşeye sıkıştırma planlarına Bağlantısız Ülkeler Örgütü Dönem Başkanı Indira Gandhi'de tam destek vermiş, teşkilat üyelerinin ve İngiliz Uluslar Topluluğunun bu konuda görüş birliği içinde olduğunu, uygulamaya da derhal geçileceğini bildirmiştir. İkinci aşamada ise, Avrupa Konseyi, BM, İslam Ülkeleri, ABD Kongresi'nde başlatılan tepkileri "Türkiye'nin ABD Kongresi'nde başlatılan tepkileri "Türkiye'nin KKTC'ni tanıma kararını geri almaya zorlamak için" tam bir baskıya dönüştürme noktasında toplanmıştır.

Yunanistan bir taraftan uluslararası platformlarda "KKTC'nin bağımsızlık ilânının geri aldırılması" konusundaki girişimlerini sürdürürken, diğer yandan bazı ülkeler nezdinde de gizli temaslarda bulunmuştur. Yunan Devlet Bakanı, Akist Tocratzopulus, Bonn'da Federal Alman Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher'le gizli bir görüşme yapmış, Bakan Genscher den, Yunan hükümetinin, Türklere karşı izleyeceği politikayı desteklemesini istemiştir.

Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu, "Nato'da yer almalarının asıl nedeninin, Türkiye ile savaş olasılığı" olduğunu söyleyecek kadar ileri giderek, Kıbrıs, Yunanistan, Türkiye ilişkileri konusunda da şu açıklamayı yapmıştır.

"Türkiye'ye askeri yardım yapan iki ülke, ABD ve Almanya'ya Türkiye'yi sahte Kıbrıs Devleti'ni tanımaktan nasıl vazgeçireceklerini sormak gerekiyor.

Sahte Kıbrıs Devleti Türkiye'nin askeri, politik ve mali yardımı olmadan yaşayamaz. Ayrıca ABD'nin de Nato'nun bütünlüğü ve güvenliğini sarsacak bir krizden çıkarı olmaması gerekir. Onun için Türkiye'ye baskı yapmaya mecburdur.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların görüşmelerle halledilmesini Rauf Denktaş'ın tutumu önlemiştir. BM Genel Sekreterinin gözlemciliği altında, Kıbrıs'ta iki toplum arasında görüşmelerin önlenmesi, Akdeniz'in tansiyonunu daha da artırır.

Kıbrıs sorununun uluslararası görüşmeler yoluyla çözümlenmesi için ilk koşul, Türkiye'nin askerlerini adadan çekmesidir.

Kuzey Kıbrıs'ta bağımsızlık ilânından sonra Regan yönetiminin samimiyeti konusunda kuşkularımız mevcuttu, fakat ABD'nin şimdiki olumlu tavrı bu kuşkuları yatıştırmıştır.

ABD yöneticileri ve karar merkezleri, tek taraflı bağımsızlık ilânını şaşkınlıkla karşılamışlardır"(57).

KKTC'nin bağımsızlık kararından sonra, Yunan ordusunun yedekleri askere çağırdıkları haberleri yayılmaya başlayınca, Yunan Savunma Bakan Yardımcısı Andonis Drossoyuannis, bu haberleri yalanlayarak, bir grup yedeğin "eğitim" amacı ile Yunanistan'ın kuzeyindeki birliklere kaydırıldığını söylemiştir.

Öte yandan Savunma Bakan Yardımcısı Drossoyuannis, "Yunan denetim merkezlerince, Meriç sınır boyu ile Ege adaları karşısındaki Türk tarafında, söylendiği gibi bazı askeri yığınak yapıldığına ilişkin önlemler alındığını gösterir hiç bir ordu hareketinin kaydedilmediğini" de açıklamıştır(58).

Yunanistan hükümeti adına Andreas Papandreu, KKTC'nin ilânını, işgal altında bulundurulmuş topraklarda, Kıbrıs Cumhuriyeti aleyhine gerçekleştirilmiş ağır bir darbe olarak nitelermiş, dünya kamuoyunun seferberliği sayesinde bu kararın feshedileceğine ve Türkiye'nin bu sahte devleti tanımaktan vazgeçeceğine inandığını belirtmiştir.

(57) Eric Rouleau, Le Monde, 21.11.1983.

(58) Milliyet Gazetesi, 19.11.1983.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânı, Yunan basınında şu başlıklarla değerlendirilmiştir.

"Akropolis": Darbeden sonra tehlikeli gerginlik - ABD ve Avrupa Türkiye'yi şiddetle kınadı - Moskova susuyor - Ankara, Denktaş'ın kuzeydeki sahte devletini tanıdı - Protesto yürüyüşleri.

"Katımerini": Washington, Bonn, Londra, Paris, Brüksel, yeni Türk emrivakilerini şiddetle kınadı ve tanımıyor - Yunanistan, Batı'nın desteği ile Kıbrıs'ın bölünmesini iptal ettirecek.

"Elefteri Gnomi": Andreas, Türkiye ile hiç bir görüşme yapılmayacak dedi - Denktaş'ı protesto için tüm Yunanistan'da gösteriler.

"Apoyevmatini": Ordu alarda - seferberlik yok - Yunanistan dondu kaldı - Olaylar kötü - Papandreu ile Karamanlis arasında dramatik görüşme - İşgal altındaki Kıbrıs başkentinde Atilla ordusu yürüdü - Yeni Türk cinayetini tüm dünya kınıyor - Batı ayaklardı, Moskova susuyor - Türkler tahrik ediyor.

"Ta Nea": Kıbrıs'ta suikast - CIA, Yunanistan ve dünya suikaste karşı - Tüm dünya kınıyor.

"Eleftheritipia": Bütün hükümetler Türkiye'ye karşı - Zorbalık bu kez sökmeyecek - Andreas: Dost ve müttefiklerimizi şimdi göreceğiz - Moskova'nın tepkisi bugün bekleniyor. Amerika şiddete karşı.

"Vradini": Yunanistan'ı sarsan iki olay: Denktaş'ın cinayeti ve Amerika'lı albayın öldürülmesi, Türkler nereye? - Atilla Kıbrıs'ta yeni darbe yaptı - Üçüncü Atilla harekâtı başladı.

Yunan basın ve yayın organları KKTC'nin almış olduğu bağımsızlık kararı karşısında, hükümetleri gibi çok sert tavırlar almış, içte ve dünyada Türkleri bu karardan vazgeçirebilmek için mümkün olan her türlü yolu deneyerek, aleyhte bir kamuoyu oluşturmuşlardır.

1.3. Türkiye'nin Tepkisi

Kıbrıs Türk Federe Meclisi'nin Kuzey Kıbrıs'ta bağımsızlık ilânını kararlaştırması, Ankara'da her düzeyde çalkantılara yol açmıştır. Diplomatik çevrelerde "sürpriz" ve "beklenmedik" olarak nitelenmesiyle başlayan, yorumlar, görüşmeler ve açıklamalar, Ankara'nın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni "tanıma kararı" almasıyla noktalanmıştır.

Ankara'da yaşanan hareketlilik ilk olarak Dışişleri Bakanlığında başlamıştır. Bağımsızlık ilânının açıklanmasından sonra Dışişleri koridorlarında yoğun bir trafik izlenmiştir. Dışişleri SözcüsüBüyükelçi Nazmi Akıman, KTFD Meclisi'nin kararını "radyo ve ajanslardan" öğrendiklerini belirtmiştir.

Bağımsızlık kararının radyoda duyulduğu saat 10.00'dan birkaç dakika sonra Dışişleri Bakanı İlter Türkmen bakanlığının konuyla ilgili yetkilisini makamına çağırarak, Dışişleri bürokrasisinin üst kademesiyle kısa bir değerlendirme yapmıştır. Daha sonra Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile görüşmek üzere Çankaya'ya gitmiştir.

Daha sonra Çankaya Köşkü'nde Milli Güvenlik Konseyi, Başbakan Bülent Ulusu, Dışişleri Bakanı İlter Türkmen, MGK Genel Sekreteri Orgeneral Sedat Güneral'ın da katıldığı olağanüstü bir toplantı yaparak KKTC'nin aldığı bağımsızlık kararını görüşmüştür.

Başbakan Ulusu ve Dışişleri Bakanı Türkmen MGK toplantısından çıkıp Başbakanlığa giderken, gazetecilere, Bakanlar Kurulu'nun toplanacağını ve bu toplantıdan sonra açıklama yapılacağını bildirmiştir.

Bakanlar kurulu toplandığı sıralarda ANAP, MDP ve HP Genel Başkanları da Cumhurbaşkanı'nın çağrısı üzerine Çankaya'ya gelmişler ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile bir süre görüşmüşlerdir.

Bakanlar Kurulu'nun saat 17.00'de başlayan toplantısında, Başbakan Bülent Ulusu kabine üyelerine MGK olağanüstü toplantısında alınan kararı açıklamıştır. Dışişleri Bakanı

Türkmen kabine toplantısı bittikten sonra bir basın toplantısı düzenlemiş ve 50 kadar yerli-yabancı gazeteciye, Ankara'nın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımayı kararlaştırdığını duyurmuştur.

Başbakan Uluşu, hükümet üyelerini, Çankaya'daki toplantının sonuçlarından haberdar ettiğı sırada, Lefkoşe'deki Türk Büyükelçisi İnal Batu'ya da "tanıma" kararını iletmiş, Batu'nun "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başkanı" Rauf Denktaş'a bu kararibildirmesi için talimat vermiştir(59).

Türkiye'nin tanıma kararının tebliğinden sonra, Cumhurbaşkanı Kenan Evren ve Başbakan Bülent Uluşu, KKTC Başkanı Rauf Denktaş'a birer kutlama mesajı göndermişlerdir.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren mesajında, "Türk Milletine malolan ortak Kıbrıs davasının tek bir hedefe yönelik olduğunu ve bu hedefin Kıbrıslı Türk soydaşların, hürriyet, refah ve güvenlik içinde yaşamalarını sağlayarak, Kıbrıs'ın bir barış ve istikrar adası haline getirilmesi gerektiğini" belirten Cumhurbaşkanı Kenan Evren şöyle demiştir.

"Kıbrıslı kardeşlerinin hürriyet ve güven içinde yaşamalarına ve Kıbrıs'ta kalıcı bir barışa katkıda bulunmak Türk Milleti içinkutsal bir görevdir. Kıbrıs Türk halkının mücadelesi sona ermiş değildir. Kıbrıs'ta Türklerle Rumların iki kesimli federal bir çatı altında yan yana huzur ve barış içinde yaşayacakları nihai barışa henüz ulaşılammıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna esas teşkil eden gayenin ve ilkelerin Kıbrıs'ta böyle bir barışa yönelik olmasını takdirle karşılıyorum".

Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Türkiye'nin, Kıbrıs Türk halkının 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla da teyid olunan "kendi kaderini kendisinin tayin etmesi" hakkına daima saygı gösterdiğini de hatırlatmıştır.

Cumhurbaşkanı Kenan Evrenmesajına şöyle devam etmiştir.

(59) Cumhuriyet Gazetesi, 16.11.1983.

"Ancak Kıbrıs'ta nihai barışa Kıbrıslı soydaşlarımızın kendibakımsız devletlerini kurma zorunluluğunu duymadan ulaşılmasını samimiyetle arzu ettik. Bu arzuya toplumlararası görüşmeler sırasında Kıbrıs Türk toplumunu yapıcı tekliflerde bulunmaya teşvik ettik. 1980 yılından sonra yoğunlaşan toplumlararası görüşmelerin beklenen sonuçları neden verememiş olduğuna müdrikiz. Bu dönemi maalesef heba etmiş olan karşı tarafın Kıbrıs Türk halkının bu defa yaptığı barış çağrısını cevapsız bırakmamasını diliyoruz".

Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Türklerin iradesine saygıyı değişmez esas olarak kabul ettiklerini, ortak Kıbrıs davasının da gücünü Kıbrıs Türk halkının sağlam ve şaşmaz iradesinden aldığını söylemiştir.

"Atatürk Türkiye'si her ve bağımsız yaşamının değerini ve kutsallığını çok iyi bilir" diyen Cumhurbaşkanı Kenan Evren, "Bu bilinçle Kıbrıs Türk halkının, Kıbrıs Rum halkıyla federasyon kurma halidışında herhangi birdevletle birleşmeyeceğine ilişkin kararını saygı ve takdirle karşıladıklarını" bildirmiştir.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren, KKTC'nin bağımsızlığına saygı göstereceğini ve adadaki Türk halkına elinden gelen her türlü yardımı yapacağını belirtmiştir(60).

Başbakan Bülent Ulusu'da KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'a gönderdiği kutlama mesajında "Tarihi kararın Kıbrıslı kardeşlerimize mutluluk ve adaya kalıcı barış getirmesini dilerim" demiştir.

Türk hükûmetinin yeni cumhuriyeti tanıdığını belirten Ulusu, bu karar alınırken, Kıbrıs Türk halkı tarafından ilân edilen barışçı ilke ve amaçların dikkatle değerlendirildiğini bildirmiştir.

Milli Güvenlik Konseyi üyesi ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nurettin Ersin de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânı nedeniyle, Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'a bir kutlama

(60) Cumhuriyet Gazetesi, 17.11.1983.

mesajı göndermiştir. Ersin mesajında, Kıbrıs Türk toplumunun "kendi kaderini tayin hakkını" kullandığını belirtmiş, yeni cumhuriyet idaresinin hayırlı olmasını dilemiş ve "Geçmişin acı tecrübelerinden ders almayanlar, Türk toplumunun gücünü yok zannettiler" demiştir.

Dışişleri Bakanı İlter Türkmen ise, Washington'da bağımsızlık kararı ile ilgili sorular yönelten gazetecilere, KKTC'ni tanıma kararının "toplumlararası görüşmelerin devamı koşulu altında" verildiğini açıklamıştır.

"Türkiye'nin aldığı tanıma kararını değiştirmesi yolundaki ABD'nin beklentilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?" yolundaki bir soru üzerine Türkmen şunları söylemiştir:

"Durumumuzu çok iyi bildiklerini ve kararın değiştirilmesini bekemediklerini sanıyorum... Tanıma kararı verildikten sonra bu kararı değiştirmek niyetinde değiliz. İzah ettiğim gibi, tanıma kararımız, belirttiğimiz koşullar çerçevesinde verilmiştir. Yeni kararın amacının adanın bölünmesi olmadığı, asıl hedefin Kıbrıs meselesine iki toplum arasındaki kalıcı bir çözüm bulunması olduğu anlayışı üzerine bina edilmiştir. KKTC'nin kararı, yani Kıbrıs'ta Türkler'ce alınan karar nihai bir karar değildir. Bu kararda hedefin adada nihai ve kalıcı bir çözüm bulunması için toplumlararası görüşmelere devam edilmesi olduğu açıkça belirtilmiştir"(61).

KKTC'nin bağımsızlık ilanı Türkiye'deki siyasi partilerin liderleri tarafından şöyle değerlendirilmiştir.

Turgut Sunalp

(Milliyetçi Demokrasi Partisi Genel Başkanı)

"Anı haber aldım. Olumlu karşılıyorum. KTFD mecbur bırakılmıştır. Rum tarafı bir türlü iki antlaşmalara girmiyor. KTFD hiçbir zaman müstakil bir devlet olmayı, federasyondan başka bir devlet olmayı veyahut bir devletle birleşmeyi düşünen karakterde değildir. Onlar doğrudan doğruya, icabederse halihazırdaki statüsünü bir de tanınmak suretiyle ilerlete-

(61) Cumhuriyet Gazetesi, 23.11.1983.

ceğim diyor. Tahmin ediyorum ki, Rum tarafı meselelerin vehametini anlar, anlamıştır ve böylelikle de Kıbrıs'ta sulh, sükun yerini bulur"(62).

Necdet Calp

(Halkçı Parti Genel Başkanı)

"Kıbrıs'ta bağımsızlık ilânının kaçınılmaz olduğu gözüküyor. Bugünkü koşullarda savaş olmaz. Hepinizin bildiği gibi, dünya konjonktürüne göre bir savaş ihtimali mevcut değildir. Gelişmeler, hükûmet kurma çalışmalarını ve Meclis'in toplanmasını etkilemez".

Turgut Özal

(Anavatan Partisi Genel Başkanı)

"Sayın Cumhurbaşkanımız bağımsızlık ilânı ile ilgili olarak bilgi verdiler, biz de bu bilgiyi aldık. Zaten bizim seçim beyannamemize baktığımız zaman şunu göreceksiniz: Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kendi geleceği ile ilgili alacağı kararlara saygılıyız ve destekleriz.

Kıbrıs'ta bağımsızlık ilânı sonucunda ortaya çıkan durum Türkiye'deki hükûmet kurma çalışmalarını etkilemeyecek. Toplantıda böyle bir konu görüşülmedi"(63).

Cezmi Kartay

(Sosyal Demokrasi Partisi Genel Başkanı)

"Kıbrıs'ta Türk ve Rum toplumları asırlardır barış içinde beraber yaşamakta iken, 20 yıla varan süredir Kıbrıs rum toplumu, ortak yaşam koşul ve kurallarını kabul etmemiş, kişi hakları ve can güvenliğine karşı olan tutumları devam etmiştir. Bu davranışların kaçınılmaz ve doğal sonucu, elbette Türk toplumu için bağımsızlık kararının açıklanmasıdır.

Yıldırım Avcı

(Doğru Yol Partisi Genel Başkanı)

"Kıbrıslı soydaşlarımızın haklı davalarında yıllar boyu gösterdikleri sabır ve soğukkanlılığa rağmen, zamanı boşa geçirmeyi marifet sayan Rum tarafı, bu sonucu kaçınılmaz kılmıştır".

(62) Cumhuriyet Gazetesi, 16.11.1983.

(63) Milliyet Gazetesi, 16.11.1983.

Ahmet Özsoy

(Muhafazakâr Parti Genel Başkan Yardımcısı)

Ahmet Özsoy, Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'a gönderdiği mesajda, "Bugün liderliğinizde kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin doğuşunu kutlar, kalbî beraberliğimizle yeni devletin Türklük ve insanlık âlemine hayırlı ve uğurlu olmasını dilerim" demiştir(64).

Siyasi partiler genel başkanlarının açıklamalarından anlaşılacağı üzere, KKTC'nin bağımsızlık ilânı Türkiye'deki bütün siyasi partiler tarafından olumlu karşılanmış ve bunun beklenen bir gelişme olduğu ifade edilmiştir.

Öte yandan, 1974 yılında Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'a çıkartma yaptığı dönemde başbakan olan ve Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik çalışmaların içinde de uzun yıllar yer alan Bülent Ecevit, "dokuz yılı aşkın süredir Kıbrıs'ta iki ayrı ve özerk yönetim bulunduğunu, bu gerçeğin 31 Temmuz 1974 günü Türkiye, Yunanistan, İngiltere dışişleri bakanlarının Cenevre'de yaptıkları ortak açıklama ile belgelenmiş olduğunu" hatırlatmıştır. Bu açıklamada, Kıbrıs'ta iki ayrı özerk yönetimin bulunduğunun belirtildiğini kaydeden Ecevit, 1 Kasım 1974 günü BM Genel kurulu'nun oybirliği ile aldığı kararda da, bu gerçeğin tescil edildiğini belirterek şöyle devam etmiştir.

"Aradan geçen yıllar boyunca ortak çözüm arayışına yönelik girişimleri yokuşa süren Kıbrıs Rum yönetimi, uluslararası belgelere geçen bu gerçeği, hasıraltı etmeye uğraşmıştır. Kıbrıs Türk Meclisi'nin kararı bu gerçeği yansıtmaktadır. Kıbrıs Türk Meclisi'nin oybirliği ile aldığı bağımsız cumhuriyet ilânı kararı, Kıbrıs gerçeğine Rum tarafınca göz yumulmuş olmasının tabiî sonucudur".

Bülent Ecevit, 10 Kasım 1983 günü Avrupa Parlamentosu Sosyolüst Grubu toplantısına çağrılı olarak katılarak bir konuşma yapmış ve Kıbrıs'la ilgili yöneltilen soruları da yanıtlamıştır. Bu toplantıda Ecevit şöyle konuşmuştur.

(64) Milliyet Gazetesi, 16.11.1983.

"Rum yönetiminin Türklere karşı uyguladığı ambargolar, Türkler için çok zor koşullar yaratmaktadır ve bu zor koşullar nedeniyle ada Türkleri arasında bağımsız devlet ilânı gitgide güç kazanmaktadır. Fakat Türkler Kıbrıs'ta bağımsız devlet ilânına zorunlu kalsalar bile, Rum tarafının federal çözüme razı olması durumunda bir federal devlet çatısı altında biraraya gelme amaçlarını sürdüreceklerdir".

Nitekim, Bülent Ecevit'in konuşmasından 5 gün sonra, KKTC bağımsızlık kararını açıklamıştır. Ecevit, bağımsızlık ilânından sonra yaptığı konuşmada, "KKTC'nin bağımsızlık ilânını kaçınılmaz sayıyorum. Meclis'in Federal devlet amacına bağlılığı özellikle vurgulaması da, Kıbrıs Türklerinin iyi niyetinin ve yapıcı tutumunun yeni bir kanıtıdır"(65).

Bilim adamları ise, KKTC'nin bağımsızlık ilânını şöyle değerlendirmişlerdir.

Prof.Derviş Manizade

"Rumların 150 yıl sinsi politikalarla hazırladıkları Enosis planı nihayet ilk defa ciddi bir şekilde tasdike konulmak üzere EOKA teşkilâtını faaliyete geçirdi. Daha İngiliz idaresinde iken, Ayvasıl köyünde dokuz Türk'ü kaçırap katlettiler. Nihayet, Rumların, önce İngilizlere, sonra Türklere karşı yaptıkları tecavüzler sonucu 1960'ta bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti eşit haklarla kuruldu. Fakat Yunanlılar ve Rumlar bu kuruluştaki samimi değillerdi. Nitekim üç yıl sonra 1963'te bu kurulmuş olan müşterek idare de, Türklerin gelişmekte olduklarını görünce, Türkler lehine olan maddeleri değiştirmek istediler. Bu zaman Makarios Ankara'ya geldi. Bir talepte bulundu. Fakat gerek Türkiye, gerekse Kıbrıs Türkleri, anayasal değişikliği kabul etmeyince o zaman meşhur "kanlı Noel" tezgahlandı. Türkiye'nin politik müdahalesi ve Kıbrıs mücahitlerinin kahramanca direnişi sonucu Enosis'i gerçekleştiremediler.

(65) Milliyet Gazetesi, 16.11.1983.

Bu gayet tabii bir beklenti idi. Çünkü Rumlarla, müzakere yolu ile bir sonuç alınamayacağı anlaşılmıştı. Ve bir başka çözüm yolu kalmamıştı. Onun için Kıbrıs Türkleri bugün kendihaklarını kullanarak bağımsız Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilân ettiler. bu mutlu gün hepimizi sevindirdi. Çünkü biz davayı bilenler, bundan başka çare kalmadığını biliyorduk. Bu sayede Enosis ebediyen ortadan kalkmış oluyor".

Prof.Dr.Hamza Eroğlu

"Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin bağımsızlığını ilân ettiği haberini biraz önce öğrendim. Şu anda bunun mutluluğunu yaşıyorum. Ben 1976 yılında yazdığım Kıbrıs Türk Federe Devleti, kuruluşu, Anayasası ve Bağımsızlığı isimli kitabımda Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin bağımsızlığı tezini savunmuştum. Şimdi tezimin gerçekleşmesinden dolayı fazlasıyla mutluyum. Bu haklı bir gelişmenin sonucudur. Zaten KTFD'de bağımsız bir devletin yetkileri kullanılıyordu. Bağımsızlıkla fiili durum, hukukîleştirilmiştir. Rum ve Yunan yanlısı bazı çevrelerin muhtemel tepkilerini tabii karşılamak lâzımdır"(66).

Prof.Orhan Aldıkaçtı

"KTFD kurulduktan sonra da, müzakerelere hazır bulunduğumuzu ve tek bir federal Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması için çalışmalara başlayabileceğimizi ilân ettik. Fakat Enosis'e bağlı olan Rumlar, çeşitli bahanelerle savsaklama yolunu tercih ettiler. Bağımsızlık ilânının hayırlı ve uğurlu olmasını diliyorum. Fakat, gelecek için ciddi endişelerim vardır. Şahsen üzüntü verici bir zamandır. Zamanlamayı çok kötü buluyorum".

Prof.Mümtaz Soysal

Kuzey Kıbrıs'taki bağımsızlık ilânı için, "Olumlu bir aşama olacağına inanıyorum. Atılacak başka bir adım da yoktu zaten" demiştir.

Mümtaz Soysal, içinde çeşitli muhalefet partilerinin

de bulunduğu Kıbrıs yasama organınca oybirliği ile alınan kararın, Kıbrıs'taki Türk halkının ortak özlemi olduğunu söylemiş; Türk toplumunun 1963'ten bu yana kendi ülkesinde yönetim dışı bırakıldığını, statüsü belli olmayan çeşitli formüllerle 20 yıldır oyalandığını belirtmiştir.

Soysal, bağımsızlık kararının, "aynı halkın içten isteği olan son çözümü engelleyici bir karar olmadığını" vurgulayarak şöyle demiştir: "O son çözüm ise bütün adada, bağımsız, bağlantısız, iki kesimli ve tam eşitliğe dayalı bir federasyonun oluşturulmasıdır".

Prof.Hicri Fişek

BM Anayasasının öngördüğü kendi kaderini tayin ilkesinin bir uygulaması olarak, KTFD'nin bağımsız bir devlet olma kararı almasını "anlayışla ve olumlu" karşılamak gerektiğini belirtmiştir. "Karşı tarafın tutumu, hep engelleme ve Türk tarafının haklarını tanımamaya yönelikti. Sabrında bir sınırı vardır" demiştir.

Prof.Fişek, bağımsız bir devlet olmanın getireceği çeşitli sorunların varolacağını hatırlatarak şöyle konuşmuştur.

"Yeni devletin diğer devletlerce tanınması bunlardan biridir. Genel bir tanıma zaman alabilir. Ancak, bir devletin varolması için bütün dünya devletleri tarafından tanınmış olması şart değildir. Nitekim bugün birçok devletler tarafından tanınmadığı ve BM teşkilatına üye olmadığı halde devlet olarak varlığını sürdüren ülkeler, hiç değilse bir ülke vardır"(67).

Prof.Haluk Ülman

"Hayırlısı olsun diyoruz. Olay önemli bir olaydır. Önemli gelişmelere gebe dir. Hayırlısı olsun. Başka denecek bir şey yok.

Prof.Dr.Esat Çam

"Uzun süreden beri alınması gereken bir karar alındı. Uluslararası arenada bu kararın alınmasının Türkiye yönünden

(67) Cumhuriyet Gazetesi, 20.11.1983.

olumsuz bir sonuç yaratacağına inanmıyorum. Bu karar varolan statükoyu hukuki bir biçime dönüştürmüştür. Şu ana kadar bir karara bağlanmayan ikili müzakereler bundan sonra daha olumlu bir atmosfer içinde cereyan edecektir. KKTC açısından müzakereler olumlu sona ermezse bağımsız, tarafsız, BM şartlarına saygılı, askeri antlaşmalara katılmayan, küçük olmakla birlikte varlığını devam ettirebilecek bir devletin zaman içinde diğer devletlerce tanınması kolaylaşacaktır".

Doç.Dr.Bener Karakartal

"Şu anda Türkiye'nin siyasal konjonktürü çok önemlidir. Ulusu hükümeti, bir kaç gün sonra görevi devretmeye hazırlanırken ve yeni hükümet kurulmadan iki hükümet arasında bu kararın alınması ilginçtir. Bu karar iki hükümeti de bağlamayan KTFD'nin aldığı özerk karardır. Dünya kamuoyunun da bunu böyle bilmesi gerekir. Ancak karar, dünyada ve özellikle Türkiye'nin önemli ilişkilerinin olduğu ABD ve Avrupa Konseyi ülkelerinde büyük etki gösterecektir"(68).

Bilim adamlarının yukarıdaki açıklamalarından çıkan sonuç, "Kıbrıs'taki bağımsızlık ilânının yerinde ve kaçınılmaz olduğu, mevcut statükoyu ise yasallaştırdığı" yönündedir.

KKTC'nin ilânı ve Türkiye tarafından tanınmasının hemen ertesinde Türk-Yunan ilişkileri Atina'nın Ankara'ya verdiği protesto notası ile bunalıma girmiştir. Yunanistan verdiği protesto notası ile KKTC'nin ilânından dolayı Türkiye'yi suçlamış, Ankara ise Yunan hükümetinin suçlamasını reddetmiştir.

KKTC'nin bağımsızlık kararının açıklanmasından sonra alacağı tutum uluslararası düzeyde merakla beklenen Yunan Başbakanı Andreas Papandreu, uzlaşma yönünde bir tavır izlemeyeceği, "Türk hükümeti ile aynı masaya oturmayız" diyerek ortaya koymuştur.

İktidar yanlısı bir Yunan gazetesinin verdiği habere göre, Yunan Başbakanı Papandreu ile İngiltere'nin Atina

(68) Milliyet Gazetesi, 20.11.1983.

Büyükelçisi P.A.Rhodes, İngiltere hükümetinin Kıbrıs Antlaşmalarına taraf olan garantör devletlere ortak görüşme çağrısını bir süre konuşmuşlardır. Daha sonra gazetecilerin sorusunu yanıtlayan Papandreu, "İngilizlerle memnuniyetle görüşebiliriz. Onlar da istiyorlarsa Türklerle görüşebilirler. Ama biz Türk hükümetiyle aynı masaya oturmayız" demiştir(69).

Yunanistan'ın bu tutumuna karşılık Türkiye, İngiltere'nin görüşme önerilerini kabul ettiğini açıklamıştır. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Nazmi Akıman, zirve önerisi hakkında şunları söylemiştir.

"Bize göre İngiltere hükümeti bu kararı, Garanti Antlaşmasının öngördüğü garantör devletler arasındaki istişare önerisini, BM Güvenlik Konseyi'ne müracaat etmeden önce yapmış olsaydı, makul bir hareket olurdu. Buna rağmen 3 devlet arasında yapılması düşünülen görüşmelere hazır olduğumuzu İngiliz hükümetine bildirdik".

Büyükelçi Nazmi Akıman, uluslararası kuruluşların bağımsızlık kararına tepkileri için ise, "Bizce bu tepkiler gereğinden fazla büyütülmektedir. Bunların ittifak arası sorunlar olarak takdim edilmesine karşıyız. Bir ittifak içerisinde de olsa, üyeler arasında görüş ayrılıklarının olması doğaldır. Bu görüş ayrılıklarına bir örnek vermek gerekirse, Falkland savaşı sırasında Amerika Birleşik devletleri, müttefiki İngiltere'nin aleyhinde olarak, Arjantin lehine oy kullanmıştır. Önemli olan gelişmenin niteliğinin ortaya konmasıdır. Bağımsızlık ilânının adada bölünme amacına yönelik olmadığını belirtmek isterim" demiştir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânından sonra yer alan diplomatik gelişmeler, sorunun durgunlaşarak zamana terkedildiğini göstermektedir... Bu arada, Türkiye'nin Kıbrıs politikasında bir değişiklik olmadığı ve Kıbrıslı Türklerin güvenliğinin Türkiye Cumhuriyeti'nin millî sorunu olduğu, dünyaya bir kez daha hatırlatılmıştır.

(69) Elefteri Gnomi, 16.11.1983.

KKTC'nin bağımsızlık ilânının faturasını Türkiye'ye çıkaran devletler ve uluslararası kuruluşlar, Kıbrıs'ta cumhuriyet ilân edenlerin, Kıbrıs Türkleri olduğunu unutmamalıdır.

Kıbrıs sorunu millî bir davadır. Kıbrıs Türkleri bir cumhuriyet ilân etmiştir ve Türkiye'de bu cumhuriyeti tanımıştır. Tanıma kararından da geri dönülemez.

Kıbrıs'taki toplumlararası görüşmelerin devamını Türkiye'de istemektedir. Cumhuriyet ilânı, Kıbrıs'ta iki toplumlu federal bir devlet kurulmasına engel değildir.

Türkiye 1955'ten bu yana Kıbrıs sorunu ile birlikte yaşamayı öğrenmiş ve günümüze gelinceye değin Kıbrıs konusyla ilgili olarak birçok diplomatik zorluklarla karşı karşıya kalmış ama yine de ödün vermemiştir.

2. Kıbrıs Rum Yönetiminin Tepkisi

KKTC'nin bağımsızlık ilân etmesi, Kıbrıs Rum yönetimi için büyük sürpriz olmuştur. Rum yöneticileri ve siyasal çevreleri, kesinlikle, Kıbrıs Türk yönetiminin böyle bir karar alacağını beklememiştir. Hatta Rum tarafında hiç kimse, pazartesiye salıya bağlayan gece, Türk tarafının bütün telefon ve teleks irtibatını kestiğinin ve Denktaş'ın bütün parti liderleri ile bağımsızlık plânı konusunu çok gizli bir şekilde görüşüp karara bağladığının farkında değildi.

Herkes haberi, açıklama yapıldıktan sonra salı sabahı saat 10.00 dolaylarında öğrenmiştir. Spiros Kipriyanu'nun kendisi dahi radyodan öğrenmiştir. Bir yabancı diplomat konu ile ilgili görüşünü şöyle açıklamıştır. "Bunca zamandır Türklerin bağımsızlık ilân edemeyeceği inancı ile hareket eden Rum yöneticileri, şimdi bu yeni duruma kendilerini bir türlü inandıramıyorlar... En önemlisi halk, yöneticilerinin alabilecekleri tedbirlerin bu durumu değiştirebileceğine pek inanamamaktadır".

Rum lideri Spiras Kipriyanu, bağımsızlık kararının açıklanmasından sonra, Rum televizyonunda yaptığı konuşmada halkına daima birlik ve beraberlik içerisinde olmaları çağrısını yaparken, son derece sıkıntılı olduğu görülmüştür.

Rum liderinin bir başka sıkıntısı da, Klerides başta olmak üzere bazı Rum politikacıların kendisine, "Bunun böyle olacağını zamanında söylemiştik" gibi ifadelerle çatmalarıdır. Gerçekten Klerides gibi eski dışişleri bakanı Rolandis ve hatta Akel lideri Papayuannu, çeşitli zamanlarda Kipriyanu'yu uyarıyor, görüşmeler konusunda esnek davranmaması halinde, Denктаş'ın bağımsızlık ilânının kaçınılmaz hale geleceğini belirtiyorlardı.

Kuzey Kıbrıs'ta bağımsızlık ilânını takiben Ulusal Muhafız Birlikleri ve Rum polisi de alarm durumuna geçirilmiştir. Kıbrıs Rum toplumunun lideri Spiros Kipriyanu, bağımsızlık ilanını "bir oldu bitti" şeklinde nitelendirerek, "Asla tanımayacağımız bilinmelidir. Hükümetimiz orman yasaları karşısında hoşgörü gösteremez" demiş ve uluslararası alanlarda tüm ülkelere çağrıda bulunarak "konuya müdahale etmelerini" istemiştir. Spiros Kipriyanu, daha sonraki demeçlerinde, eğer adadaki Türk askeleri geri çekilecek olursa, bütün Rum silahlı kuvvetlerini dağıtmaya, silahları geri göndermeye, bütün adayı askerden arındırmaya, polis görevi yapmak üzere Türkler ve Rumlardan oluşacak küçük bir kuvvet kurmaya ve adada güvenliğin sağlanmasını Türklerin seçeceği, aralarında İslâm Ülkeleri askeri de bulunan bir barış gücüne bırakmaya hazır olduğunu söylemiştir. Kipriyanu, toplumlararası görüşmelere kaldıkları yerden başlamaya hazır olduklarını ama bütün bunların gerçekleşebilmesi için Türklerin ilân ettikleri, tek taraflı bağımsızlık kararını geri almaları gerektiğini belirtmiştir.

Kipriyanu, kararın geri alınması halinde, Türklere istedikleri güvenceleri vermeye hazır olduğunu ve 1960 Anayasası temelinde yeniden bir arada yaşayabileceklerini ileri sürmüştür(70).

(70) Milliyet Gazetesi, 18.11.1983.

Rum yetkililerin, siyaset adamlarının ve aydınlarının, KKTC'nin ilânı ile ilgili değerlendirmelerinde farklılıklar mevcut olmakla beraber, hepsi de bu "tek yanlı bağımsızlık ilânı"na şiddetle karşı çıkmışlardır.

Toplumlaraarası görüşmelerde Rum tarafını temsil eden Andreas Mavrommatis kendisine yöneltilen bir soruya şöyle cevap vermiştir. "Gayrimeşru bir adım atarak eşit statü sağlayamazsınız. Yakın bir gelecekte bu adımın nasıl bir hata olduğunu Kıbrıslı Türkler anlayacaktır. Bu adım Kıbrıslı Türklerle hiçbirşey kazandırmayacaktır. Gösterilen tepkileri görmüyormusunuz? Tecrit oluyorlar. Kimse tanımaz bu bağımsızlığı. Eğer, bu tek yanlı bağımsızlık ilânı federal devlete bir geçiş adımı idiyse, o zaman kurucu meclis kurmaya, seçimlere yönelmeye acele nedendir? Bütün bunlar, ayrı devlete hukuki temel yaratma adımlarıdır".

Mavrommatis'a göre zaman, Rumların ve Türklerin aleyhine işlemektedir.

Tek taraflı bağımsızlık ilânı ve Rauf Denktaş'ın Güvenlik Konseyi'ndeki iki bağımsız devlet liderlerinin masaya oturmasını isteyen konuşması Rum görüşmeciyeye göre, uzlaşma yollarını tıkamıştır(71).

KKTC'nin bağımsızlık ilânının ardından Spiros Kipriyanu başkanlığında olağanüstü toplanan Kıbrıs Rum yönetimi ve Ulusal Muhafız Ordusu komutanları ile Yunanlı subaylar, BM Güvenlik Konseyi'ni toplantıya çağırma kararı almışlardır.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar ile New York'ta temaslarda bulunmak üzere Dışişleri Bakanı Yakavu görevlendirilmiş, Kipriyanu ise Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesinin büyükelçileri ile görüşmeler yapmıştır.

Bu arada Lefkoşe'deki BM yetkililerinin de Kuzey Kıbrıs ile Güney Kıbrıs arasında birtakım temaslarda bulundukları kaydedilmiştir.

Kıbrıs Rum kesimi eski dışişleri bakanlarından Glafkos Klerides, Yunanlı gazeteci Liatsos'a verdiği demeçte "1974'ten

(71) Cumhuriyet Gazetesi, 21.12.1983.

bu yana yapılan hataların en büyüğü Kıbrıs sorununa kalıcı nasıl bir çözüm istediğimize bir türlü karar verememiş olmamızdır.

Türkiye, her dönemde milli bir Kıbrıs politikasına daima sadık kalmıştır. Bunun aksine Rum tarafı hiç bir zaman hedeflerini belirleyemedi" demiştir.

Yunan hükümetiyle aynı çizgi üzerinde hareket edilmediği sürece hiç bir hükümetin Kıbrıs sorununu çözüme kavuşturamayacağına inandığını söyleyen Klerides, "KKTC'nin ilânı ile ortaya fiili bir durum çıktığını, görüşmeler konusunda da herhangi bir imkan görmediğini" söyleyerek şöyle devam etmiştir. "Ben Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak uluslararası desteklerin 1975 yılına oranla daha az olduğuna inanıyorum. Bugün için uluslararası barışı tehdit eden bir çok tehlike kaynağı vardır. Uluslararası kamuoyu, dikkatlerini bu kaynaklara çevirmiştir. Kıbrıs sorunu, aşağı yukarı yasal bir görünümü olan bir durum olarak kabul edilmektedir. zaman geçtikçe Kıbrıs konusu yalnızca sözlerde güncelliğini koruyacaktır. Gerçekte ise böyle bir sorun kalmayacaktır.

Türklerin hesabı iyi yapılmış bir ilkeleri vardır. İkinci olarak tepkileri kantara vururlar. Hem rakiplerini hem de uluslararası kamuoyunun göstereceği tepkileri dikkate aldıktan sonra uygun bir zamanda harekete geçerler"(72) demiştir.

Öte yandan, Kıbrıs Rum yönetimi, KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak varlığına son verilmesi için uluslararası alanda yoğun diplomatik faaliyet başlatmış, bu yolda başarı sağlayabilmek için, ABD Kongresi'nden AET'ye, Bağlantısız Ülkeler Teşkilatından Nato'ya, BM'e kadar bütün uluslararası kuruluşlarda KKTC'ne ve Türkiye'ye baskı yaptırmak ve yeni ödünler almak için, Yunanistanla birlikte kampanya başlatmıştır.

Kıbrıs Rum lideri Kipriyanu, yaptığı bir basın toplan-

(72) Cumhuriyet, 21.11.1983.

tısında "kuvvete başvuru bu soruna çözüm bulunamayacağını" belirtmiş ve "barışçı, etkin önlemler" in alınmasında uluslararası kuruluşların desteğinin şart olduğunu vurgulamıştır.

Kipriyanu yönetimi, bu aşamada sadece, dünya kamuoyunu KKTC'ne karşı seferber etmek, çeşitli kuruluşlar ve devletlerin, bu yeni devlete karşı cephe almasını sağlamak ve bu siyasal silahla Türk tarafını dize getirmek, istemiştir.

Rum kesiminde yayınlanan "Cyprus Mail" Gazetesinin yaptığı bir ankete göre, Rum halkı uluslararası diplomatik desteğin pratikte Kıbrıs'a yardımcı olacağına inanmamaktadır.

KKTC'nin bağımsızlık kararı ile ilgili olarak bir Üçüncü Dünya Ülkesi diplomatı, Milliyet gazetesine şu demeci vermiştir. "Birkaç hafta sonra Kıbrıs sorunu uluslararası kurulların gündeminden, TV ekranlarından ve gazete sayfalarından düşecek, ama yeni kurulan devlet tanınmasa bile varlığını sürdürecektir".

Bağımsızlık ilânından sonraki siyasal durumu değerlendiren Rum gazeteleri, genelde, gerilim dönemine girildiğini ve iki toplumun artık bir araya gelmesinin hayal olduğunu söylemişlerdir.

Muhalif iki Rum gazetesi, Türklerin bağımsızlık ilânına uzlaşmaz tutumu ile Kipriyanu'nun neden olduğunu belirtmiş ve sert birdille Rum yönetimi lideri'ni eleştirmiştir.

Simerini Gazetesi, "Eğer Kipriyanu De Cuellar'ın önerilerine daha süratle ve daha olumlu yanıt verseydi bunlar olmazdı" demiş ve şöyle devam etmiştir: "KKTC artık tehdit değil bir gerçektir. Bu gerçek, laflarla değil, ancak klasik eylemlerle değişebilir, ama bu konuda da şimdiye kadar bir şey göremedik".

Alithia Gazetesi de, Kipriyanu'yu olup bitenlerden sorumlu tutmuş ve aslında Papandreu'nun Kıbrıs Rum liderini körükörüne peşinden sürüklediğini belirterek Papandreu'nun, Denктаş'ın bağımsızlık uyarılarını blöf olarak gördüğünü hatırlatmıştır. gazete, gelişmeleri önceden göremeyen ve olanlar karşısında şaşkına dönen Kipriyanu'nun yapacağı en iyi şeyin istifa olduğunu söylemiştir.

KKTC'nin bağımsızlık ilânının açıklanmasından sonra Kıbrıs'taki siyasal gelişmelerin kısaca bir değerlendirilmesi yapılırsa, Yunanistan ve Kıbrıs Rum yönetiminin çabaları ile uluslararası alanlarda KKTC ve Türkiye aleyhinde yoğun bir kampanya başlatılmak suretiyle bir kamuoyu oluşturulmuştur. Dış görünüşteki bu Yunan-Rum başarılarının pratik değeri gözönüne alındığı zaman, Yeni Delhi'de toplanan İngiliz Uluslar Topluluğu'ndan çıkarılan "KKTC'ni kınama ve tanımama" kararı bir başarı sayılabilir. Rumlar, yine Bağlantısız Ülkeler Teşkilatı'ndan bir "kınama ve tanımama" kararı çıkarttırabilmişlerdir. Yeni Delhi'deki karar, konferansa katılan ülkelerin kalabalığı gözönüne alınırsa Rumlar açısından başarı olarak görülebilir. Yunan Başbakanı Andreas Papandreu, ABD'deki Rum lobisini devreye sokarak Amerikan Kongresi'ne kadar etkili olabilmiş, bu amaca ulaşmak için Yunan kökenli politikacılar, hatta din adamları bile devreye girmiştir. Diğer taraftan Kıbrıs Rum yönetimi ve İngiltere'nin girişimleri sonucu BM Güvenlik Konseyi'nde de Kıbrıs sorunu tartışılmış ve bir "kınama" kararı çıkartılmaya muaffak olunmuştur.

Rumlar lehine görünen bütün bu gelişmelere rağmen, KKTC'nin ve Türkiye'nin sürekli, bağımsızlık bildirisinde de belirtildiği gibi federasyona giden yolun açık tutulduğunu vurgulaması ve toplumlararası görüşmelerin başlatılabilmesi için sarfettikleri çabalar sonucunda, Kıbrıs Rum yönetimi ve Yunanistan zor durumda kalmış, diyalogtan kaçabilmek için, toplumlararası görüşmelerin başlamasını, "KKTC'nin bağımsızlık kararını geri çekmesi" şartına bağlamışlardır. Çünkü görüşmeler başladığı anda yeni Türk devletinin varlığını kabul etmiş olacaklar ve dünya kamuoyundaki gerilim sona erecektir. Fakat Türk tarafınca her türlü alternatifin tartışmaya açık tutulması neticesinde, Rum yönetimi, uluslararası alanda elde ettikleri diplomatik başarılarla rağmen, görüşme masasına oturmak zorunda kalmıştır.

3. Diğer Devletlerin Tepkileri

3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Tepkisi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânından sonra Türkiye, yeni ve ciddi birtakım dış politika sorunları ile karşı karşıya kalmıştır. Kıbrıs Rum yönetimi, uluslararası platformlarda, Türklerin bağımsızlık ilânı ile Kıbrıs sorununu çözümlmek ve barışa giden yolu kısaltmak değil, aksine çıkmaza soktuğu kanısını yaratmışlardır. Oysa dünya ülkelerinin görmediği ya da görmek istemediği bir gerçek vardır. O da bağımsızlık bildirisinde belirtildiği gibi KKTC'nin ilânının Kıbrıs'ta federasyonu gerçekleştirmek amacını taşıdığıdır.

Bağımsızlık ilânı ile birlikte Kıbrıs Türklerinin kendi kaderlerini haklı olarak çizmesini ve böyle bir bağımsızlık hareketinin Ankara'dan tam destek görmesini hazmademeyen dış karar odaklarında, Türkiye'ye bedel ödetmeye yönelik gelişmeler olmuştur.

KKTC'nin bağımsızlık kararına ilk tepki, Amerika Birleşik Devletleri'nden gelmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü tüm ülkelere bağımsızlığı tanımama çağrısı yaparken, Senato ve Temsilciler Meclisi'nin bazı üyeleri ise "Türkiye'ye baskı yapılmasını" istemişlerdir.

ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Alan Romberg şunları söylemiştir.

"Biz Kıbrıs sorununa dahil bütün taraflar ile yoğun görüşme halindeyiz. Hem Washington'da hem de diğer başkentlerde, Kıbrıslı Türkler bu tek taraflı girişimi geri almalıdırlar. biz Türk hükümetine Kıbrıslı Türkler üzerindeki etkisini kullanarak bu kararı geri almayı sağlamalarını istiyoruz. Kıbrıs'taki bütün tarafları BM Genel Sekreteri'nin çabalarını desteklemeye çağırıyoruz".

Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, Kıbrıslı Türklerin bağımsızlık ilânını kınadıklarını kaydederek, Türk hükümetinin yeni devleti tanımasını da adadaki diyaloga olumlu bir yaklaşım olmamakla suçlamıştır.

Temsilciler meclisi'nin Rum asıllı üyesi ve İnsan Hakları Alt Komitesi Başkanı Demokrat Partili Gus Yatron ise, "KKTC'ni destekleyen tüm ülkelere ABD yardımının kesilmesini" önermiştir. Associated Press Ajansı, Yatron'un konuşmasında ülke ismi vermemesine karşın Türkiye'yi hedeflediğinin anlaşıldığını bildirmiştir.

Temsilciler Meclisi Avrupa ve Ortadoğu Alt Komitesi Başkanı Lee Hamilton ise, "KKTC'nin ilânının dış yardımın onaylanmasından hemen sonraya rastlamasının şaşırtıcı olduğunu" söyleyerek, Türkiye'ye ABD'nin hoşnutsuzluğunu belirtmek amacıyla kısa süreli bir ambargo uygulanmasını, Kuzey Kıbrıs Türk Devleti'ne ise yardımın tamamen kesilmesini önermiştir.

Temsilciler Meclisi Dışilişkiler Komisyonu Başkanı Clement Zablocki de Kıbrıs'taki gelişmeleri, "üzücü" olarak niteleyerek, "Bu karar sorunla doğrudan ilişkili, tarafların olduğu kadar, ABD ve NATO'nun da çıkarlarına aykırıdır" demiştir(73).

KKTC'nin ilânı, uluslararası alanda öncelikli bir gündem maddesi haline gelirken, Türk diplomasisi de dünyanın çeşitli merkezlerinde yoğun faaliyete geçerek, karar karşısında "gerçekçi" davranılması yolunda girişimler yapmışlardır. Bu girişimler, gerek uluslararası örgütler içinde, gerekse doğrudan, çok sayıda ülkenin merkezlerindeki Türk Büyükelçilerinin girişimleri ile sürdürülmüştür. Girişimlerde, Kıbrıs'taki bağımsızlık kararının alınmasında, Türkiye'nin herhangi bir etkisinin olmadığına dikkat çekildikten sonra "gerçekçi davranılması", ayrıca takınılacak tavırdan önce "oluşumun niteliğinin" iyice anlaşılmasının beklendiği ifade edilmiştir. Söz konusu girişimlerin önemli bir bölümünün ise, BM içinde yürütüldüğü ve özellikle konuyu ele alacak olan BM Güvenlik Konseyi'nin üyeleri üzerinde yoğunlaştırıldığı ilgililerce belirtilmiştir.

Bağımsızlık ilânından sonra Yunanistan ve Kıbrıs Rum-

(73) Cumhuriyet Gazetesi, 16.11.1983.

larının, olaydan sorumlu tuttıkları Türkiye'yi zorlamak bakımından umut bağladıkları platform, Amerikan Kongresi ve Birleşmiş Milletler olmuştur. Kıbrıs Rumları, Reagan yönetiminin olayı kınamakla ve yeni devleti tanımayacaklarını açıklamakla yetinmesi üzerine, Kongre'yi devreye sokmaya, oradaki Yunan asıllı üyelerin eliyle, yeni devleti tanımaya ve desteklemeye devam eden Türkiye'ye karşı yeni bir "silah ambargosu" kararı çıkartmaya çalışmışlardır.

Ama Reagan yönetimi, 1975-1978 yıllarında uygulanan eski ambargoyu "büyük bir yanlış" diye nitelendirdiği için, aynı hatanın bir kez daha yapılmasına izin vermemiştir.

Başkentte, ABD'nin Ankara Büyükelçisi Robert Strauzs Hupe, yurt dışından gelir gelmez Başbakan Bülent Ulusu'yu ziyaret ederek Washington'un kaygı ve üzüntülerini iletmıştır. Tabii diplomatik bir dille de Türk-Amerikan ilişkilerinin bu gelişmelerden "olumsuz" yönde etkileneceğini belli etmiştir. Bu "olumsuzluk" diplomatik dilden günlük dile indirgenecek olursa, sayın Büyükelçi, "Eğer bu karardan dönülmezse Türkiye'ye askeri yardımın askıya alınması gündeme gelebilir" demek istemiştir.

Başbakan Bülent Ulusu, Dışişleri Bakanı İltir Türkmen ve ABD Ankara Büyükelçisi Robert Strauzs Hupe üçlü görüşmesinde, "Kıbrıs ile Amerikan askeri yardımı arasında bağlantı kurulmasının sakıncaları, yeni bir ambargonun gündeme getirilmesinin İttifak Antlaşmasına ters düşeceği, ayrıca geçmişteki ambargonun iki ülke arasındaki ilişkileri zedelemekten öteye bir sonuç getirmediği" de vurgulanmıştır(74).

Bağımsızlık ilânından sonra Washington'daki Rum lobisi de harekete geçmiş, lobinin yalnız Senato üzerinde değil, Amerikan yönetimi üzerinde de baskı kurmaya çalıştığı diplomatik kaynaklarca belirtilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Rum ve Yunan lobilerinin Kıbrıs'taki bağımsızlık ilânının geri aldırılmasını

(74) Cumhuriyet Gazetesi, 18.11.1983.

sağlamak amacıyla başlattıkları yoğun diplomatik temaslar sonucu, olayı kınayan bir kısım Kongre Üyelerinin de çalışmaları ile ABD Kongresi'nden KKTC'nin aleyhine bir karar çıkarılmıştır. Bu karar metni şöyle özetlenebilir.

Amerika Birleşik Devletleri, Kıbrıs Devleti'nin, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek yasal hükümeti olduğunu kabul etmesinden,

15 Kasım 1983 tarihinde, sözde Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kendisini bağımsız bir devlet olarak ilân etmesinden,

Bu âdil olmayan hareketin, Amerika'nın siyasi hedefleri olan, bir hükümet altında birleşmiş Kıbrıs'ın, Türk istilâ kuvvetleri dahil adadaki tüm yabancı birliklerin geri çekilmesi, ilkelerine ters düşmesinden,

Bu bağımsızlık hareketinin BM Genel sekreteri tarafından reddedilmesini, Kıbrıs anlaşmazlığını BM gözetimi altındaki müzakerelerle çözümünü engellemesinden,

Bu tek taraflı bağımsızlık ilânının, Türk hükümeti tarafından tanınması ve bu olaydan önce de Türk hükümetinin, KTFD diye kendini adlandıran bölümü tanımış olmasından,

Bu hareketin iki Nato müttefiği olan Türkiye ve Yunanistan arasındaki gerilimi artırması ve bundan dolayı da Amerika'nın Akdeniz bölgesindeki güvenlik çıkarlarını baltalamasından,

Bu nedenle Temsilciler Meclisi, KTFD'nin kendisini bağımsız bir devlet ilan etmesinden dolayı kınar ve Kongre, bu tek taraflı bağımsızlık açıklamasını ABD'nin yasal bir hareket olarak tanımamasını, bu hareketin Amerika'nın Kıbrıs'taki bir siyasi çözüm konusundaki hedefleriyle tutarlı olmadığını ilân eder(75).

Fakat ABD'de önce Temsilciler Meclisi'nin, arkasından senato'nun benimsediği önergeler, Kıbrıs'taki yeni Türk Devletini tanıyan ve tanıyacak olanlara Amerikan yardımının

(75) M.Ali Birand, Milliyet Gazetesi, Washington, 19.11.1983.

kesilmesi istemini içermemiştir. Rum asıllı İnsan Hakları Alt Komitesi Başkanı Gus Yatron'un bu konuda hazırladığı kanun tasarısı, Dış İlişkiler komisyonu tarafından Temsilciler Meclisi'ne gönderilmemiş, geçici olarak, bir kenara konulmuştur.

Amerikan Kongresi, öncelikle kınamayla yetinmiştir. Ama Gus Yatron'un tasarısını da gündeminde koruyarak, "demoklesin kılıcı"nı Türkiye'nin tepesinde tutmaya devam etmiştir.

Amerikan Kongresi'nin davranışı Rumları ve Yunanlıları yüreklendirmiş, uzlaşmazlığı daha da çıkmaza sokarak, sorunların çözümü engellemiştir.

Dikkati çeken önemli bir husus, ABD'nin bağımsızlık ilânından sonra tepkilerini "ret" ve "kınama" sözcükleri ile ifade ettikleri halde, daha sonraki gelişmelerde bu sözcüklerin "üzüntü bildirme" şekline dönüştürülmesidir. Diplomatik çevreler, "üzüntü bildirme" şeklindeki ifadenin, Amerika'nın Kıbrıs konusunda büyük baskı uygulamayacağını işaret edilebileceğini belirtmişlerdir. KKTC'nin ilânının sadece Kıbrıs Rumlarını etkileyen bir karar olduğu ABD tarafından bilinmektedir. nitekim KKTC'nin bağımsızlık kararı almasıyla, ABD yönetiminin olmayacak tepkilere kalkması söz konusu olmamış, başlangıçta sert tavır takınmalarına rağmen, zamanla bu tavır yumuşamış, daha sonraları ise "üzüntü bildirme" düzeyinde kalmıştır.

Öte yandan Kıbrıs Rum yönetiminin elindeki bazı kozları kullanarak Washington'la, Türkiye ve KKTC'ne ambargo niteliğinde birtakım önlemler uygulaması için pazarlık ettiği "New York times" gazetesini tarafından iddia edilmiştir. Gazete, 1982 Ağustosunda Reagan yönetimi ile Kıbrıs Rum yönetimi arasında, "Lübnan'a Amerikan askeri personeli, ilaç ve gıda malzemesi için Rumların Larnaka Havaalanının kullanılması" yolunda bir anlaşma yapıldığını açıklamıştır. Siyasi gözlemciler, ABD'nin stratejik yönden önemli bir Nato müttefikisi olan Türkiye'ye, Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak, Rumların Larnaka kozuna rağmen ambargo niteliğinde önlemler uygulanmasını istemediğini öne sürmüşlerdir.

Amerikan askeri yetkilileri ise, Lübnan'la lojistik destek için Larnaka'nın vazgeçilmez olmadığını, ancak Larnaka olmadan bunun çok pahalı ve çok daha ağır gerçekleşebileceğini belirtmişlerdir(76).

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin bağımsızlık ilânından sonra, ABD, Kıbrıs meselesinde, gerek Amerikan kamuoyu, gerekse dünya kamuoyu karşısında beklenen tepkileri göstermiştir. Fakat Türk-Amerikan ilişkilerini sarsacak ölçüde hakim unsur olmamıştır. Kıbrıs sorununun toplumlararası görüşmeler yoluyla nihai çözüme ulaşılması fikri ABD tarafından da benimsendiği için, zaman süresi içerisinde güncelliğini yitirmiş, Amerikan yönetimi, Türk-Amerikan ittifakını yan unsurlarla sarmak istememiş, "Johnson mektubu" ve "ambargo" kararında olduğu gibi, yeni bir tarihi yanlışlığı içine düşmemiştir.

3.2. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Tepkisi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilânı nedeniyle dünya ülkelerinin tepkilerinin kamuoyuna derhal yansımalarına karşın, SSCB'de bir süre konuyla ilgili hiç bir yorum yapılmamıştır.

Daha sonra Sovyet Resmi Haber Ajansı Tass, yayınladığı bildiride, Türk ve Rum toplumlarından herhangi birini desteklemekten kaçınmış ve dikkatleri daha ziyade ABD'nin davranışı üzerinde yoğunlaştırmıştır. Tass, adada meydana gelebilecek bir bunalımın, ABD'nin çıkarlarına hizmet edeceğini, Kıbrıs'ın "Bir ABD ve Nato uçak gemisine" dönüştürülmesini kolaylaştırabileceğini söylemiştir.

Sovyet Resmi Haber Ajansı Tass yayınladığı bildiride, Kıbrıs'ın Lübnan'dan 200 km uzaklıkta olduğunu hatırlatarak, "Kıbrıs'ın coğrafi konumundan ve adadaki Nato askeri üslerinden dolayı ABD'nin adaya ilgisinin arttığını" belirtmiştir.

Tass'ın yorumcusu Boris Şabaev, adanın Rum kesiminde yer alan İngiliz üssü Akrotiri'den ABD'ye ait araç gereç,

(76) New York Times, 20.11.1983.

askeri kuvvet ve cephanenin sürekli olarak Lübnan'a taşındığını kaydederek, ada halkının giderek ABD siyasetine ve mütefiklerine karşı çıktıklarını ileri sürmüştür.

Şabaev, "binlerce ABD piyadesinin Kıbrıs'ın yakınında üslendiğini ve alacakları emir uyarınca bir yere çıkarma yapmaya hazır olduklarını" belirterek, "Kıbrıs'ın düşmanları adayı bölmeyi ve bir ABD ve Nato uçak gemisine dönüştürmeyi arzuluyorlar. Son gelişmeler Kıbrıs'ın düşmanlarının bu emellerinden vazgeçemediklerini gösteriyor" demiştir(77).

SSCB, Kıbrıs sorununda kalıcı bir çözüme ulaşılabilmesi için toplumlararası görüşmelerin başlamasını, bu nedenle de "uluslararası bir konferans" toplanmasını önermiş ancak KKTC'nin bağımsızlık ilânını açıkça kınamamıştır(78).

Rum basınında SSCB'nin tutumu, "Sovyetler Birliği, KKTC'nin bağımsızlık ilânını kınamadı, aksine cesaretlendirici bir tutum içine girdi" şeklinde değerlendirmiştir(79).

3.3. Fransa'nın Tepkisi

Fransa Dışişleri Bakanlığı bir açıklama yaparak, "Bağımsızlık ilânını kınadıklarını ve böyle bir olup bittiyi kabul edemeyeceklerini" belirtmiştir. Bu arada Paris'teki Kıbrıs Rum Temsilcisi ile Yunanistan ve Türkiye Büyükelçileri Dışişleri Bakanlığına çağrılarak, bir görüşme yapıldığı açıklanmıştır. Fransız radyo, tv ve basın organları, Denktaş'ın bağımsızlık kararının, "toplumlararası görüşmelere zarar vermekten başka bir işe yaramadığını" ileri sürmüşlerdir.

3.4. Almanya'nın Tepkisi

KKTC'nin bağımsızlık ilânının açıklanmasından sonra Alman Dışişleri Bakanlığı, bu karardan üzüntü duyulduğunu, ancak her şeye rağmen görüşmelerin sürdürülmesini istemiştir.

(77) Cumhuriyet Gazetesi, 18.11.1983.

(78) Hürriyet Gazetesi, 18.11.1983.

(79) Alithia, 17.11.1983.

Alman gazeteleri ise, bağımsızlık ilânı ile ilgili olarak Doğu Akdeniz bölgesinin gittikçe hareketlenen bir savaş alanına dönüştüğünü ileri sürmüşlerdir. Arapların Batı silahlarıyla kendi aralarında, İsrail'in de Araplara karşı sürdürdüğü savaşın, bölgeyi patlama noktasına getirdiğini belirten gazeteler Kıbrıs'taki son durumdan sonra ise savaş alanının daha geniş bir cepheye sıçrama tehlikesine işaret ederek, şimdi enbüyük görevin diplomatlara düştüğünü belirterek, görüşmeler yoluyla bölgenin patlama noktasından uzaklaştırılmasını istemişlerdir(80).

Adadaki kaba kuvvet gösterilerinin Nato tarafından önlenmesi gerektiği savunulurken(81), bir başka yayın organında, Kıbrıs'taki bağımsızlık ilânının iki Nato üyesi olan Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri gerginleştireceğini ileri sürülmüştür(82).

Alman haber ajansı DPA ise, kurulan yeni devletin hiç bir devletle birleşmeyeceğini özellikle vurgulayarak, şöyle demiştir.

"Kıbrıs Türkleri bağımsızlıklarını ilân ettiler. Ankara'dan yapılan resmi açıklamaya 40 kişilik Kıbrıs Türk Federe Devleti parlamentosu oybirliği ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânına karar verdi. Hiç bir devlet ile birleşmek istemediğini duyuran yeni devlet Birleşmiş Milletler ilkelerine sadık kalacak".

Alman haber ajansı DPA, bağımsızlık ilânının Türk Dışişleri Bakanlığı çevrelerinde şok yarattığını ve Devlet Başkanı Kenan Evren başkanlığındaki Milli Güvenlik Konseyi'nin, Başbakan Ulusu ve Dışişleri Bakanı İlter türkmen ile durumu görüştüktan sonra açıklama yapacaklarını bildirmiştir(83).

(80) Suddeutsche Zeitung, 16.11.1983.

(81) Kolnische Rundschau, 17.11.1983.

(82) Straubinger, 17.11.1983.

(83) Hürriyet Gazetesi, 16.11.1983.

3.5. Avusturya'nın Tepkisi

Avusturya Radyosu, Anadolu Ajansı'na dayanarak verdiği haberde, Kıbrıs Rum ve Yunan ordularının alarm durumuna geçirildiğini duyurmuş, bağımsızlık ilânı ile ilgili herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Avusturya Televizyonundan verilen haberlerde ise "Ankara Rauf Denktaş'ı bağımsızlık ilân etmekten vazgeçiremedi" denilmiştir(84).

3.6. Danimarka'nın Tepkisi

Danimarka Dışişleri Bakanı Uffe Ellemann-Jensen, "Ülkesinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımayacağını ve bağımsızlık ilânından derin endişe duyduğunu bildirmiş, birleşik bir Kıbrıs Cumhuriyeti için koşulsuz desteklerini sürdürdüklerini, bu kararın BM kararlarını çiğnediğini" söylemiştir. Danimarka yayın organları, Kıbrıs Türk Federe Devletinin bağımsızlığını ilân etmesini flaş haber olarak vermişler ve Kıbrıs'ın tarihçesini özetlemişlerdir. Danimarka yayın organlarının haberlerinde siyasi bir yorum yapılmamıştır.

3.7. İspanya'nın Tepkisi

İspanya hükümeti, KKTC'nin ilânını kınayarak, kararın Kıbrıs'ın bölünmezliği ve bütünlüğü ilkesine ters düştüğünü ve BM karar tasarıları ve uluslararası antlaşmaları ihlâl ettiğini ileri sürmüştür.

İspanya hükümetince yayınlanan bildiride, Kıbrıs Türklerinin aldığı bu kararın, BM Genel sekreteri'nin soruna barışçı çözüm bulması çabalarına "ciddi bir engel" teşkil ettiği ve Doğu Akdeniz'deki gergin durumu daha da artıracığını öne sürmüştür(85).

3.8. Kanada'nın Tepkisi

Kanada Başbakanı pierre ElIiat Trudeau, KKTC'nin bağımsızlık ilânı için, "Bu yalnızca yasal bir konudur" demiştir.

(84) Tercüman Gazetesi, 16.11.1983.

(85) Milliyet Gazetesi, 18.11.1983.

3.9. Japonya'nın Tepkisi

Japonya Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada, KKTC'ni tanımayacaklarını bildirmiştir. Dışişleri Bakanlığı'ndan bir sözcü, Japonya'nın Kıbrıs'ta tek bir devlet tanıdığını söylemiştir.

3.10. İtalya'nın Tepkisi

İtalyan Haber Ajansı Ansa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilân edilmesini flaş haber olarak verirken, İtalyan radyoları, haberin yanısıra 1974 yılında gerçekleştirilen Barış Harekatı'yla ilgili bazı bilgiler de vermiştir. Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denktaş'ın üç dört aydan beri "bağımsız bir Kıbrıs Türk devleti'nin kurulacağı" yolunda açıklamalarda bulunduğunu hatırlatan Ansa, Kıbrıs'ın tarihinde yeni bir sayfanın açıldığını kaydetmiştir. Adanın stratejik öneminin son Ortadoğu bunalımı ile daha da arttığını kaydeden Ansa, "Bağımsız bir Kıbrıs Türk Devleti'nin ilânı karşısında Yunanistan'ın takınacağı tutum merakla bekleniyor" sözlerine yer vermiştir(86).

3.11. İsveç'in Tepkisi

İsveç Radyo ve Televizyonu, KKTC'nin bağımsızlık ilânını ilk haber olarak ve yorumsuz vermiştir. İsveç televizyonundaki haber programında bir süre önce Türkiye'de bulunan İsveçli muhabir Karle Pfors'a "Şimdi ne olacak?" sorusu sorulmuş, Pfors da, "Durum diğer ülkelerin yeni devleti kabul edip etmemesine bağlıdır. Ancak pratikte ada dokuz yıldır bölünmüş durumdadır" diye cevaplandırmıştır(87).

3.12. Hindistan'ın Tepkisi

Hindistan Başbakanı İndira Gandhi, KKTC'nin bağımsızlık kararının açılanmasından sonra Yunanistan Başbakanı Andreas

(86) Hürriyet Gazetesi, 16.11.1983.

(87) Hürriyet Gazetesi, 17.11.1983.

Papandreu'ya telefon ederek, "Hindistan ve Bağılantısız Ülkeler'in Kıbrıs'ta ayrı devlet ilânına şiddetle karşı olduğunu bu konudaki emri vakileri geçersiz kılmak için her türlü vasıtaya başvurulacağını" bildirmiştir.

3.13. Pakistan'ın Tepkisi

Pakistan Devlet Başkanı Ziya ül-Hak ise, "Ülkesinin Türkiye'yi desteklediğini", söylemiştir.

b) KKTC'nin Bağımsızlık İlânına Uluslararası

Kuruluşların Tepkileri

1. Nato

Uluslararası diplomaside, KKTC'nin bağımsızlık ilân etmesiyle birlikte Türkiye ve KKTC büyük tepkiler almıştır. Bu tepkiler devletlerin yanı sıra, uluslararası kuruluşlarda da gündeme gelmiştir.

Brüksel'de 16.11.1983'te yapılan Nato Daimi Delegeler Konseyi'nde KKTC'nin bağımsızlık ilânının görüşülmesi Fransa ve Yunanistan tarafından istenmiştir. Fransa'nın Daimi Temsilcisi Büyükelçi Jean Marie Marillon'un hükümetinin konuyla ilgili olarak yayınladığı bildiriye oturumda okuması üzerine Daimi Temsilcimiz Büyükelçi Osman Olcay, sert bir tepki göstererek, "Kıbrıs konusunun görüşüleceği yer Nato değildir" demiştir. Daha sonra diğer üye ülkeler temsilcileri de, gayriresmi büyükelçiler yemeğinde konuya değinerek, konunun yeniden ele alınmasında yarar görmediklerini bildirmişlerdir. Yunan delegasyonu ise bir bildiri yayınlayarak, "Türk tarafının BM kararların çiğnediğini" ileri sürmüşlerdir.

Nato Sözcüsü Nono Antas De Campos ise bir açıklama yaparak, "Konunun, Nato Konseyi'nin yetki alanı içine girmediğini" açıklamıştır. Nato Genel Sekreteri Joseph Luns'da "Nato'nun hemen görüşbeyan edecek durumda olmadığını, ancak kurul toplantılarından sonra bir açıklama yapılabileceğini ve Nato'nun ittifak üyeleri arasında, ortaya çıkan anlaşmaz-

lıkları çözmek için değil, bu ülkelere ortak düşman durumunda olan güçlere karşı koymak amacıyla kurulmuş olduğunu" söylemiştir. Nato Genel Sekreteri Luns'un açıklaması Ankara'da memnunluk yaratmıştır. Nato Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanı Bernard Rogers da, "Türkiye ile Yunanistan arasında ikili anlaşmazlıklar olduğunu ve bunları Nato kanalıyla çözmenin mümkün olmadığını" kaydetmiştir.

2. Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi, Kıbrıs Rum yönetimi lideri Spiros Kipriyanu'nun isteği üzerine 18.11.1983'te, KKTC'nin bağımsızlık ilânını görüşmek üzere, Strasbourg'ta olağanüstü toplanmıştır.

Kipriyanu, Konsey'e gönderdiği mesajda, "Kuzey Kıbrıs'ın bölünmesinin adanın toprak bütünlüğü, egemenliği, birliğine doğrudan ya da dolaylı saldırı ve sınırların ihlâli ve iç yargı hakkına müdahale anlamı taşıdığını" ileri sürmüştür.

Daha sonra Avrupa Konseyi'ne üye 21 ülkenin Dışişleri Bakanlarının biraraya gelerek yaptıkları "Bakanlar Komitesi Toplantısı", KTC'nin ilânı konusunda yeralacak ifade üzerinde çıkan görüş ayrılığı nedeniyle herhangi bir bildiri yayınlamaksızın dağılmıştır. Bildirinin çıkmamasına yol açan görüş ayrılığı, Kıbrıs Rum yönetiminin bağımsızlık ilânı konusunda eleştirisel bir metnin yayınlanması ısrarından vazgeçmemesi, buna karşılık Türk tarafının da, metne yumuşak içerikte bir paragrafın konulması görüşünde ısrar etmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır.

"Bakanlar komitesi Toplantısı"nın sona ermesi ve Dışişleri Bakanı İlter Türkmen de dahil olmak üzere birçok bakanın Strasbourg'tan ayrılmasından sonra Konsey'e üye ülkelerin daimi delegeleri biraraya gelerek, yayınlanacak bildiri metnini görüşmeye başlamışlardır. Toplantı başladığında delegelerin önüne, "Fansa, Danimarka, Avusturya ve Kıbrıs Rum Yönetimi temsilcilerinden oluşan bildiri grubunun hazırladığı taslak" konmuştur.

Söz konusu grubun hazırladığı taslağın ikinci paragrafında KKTC'nin ilânının "esefle karşılandığı" belirtilmiş ve bağımsızlık ilânı reddedilmiştir.

Taslağın bu maddesine geçildiğinde, Türk delegasyonu paragrafa itiraz etmiştir. Türkiye'nin Konsey'deki Daimi Delegesi Büyükelçi Selçuk Korkut, taslakta değişikliğe gidilmesini önererek, taslakta olduğu gibi ayrıntılı görüşler vermek yerine, "Kıbrıs'taki durum görüşülmüştür. Bakanlar Komitesi bu konuda bir karar tasarısını kabul etmiştir. Türkiye bu karara karşı çıkmıştır" şeklinde kısa bir paragrafın konulmasını istemiştir.

Türk tarafının değişiklik önergesi üzerine, Kıbrıs Rum yönetimi Dışişleri Bakanı Yorgo İacovau itiraz ederek, "Ya taslak aynen çıkar, yada hiç çıkmaz" demesine karşın, Türk tarafı, taslak değiştirilmediği sürece bildirinin çıkmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Bu gelişmeler üzerine bildirinin yayınlanabilmesi için oybirliği gerektiğinden ve her iki tarafta görüşlerinde ısrar ettiklerinden toplantı tam bir krize girmiştir. Bu sırada İngiliz delegasyonu devreye girerek, bir ara formül önermiş, ancak bu formül de anlaşmazlığın giderilmesini sağlayamamıştır. Bütün arabulucuk girişimlerinin sonuç vermemesi üzerine oturumu yöneten Danimarka Dışişleri Bakanı Ellemann-Jensen toplantıyı kapattığını bildirmiştir.

Öte yandan Türk delegasyonu, 1'e karşı 19 oyla kabul edilen KKTC'nin ilânı konusundaki kararın, sekreteryaya tarafındanyayınlanmasını bloke etmiştir.

Bakanlar Komitesi toplantısının bir bildiri yayınlandıktan dağılması, Konsey çevrelerinde büyük bir sürpriz etkisi yaratırken, Konsey tarihinde ilk kez böyle bir durumun ortaya çıktığına dikkat çekilmiştir(88).

(88) Cumhuriyet Gazetesi, 26.11.1983.

3. Birleşmiş Milletler Teşkilatı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilân edilmesinden sonra bir açıklama yapan Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar, bağımsızlık ilânından "derin üzüntü" duyduğunu belirterek bu kararın BM Güvenlik Konseyi kararlarına aykırı olduğunu savunmuştur. Genel Sekreter ayrıca ilgili tüm tarafları, durumu daha da gerginleştirecek her türlü girişimden kaçınmaya çağırmıştır. Perez de Cuellar, yeni Cumhuriyetin Kıbrıs'ta durumu olumsuz yönde etkileyebileceğini ve Kıbrıs sorununa ail çözüm bulunması yolundaki çabalarını güçleştirebileceğini söylemiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin, İngiltere tarafından sunulan ve Kıbrıs Türklerinin bağımsızlık ilânının geri alınması çağrısında bulunan karar tasarısını kabul etmesinden sonra KKTC ve Türkiye temsilcileri bu kararı kabul etmeyeceklerini açıklamışlardır. 1'e karşı 13 oyla onaylanan karar tasarısına Pakistan red oyu kullanırken, Ürdün çekimser kalmıştır. Karar tasarısı Türk tarafını doğrudan kınamamakta, KKTC'nin tanınmasına kadar, BM Genel Sekreteri'nin arabuluculuk görevini ön plana çıkartmaktadır.

Karar tasarısının görüşülmesi sırasında Pakistan dışında hiç bir BM üyesi Kıbrıs'la ilgili Türk tezini, dolaylı da olsa desteklememiştir. Nitekim tasarının kabul edilmesinden sonra konuşan KKTC Başkanı Rauf Denktaş, sert bir konuşma yaparak Güvenlik Konseyi'ni "Kıbrıs sorununu, Rum ve Yunanlıların bakış açısı ile görmekle" suçlamıştır. Denktaş, konuşmasında "Federal sistem içinde birliğin kurulması için kapıyı sonuna kadar açıt tutacağız. Karar Rumlara kalmıştır" derken, özellikle tasarıya olumlu oy veren Bağlantısız Ülkeleri eleştirmiştir. Denktaş oylamadan önce yaptığı konuşmada, böyle bir kararı kabul edemeyeceklerini açıklamış ve Türkiye'de aynı görüşü savunmuştur.

Güvenlik Konseyi toplantısında asıl tartışma Türk Delegesi Coşkun Kırca, yunanistan Dışişleri Bakanı Haralambopoulos,

Kıbrıs Rum yönetimi Dışişleri Bakanı Iakovou arasında geçmiş, Coşkun Kırca, Kıbrıs sorununun tarihsel özelliklerini vurgulayıp, Türk tarafının antlaşmalardan doğan haklarına dikkat çekerken, Haralambopoulos "Kıbrıs'ta olanların sorumlusunun Türkiye olduğunu, Türkiye'ye askeri yardım yapanların bunu akıldan çıkarmaması gerektiğini" söylemiştir.

KKTC Başkanı Rauf denктаş, Kıbrıs Rum hükümetinin bütün Kıbrıslıları temsil etmediğini vurgularken, "Hani Türk Delegesi nerede?" diye sormuştur.

Güvenlik Konseyi'ndeki görüşmeler sırasında dikkati çeken noktalardan biri de Bağlantısız Ülkelerin Rum ve Yunan tezlerini desteklemiş olmalarıdır. Bunda, Kıbrıs Rum kesiminin Bağlantısızlar arasında yer alması etkili olmuştur. Bir başka önemli nokta da, özellikle Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin, kendi bölgelerindeki askeri ve siyasal sorunları gözönüne alarak, Kıbrıs'ın bölünmezliğini ve bağımsızlığını savunurken, aynı zamanda KKTC'nin bir örnek teşkil edebileceği şeklinde bir düşünceyle soruna yaklaşmalarıdır. Üstelik Bağlantısız Ülkelere dahil bazı ülkelerin delegeleri de Kıbrıs Rumları ile yakın ilişki içerisinde bulunmuştur. Örneğin, nikaragua Delegesi: Kıbrıs bloksuzlar hareketinin kurucularındandır. Küba Delegesi: Makarios 1961 Belgrad Konferansı'nın mimarlarından. Hindistan Delegesi: Kıbrıs 7. Blok-suzlar Konferansı'nı desteklemiştir. Cezayir Delegesi: Küba, Guyana, Mali, Hindistan, Srilanka, Yugoslavya ve Cezayir temsilcilerinden oluşan bir inceleme grubu da Kipriyanu'nun daveti üzerine Kıbrıs'a gitmiştir.

KKTC'nin bağımsızlık ilânı ile ilgili olarak Bağlantısız ülkelere üye bazı ülkelerin delegeleri, bu kararı şöyle yorumlamışlardır.

Güney Yemen Delegesi: "Araplar halâ sömürgeci bölünmelerin acısını çekiyor. Kıbrıs'ın ulusal bütünlüğünün zedelenmesini kabul edemeyiz".

Guyana Delegesi: "Başka ulusların işişlerine karışmama ve kuvvete başvurmama ilkeleri Kıbrıs'ta sekteye uğradı".

Guyana Delegatesi bu sözlerle "Grenada çıkartması"nı emsal almıştır.

Şeyssel Delegatesi: "Kıbrıs gibi zayıf ve küçük bir ada olan Şeyssel de yakında işgale uğramıştır. İnşallah Kıbrıs halkı tatlı portakallarının tadına varabilir" diyerek, diğer delegeler gibi Kıbrıs meselesinin aldığı son şekilden duydukları hoşnutsuzluğu ifade etmiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs konusunda kabul ettiği karar tasarılarının içeriği şöyledir.

1- Güvenlik Konseyi, Kıbrıs Türk yönetiminin, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir bölümünü ayırmaya yönelik bağımsızlık ilânını kınar.

2- Bu ilânı yasal açıdan geçmez sayar ve geri alınmasını ister.

3- Güvenlik Konseyi, bu konuda almış olduğu 1974 tarihli ve 365 sayılı kararı ile 1975 tarihli ve 367 sayılı kararların çabuk ve ekili bir biçimde uygulanması için çağrıda bulunur.

4- Konsey, Kıbrıs sorununa kalıcı adil bir çözüm bulunması amacı ile BM Genel sekreteri'nin arabuluculuk görevine devam etmesini ister.

5- Konsey, BM Genel sekreteri'nin arabuluculuk görevi sırasında, taraflara tam bir işbirliği konusunda çağrıda bulunur.

6- Konsey, tüm devletlere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına, egemenliğine, savunma bütünlüğüne ve bölünmezliğine saygı göstermeleri konusunda çağrıda bulunur.

7- Konsey, tüm devletlere, adada, Kıbrıs Cumhuriyeti'nden başka bir devlet tanımamaları konusunda çağrıda bulunur.

8- Konsey, tüm devletler ile adadaki toplumlara durumu daha da gerginleştirecek girişimlerden kaçınmaları çağrısında bulunur.

9- Konsey, Genel Sekreter'den kendisini her türlü gelişmeden haberdar etmelerini rica eder(89).

(89) Cumhuriyet Gazetesi, 20.11.1983.

Ankara'daki siyasi çevreler, BM Güvenlik Konseyi'nden KKTC'nin ilânı konusunda çıkan kararla Kıbrıs Rum yönetimi ve Yunanistan'ın istediklerini elde edemedikleri görüşünü savunmuşlardır.

BM Güvenlik Konseyi aldığı kararla, bağımsızlık ilânını kınamış ve geri alınmasını istemiştir.

İlk bakışta, çıkan karar tasarısı Kıbrıslı Rumların beklentileri açısından önemli gibi algılsa da, İngiltere'nin hazırladığı taslağın ilk şekliyle, yapılan değişiklikten sonra kabul edilen metin arasındaki farklılıklar ve genelde kararın içeriği Türk tarafının üzerinde durduğu şu sonuçları getirmiştir.

Öncelikle yanıt aranması gereken soru, Kıbrıslı Rumların KKTC'nin ilânı ertesinde Güvenlik Konseyi'ne ne amaçla geldikleri ancak ne alabildikleridir.

Kıbrıs Rum yönetimi, KKTC'nin bağımsızlık ilânı nedeniyle Güvenlik Konseyi'nden Türkler aleyhine bir "kınama" kararı çıkartmaya muaffak olmuştur. Tarafsız diplomatik gözlemciler bu kararın ilk bakışta Kıbrıs Rum yönetimi için bir başarı sayılabileceğini belirtmişlerdir. Kipriyanu'nun istediği yerine gelmiş, KKTC "yasadışı" ilân edilmiş" bütün ülkeler nezdinde bu devleti "tanımama" çağrısı yapılmıştır. Bütün bunlar Rumlara "zafer şarkıları" söyletecek unsurlardır.

Ancak bu kararın geçerliliğinin yanısıra etkinliği nedir?

Türk yetkililer bu kararın hiç bir etkinliği olmadığı görüşünü savunarak, "Bunca yıllık mücadeleden sonra kurulan KKTC'nin, kendi kendisini yoketmesi düşünülemeyeceğine göre, diğer ülkelerin tanınması veya tanınmaması bu aşamada o kadar önemli bir olay değildir" demişlerdir.

Kıbrıs Rum yönetiminin, KKTC'ne "ekonomik yaptırım" uygulamasını sağlama çabaları, Konsey'in bazı üyelerini devreye sokmalarına rağmen neticesiz kalmış ve kararın uygulama yeteneği açısından herhangi bir sonuç doğurmamıştır.

Diplomatik çevreler, Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararda Türk tarafının lehinde iki noktaya işaret etmişlerdir. birinci nokta, "kınama" kararı çıkmış olmasına rağmen kararda, suçlayıcı ağır bir dilin kullanılmamış olması, ikinci ve de en önemli nokta ise, kararın "ambargo" gibi yaptırımlar öngörmemesidir. zira, uygulanabilecek bir ekonomik yaptırımın, yeni devletin ekonomik potansiyelinin düşmesine ve çok güç durumda kalmasına neden olabileceği gözönüne alınırsa olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir.

Bir başka önemli nokta da, BM Güvenlik Konseyi'ne İngiltere'nin sunduğu taslağa sonradan yapılan bir eklemede kararın siyasi sonuçları açısından önemli ipuçları taşımasıdır. Taslağa konulan bir ifade ile KKTC'nin ilânı "hukuksal açıdan" geçersiz sayılmıştır. Bu paragrafta geçersizliğin "siyasal açıdan" belirtilmemesi KKTC'nin "tanınması" açısından kapıyı açıt tutan bir nokta olarak değerlendirilebilir.

Yine dikkat çeken bir başka husus, ilk taslakta Kıbrıs'taki "iki toplum" BM Genel Sekreterine yardımcı olmaya çağılırken, yapılan değişiklikten sonra çıkan kararda bu çağrının "iki taraf"a yöneltilmiş olmasıdır. Gerek KKTC'den, gerekse Kıbrıs Rum yönetiminden "taraf" olarak söz edilmesi Türk tarafını Rumlar karşısında "eşit statü"ye koyan bir ifade olarak değerlendirilmiştir(90).

BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu "kınama" kararı Kıbrıs Türkleri arasında sert tepkilere neden olmuştur.

KKTC Bakanlar Kurulu bu gelişmeler üzerine bir bildiri yayınlayarak, "Ne BM Güvenlik Konseyi, ne de herhangi bir kuruluş, Kıbrıs Türk Toplumunun kendi kaderini kendi tayin etme ve kendi kendini yönetme hakkını ilga etme yetkisine haiz değildir".

KKTC, Demokratik Halk Parti Meclisi de, Genel Başkan İsmet Kotak'ın başkanlığında yaptığı olağanüstü toplantıda, Güvenlik Konseyi kararını protesto kararı almıştır.

(90) Cumhuriyet Gazetesi, 21.11.1983.

Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu karara Kıbrıs Türklerinin tepkileri sürerken, Yunan Başbakanı Andreas Papandreu, "Konsey, yalnızca Denктаş'ın uluslararası tahrikini kınamakla kalmadı, aynı zamanda tüm dünya ülkelerine hakaret niteliğindeki bu yasadışı kararı tanıyan Ankara'nın kararını geri alması çağrısında da bulundu" diyerek, "BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs konusundaki oylamasından duyduğu tatmini" ifade etmiştir(91).

4. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)

AET, Türkiye ile ilişkilerinin normalizasyonunu resmi çizgisi itibarıyla belli koşullara bağlamıştır. Özellikle seçimlerden hemen sonra Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânı normalleşme sürecinin karşısına en büyük engel olarak çıkarılmıştır.

Bir AET ülkesinin üst düzeyde bir diplomatı "Kıbrıs sorunu ile Türkiye'nin AET ile ilişkileri arasındaki ilgiyi" şöyle açıklamıştır: "Yunanistan artık topluluğun tam üyesidir. Dolayısıyla topluluğun Türkiye ile ilişkilerinde alınacak kararlarda söz sahibidir. Türkiye dosyasının açılabilmesi, normalleşmenin başlayabilmesi için AET'nin siyasi kanadında Yunanistan'ın da onayı gerekir. Yunanistan ise Kıbrıs'ta bağımsızlık ilânı nedeniyle Türkiye'ye kızgındır. O zaman türk tarafının Kıbrıs'ta bazı ödünler verip Yunanistan'ın tepkisini yumuşatması gerekir" demiştir(92).

İşte bu görüş açısıyla, Washington'dan Bonn'a, Londra'dan AET'ye kadar uzanan zincir içinde, eşgüdümlü bir şekilde Türkiye'den, Kıbrıs'ta toprak ödünü verilmesini sağlaması istenmiştir. KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş'ın bağımsızlık ilânı sonrasında açıkladığı öneri paketi ise, "yetersiz" olarak nitelendirilmiştir.

(91) Milliyet Gazetesi, 20.11.1983.

(92) Cumhuriyet Gazetesi, 15.12.1983.

Brüksel'de toplanan AET Daimi Delegeler Komitesi'nde KKTC'nin bağımsızlık ilânına topluluk olarak gösterilecek tepkiler üzerinde durulduğu ve toplantıya başkanlık eden Yunanistan Büyükelçi'sinin Türkiye'ye karşı "ekonomik yaptırım" uygulanmasını istediği belirtilmiştir.

KKTC'ni tanıyan Türkiye'ye AET'nin mâli ve ticari alanda baskı uygulamasını isteyen Yunanistan daimi delegesi-ne, toplantıda hazır bulunan diğer üye ülkeler daimi delegelerinin olumlu ya da olumsuz cevap vermedikleri gözlenmiştir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi ülkeler daha sonra, ortak bir bildiri yayınlayarak, Kıbrıs'ta bağımsız bir Türk Cumhuriyeti kurulmasını reddettiklerini açıklamışlardır.

Öte yandan AET Dış ilişkilerde görevli Başkan Yardımcısı Wilhelm Haferkamp ve beraberindeki heyetin Kıbrıs'ta Kipriyanu yönetimiyle yaptığı temaslar sonunda hazırladığı raporda "adanın tümünü kapsayan ortaklık antlaşmasının Kıbrıslı Türk ve Rumlara eşit biçimde uygulanacağı" fikrinden hareket edilmiştir(93).

Bu durumda KKTC'ni tanımayacağını ilân etmiş olan AET'nin bir çelişki içinde olduğu belirtilmiştir.

AET üyeleri, KKTC'ne karşı herhangi bir yaptırım kararı almamış, sadece yeni devletin varlığını kabul etmediklerini açıklamışlardır. AET'nin Kıbrıs'tan ithal ettiği ürünlerde "Kıbrıs Cumhuriyeti" damgasını araması, şimdiye kadarki uygulamada bir değişiklik getirmediği için bir yaptırım anlamına gelmemektedir. Gözlemciler, Türk kesimi çıkışlı ürünlerin 1974'ten bu yana aynı damgayla AET pazarına girdiğine dikkati çekmişlerdir.

Sonuçta, ekonomik, siyasi, kültürel bir dizi faktörün etkisiyle tam bir kördüğüm halini alan Türkiye-AET ilişkileri, Kıbrıs sorununun ortaya çıkışı ile daha da karmaşık hale gelmiştir.

(93) Milliyet Gazetesi, 15.12.1983.

5. Avrupa Parlamentosu

KKTC'nin bağımsızlık ilânı, Avrupa Parlamentosunda da proteste edilmiş ve Avrupa Parlamentosu'nun merkezi Strasbourg'da yapılan oturumda 434 parlamenterden 91'inin katılımı ile bağımsızlık kararını kınayan bir karar tasarısı kabul edilmiştir. 86 olumlu, 3 olumsuz ve 2 çekimser oyla kabul edilen kararda, "KKTC'nin bağımsızlık ilânının geçersiz hale getirilebilmesi için AET üyeleri önlem almaya" çağrılmıştır.

Ortak karar tasarısının oylamaya sunulmasından önce, 11 parlamenter söz almış, 5'i Yunanlı olan konuşmacıların hepsi de bağımsızlık ilânını eleştirmişlerdir. İngiliz muhafazakâr parlamenter Mrs.Robert, bağımsızlığın tanınması gerektiğini belirtirken, "Ancak unutulmaması gerekir ki Kıbrıslı Türklerin adada belirli hakları ve payları vardır. Eğer Kıbrıs konusu bu duruma geldiyse bunun sebebi Yunanlılardır. 1974 Türk müdahalesi Yunanlıların yüzünden yapıldı" demiştir.

Kabul edilen tasarıda, Avrupa Parlamentosu'nun Kıbrıs'ın bölünmezliği bağımsızlığını savunmaya devam edeceği belirtilmiş ve,

"Avrupa Parlamentosu, Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs'ta, bir Türk bağımsız devleti ilânını şiddetle kınar.

Bütün ilgili kesimlerin BM Genel sekreteri'nin inisiyatifini desteklemesini ister.

Kıbrıs Türklerinin bu girişimlerinin etkisiz kalması için gerekli tedbirleri almaya Bakanlar Konseyi'ni davet eder.

Parlamento başkanını, bu kararı alan komisyona ve dış işleri bakanlarına, üye ülke hükümetlerine, Türk hükümetine ve BM Genel sekreteri'ne iletmekle görevlendirir" denilmiştir(94).

Kıbrıs Türk tarafı yıllarca sabırla, özveri ile bir federal devlet kurulması umudu ile beklemiş ama bunun mükâfatı

(94) Tercüman Gazetesi, 18.11.1983.

olarak BM'in kınama ve en doğal haklarını elden çıkarmasını öngören kararlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu tür kararlar, Rum tarafını şımartmış, yanlış hayallere kapılmalarına neden olmuş daha inatçı, daha ulaşmaz bir tavır almalarına yaramıştır. Adada bir uzlaşma ve anlaşmaya varılamamasında gerek BM'nin gerekse Bağlantısızların ve diğer uluslararası kuruluşların Kıbrıs'la ilgili tek yanlı ve gerçeklerle bağdaşmayan bu olumsuz kararların ne yazık ki çok önemli rolleri vardır.

Rum ve Yunan ikilisi, uluslararası formlarda, toplanılarda kendi leyhlerine çıkardıkları bu tür kararlarla, Kıbrıs Türk halkını ve Türkiye'yi iki kesimli, iki toplumun eşitliğine dayalı federal bir çözüm tezinden vazgeçirerek, birgün yine adaya egemen olacakları şeklinde, yanlış bir saplantı içine girmişlerdir.

B. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN İLANINDAN SONRA BAŞLATILAN TOPLUMLARARASI GÖRÜŞMELER

1. KKTC'nin İlânından Sonra Türk ve Rum Toplamları Arasındaki Temaslar

KKTC bağımsızlık ilânının açıklanmasından sonra yayınladığı bildiride, amaçlarının Kıbrıs'ta federal bir devlete zemin hazırlamak ve bu durumu çabuklaştırmak olduğunu dünyaya ilân etmiştir. Kıbrıs Türk toplumu, 1975-1983 KTFD dönemini, boşlukta kalmış bir sistem içinde geçirmeyi göze olarak yapıcı tutumunu ve iyiniyetini kanıtlamıştır.

Kıbrıs Rum toplumu ise, ulaşmaz tutumu ile toplumlararası görüşmeleri sürekli baltalamış, her defasında tam anlaşma ortamı yaratıldığı bir çok konuda ortak yanların belirlendiği anda daha da ödünlerkoparmak için müzakerelerden kaçmayı adet haline getirmiştir.

Kıbrıs Rum hükümeti, dünyaca tüm Kıbrıs'ın yasal temsilcisi olarak tanındıkça, Rum tarafını görüşmeler yoluyla

nihai bir çözüme razı etmek kolay değildir. Zira Rum-Yunan ikilisi, iki halkın eşitliğine dayalı bir çözüm şeklini kesinlikle istememektedir. Halbuki Kıbrıs Türk toplumu, hukuki ve siyasi statüsünü, ortada federal bir yapı yokken, uzun bir süre boşlukta bırakmaya, toplumlararası görüşmeler yoluyla kalıcı ve adil bir çözüme ulaşılabilir ümidiyle razı olmuştur. Ama Türklerin gösterdiği iyi niyet ve çabalar hiç bir karşılık görmemiştir.

Kıbrıs Rum tarafı, toplumlararası görüşmelerde, müzakerelere yanaşmayan taraf olmanın sakıncalarını iyi bildikleri ve bu tutumun "KKTC'nin tanınmasına yol açabileceği" görüşünden hareket ettikleri için, masaya oturarak sorunu çözümsüz bırakmak taktiğini uygulamıştır.

Böylece Rumlar, adada iki devletin, iki siyasi ünitenin eşitliğine dayalı federal veya konfederal çatı yerine, ancak Rum egemenliğine dayalı ve Kıbrıs Türk halkına da bazı özel "azınlık" hakları tanıyan bir çözüm şeklini sürekli gündemde tutmuşlardır.

KKTC'nin ilânından sonra, BM Güvenlik Konseyi resmi görüşmelerinde konuşmak üzere New York'ta bulunan KKTC Devlet Başkanı Rauf Denktaş, Kıbrıs Rum lideri Spiros Kipriyanu'ya bir "Barış Paketi" sunmuştur.

Rauf Denktaş, "Barış paketi" çerçevesinde Kipriyanu'ya, "Maraş bölgesinin geçici olarak BM yönetimine terkedilmesini, bu bölgenin iki tarafın işbirliği ile onarılmasını ve sayı kaydı koymaksızın Kıbrıslı Rumların Maraş bölgesine gelip yerleşmelerini" önermiştir. Denktaş, Kipriyanu'nun "eşit ortaklık ilkesi içinde, çift bölgeli federe devlet sistemine yanaşmaması halinde, Kıbrıs'ta ki mini devletin varolacağını" söylemiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin açılış konuşmasını yapan Genel sekreter Perez de Cuella da, "Denktaş ile Kipriyanu arasındaki zirve toplantısının hazırlığı için özel temsilcisini Kıbrıs'a gönderdiği gün, Kuzey Kıbrıs'ta bağımsızlık ilân edil-

dğini ve bu gelişme üzerine hayal kırıklığına uğradığını" söyleyerek, "Bağımsızlık ilânını takiben, kısa bir süre kapalı tutulan Türk bölgesine giriş kapılarının yeniden açılmış olduğunu" belirtmiştir. perez de Cuellar, "Denktaş'ın kendi himayesindeki bir zirve toplantısını hâlâ desteklemekte olduğunu ve görüşmelerin devamını istediğini" de kaydetmiştir.

Kıbrıs Rum yönetimi, KKTC Başkanı Rauf Denktaş'ın "Maraş'ın BM denetiminde yerleşime açılması ve geçici bir yönetim altına konması" konusundaki önerisini reddetmiş ve gerekçesini de şöyle açıklamıştır. "Maraş'ın yerleşime açılması ilk bakışta cazip görülebilir. Fakat bu önerilerin hareket noktası KKTC'nin varlığının tanınmasına dayanıyor ki, bu kesinlikle kabul edilemez. Türk tarafıyla herhangi bir konunun müzakeresi, Denktaş bağımsız devlet başkanı olduğunu iddia ettiği sürece mümkün değildir. bizce Denktaş'ın yaptığı öneri sadece propaganda ve siyasal birmanevradır"(95). Öteyandan BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs konusunda Güvenlik Konseyi'ne sunduğu rapor da Rumlar arasında "olumsuz" olarak nitelendirilmiş ve De Cuellar'ın son derece diplomatik bir dil kullandığı belirtilerek, bu raporun Kıbrıs'taki gerçek durumu yansıtmadığı öne sürülmüştür.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf denktaş, Rum lideri Kipriyanu'nun daha önceki önerileri reddetmesi üzerine, ilk adımların atılabilmesi için, Rum halkına iyi niyet önerilerini yeniden sunmuş ve hazırladığı öneri paketini dünya kamuoyuna açıklamıştır. Rauf Denktaş, söz konusu önerilerin gerçekleşmesi için BM Genel Sekreteri'nin iki tarafa da yardımcı olmasını istemiştir. Denktaş'ın öneri paketinde, "1974 Barış hareketinden beri kapalı bulunan Maraş kentinin ve Lefkoşe Havalanı'nın BM yönetimine bırakılması" da yer almıştır.

KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş, Maraş ve Lefkoşe Havalanı'nın birbirinden ayrı konular olduğunu, birinin diğeri için önşart teşkil etmemesi gerektiğini ifade ederek şunları söylemiştir.

(95) Milliyet Gazetesi, 19.11.1983.

"Maraş konusunu süratle ele alıp sonuçlandırma arzusu ve niyetinin somut bir kanıtı olarak Kıbrıs Türk tarafı, 5 Ağustos 1982'de sunduğu haritadaki Maraş bölgesinin Derinya yolunundoğusunda kalan kesimin güneyde Rum temas hattına kadar, BM geçici idaresine vermeyi ilke olarak kabul etmektedir. Devir işleminin şekil ve koşulları Kıbrıs Türk tarafı ile BM arasında belirlenecektir. Bu bölgede BM ile istişare sonucunda kurulacak BM geçici idaresi, bölgenin nihai olarak kapsamlı siyasi çözüm şekli bulununcaya kadar devam edecektir. Kıbrıs Türktarafı, bu önerisiyle ilgili ayrıntıları Kıbrıs Rum tarafıyla ve BM ile görüşüp sonuçlandırmaya hazır bulunmaktadır".

Denктаş, Lefkoşe Uluslararası Havaalanı konusunda ise, şöyle demiştir. "17 Kasım 1983 tarihinde Uluslararası Havaalanı'nın geçici bir BM yönetimi altında, Kıbrıs'taki her iki tarafın karşılıklı yararına olacak şekilde sivil trafige yeniden açılmasını teklif etmiştik. bu şekilde Kıbrıs Türk tarafı, Lefkoşe uluslararası Havaalanı'nın taraflarca (eşitlik esasına göre yönetilmesi konusunda ısrar etmeksizin) havaalanının BM geçici yönetimine bırakılmasını kabul etmektedir. Kıbrıs Türk tarafı, bu konuyu Kıbrıs Rum tarafıyla bu mümkün olmadığı takdirde BM ile görüşüp sonuçlandırmaya hazırdır".

Denктаş önerisinde ayrıca Rum tarafına, daha önce kurulan Kayıp Kişiler Komitesi'nin yeniden çalışmaya başlaması dileğinde de bulunmuştur (2 Ocak 1984)(96).

KKTC Başkanı Rauf Denктаş'ın açıklamış olduğu öneri paketi,Türk hükümeti tarafından "memnunlukla" karşılanmış ve "Bu yapıcı gayretlere katkıda bulunmak amacıyla" Kıbrıs'taki TürkBarış Kuvvetlerinininsayısında azaltma yapmaya karar verildiği resmen açıklanmıştır. Özal hükümetinin bu kararı, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Nazmi Akıman tarafından "Bir iyiniyet tedbiri" olarak nitelendirilmiştir. Sözcü şöyle demiştir.

"Hükümetimiz, Kıbrıs Türk tarafının adada bir iyiniyet havasının gelişmesi ve karşılıklı güven duygusunun oluşması için gösterdiği yapıcı gayretlere katkıda bulunma arzusu ve niyetiyle, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hükümetiyle istişa-reden sonra, Kıbrıs'taki Türk Barış Kuvvetleri'nin sayısında 1500 kişilik bir azaltma yapmaya karar vermiştir".

Sözcü, açıklamasında, "Hükümetimiz, öngörülen azaltma-nın karşı tarafın bu iyiniyet tedbirlerini yanlış değerlen-dirmemesini ve bu barışçı yaklaşıma aynı zihniyetle mukabe-lede bulunmasını temeni etmektedir" demiştir.

Akıman, gerek Denktaş'ın önerilerinin, gerekse Anka-ra'nın asker çekme kararının "fevkalade önemli" olduğunu kay-detmiş ve "Kıbrıs'ta sulh ve sükunu sağladığını iddia eden BM Barış Gücü'nün sayısının 2.500 olduğu hatırlandığında, Türkiye'nin 1.500 askerini çekmesi, kararın ne kadar büyük önem taşıdığını ortaya çıkarır" şeklinde konuşmuştur(97).

Cumhurbaşkanı Kenan Evren, İslam Zirvesi nedeniyle bu-lunduğu Fas'ın Kazablanka kentinde BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar ile de bir görüşme yapmıştır. Evren görüşmede, 'Kıbrıs sorununun çözümü için toplumlararası görüşmelerden yana olduğunu ve en önem verilen konunun, görüşmelerin devam ettirilmesinde ön koşul ileri sürülemeyeceği" olduğunu da be-lirtmiştir(98).

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar ise, "Başlıca ama-cını, Rauf Denktaş ile Spiros Kipriyanu'yu biraraya getirmek" olarak tanımlamış ve 'Kıbrıs'ta çözüm çabaları önünde en bü-yük engelin, her iki liderin birbirlerinin statülerini tanı-mamaları olduğunu" belirterek, "Buna rağmen her ikisini bir araya getirecek bir formül bulmaya uğraşacağını" ifade etmiş-tir. De Cuellar, Kipriyanu'nun son olarak "KKTC ilânının geri alınması", denktaş'ın da "tanınma" şartını vurgulamamaları-nın, çabalarını sürdürülebilmesi için kendisine umut verdi-

(97) Cumhuriyet Gazetesi, 4.1.1984.

(98) Milliyet Gazetesi, 18.1.1984.

ğini bildirmiştir(99).

Öte yandan Kıbrıs Rum lideri Spiros Kipriyanu, Milliyet'e verdiği özel demeçte, görüşme masasına oturup oturmayacaklarına dair yöneltilen soruyu şöyle yanıtlamıştır.

"Biliyorsunuz, Denктаş bu harekete girişmeden önce kendisiyle görüşmek üzereydik. Daha sonra ise Denктаş bizimle tanınma açısından görüşmek istediğini kabul etti. Bu bakımdan biz dolaylı veya doğrudan görüşmek istediğini kabul etti. Bu bakımdan biz dolaylı veya doğrudan tanıma anlamına gelecek bir şey yapmak niyetinde değiliz.

Ama tek itirazımız da bu değildir. Kıbrıs sorununu çözmek için kararlı bir girişimde bulunacaksa, eskiden olduğu gibi yine ucu sonu gemeyecek görüşmelere oturmanın bir anlamı yok".

Bunun soruya yanıt olmadığı, gerçekten çözüm olasılığı varsa, görüşme masasına oturmak için bağımsızlık ilânının geri alınmasında direktip direktmeyecekleri sorulduğunda ise Kipriyanu, "Elbette, Eğer sayın Denктаş bu kararı geri almaya yanaşmazsa, uluslararası toplumun kararlarına karşı çıkmada direktirse, ben onunla uzlaşmam. Ama bunun başka bir yolu daha var. New York'ta da belirttiğim gibi, bırakalım BM Genel Sekreteri bir ilerleme olanağı olup olmadığını, ikili temaslar, mekik diplomasisi gibi kendi seçeceği bir yolla sapsın. Benim mutlaka Denктаş'la buluşmam gerekmez. Biz bu konuda Genel sekreteri desteklediğimizi kendilerine bildirdik. Kişisel girişimlerde bulunmasını istedik. O da kabul etti" demiştir.

Kipriyanu'ya, İngiltere'de "Guardian" gazetesinde yayınlanan Rum önerilerinin gerçekten kendi önerileri olup olmadığı sorulduğunda, "Bu önerileri propaganda amacıyla yapmadıklarını, bu bakımdan ilke olarak, önerilerin içeriğini açıklama anlamına gelebilecek bir şey söylemek istemediklerini" söylemiştir.

"Guardian" gazetesinde yayınlanan önerilere göre, Rum tarafı eskisine oranla Türklere daha geniş (yüzde 25) toprak bırakmaya razı olmuştur.

Ama buna karşılık, Kipriyanu Magosa'nın bütünü (yani sadece Maraş'ı değil) ve Güzelyurt'u geri istemiş, ayrıca Türk Silahlı Kuvvetlerinin ve Anadolu'dan Kıbrıs'a gelip yerleşen Türklerin adadan çekilmelerini talep etmiştir.

Yeni önerilerde, iki bölgeyi bir federasyon sistemi benimsenirken, "1960 Garanti Antlaşmasının iptali" ve yerini "Uluslararası bir antlaşmanın alması" şart koşulmuştur(100).

Kipriyanu, bu önerilerle federasyon sisteminin uygulanmasını ve Türklere daha makul ölçüde toprak verilmesini kabul etmiştir ama bunlara bağladığı şartlarla, tüm "çelçeveyi" kabul edilmez hale getirmiştir.

Kıbrıs Rum toplumu lideri Spiros Kipriyanu'nun son önerileri KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş tarafından reddedilmiştir.

Kıbrıs'ta taraflar arasında bu gelişmeler olurken, uluslararası alanlarda da Kıbrıs sorunu çeşitli toplantılarda tartışılmıştır.

Amerikan-yunan İlerici Eğitim Derneği, Washington'da Kıbrıs konulu bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıya, ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan'da görev yapan bazı Amerikalı diplomatlar ve Yunan asıllı Kongre üyeleri konuşmacı olarak katılmışlardır.

Demokrat senatör Paul Serbaner ile Temsilciler Meclisi üyesi nichols Mavroulis Kıbrıs Türklerinin devlet ilânının meşru olmadığını öne sürmüşlerdir. 1969-1973 yılları arasında ABD'nin Kıbrıs Büyükelçiliği'ni yapan David Popper de "Meşru olsun veya olmasın Kıbrıslı Türklerin devlet ilânının bir gerçek olduğunu" söylemiştir.

Popper, her iki tarafın karşılıklı ödün vermesi ve her iki tarafın yardımıyla Kıbrıs sorununa bir çözüm bulunabileceğini savunmuştur.

(100) Milliyet Gazetesi, 21.1.1984.

ABD Dışışleri Bakanlığı Kıbrıs Özel Koordinatörü Richard Haas ise, Kıbrıs'ın Reagan hükümeti için büyük önem taşıdığını belirterek, hükümetinin acil bir çözüm bulunması için çabalarını sürdürdüğünü söylemiştir.

Meselenin yunanistan'la ilişkileri etkilediğini kaydeden Haas, sorunun çözüme bağlanmasının ABD'nin yararına olduğunu belirtmiştir. Richard Haas, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın son barış önerileri ile 1500 Türk askerinin adadan çekilmesinin Amerikan hükümetince memnunlukla karşılandığını hatırlatmıştır.

ABD'nin eski Ankara büyükelçisi de "Kıbrıs sorunu Kıbrıslıların kendileri tarafından çözüme bağlanmalıdır. ABD Kongresi'nin Türkiye'ye yardımı kesmesi gibi önlemlerde değil" demiştir. Çözümün adada aranması gerekitğine değinen eski büyükelçi, Denktaş ile Kipriyanu'nun masaya oturarak soruna çözüm bulmaları gerekitğini söylemiştir.

New York Times gazetesinin ulusal güvenlik konularıyla ilgili muhabiri Leslie Gogb de, "Kıbrıs sorununun 1974 yılında başlamadığını, bunun bir tarihi olduğunu, Türk toplumunun devlet ilân etmesiin,sorunun yeniden ele alınmasına olanak sağlayacak diplomatik bir zemin hazırladığını" belirtmiştir(101).

2. BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Toplumlarasası Görüşmelere Esas Olmak Üzere Sunduğu Öneriler

a) BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Gözetiminde 1984 Yılında Gerçekleştirilen "Dolaylı" Kıbrıs Görüşmeleri ve Genel Sekreter'in Taraflara Sunduğu Öneriler

Kıbrıs sorununa nihai bir çözüm bulunabilmesi için BM Genel sekreteri Perez de Cuellar tarafından yürütülen diplo-

(101) Milliyet Gazetesi, Washington, 29.1.1984.

matik çabalar toplumlararası görüşmelerin yeniden başlatılabilmesini hedeflemiş ve bu yolda ilerleme kaydedilebilmesi için de Perez de Cuellar tarafından bir "Öneri Paketi" hazırlanmıştır.

Perez de Cuellar, toplumlararası temaslarını sürdürürken, 16 Mart 1984'te New York'ta, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ile ikili bir görüşme yaparak önerilerini iletmış, Maraş'ın BM gözetiminde Rumların yerleşimine açılması ile ilgili "iyiniyet" beklentisini ifade etmiştir. De Cuellar, Türk tarafının atacağı bir adımın bağımsızlık ilânının yarattığı tepkileri kesmek yanında, Rumların Kıbrıs sorununu BM Genel Kurulu'na getirmekten de alıkoymasını söylemiştir.

Denktaş ise, toplumlararası görüşmelere "önkoşul" olarak Maraş'ın ortaya sürülmesiyle bir ilerleme sağlanamayacağını ifade ederek, Rum lideri Spiros Kipriyanu ile "koşulsuz" bir zirve toplantısında biraraya gelmeye hazır olduğunu belirtmiştir. Denktaş, bu çerçevede toplumlararası görüşmelerin başlaması ile birlikte Maraş'ın BM gözetiminde yeniden Rumların yerleşimine açılmasının ele alınabileceğini ve bu konuda varılacak bir anlaşmanın uygulanması için nihai çözüme varılmasını beklemeyeceklerini açıklamıştır.

Maraş konusundaki pozisyonunda gerilemeyeceğini bu şekilde "altını çizerek" belirten Denktaş, Maraş'a ilişkin hassasiyetini ortaya koymuştur.

Rauf Denktaş, Perez de Culler ile yaptığı görüşme sırasında, Genel Sekreterin, KKTC'nin bağımsızlık girişimini pekiştiren ısrarlı adımlar olarak nitelediği, "yeni bayrak saptanması", "ulusal marş", "yeni anayasa için referandum" konularında karar alınmaktan vazgeçilmesi yolundaki beklentisini de yanıtlamıştır.

Rauf Denktaş, birçok federe devletin kendine ait ayrı bayrak ve ulusal marşı bulunduğunu belirterek, buna birçok örnek verilebileceğini kaydetmiştir.

Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Genel Sekreter Perez de Cuellar'in, Maraş konusunda bir jest beklentisini ifade etmek-

le birlikte, bunun karşısında somut güvenceler getirmediğini bildirmiştir.

Rauf Denктаş, New York'tan ayrılmadan önce ABD Dışış-leri Bakanlığı Danışmanı Edward Derwinski ile de bir görüşme yapmış ve bu görüşmede ABD'yi Kıbrıs konusunda "tarafsız davranmaya" davet etmiştir.

Kıbrıs sorununun özünde Kıbrıs Türklerinin hakları ve özgürlüklerinin gaspedilmesinin bulunduğunu anlatan Denктаş, Kıbrıs Türklerinin insanca yaşama mücadelesinde ABD'nin ancak "tamamen tarafsız kalarak" barışa yardımcı olabileceğini belirtmiştir.

Denктаş, daha sonra Kıbrıs sorununun ABD ve müttefiklerinin, Türkiye'ye yapacakları yardımlarla "uzaktan yakından" bir ilgisi olamayacağını vurgulamış ve bu bağlantı kurulduğu sürece, Kıbrıs sorunun bir çözüme kavuşmasının mümkün olmadığını da anlatmıştır.

Daha çok Denктаş'ı dinleyen derwinski ise, ABD olarak, BM Genel sekreteri'nin çabalarını desteklediklerini ve Perez de Cuellar'ın Denктаş'tan istediği jest beklentisinde Genel sekreterin yanında olduklarını ima etmiştir.

Denктаş'ın ABD'nin tarafsız kalması yolundaki sözleri üzerine "Biz hem Türkler, hem de Rumlar karşısında tarafsız kalıyoruz" şeklinde konuşan Edward Derwinski, bununla birlikte, Kongre faktörüne ve Kongre'deki Yunan lobisinin varlığına ve bunun yarattığı sıkıntılara dikkat çekmiştir(102).

Öte yandan ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi, Türkiye'ye yapılacak askeri yardımın bir bölümünü Kıbrıs'ta taviz verilmesi koşuluna bağlamıştır. 1985 yılı için Türkiye'ye öngörülen askeri yardımın 255 milyon dolarlık hibe bölümünde 40 milyon dolarlık indirim yapan Senato Dış İlişkiler Komitesi, geriye kalan 215 milyon doları, Kıbrıs'ta Maraş'ın Rum göçmenlerin yerleşimine derhal açılmak üzere BM gözetimine verilmesi koşuluna bağımlı kılmıştır.

(102) Cumhuriyet Gazetesi, 18.3.1984.

Reagan yönetimi, Türkiye'ye 1985 mali yılı için 934 milyon dolarlık yardım öngörmüş, bunun 755 milyon doları askeri, 175 milyon doları ekonomik ve 4 milyon doları da askeri eğitim yardımındı. 755 milyon dolarlık askeri yardımın 255 milyon doları ise hibe niteliği taşımaktaydı.

Türk Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Nazmi Akıman, ABD Senatosu'nda otağa çıkan gelişme üzerine, "yardımın koşula bağlanmasının Kıbrıs sorununun çözümünü kolaylaştırmayacağını" belirtmiştir.

Türkiye'ye yapılan askeri yardımın birtakım nedenlerle dayandığını hatırlatan sözcü, "Bu nedenleri bir tarafa itip yardımla ilgisi olmayan konularla bağlantı kurmak, bu yolla çözümü istenen konuya fayda getirmeyecektir" demiştir.

Millet Meclisi'nde konuşan eski Başbakan Bağımsız İstanbul milletvekili Bülent Ulusu ise, ABD Senato Komisyonu'nun kararını sert bir biçimde eleştirerek, "Askeri yardımda Maraş şartını koymaya nasıl cüret edebiliyorlar? Türk Milleti şartlı yardımlara karşıdır. Şimdi Maraş'ın verilmesini istiyorlar. Milletimiz tarafından bu şart kabul edilemez" diyerek şöyle devam etmiştir.

"Bu şart, Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra baskı ile konulan ambaronun kötü bir hatırasını hatırlatıyor. ABD yardımı, Yunan ipoteği altına alınamaz. 7 Yunanistan, 10 Türkiye şeklindeki yardım puanlaması da çok ciddi bir hatadır. ABD Kongresibu konuda hata etmektedir. Türk silahlı Kuvvetleri'nin standardizasyonu gereklidir ama ABD yardımının herhangi bir politikaya bağlanması da asla kabul edilemez. Rum ve Yunan tarafı Kıbrıs'ta çözüm istemiyor. Toplumlararası görüşmeler yerine konuyu hep uluslararası düzeye çekmeye çalışıyorlar. Kıbrıs sorunu çözümlenirse ellerin de uluslararası alanda kullanacakları koz kalmayacaktır. Biz burada öğrenmek istiyoruz: Nato ve çeşitli siyasi ve ekonomik topluluklar içinde işbirliği yaptığımız ülkeler Türkiye'den ne istiyorlar? Çözüm mü istiyorlar? Yoksa hep Türkiye'den taviz mi bekliyorlar? Maraş'ın Birleşmiş Milletlere şartlı devri asla kabul edilemez".

MDP Bitlis Milletvekili Kâmrân İnan ise, Türkiye'ye yapılacak askeri yardımın koşula bağlanmasını Türk-Amerikan ilişkilerine vurulan yeni bir darbe olarak nitelemiştir.

İnan, "Türk-ABD işbirliğini üçüncü bir koşula bağlamanın ve Yunanistan'ın ipoteği altına sokmanın sakat bir yol olduğunu belirterek, şartlı yardım, şartlı ittifak, şartlı dostluk olmaz. ABD Kongresi baskı ile netice alamayacağını 5 şuat 1975'te alınan ve 4 yıl süren acı ambargo kararı ile görmüştür".

Karara tepki gösteren KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, "Böyle bir tehdide, ne Türkiye'nin, ne de Kıbrıs Türk halkının boyun eğmesinin mümkün olmadığına" işaret ederek kararın "BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın girişimlerini kökünden baltalayacağını ve ABD Rum yanlısı tutumunu değiştirmedigi sürece tüm temasları kesmek" niyetinde olduğunu söylemiştir.

Buna karşılık Yunan hükümeti sözcüsü Dimitri Marudas ABD Senatosu'nun aldığı kararı memnunlukla karşıladıklarını açıklamıştır(103).

ABD Dışişleri Bakanlığı "Maraşla ilgili jest" beklentisinin Perez de Cuellar tarafından Rauf Denktaş'a iletilmesinin ardından Kıbrıs sorununda bir ilerleme sağlanmasını, büyük ölçüde Denktaş'ın göstereceği esnekliğe bağlamıştır. ABD yönetimi Türkiye'den, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Kıbrıs sorununa ilişkin olarak getirdiği "son önerilerine" destek istemiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, Denktaş tarafından "dengesiz" olarak nitelendirilen önerileri "ilerlemeye zemin hazırlayacak nitelikte" bulduklarını açıklayarak "Sayın Denktaş'ın BM Genel Sekreteri'nin getirdiği öneriler, karşısında olumlu bir yaklaşım içine gireceğini ümit ediyoruz" demişlerdir.

Görülmektedir ki, ABD yönetimi bu aşamada BM Genel Sekreteri'nin üstlendiği girişimi "kuvvetle" desteklemiş ve çabalarını, söz konusu önerilerde" bir ilerleme sağlanması noktası üzerinde yoğunlaşmıştır.

(103) Cumhuriyet Gazetesi, 30.3.1984.

Başbakan Turgut Özal da, Kıbrıs sorununun ABD yardımı için "baskı unsuru" olmasının Kıbrıs sorununa çözümsüzlük getireceği belirtmiş ve,

"Tecrübeler açık bir surette göstermiştir ki, bu yollarla Kıbrıs meselesine çözüm bulunamaz. 1974 ambargosu çözüm getirdi mi? bunlar önümüzde olan tipik misallerdir. Bu gibi konuları heyecanla ele almıyorum. Fazla da önem vermiyorum. Neticesi şu veya bu şekilde olabilir. Ama Türkiye üzerinde bu şekilde zorlamaların bir netice vermeyeceğini de, bizim de onların tecrübeleri de açık şekilde göstermiştir. Ama ne-dense herhalde Amerika'da seçim zamanı olduğu için bunu kullanmak isteyenler vardır" diyerek görüşlerini konuyla ilgili görüşlerini ortaya koymuştur.

Londra'da yayınlanan "The Foreign Report" dergisinde çıkan "Weinberger'in Başağrıları" başlıklı bir yazıda ise, Türk ve yunan ilişkileri, ABD'nin her iki ülkeye yaptığı ve yapacağı askeri yardımlar, Kıbrıs sorununun perde arkasındaki gelişmeleri ve basına açıklanmayan gizli yanları incelenmiştir.

Kıbrıs sorununda Türklerin Amerika'nın baskılarına boyun eğmediği belirtilen yazıda şu görüşlere yer verilmiştir:

"Yunan lobisinin desteğindeki ABD Senato Dış İlişkiler Komisyonu'nun, Türkiye'ye yapılacak 215 milyon dolar tutarındaki hibe niteliğinde olan askeri yardımın Maraş'ın Rumlara geri verilmesi şartına bağlama kararı Türklerin kararlılığını etkilememiştir. Türkler baskı ve tehdide teslim olmamakta, Amerika'nın şantajına karşı koymakta kararlıdır".

"The Foreign Report" dergisi, ABD Kongresi'nin Senato Dış İlişkiler Komitesi'nin kararını benimsemesi halinde, Türkiye'nin mısillemeye başvurabileceğini kaydetmiştir. Dergi, Türkiye'nin kimseye bağlı olmadığını göstermek için, 215 milyon dolarlık askeri bağışı reddedeceğini, kuzey Lefkoşe yerine, Maraş'ın Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başkenti ilan edilebileceğini de öne sürmüştür (Londra, A.A.).

New York'ta gerçekleşen De Cuellar-Denktaş görüşmesinden sonra KKTC'ne dönen Rauf Denktaş ise, Bakanlar kurulu ve

siyasi parti liderleriyle ayrı ayrı görüşerek De Cuellar'ın önerileri hakkında bilgi vermiştir.

16 Mart 1984'te BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Türk tarafının incelemesine sunduğu önerilerin içeriği şöyledir.

. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı pekiştirilmeyecek

. Maraş BM yönetimine bırakılacak.

"Bir zirve toplantısı, ardından da toplumlararası görüşmelere kapı açmak için taraflar BM Genel Sekreteri'yle şu nokalarda görüşbirliğine varmışlardır:

(a) Kıbrıs sorununu uluslararası forumlara götürecek hiç bir çabaya girişilmeyecek, hazırlanmış olanlar dahi durdurulacaktır.

(b) Kıbrıs Türklerinin 15 Kasım deklarasyonları (bağımsızlık ilânı) sürdürülmeyecek (bağımsızlığı pekiştirecek yeni adım atılmayacak) ve kararlaştırılmış olanlar da durdurulacaktır.

(c) Taraflar BM Genel Sekreteri'ne adadaki karşılıklı silahlı kuvvetlerini hiç bir şekilde artırmayacakları yolunda söz verecekler ve BM Barış Gücü'nün (UNFICYP) bir denetleme sistemini kabul edeceklerdir.

(d) Kıbrıs Türk tarafı Maraş bölgesini 5 Ağustos 1981 önerilerindeki haritada belirtildiği gibi ara bir BM yönetimine bırakacak. burası UNFICYP'in tampon bölgesine dahil edilecek. Bu transfer, BM Genel Sekreteri ile Rauf Denktaş arasındaki bir anlaşmayla saptanarak, zirve toplantısı sırasında açıklanacak ve 6-9 aylık bir süre içinde amamlanacaktır. Önce Derinya caddesi'nindoğusundan bugünkü tampon bölgenin bulunduğu güneyine doğru gelişen bölge, bu planın uygulamaya girmesinden iki hafta sonra BM kuvvetlerine bırakılacaktır. Kıbrıs Türk yetkililer geri kalan bölümün bırakılması için 6-9 aylık bir takvim hazırlayıp, Derinya Caddesi'nin batısının BM'ye transferini sağlayacaklardır. Bu bölge BM tampon bölgesi olacağından Rumların yerleşmesi BM Genel Sekreteri

tarafından saptanacaktır. Bölge Kıbrıs sorununa nihai çözüm bulunmadan Kıbrıs Rum denetimine bırakılmayacak ve UNFICYP kuvvetindenbaşkası buraya giremeyecektir.

(e) Taraflar Genel Sekreterin bir zirve ve toplumlar-arası görüşmeleri başlatan çağrısını kabul edeceklerdir".

BM Genel sekreteri Perez de Cuellar'ın KKTC Cumhurbaşkanını Rauf Denktaş'a sunmuş olduğu öneriler Kıbrıs Türk yetkilileri tarafından incelenmiş ve Rauf Denktaş 30 Mart 1984 günü birara mektupla De Ceullar'a görüşlerini iletmiştir.

Denktaş mektubunda şu noktalara değinmiştir:

. Kıbrıs'taki Türk devletinin normal gelişmesini durdurması isteniyorsa, Rum tarafının da "bütün Kıbrıs'ın bir hükümetiymiş gibi kendini ilân etmeyi durdurması istenmelidir.

. Maraş'ın görüşmelerden önce verilmesi durumunda buranın hiçbir amaca ulaşmadan kaybedilebileceği temel kaygıdır.

(a) Paragrafta "Kıbrıs sorununun uluslararası forumlara götürülmemesini öneriyorsunuz. Burada kullandığınız "uluslararasılaştırmama" kelimesinden ne anladığınızı öğrenmek istiyoruz.

Bu sadece BM çerçevesindeki girişimleri mi kapsıyor, yoksa Kıbrıs Rumlarının daha önceki zirve toplantılarında verdikleri sözlere rağmen, Bağlantısızlar, Commonwealth Konferansları, Avrupa Konseyi Danışma Meclisi gibi forumlardaki yapıcı olmayan tutumları veya Ortak Pazar'da Türk ihracatını boykot ettirme çabalarını, Kuzey Kıbrıs'a koydurmaya uğraştıkları tam bir ekonomik ambargoyu da kapsıyor mu?

(b) Bu paragrafta Kıbrıs Türklerinin bağımsızlık açıklamalarını sürdürmemelerini öneriyorsunuz. Bizim bu girişimimizin temel amacı, sizin çok iyi bildiğiniz gibi, her yönden eşit hakka sahip olduğumuzu göstermek ve iki siyasi eşit tarafın samimi bir federasyon kurabilmelerini sağlayabilmektir. Bu açıklama (bağımsızlık), Kıbrıs Rum tarafının 20 yıldan beri bizim haklarımız ve kurucu statümüzü reddetmesinden ge-

rekli olmuştur. Dolayısı ile, bizim Kıbrıslı Rumlar karşısında haksız bir şey yaptığımız kavramı kabul edilemez. Eğer adada yasal olmayan bir durum varsa, o da bu Kıbrıs Rumlarının kendilerini yanlış şekilde Kıbrıs hükümeti olarak tanıtmalarıdır.

Eğer Türk tarafının kurduğu devletin yasal ve normal gelişmesini durdurması isteniyorsa, o zaman Kıbrıs Rum tarafından da "Bütün Kıbrıs'ın hükümetiymiş" gibi kendini ilân ve hareket etmeyi durdurması istenmelidir.

Bu paragrafta belirttiğiniz şekilde, yeni anayasamızın hazırlanması ve onaylanması (referandum) kurucu meclisimizin görevidir, hükümetin değil. Üstelik yeni anayasa güney ile bir federasyon kurulmasını hiçbir şekilde engellemez. Her federe devletin kendi anayasası vardır.

(c) Bu paragrafta tarafların silahlanmamaları belirtiyor. Bu noktada da bilindiği gibi, silah azaltan taraf Türkiye iken, sürekli bir silahlanma kampanyasına girmiş olan Rumlardır. Bu nedenle, bizce sadece Rum tarafının bu silahlanma girişiminden vazgeçmesi gerekmektedir.

(d) Bu paragrafta Maraş hakkındaki görüşlerinizi belirtiyorsunuz.

Temel kaygı, Maraş'ın adı geçen bölgenin görüşmeler başlamadan geri verilmesi durumunda, buranın hiçbir amaca ulaşılmadan kaybedilebileceğidir. Görüşmeler başlatılamaz veya başladıktan sonra kesilirse, Maraş nihaî çözüm ile ilişkin hedef olma niteliğini yitirecektir. Bu olasılıklar dikkate alınarak somut bir tedbir düşünülmelidir. Bunu sizinle, son gelişmeler nedeniyle (Amerikan Senatosu'nun Türkiye'ye yardımı Maraş'ın geri verilmesine bağlaması kararına atıf yapılıyor) şimdi değil ancak müsait bir zamanda tartışmaya hazırım.

Maraş'ın ikinci aşamada transfer edilecek (BM denetimi) bölge olması konusunda ise, buralarda binlerce Türk göçmenin yeleşmiş olduğu unutulmaktadır. Planınız bu insanların yıllardır oturdukları bölgeden sökülmeleri anlamına gel-

mektedir. Bu kişilerin aynı tip bir yer bulmalarını kim sağlayacak, masraflarını kim karşılayacak?

BM Genel Sekreteri De Cuellar'ın sunmuş olduğu öneriler üzerindeki görüşünü 30 Mart günü bir ara mektupla bildiren Rauf Denktaş'a cevabi mesaj 31 Mart günü iletilmiştir.

De Cuellar mesajında şöyle demiştir:

- . Bağımsızlık konusundaki görüşlerinizi not ediyorum.
- . "Maraş'ın bir hiç uğruna kaybedilmesi" kuşkusunun gerçekleşmemesini sağlamak bana ait olacaktır.

"... Sorularınıza yanıt vermeden önce, özel temsilcim Mr.Holger'e yaptığınız bazı sözlü yorumlara değinmek istiyorum. Herşeyin başında da: Benim çabalarım, Washington veya bir başka yerdeki tartışmalar arasında bir bağ kurulmasını kabul etmiyorum. Ben BM Güvenlik Konseyi'nin verdiği görev çerçevesinde ve o organa sorumlu olarak çalışıyorum. Türkiye ile Amerika arasındaki ikili ilişkilere girmek istememekle birlikte, gayet iyi bilinmektedir ki, ABD Senatosu'ndaki değişiklik önergesinin şu sırada hiç bir pratik sonucu yoktur. Bence, ABD yürütme organındaki (Senato ve Telsilciler Meclisi) gelişmeler, size 16 Mart günü belirttiğim senaryonun uygulanmasını ertelememeli veya yaklaşımları komplikeleştirmemelidir".

(a) Beş noktalı "senaryo" bir bütündür.

(b) Dolayısıyla bütün noktaları arasında direkt bir ilişki vardır. Örneğin pratikte bağımsızlık adımlarını sürdürme oranınız ile sorunun uluslararası forumlara götürülmesi konusu bağlantılıdır. Bağımsızlık konusundaki görüşlerinizi not etmekle birlikte, Rumların da uluslararası forumlara başvurma tutumlarını dikate almamazlık edemem.

(c) Adadaki Silahlı Kuvvetler konusundaki tutumunuzu not ettim. Kesinlikle kuvvetlerin artırılmamasına inanıyorum ve bu nedenle anlaşmaya adı geçeni eklemiştim.

(d) Maraş konusundaki düzenlemeler, Kıbrıs Türk toplumu ile kişisel olarak genel sekreter arasında saptanacaktır.

Güvenlik Konseyi yardımı ile, ileri sürdüğümüz "Maraş'ın bir hiç uğruna kaybedilmesi" kuşkusunun gerçekleşmemesini sağlamak bana ait olacaktır.

De Cuellar, Denктаş'a gönderdiği birinci mesajdan sonra 10 Nisan 1984'te, Denктаş'ın anayasa referandumunu ağustos ayında, seçimleri de kasım ayında yapacağını açıklaması üzerine, derhal özel temsilcisi Hugo Gobbi'yi çağırarak, Denктаş'a ikinci bir mesaj yollamıştır.

De Cuellar'ın mesajı şöyledir.

. Bu kritik aşamada önerilerime olumlu yanıt vermeniz çağrısında bulunuyorum.

"Bu kişisel mesajı size Büyükelçi Gobbi ile yollamamın nedeni, son derece kritik bir döneme girilidğine kanaat getirmemdendir.

16 Mart günü size dengeli ve önce zirve, ardından da toplumlararası görüşmelerin başlamasına yolaçacak bir senaryo takdim etmişim. Bu senaryoyu, sizin 17 Kasım'da BM Güvenlik Konseyi'ndeki konuşmanızdan, ardından da Kazablanka'da 17 Ocak günü Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile yaptığım son derece önemli bir görüşme ve haftalar süren Türk hükümetiyle ayrıntılı danışmalar, sizinle değişik toplantılarımızdan sonra hazırlamıştım. Türk ve Kıbrıs Türk görüşmelerini bu senaryoya sokabilmek için tüm çabalar harcanmıştı. Hatta senaryonun hiçbir ön koşula (bağımsızılığın geri alınması gibi) bağlanmadığını görmüşsünüzdür. bu senaryoyu hazırlarken toplumunuzun sempatik desteğine sahip olacağını düşünmüştüm.

0 günden bu yana, benim özel temsilcilerime, basına yaptığınız bazı açıklamalar ve 10 Nisan'da bir anayasal referandum düzeleme ve seçim yapma niyetinizi not ettim. Bu yönde atacağınız adımların mart ayında size belirttiğim senaryonun önemli bir bölümünü engelleyeceğini biliyorsunuz.

Bu kritik aşamada, önerdiğim senaryoya olumlu yanıt vermeniz çağrısında bulunuyorum.

Perez de Cueallar, Kıbrıs sorununa çözüm bulma çabalarını sürdürürken, "ankara ve Lefkoşe'de diplomatik ilişkile-

rin kurulması" yolundaki törenlerden büyük kaygı duyduğunu açıklamış ve bu arada Denктаş'tan, kendisinin taslağına son yanıtını bildiren mesajı almıştır.

Denктаş'ın 18 Nisan 1984'te Perez de Cuellar'a ilettiği ikinci mesaj şöyledir:

. Bizden, devleti kurma çabalarından vazgeçmemiz istenemez.

. Maraş nihai çözüme kadar Rum yönetimine verilemez.

"... Bu yaptığımız sizin fikirlerinizi kabul veya reddetmek değil, görüşmeleri başlatabilmek için ortak bir çalışmadır.

Yeni önerilerimize geçmeden önce, senaryonuzdaki (b) paragrafına değinmek istiyorum.

Eğer Türk tarafı bağımsızlık kararının uygulanmasından vazgeçecek ise, Rum tarafının da kendini Kıbrıs'ın tamamının hükümeti görmekten vazgeçmesi şarttır. Bir başka deyimle, bizim son derece büyük önem verdiğimiz eşitlik ilkesi ya Türk tarafının bağımsızlık uygulamalarını sürdürmesi veya Rum tarafının Kıbrıs'ın hükümetiymiş gibi hareket etmekten vazgeçmesi ile gerçekleşebilir. Eğer federal bir çözüme gideceksek, buna iki tarafın eşit biçimde adım atmasıyla gidilmelidir. Yoksa son derece yanlış bir kavramla, yani federasyona giden tarafın "hükümet" diğer tarafın ise sadece basit bir azınlık veya etnik grup olduğu anlayışıyla gidilemez. Bu nedenle bizden, devletimizi kurma çabalarından vazgeçmemiz istenemez.

2 Ocak tarihinde şu önerilerde bulunmuştuk: Taraflar birbirlerini turizm, ulaşım, haberleşme gibi konularda hırpalamamalı, Kıbrıs'a yönlendirilen tüm ekonomik, mâli ve teknik yardımları paylaşmak için ortak bir grup oluşturmaları ve taraflar arasında kurulacak ortak bir komisyonda belediye, su, turizm, seyahat gibi konulardaki işbirliği aranmalıdır.

... Nihai çözüme kadar tüm dış ilişkiler konusunda iki toplum liderlerinin sürekli buluşmalarını ve kararları burada almalarını öneriyorum.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş mesajında yer alan bu satırların ardından, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'a 9 maddelik somut öneriler sunmuştur. Denktaş'ın 9 önerisi şöyledir.

1- BM Genel Sekreteri'nin kendisine 367 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile verilmiş iyi niyet misyonunun çerçevesi içinde bir zirve toplantısı düzenleneceğini dikkat nazarına alan taraflar, bunun (zirve toplantısının) kendilerine, var olan, üzerinde karşılıklı olarak anlaşmaya varılmış zemin üzerinde, eşit düzeyde ve doğrudan görüşmeler yoluyla Kıbrıs sorununda adil ve kalıcı bir çözüme ulaşma kararlılıklarını teyit etme fırsatını sağlayacağı düşüncesiyle, böyle bir zirve toplantısı düzenlemek için olumlu bir ortamın yaratılmasına katkıda bulunmak niyetiyle, aşağıdaki hususlar üzerinde mutabıktırlar:

a) Taraflar Kıbrıs sorununu uluslararasılaştıracak hiç bir adımı atmamaya, şu anda bu yöndeki her türlü girişimi kesmeyi, Kıbrıs sorununu ortak biçimde temsil edilmedikleri uluslararası forumlara getirmemeyi taahhüt ederler.

b) Kıbrıs Türk tarafı, 5 Ağustos 1981 tarihli Kıbrıs Türk haritasında gösterilen Derinya yolunun batısında kalan ve Maraş bölgesindeki Kıbrıs Rum ön savunma hattının güneyine kadar uzanan kesimleri, geçici BM yönetimine, BM Genel Sekreteri ve Kıbrıs Türk makamları arasındaki ayrıntılı anlaşma uyarınca vermeyi kabul eder.

c) BM Genel Sekreteri'nin bu anlaşmanın yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra, tarafların yukardaki (a) fıkrası hükümlerine uyduklarını rapor etmesi halinde, o zaman yukarıdaki (b) fıkrasında sözü edilen bölgeye, geçici BM yönetimi altında, Kıbrıslı Rumların yerleştirilmesine başlanacaktır. (a) fıkrasının hükümlerinin Kıbrıs Rum tarafınca ihlal edilmesi halinde, o zaman (b) fıkrasında tanımlanan bölgedeki geçici BM yönetimi sona erecek ve adı geçen bölge Kıbrıs Türklerinin hükümranlığına derhal geri dönecektir.

d) Yukarıdaki (b) fıkrasında tanımlanan bölgede yerleştirilme sürecinin başlamasıyla aynı zamanda, üçüncü ülkelerden turistlerin adı geçen bölgeye girmeleri ve adı geçen bölgeden çıkmaları için, kendi isteklerine göre, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum hava ve deniz limanlarını kullanmalarına izin verilecektir.

2- Taraflar, yukardaki 1. maddede belirtilen noktalarda anlaşmaya ulaştıklarında, BM Genel Sekreteri'nin zirve toplantısı düzenleme çağrısını kabul edeceklerinde mutabık-tırlar.

3- Zirve toplantısında, var olan ve üzerinde karşılıklı anlaşılmış zeminde kapsamlı bir çözüm için, görüşme sürecinin yeniden başlatılacağı tarih konusunda bir karar alınacaktır.

4- 5 Ağustos 1981 tarihli Kıbrıs Türk haritasında tanımlanan Maraş bölgesindeki Derinya yolunun batısına Kıbrıs Rumlarının yeniden yerleşmesi sonucu, Denктаş-Kipriyanu Zirve Anlaşmasının 5.maddesinin öngördüğü şekilde, kapsamlı bir çözüm için görüşmelerin başlamasıyla birlikte ve Maraş'ın geçici olarak BM yönetimine verilmesine, ilişkin anlaşmanın yapılmasından sonra ele alınacaktır.

Böyle bir anlaşma Kıbrıs sorununun diğer yönlerine ilişkin tartışmaların sonucunu beklemeden uygulamaya konulacaktır. Bununla birlikte, Derinya yolunun batısında kalan kesimde yerleşme süreci, hiçbir şekilde derinya yolunun doğusundan yeniden yerleşmeden önce olamaz.

5- 5 Ağustos 1981 tarihli Kıbrıs Türk haritasında gösterilen Maraş Bölgesi, Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüme dayalı nihai anlaşmaya varılmadan, Kıbrıs Rumlarının Hükümrânlığı altına sokulmayacaktır. Adı geçen bölgede geçici bir BM yönetimi kurulması, onun (bölgenin) nihai siyasî statüsünü belirlemeyecektir.

6- Kıbrıslı Rumların, 5 Ağustos 1981 tarihli Kıbrıs Türk haritasında tanımlanan Maraş Bölgesindeki Derinya yolunun batısında kalan kesime yeniden yerleştirmesi sürecinin

başlamasıyla birlikte, Kıbrıs Rum tarafı, iyiniyet havasının daha da güçlenmesine katkıda bulunmak amacıyla, Kıbrıslı Türklere ticaret, turizm, seyahat, ulaştırma, haberleşme, dış yardım, vs. tüm alanlarda kısıtlayıcı önlemlerin kaldırılması dahil, Denktaş-Kipriyanu Anlaşmasının 6. maddesinin lâfzı ve ruhuna uygun klasik önlemleri yürürlüğe koyacaktır.

7- Kıbrıs Rum tarafı yukarıda sözü edilen 6 maddeden doğan yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde, 5 Ağustos 1981 tarihli Kıbrıs Türk haritasında tanımlanan Maraş Bölgesindeki geçici BM yönetimi sona erecektir. Dolayısıyla, söz konusu bölge Kıbrıs Türklerinin denetimi altına girecektir.

8- Taraflar, iyiniyet havasının daha da gelişmesine katkıda bulunmak; karşılıklı güveni artırmak ve böylece Kıbrıs sorununun kapsamlı bir çözüme kavuşması yolunda ilerleme sağlanması için Lefkoşe Uluslararası Havaalanı'nın karşılıklı çıkarına uygun olarak, geçici BM yönetimi altında bir süre trafiğe açılması ve bu amaçla, kapsamlı bir çözüm için yapılacak müzakerelerin başlamasıyla birlikte, havaalanının gecikmeden hizmete açılmasıyla ilgili işlemleri de sonuçlandırmak üzere BM Genel Sekreteri ile görüşülmesi konusunda anlaşmaya varmışlardır.

9- Bu anlaşma, Kıbrıs sorununun bu süre içinde nihai ve temelli bir siyasi çözüme ulaşamaması halinde, yürürlüğe girmesinden 5 yıl sonra sona erecektir. Ancak bu süre tarafların üzerinde anlaşmaya varacakları belirli bir süre için uzatılabilir. Bu anlaşmanın bitmesiyle Maraş'taki BM ara yönetimi de sona erer. Bölge Türk yönetimine geri verilir. BM denetiminin sona ermesi oraya yerleşmiş kimselerin zorla çıkartılmaları anlamına gelmez(104).

BM Genel Sekreteri, Kıbrıs'taki gelişmelerle ilgili olarak hazırladığı bir raporda 18 Nisan 1984'te Denktaş'ın kendisine ilettiği yeni önerileri aldığını kaydederek, "Bu raporda belirtilen gelişmeler durumu açıkça göstermektedir

(104) Cumhuriyet Gazetesi, 27.4.1984.

ki, Güvenlik Konseyi üyeleri, durumu daha da kötüleştirecek adımların atılmaması konusunda dikkat harcayacaklardır. Ben, desteklendiğim müddetçe, Konsey'in verdiği görevi yerine getirmeye çalışacağım" demiştir.

Oysa BM Genel sekreteri'nin uzlaşmazlığı tırmandırıcı davranışlar içine girilmemesi ve sorunun uluslararası kuruluşlara götürülmemesi çağlarına rağmen Kıbrıs Rum tarafı, Kıbrıs sorununu yine BM Güvenlik Konseyi'ne götürmüş, 13 Mayıs 1984'te Kıbrıs'ta, KKTC'nin ilânını ve Türkiye ile KKTC arasında büyükelçi teatisini "bölücü eylemler" olarak nitelendirip kınayan bir karar tasarısını 1'e karşı 13 oyla kabul ettirmişlerdir.

Güvenlik Konseyi'nin 550 sayılı Kararı aşağıdaki maddelerden oluşmuştur:

1- 541 sayılı Güvenlik Konseyi kararını teyid eder ve derhal etkin biçimde uygulamaya konulması çağrısında bulunur.

2- Türkiye ve Kıbrıs Türk liderliği arasındaki büyükelçi teatisi dahil tüm bölücü eylemleri kınar, teatiyi yasadışı ve geçersiz sayar, büyükelçilerin derhal geri çekilmesini talep eder.

3- KKTC olarak gösterilmeye çalışılan ve ayırıcı eylemlerle kurulan birimi tanınamaları çağrısını yineler ve tüm devletlere hiçbir şekilde yardımcı olmamaları ve ilişki kurmamaları çağrısında bulunur.

4- Bütün devletleri Kıbrıs cumhuriyeti'nin egemenliğine, birliğine ve bağılantısızlığına saygı göstermeye davet eder.

5- Magosa'nın Yenişehir bölgesinin sakinleri dışındaki kişilerin yerleşimine açılması girişimlerini onaylamadığını beyan eder ve bu bölgenin BM denetimine devredilmesini talep eder.

6- Kıbrıs'taki BM Barış Gücü'nün statüsüne müdahale için yapılacak her türlü girişimi BM kararlarına aykırı bulduğunu beyan eder.

7- BM Genel sekreteri'nden 541 sayılı kararın derhal uygulamaya konulması ve ileriye götürülmesini talep eder.

8- Genel Sekretere tevdi edilen iyiniyet görevini teyid eder ve Genel Sekreter'i Kıbrıs sorununa BM Anayasası ve 541 sayılı kararla bu karar da dahil olmak üzere tüm ilgili kararların öngördüğü hükümler çerçevesinde, kapsamlı bir çözüm bulmak için, yeni girişimlerde bulunmaya davet eder.

9- Tüm tarafları Genel Sekreter'in iyiniyet görevine yardımcı omaya çağırır.

10- 541 sayılı kararla şimdiki kararın uygulanmaması halinde ivedi ve uygun tedbirler almaya karar verir.

11- Genel Sekreter'den bu kararın uygulanmasına yardımcı olmasını ve gelişmeleri Güvenlik Konseyi'ne rapor etmesini talep eder(105).

Güvenlik Konseyi'ndeki oylamada Pakistan karar tasarısının aleyhinde oy kullanırken, ABD çekimser kalmış, bu arada diğer bir Güvenlik Konseyi daimi üyesi İngiltere, "Ciddi tereddütleri olduğu için bazı maddelere katılmadığını" bildirmiştir.

Oylamadan sonra söz alan KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş ise, "bölücü eylemlerde bulundukları" iddialarını reddetmiş ve kararı kabul edilmez olarak nitelemiştir.

Denктаş daha sonra yaptığı bir açıklamada "Genel Sekreter 541 ve 550 sayılı kararların hakla bağdaşmazlık çerçevesini aşabilirse ve Rumlar hâlâ 1977-1979 Zirve Anlaşmaları çerçevesinde iki kesimli federasyon öngörmekteyseler görüşme süreci devam edecektir" şeklinde konuşmuştur.

Türkiye'nin BM'deki Daimi Delegesi Büyükelçi Coşkun Kırca da kararı "büyük üzüntü ile karşıladığını" ve bu kararın Kıbrıs sorununu daha da güçleştireceğini söylemiştir.

Türk Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklamada ise, BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs ile ilgili olarak kabul ettiği karar tasarısının hukukî ve meşru temelden yoksun olduğu belirtilmiştir.

(105) Milliyet Gazetesi, 13.5.1984.

Açıklamada, tasarının Konsey'de Türk tarafınca reddedildiği hatırlatılarak, "Bu karar, soruna doğrudan ilgili iki taraf arasında müzakerelerle, barışçı ve her iki tarafın meşru hak ve çıkarlarını gözeten bir çözüm aranması yolundaki görüş ve ümitlerle tam çelişki halindedir.

Kabul edilen metnin barış ve anlaşma amaçlarına hizmet etmediği vurgulanan açıklamaya şöyle devam edilmiştir.

"Tarafsızlık ilkesini, hukukun üstünlüğünü, tarihi ve siyasi gerçekleri kısır propagandaya kurban edenlerin, bundan doğacak sorumluluğu da üstlenmeleri gerekecektir. İki toplumlu, iki kesimli federal bir cumhuriyet çözümüne ulaşılabilmesi için BM Genel Sekreteri'nin 367 sayılı Güvenlik Konseyi kararına istinaden 1975 yılından beri sürdürdüğü iyiniyet görevi, Türk tarafınca daima desteklenmiştir. Genel Sekreter'in iyiniyet görevinin devamı ve toplumlararası müzakerelerin yeniden başlatılabilmesi için, bunların dışında yeni bir çerçeve arama gayretlerinin Kıbrıs sorununu çözümsüzlüğe iteceği hatırdan çıkarılmamalıdır".

Öte yandan 550 sayılı kararı uygulamak için harekete geçen Rum yönetimi, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleriyle temaslara başlayarak, Türk tarafının, Maraş'ı BM'e devretmesini talep etmişlerdir.

Amerikan yönetimi ve Kongresi de Türkiye'den Kıbrıs sorununun çözümü için, öncelikle 3 istekte bulunmuştur.

1- 2 Ocak 1984'te Denктаş tarafından açıklandığı şekilde, Maraş'ın koşulsuz biçimde BM denetimine verilip Rum oturumuna açılması.

2- KKTC'de yaz aylarında yapılacak anayasa referandumunun ertelenmesi.

3- Bu referandumdan çıkacak anayasaya dayanarak yapılacak seçimlerin bu aşamada ertelenmesi.

Bu "beklenti" veya "isteklerden" hiçbirinin gerçekleşmemesi halinde 755milyon dolardan kırılarak 670 milyon dolara indirilen askerî kredinin yeni indirimlerle 600 milyon dolara kadar düşebileceği uyarısı yapılmıştır.

Amerikan Dışışleri Bakanlığı ve Beyaz Saray yetkilileri, Kongre'yi tatmin edebilmek için Türk tarafının mutlaka hareketlenmesi gerektiğini belirtmişler ve askeri yardım konusunda "Bizim elimiz kolumuz bağlı. Para Kongre'den çıkıyor. Türkiye'nin Maraş konusunda bir şeyler yapmaması durumunda biz hiçbir şey yapamayız" demişlerdir(106).

Barış Harekâtının 10'uncu yıldönümünde, ilk defa SSCB ile ABD'nin, Kıbrıs politikalarında önemli bir "taktik yakınlaşma" görölmüştür.

Moskova, KKTC'nin bağımsızlık ilânını "ayrılıkçı" ve "adayı ikiye bölmeye yönelik" bir harekât olarak nitelemiş, kararın değiştirilmesi gerektiğini ve BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ı önerdiği şekilde, "Bağımsızlığı destekleyen tüm girişimlerin dondurulması (referandum ve seçimlerin yapılmaması) ve Maraş'ın BM denetimine verilmesi" görüşünde olduğunu açıklamıştır.

Sovyetler Birliği için önemli olan noktanın, bağımsız, bağlantısız silahtan arınmış, birleşik bir Kıbrıs devleti olduğunu vurgulayan yetkililer, bu devletin de dışarıdan bir müdahale olmadan, ancak iki toplum tarafından gerçekleştirilebileceğine değinip, "Bağımsızlık kararını geri almak siyasi çözüme daha çok yardımcı olur. KKTC'nin mevcudiyeti, BM Genel Sekreteri'yle birlikte iki toplumun siyasi çözüm bulma çabalarını olumsuz yönde etkiler. Biz bu yoldaki görüşümüzü Türkiye'ye, hem Ankara'daki hem buradaki resmi girişimlerimizle bildirdik" demişlerdir(107).

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş, Barış Harekâtının 10'uncu yıldönümü nedeniyle yaptığı açıklamada, "özgürlük" konusunda hiçbir sorunları olmadığı gibi, "tanınma" konusunda da hiç acelelerinin olmadığını söylemiştir.

Denктаş, ivedi çözüm aradığı noktaların "ekonomik" konular olduğunu ama her ekonomik sorunun şekline göre, çözüm yollarının da bulunduğunu belirtmiştir.

(106) Milliyet Gazetesi, 28.5.1984.

(107) M.Ali Birand, Milliyet Gazetesi, Moskova, 20.7.1984.

Denktaş, ekonominin düzelmesi için gerekli gördüğü önlemlerden birinin de "KKTC'nin parasının basılması" olduğunu açıklamıştır.

Maraş ve Lefkoşe Havalanı konusunda yöneltilen soruları yanıtlayan Rauf Denktaş,

"Maraş konusunda yeni bir gelişme yoktur. Bütün düşüncüklerimiz BM Genel Sekreteri'ne duyurulmuştur. Bu konuda Genel Sekreter'in önünde "gizli" kaydıyla bir belgemiz olduğuna göre bu konuda fazla birşey söylemek istemiyorum.

Lefkoşe Havaalanı konusunda da bir gelişme yoktur. Rum tarafı ekonomik ambargosunu yürütsün diye anlaşılmaya yanaşmaktadır. Rum tarafı, bu niyetinden vazgeçmedikçe, havalanını açabileceğimizi sanmıyorum".

KKTC Cumhurbaşkanı, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Dışişleri Bakanları düzeyinde ağustos ayında Viyana'da yapacağı toplantıya Türk tarafı olarak yeni bir öneri getirmeyeceklerini de açıklamış ve "Önerilerimiz Genel Sekreterin önündedir. Rumların önerileri de önündedir. Şimdi onlardan bir şeyler çıkartıp sondaj yapmak niyetindedir diye düşünüyoruz" demiştir.

Kıbrıs sorununun çözümü için arayış içerisinde olan ve yoğun çaba harcayan BM Genel sekreteri Perez de Cuellar, Kıbrıs'ta toplumlararası görüşmeleri yeniden başlatabilmek için tarafları Viyana'ya davet ederek, 6 Ağustos 1984'te Rum Temilcisi Andreas Mavromatis ve Türk Temsilcisi Necati Münir Ertegün ile ayrı ayrı birer görüşme yapmıştır.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar, bu görüşmelerden "sessiz diplomasi" ile netice almayı ümit ettiği için, ilgili taraflarla şimdilik sunduğu görüşlerin içeriğinin açıklanmaması konusunda mutabakata varmıştır.

De Cuellar basına yaptığı açıklamada ise, "Umarım bu girişim, her iki tarafça da ciddi biçimde ele alınır. Belki daha sonra sorunun çözümünü sağlayacak aşamaya ulaşabiliriz" demiştir.

De Cuellar ile görüşmesi tamamlandıktan sonra Kıbrıs'a dönen Rum temsilcisi Mavromatis, rum lideri Kipriyanu ve Dışişleri Bakanı Yakavu ile uzun bir "değerlendirme" toplantısı yapmıştır.

Toplantıda Mavromatis Perez de Cuellar'ın değerlendirmeleri hakkında Rum lidere bilgi verdikten sonra, lider Kipriyanu da Yunan Başbakanı Panandreu'yu bu konuda aydınlatmıştır. Siyasi gözlemciler, bu görüşmeyi "Kipriyanu'nun Atina'dan taktik istediği" şeklinde yorumlamışlardır.

Rum yönetimi çevreleri, Mavromatis'in "Türk tarafın KKTC'ni ilân etmesinin toplumlararası görüşmelerin yeniden başlatılmasına engel yarattığı" sözlerini yorumlarken, Rum yönetiminin, KKTC ilânı geri alınmadıkça görüşmelere oturmama kararında direndiği şelinde değerlendirmişlerdir. Rum temsilci ayrıca, KKTC'nin ilânının durumu çok güçleştirdiğini ve bir çözüm bulunmasını hemen hemen olanaksız kıldığını iddia etmiştir.

Öte yandan KKTC Başkanı Rauf Denktaş, bağımsızlık ilânını görüşmelere engel saymanın "aldatmaca" olduğunu söylemiş ve "KKTC'nin kuruluşu federal bir çatı isteyenler için olumlu bir gelişmedir" diyerek Mavromatis'in sözlerini yanıtlamıştır(108).

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar, Viyana görüşmelerinden sonra eylül ayında New York'ta Kıbrıs Rum lideri Spiras Kipriyanu ve KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ile de ayrı ayrı birer görüşme yapmış ve taraflara New York'a gelmeyi kabul ettikleri için teşekkür etmiştir.

De Cuellar yaptığı açıklamada, Kıbrıs sorununun iki topluma ait olduğunu ve çözümün de ancak iki tarafın arzusuyla mümkün olabileceğini belirtmiştir.

BM kaynaklarına göre, De Cuellar, ilk temaslarında ortak bir zemin yaratarak Denktaş ve Kipriyanu'yu biraraya getirmeye çalışmıştır.

(108) Akay Cemal, Milliyet Gazetesi, Lefkoşe, 8.8.1984.

De Cuellar'ın girişimleri başta hernekadar "odalar-arası mekik diplomasisi" diye nitelendirilmişse de, sonradan Genel Sekreter, iki lideri ve yanlarında heyetleri, ayrı ayrı ama kendi çalışma odasında kabul etmiştir.

Perez de Cuellar'ın New York'taki temaslarına konu olan "Öneri Paketi"nin şu noktaları kapsadığı bildirilmiştir.

1- Güven Yaratıcı Önlemler

a) Maraş'ın boş olan bölgelerinin, Rum yerleşimine açılması amacı ile, BM'nin "geçici yönetimine" verilmesi.

b) Kapalı bulunan Lefkoşe Uluslararası Havaalanı'nın yine BM'in "geçici yönetimi" altında ulaşılma açılması.

c) Tarafların, Genel Sekreterin barışçı çabalarına zarar verecek eylemlerden vazgeçmeleri.

Türk tarafı, ilke olarak Maraş'ı "BM geçici yönetimine" devremeye hazır olmakla beraber, karşılığında Rumların Türk toplumuna zarar verecek boykot ve eylemlerden, Kıbrıs sorununu BM gibi uluslararası forumlara götürmekten vazgeçmesini istemiştir.

2- Anayasal Konular

De Cuellar, federal devlet yapısının 1977'de Makarios ve 1979'da Kipriyanu ile vardığı anlaşmaların ilkelerine (iki kesimli, iki toplumlu federasyon) uymasını önermiş ve çift meclis fikri ortaya atılmıştır. buna göre alt meclis, yüzde 70-30, üst meclis ise yüzde 50-50 oranında temsil edilecektir. Meclislerin kurulmasından hemen sonra, ortak bakanlıklardan kurulu bir "geçici hükümet" oluşturulacaktır.

3- Toprak Konusu

De Cuelların önerilerinde, toprak ayarlamaları, yüzdelik ile ifade edilmemiş ve Ağustos 1981'de Türk tarafının sunduğu altı bölgedeki toprak ödünlerinin genişletilmesini öngörmüştür. Bu önerilere göre, Rumlara bırakılacak topraklar, BM'in "geçici yönetimi"ne devredilecek ve Rum yerleşimine açılacaktır(109).

(109) Milliyet Gazetesi, 12.9.1984.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, BM Genel Sekreteri De Cuellar'ın iki hafta boyunca New York'ta yürüttüğü ve ekim ayının ortalarına kadar ara verdiği "dolaylı diyalog"ta, Kıbrıs Türk tarafı açısından bazı ilerlemeler kaydedildiğini açıklamıştır.

Denktaş, iki haftalık görüşmeleri şöyle değerlendirmiştir.

"Bize göre bundan önceki yıllarda Rum liderleriyle vardığımız anlaşmaların teyidi ve eşitlik haklarının tanınması lehimize bir gelişme oldu. Ancak eşitlik ve iki kesimli federasyon çerçevesinde Kıbrıs'ın yeni siyasal çatısını kurmak için, gereken elâstikiyeti göstermek ve bu egzersizi toprak gaspetmek için bir çaba haline getirmemelidir. Biz adada iki toplumun eşilik ve güvenlik içinde yaşamalarına yol açacak bir çözüm için çabalarımızı iyi niyetle sürdürüyoruz.

Denktaş, 15 Ekim'den sonra başlayacak olan görüşmelerin ikinci raundu için beklentilerini şöyle ifade etmiştir.

"Bundan sonra tarafların, iki eşit halkın 1977-1979 Anlaşmaları çerçevesinde iki kesimli bir federasyon kurmak amacı ile daha tutarlı bir anlaşma yapmaları gerekecektir. Yalnız şunu şimdiden söylemekte yarar görüyorum: Antlaşmaya varmak, geçen yıl Rum tarafının Kazablanka'da bize intikal ettirdiği ve iki bölgeyi federasyonu hâlâ Rum egemenliğine dayanan, "üniter" devlet kavramına dayanan önerileri çerçevesinde asla mümkün değildir(110).

New York'taki görüşmeleri yakından izleyen siyasi gözlemcilere göre, Rum tarafı, bir yandan Türklerin kabul edemeyeceği toprak istemleri, bir yandan da Rum egemenliğine yol açacak bir federatif statü üzerinde ısrar etmiştir.

Kesin yüzdelerle öne sürmeden Rum tarafının istediği topraklar, Limni ile birlikte Magosa (sadece onun bir kısmı olan Maraş değil) Güzelyurt, Lefke ve Akıncılar bölgesini kapsamaktadır. Rumlar ayrıca Karpas bölgesine eski Rum göçmenlerinin geri dönmesini de istemişlerdir.

(110) Milliyet Gazetesi, 22.9.1984.

Türk tarafı Rumların bu toprak istemleri üzerine, toprak üzerindeki düzenlemeleri çözüm paketinin bir parçası olarak gördüklerini ve bu arada Maraş'ın sınırlarının kesinlikle Magosa'yı kapsayacak şekilde genişletilemeyeceğini vurgulamıştır.

Türk tarafı, Perez de Cuellar'ın geçici hükümet ve havaalanı ile ilgili görüşlerine ise olumlu bir tavır takınmıştır.

Siyasi gözlemciler, BM Genel Sekreterinin başlattığı New York'taki "toplumlararası dolaylı görüşmelerin", Kipriyanu-Denktaş doruk toplantısı için bir zemin oluşturduğunu belirtmişler ve De Cuellar'ın Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk tarafı ile dolaylı diyaloga devam kararı almasını, iki haftalık görüşmelerin en cesaret verici somut sonucu olarak görmüşlerdir.

Aslında bu zaman zarfında tarafların, sorunun çeşitli yönlerine ilişkin ayrıntılı tutumları ortaya çıkmış, ancak aralarındaki uçurum bir kez daha belirlenmiştir. Bir yetkili, "Tıkanıklığın daha çok toprak mı, anayasal sorunlar üzerinde mi toplandığı" sorusuna, "Hemen hemen her konuda" şeklinde yanıt vermiştir.

BM yetkilileri, görüşmelerin herşeye rağmen yararlı olduğunu ve en azından bazı ortak noktaların saptandığını belirtmişlerdir.

Kıbrıs görüşmelerinin New York'ta eylül ayında yapılan ilk turundan sonra, Kıbrıs sorununa bir çözüm getirme amacıyla bm Genel sekreteri Perez de Cuellar'ın yönetiminde 2 inci tur görüşmeler 15 Ekim'de yapılmıştır.

Genel sekreter De Cuellar, Eylül ayındaki ilk turda olduğu gibi önce Kıbrıs Rum toplumu lideri Spiros Kipriyanu daha sonra ise KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ile birer görüşme yapmıştır. Görüşmenin ilk turunda genel bir değerlendirme yapılmış, özel gündem ise daha sonra ele alınmıştır.

Genel sekreterin BM örgütünün New York'taki gökdeleminde iki hafta sürdüğü "dolaylı diyalog"un ilk turunda, iki

toplum lideri, sorunların çeşitli yönlerine ilişkin görüşlerini, önerilerini ve bunlara yanıtlarını bütün ayrıntıları ile ortaya koymuşlardır.

İlk tur görüşmelerden sonra verilen "ara"da ise, her iki tarafa da gerek BM gerekse ABD yetkilileri tarafından "esneklik" göstermeleri için bazı telkinlerde bulunduğu anlaşılmıştır. Bu telkinlerin, Türk tarafının "toprak" konusunda, Rum tarafının da "devletin federal yapısı" konusunda ödün vermeleri şeklinde olduğu belirtilmiştir.

Görüşmelerin ikinci turunda ifade edilen görüşler, aslında iki tarafın soruna bakış açısının ve hareket noktasının birbirinden ne kadar farklı olduğunu ortaya koymuştur.

Türk tarafının hareket noktası "eşitlik", Rum tarafının hareket noktası ise "egemenlik" kavramı olmuştur. Kıbrıs Rum tarafı Kıbrıs'ta, nüfus çoğunluğuna dayanan "üniter" devlet kavramını kabul ettirmek istemiştir. Oysa Türk tarafı, iki toplumun siyasi eşitliğine dayalı, "iki kesimli" bir federal yönetimi şart koşturmuştur.

Taraflar arasında uzlaşmaya varılamamasının önemli bir nedeni de "toprak" konusudur. Rumlar, Maraş'ın şartsız BM'e devrini istemiştir. Ayrıca Beyarmudu, Akıncılar, Akdoğan, Denya, Erenköy ve Yeşilirmak bölgelerinin de görüşmelerde masaya getirilip, pazarlık konusu yapılması, uzlaşmazlığı tırmandırmıştır.

Yine taraflar arasında pürüz olarak duran diğer önemli bir konu da "güven artırıcı önlemler"dir.

KKTC bu alanda referandum ve seçimleri erteleyerek iyiniyetini gösterdiği halde, Rumlar Kıbrıs sorununu hâlâ uluslararası alanlara taşıma gayretlerinden vazgeçmemişlerdir. Bütün bunlara Rum tarafının, Türk Ordusu'nun adadan çekilmesi veya ilk aşamada en azından belirli bir bölgede toplanması gibi koşullar koyması da Türk tarafınca olumsuz gelişmeler olarak nitelendirilmiştir.

BM diplomatik çevrelerine göre, Perez de Cuellar, taraflara, Kıbrıs'taki iki toplum yöneticilerinin "doğrudan

görüşmelerini" düzenleyen bir çalışma gündemi sunmuş ve tarafların doruk gündemi üzerinde uzlaşmaları çağrısında bulunmuştur.

De Cuellar'ın, tarafların, önerdiği doruk gündemi üzerinde anlaşamamaları halinde durumu Güvenlik Konseyi'ne rapor edereceği de bildirilmiştir(11).

BM Genel Sekreteri, New York'taki ikinci tur dolaylı görüşmelerinin "somut bir ilerleme sağlayamadığını" açıklamasından sonra, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Yunanistan'ı, Türkiye'nin dışişlerinde zorluk yaratmak amacıyla Kıbrıs görüşmelerini "sabote" etmekle suçlamıştır.

Denktaş, Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu'nun, Türk ve Rum toplumları arasında uzlaşma sağlanmasına hazır olmadığını belirterek, "Yunanistan sorunun sürmesi ve böylece Türkiye'nin dışişlerinde devamlı bir gerilimle karşı karşıya kalmasından yanadır" demiştir.

Öte yandan, Rum hükümet Sözcüsü Andreas Hristofides, Türk tarafının olumsuz bir tutum içinde ve kabul edilemez istekler üzerinde direndiğini öne sürerek, Genel Sekreter'in dolaylı görüşmeleri bu nedenle bir tur daha uzatmak zorunda kaldığını savunmuştur.

Türklerin anayasa konusunda bütün kademelerde eşitlik istediğini, toprak konusunda ise Ağustos 1981 önerilerinin kapsadığı alan dışında toprak vermeyi reddettiğini söyleyen Rum sözcü, "Genel Sekreterin ikinci turda arzu ettiği anlaşmayı elde edemediği açıktır" demiştir.

New York'taki Kıbrıs görüşmelerinin ikinci turu BM Genel Sekreteri tarafından "başarısızlık" olarak değerlendirilmiştir. Sorunun çözümsüz kalması Kipriyanu'nun çelişkili tutumundan kaynaklanmıştır. Görüşmeleri çıkmaza sürükleyen Kipriyanu, Genel Sekreterin önerileri karşısında zor durumda kalmıştır. Rum lideri bir yandan Papandreu'nun baskısı, bir yandan da daha esnek davranılmasını ve bu son fırsatın kaçı-

(111) Cumhuriyet Gazetesi, 18.10.1984.

rılmamasını isteyen Akel, klerides ve Rolandis gibi liderlerin eleştirileri karşısında güç duruma düşmüştür.

Öte yandan Birleşmiş Milletler diplomatik çevreleri ve New York'taki görüşmeleri yakından izleyen yabancılar, görüşmelerin olumlu sonuçlanmamasında Türk tarafının bir sorumluluğu olmadığını belirtmişlerdir(112).

Nitekim, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş'ın BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın taraflara sunduğu gündemi kabul etmesiyle de Rum yönetimi tam bir çıkmaza girmiştir.

Rauf Denктаş'ın Rum lideri Spiros Kipriyanu ile bir zirvede buluşması için, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın önerilerini kabul ettiğini söylemesi üzerine, Rum lider, Atina'nın görüşünü almak amacıyla 10 gün süre isteyerek New York'tan ayrılmıştır.

Rauf Denктаş gazetecilerin sorularını yanıtlarken, Genel Sekreterin gözden geçirilerek son biçimini alan gündem taslağını tümüyle kabul ettiklerini, bundan sonraki gelişmelerin Kipriyanu'nun tutumuna bağlı olduğunu bildirmiştir.

Kıbrıs Rum gazeteleri ise, üçüncü turun ilk aşamasında Denктаş'ın BM Genel Sekreterinin yeni gündemini kabul etmesiyle Kipriyanu'nun kritik bir çıkmaza girdiğini ve çok zor durumda kaldığını açıklamışlardır.

Rum Demokratik Birlik Partisi'nin yayın organı "Alithia" gazetesi de Kipriyanu ile Denктаş arasındaki bir doruk toplantısı yapılması görüşüne karşı çıkacak tek kişinin Yunan Başbakanı Andreas Papandreu olduğunu açıkça belirtirken, daha önce yapılan özel görüşmelerde Papandreu'nun böyle bir "zirve"ye karşı çıkmış olduğunu anımsatmıştır(113).

New York'taki Kıbrıs görüşmelerinin üçüncü turu başlamadan önce, ABD Başkanı Ronald Reagan, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e özel bir mesaj göndererek Türk tarafının "esnek" davranmasını rica etmiştir.

(112) Sami Kohen, Milliyet Gazetesi, New York, 28.10.1984.

(113) Milliyet Gazetesi, 2.12.1984.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, üçüncü tur görüşmelere katılmak için New York'a gitmeden önce Ankara'yı ziyaret etmiş ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile de bir görüşme yapmıştır. Daha sonra da Çankaya'da Başbakan Turgut Özal, Dışişleri Bakanı Vait Halefoğlu, Dışişleri ile ilgili görevliler ve yüksek komutanların katılımıyla bir toplantı gerçekleştirilmiştir. bu toplantıda Reagan'ın mesajı değerlendirilmiş ve toprak ödünlerine ilişkin olarak daha önceden hazırlanmış olan üç harita üzerinde durulmuştur. Daha önceki görüşmelerde BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın üzerinde ısrar durduğu toprak yüzdesinin yüzde 30'un altına düşen bir rakama indirilebilirliği incelenerek Türk tarafına bırakılacak toprak yüzdesi 29 olarak saptanmıştır.

Ankara'da kararlaştırılan ve üzerinde yüzde hesabı yapılan harita ise, daha önce sözü edilen Maraş bölgesiyle Derinya bölgesini, Güvercinlik, Çayönü, İncirli, Beyarmudu, Düzce, Kırıkale, Akıncılar, Ömerli, Bademli, Şirinköy, Süleymaniye, Günebakan, Yeşilırmak, Yukarı Yeşilırmak köyleri ve Rum tarafında sembolik olarak elde tutulan, denizden bağlantılı Erenköy dışında ek olarak yeni Magosa yoluna kadar olan ödünleri de içermektedir. Ayrıca bugünkü Lefkoşe'nin Türk kesiminde bulunan ve sanayi tesislerinin yer aldığı Haspolat semti de yeni yapılan mezbaha ile birlikte Rumlara bırakılması kabul edilen topraklar arasında yer almıştır(114).

New York üçüncü tur görüşmeleri öncesinde, Türk tarafınca kabul edilen gündem maddeleri arasında Cumhurbaşkanlığının Rumlarda kalmasının da yer aldığı açıklanmıştır.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın, Perez de Cuellar'ın önerilerini kabul etmesinden sonra verilen tavizlerin yaratacağı sonuçlar İngiltere'de de dikkatle izlenmiştir.

İngiliz "The Times" gazetesinde "Kıbrıslı Türklerin önerisi bir çözüm umudu yarattı" başlıklı yazıda, artık Türk tarafının olumlu bir puan kazandığı belirtilerek şöyle denilmiştir.

(114) Milliyet Gazetesi, 2.12.1984.

"Kıbrıs'ın bölünmüşlüğüne son verecek çok önemli bir davranışla Kıbrıslı Türkler önemli tavizler önerdi ve topu Kıbrıs Rumlarının sahasına attı. Kıbrıs Türk toplumu lideri Rauf Denктаş, BM Genel Sekreterinin önerileri ile tam bir görüşbirliği içinde olduklarını ifade etmiştir.

Şimdi Kıbrıslı Rumlar, ya Kıbrıslı Türklerin önerilerini samimiyetsiz olarak niteleyip bunun sonucunda suçlanmayı ve uzlaşmaz taraf olmayı kabul edecekler ya da büyük bir siyasi özveri isteyen bu önerileri kabul edeceklerdir.

Kıbrıslı Türkler vermiş oldukları toprak ödünü ile, yüzde 37'den yüzde 29'a inmeyi kabul etmişler ve Cumhurbaşkanlığının dönüşümlü olarak el değiştirmesi fikrinden vazgeçmişlerdir.

Ayrıca üç aşamalı planın ilk aşamasında doğudaki tatil kenti Maraş ile altı başka yerleşim merkezini BM gözetiminde Kıbrıslı Rumların yerleşimine açmayı da kabul etmişlerdir.

"The Times" Kıbrıslı Rumlar için planın en güç bölümünün, adadaki Türk Silahlı Kuvvetlerinin anlaşmaya varılır varılmaz derhal geri çekilmeleri yerine, Genel Sekreterin planı uyarınca belli bir takvime bağlı olarak geri çekilmesini kabul etmek olduğunu belirtmiştir.

Yazıda bu siyasal gelişmelerde Türkiye'nin büyük payı olduğu da vurgulanmıştır(115).

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın gözetiminde sürdürülen Kıbrıs görüşmelerinin üçüncü turu 8 Aralık 1984'de yeniden başlamıştır. Kıbrıs Rum toplumu lideri Kipriyanu, Denктаş'ın vermiş olduğu ödünlerden sonra dezavantajlı duruma düştüklerini dolaylı bir biçimde açığa vururken, "Zor koşullar altındayız. Kıbrıs sorunu, bir kamuoyu etkileme oyununa ve bu oyunu kazanma yarışmasına dönüşmemelidir. Sorunun gerçekler gözönüne alınarak çözülmesi gerekiyor. Biz buna çalışıyoruz" demiştir.

Kıbrıs sorunun çözümü için eylül ayından beri New

(115) Zoriana Pysariuski, The Times, 30.11.1984.

York'ta sürdürülen "dolaylı görüşmeler"in üçüncü turunda, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum taraflarının 17 Ocak 1985'te bir "zirve" toplantısında biraraya gelmesi sağlanmıştır.

Kıbrıs sorununa iki toplumlu, iki bölge, bağımsız federal bir çözüm bulunmasını öngören anlaşma taslağı ile ilgili bilgi veren KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, "Devletin ve hükümetin Kıbrıslı bir Türk-Rum hükümeti olacağının vurgulandığını" söylemiştir.

Kipriyanu da, üçüncü tur görüşme sonrasında basına yaptığı yazılı açıklamada, varılan sonuç için Genel Sekreterin çabalarını övmüş ve ilk görüşmenin 17 Ocak 1985'te New York'ta gerçekleşeceğini belirtmiştir.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar ise, düzenlediği basın toplantısında, 17 Ocak'taki zirveye kendisinin de katılacağını bildirmiş ve "Bu gelişme Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması yolunda atılmış yapıcı bir adımdır" demiştir.

A.A'nın New York kaynaklı haberine göre, görüşmeleri yakından izleyen kaynaklar, Genel Sekreterin her iki taraftan da önemli tavizler aldığına, ancak henüz anlaşma sağlanamayan birçok önemli noktanın da mevcut olduğuna dikkat çekmiştir. Bu noktalar arasında, federasyonun bir kanadını oluşturacak Türk tarafının "veto hakkı" isteğinin de bulunduğu kaydedilmiştir.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Bayrak radyosuna verdiği demeçte "Sonuçtan memnun olduğunu" belirtmiştir. Rumların bazı çekinceleri olduğuna da dikkat çeken Denktaş, şöyle konuşmuştur.

"Rumlar, taslak anlaşmada öngörülen ilkeleri kabul etmişlerse, bu ilkeler çerçevesinde bir al-ver pazarlığı ile herşeyi hallederiz. Eğer çekinceleri devam ettireceklerse, tabiatıyla anlaşmadan kaçmış addedilirler. İnşallah böyle birşey olmaz. bunu temenni etmiyoruz.

New York'ta halkımızın eşit siyasi statüsü, devlet ve hükümetteki ortaklığımız, iki temelli bir cumhuriyet olacağı,

devletin ve hükümetin Kıbrıslı bir Türk-Rum hükümeti olacağı da vurgulanmıştır. Yıllardır öngördüğümüz hususlar ele alınmış ve bizim istediğimiz noktaya getirilmiştir. Endişe edilecek hiçbir şey yoktur".

İngiliz BBC Radyosu da Rauf Denktaş ve Spiros Kipriyanu ile yaptığı görüşmeleri yayınlamıştır.

BBC muhabiri Denktaş'a yönelttiği sorulardan birinde, "sizin dolaylı görüşmelerde taviz verdiğiniz söyleniyor. Ne dersiniz? demiş, Raf Denktaş bu soruyu şöyle yanıtlamıştır.

"Biz isteklerimizi kabul ettirdik. Buna karşılık toprak oranını yüzde 29-30'a indirmeyi kabul ettik. Ancak şunu söyleyeyim ki, bu oran ekonomik verimlilik ve savurganlık ilkelerine göre hesaplanmıştır. dönüşümlü Başkanlık sistemi yerine, Başkan yardımcısının Türk olmasını kabul ettik. Ama buna karşılık Dışişleri Bakanı Türk olacaktır. Bu, tüm dünyaya Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki toplumlu, federal bir Cumhuriyet olduğunu göstermesi bakımından çok önemlidir. Eskiden Dışişleri Bakanları hep Rumlardan seçilirdi".

BBC muhabirinin "Peki kartlarınızı böyle açık oynamakla 17 Ocak'ta yapılacak zirvede pazarlık gücünüz azalmıyormu? şeklindeki sorusunu ise Rauf Denktaş şöyle yanıtlamıştır.

"Burada bir yanlış anlama var. Ben Kipriyanu ile pazarlık yapmak için gitmiyorum. Perez de Cuellar'la kararlaştırdığımız "anlaşma metni" bölünmez bir bütündür. Bu konuda pazarlık ya da taviz söz konusu olamaz. Zirvede anlaşma metninin uygulanması yolları görüşülecektir. Anlaşmada belirtilen maddelerde geriye gidiş kesinlikle olamaz".

BBC muhabiri Denktaş'a Ankara ile Washington'un baskısına hedef olup olmadığını da sormuş, Denktaş bu soruyu,

"Bana iki başkentten de bir baskı gelmedi. Sadece, ABD elçisi bir kez, herkesin Kıbrıs sorununun bir an önce çözülmesini istediğini söylemişti. Bu da herhalde baskı olarak kabul edilemez. Ankara'ya gelince, Türk hükümeti her zaman Kıbrıs sorununun barışçı bir çözüme kavuşmasından yana idi.

Bu konuda Rumlardan işaretler gelince, Ankara daha da heveslendi" şeklinde yanıtlamıştır.

BBC'nin muhabiri bundan sonra Kıbrıs Rum lideri Spiros Kipriyanu'ya şu soruyu sormuş, "Rauf Denktaş, Dışişleri Bakanının Türk olacağını söylüyor. Ayrıca Türklere veto hakkı da tanınıyor. Rumlarbu şartları kabul edecekler mi? Bu tavizleri vermeye razı olacaktımsınız?

Kipriyanu bu soruyu yanıtlamayarak şöyle demiştir.

"Bu konuları burda konuşmak istemiyorum. Denktaş'la 17 Ocak'ta zirve yapacağız. Daha önce açıklamalarda bulunmam doğru olmaz.

Ankara'da yapılan hükümet açıklamasında ise, "zirve sonucuna ulaşılmasında Denktaş'ın önderliğinde Kıbrıs Türk tarafının her bakımdan yapıcı ve uzlaşıcı tutumunun başlıca etken olduğu belirtilerek, "New York'ta Kıbrıs sorununun çözümü için bir süredir yürütülmekte olan aracılı görüşmelerin doruk toplantısı kararıyla sonuçlanmış bulunması olumlu bir gelişmedir.

Bu gelişmenin Kıbrıs sorununun nihai çözümünü mümkün kılabilmesi, her şeyden önce Rum tarafının, adada adil bir çözümü içine sindirebilmesine ve BM Genel sekreterinin takdiri şayan yoğun gayretleri neticesinde hazırladığı ve Kıbrıs Türk tarafınca kabul edilen anlaşma esaslarına aynen sadık kalmasına bağlı olacaktır.

Rum tarafının malum oyalama taktiklerinden bu sefer vazeçmesi zirvenin başarısı için kesin zaruret arzetmektedir" denilmiştir(116).

New York'taki siyasi gelişmelerden sonra Türkiye'ye gelen KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın yapmış olduğu temaslar, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in başkanlığında yapılan bir toplantıda değerlendirilmiştir.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in başkanlığında yapılan toplantıya, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Başbakan Turgut Özal, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Ürug, Dışişleri Bakanı Vekili ve Devlet Bakanı Mesut Yılmaz, Devlet Bakanı Abdullah Tenekeci ve Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Ercüment Yavuzalp katılmıştır.

Toplantıda yapılan değerlendirmede, KKTC'nin BM Genel Sekreteri tarafından önerilen anlaşma taslağı çerçevesinde hareket edeceği, KKTC'nin vereceğı toprak ödününe karşılık, "yönetimde siyasi açıdan eşitlik" ilkesinde herhangi bir ödün verilmeyeceğı belirlenmiştir.

Görüşmeden sonra KKTC Büyükelçiliğine giden Cumhurbaşkanı Denktaş, burada gazetecileri kabul ederek sorularını yanıtlamıştır.

Denktaş, New York görüşmeleriyle ilgili olarak Cumhurbaşkanı ve Başbakan'a bilgi verdiğini bildirmiş ve anlaşmayla ilgili olarak şunları söylemiştir.

"Anlaşma belgesi, ısrarla üzerinde durduğumuz eşitlik, ortaklık, güvence sorunlarını kapsayan ve Türk halkına hakkını veren, çıkarlarını koruyan bir belgedir. Genel sekreterin kendi belgesi olarak takdir edilmesi de bizim için önemlidir. Onaylama safhası Ocak 17'dedir. Rum tarafı bir tepki, bir karışıklık, bir kargaşalık içerisindedir. bizi etkilemez. Çünkü onlar bu belgeyi kabul etmemiş olsalardı zirveye gelmezlerdi. Zirveye geldiklerine göre kabul etmişlerdir. Bu belge artık tartışılmaz.

Biz zirveye olumlu, ılımlı bir hava içerisinde gidiyoruz. Fazla taviz verdik diyen sektörler de var. Şunu söylemekte yarar vardır: Verilen tavizler barış için verilmiştir ve bu barışın çerçevesi Türk halkının temel haklarını koruyan bir çerçevedir. Eğer barış olmazsa, yani Rumlar bunu kabul etmezse, hiçbir şey vermiş değiliz. Çünkü barış olmamıştır, anlaşma olmamıştır. Tabiatıyla verilen alınan yoktur.

Denktaş, Rumların zirvede yeni bir oyun oynaması durumunda durumun ne olacağı yolundaki soruya ise "Cumhuriyetimiz devam edecektir" yanıtını vermiştir(117).

(117) Cumhuriyet Gazetesi, 18.12.1984.

**b) BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar Tarafından
Başlatılan "Doğrudan" Kıbrıs Görüşmeleri ve 17 Ocak
1985 Zirve Toplantısı**

Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm getirmek amacıyla, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar tarafından başlatılan "dolaylı" görüşmelerden sonra, Kıbrıs Rum Lideri Spiros Kipriyanu ile KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş Kıbrıs'ın kaderini belirlemeyi amaçlayan "17 Ocak 1985 Zirve Toplantısı"nda 6 yıllık bir aradan sonra biraraya gelmiş ve "doğrudan" görüşmeler yeniden başlamıştır.

Bu tarihi buluşmanın başlangıcında BM Genel Sekreteri De Cuellar, Kipriyanu'ya; ve Denktaş'a, "Kaydedilen ilerleme öylesine önemli ki, bundan sonra durmak çok trajik bir gelişme olur. Şu anda özgün bir şansa sahibiz. Eminim siz de bu anın harcandığı takdirde tekrar yakalanması kolay olmayacak bu an olduğunda görüş birliği içindesiniz" demiştir(118).

KKTC Dışişleri Bakanı Necati Münir Ertegün, Toplumlararası Türk görüşmeci Ümit Süleyman Onan ve KKTC BM Temsilcisi Nail Atalay'ın da Türk tarafında yer aldıkları el sıkışmadan sonra Perez de Cuellar'ın gözetiminde Denktaş-Kipriyanu zirvesi başlamıştır.

Tarafların, 1984'te mutabakat sağlanan "görüşme metni"ni imzalaması gerekirken, Kıbrıs Rum Lideri tüm görüşme metni üzerinde yeniden müzakere açılmasını istemiştir.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş bu açıklama üzerine, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar ile yaptığı görüşmede "Eğer buradananlaşmayı yeniden müzakere edeceksek, doruk toplantısının başarısızlığını şimdiden güvenceye almış olursunuz" uyarısında bulunmuştur.

Kıbrıs Rum Lideri Spiros Kipriyanu, ben New York'a anlaşma imzalamaya değil, hazırlanan taslağı müzakereye geldim" şeklinde konuşarak Genel Sekreter Perez de Cuellar'ı şaşırtırken; Cumhurbaşkanı Denktaş da "Sayın Genel Sekreter, üç tur süren dolaylı görüşmeler sonunda bir taslak hazırla-

miştir. Bizi buraya bu taslağı onaylayıp işleme koymak için davet etti. İkimizde geldik. Anlaşmaya varılmış bir taslak üzerinde ben yeniden müzakere açamam" demiştir.

Denktaş, daha sonra Kipriyanu'ya şunları söylemiştir: "Hazırlanan anlaşma taslağı üzerinde bizim anlamadığımız veya karşı çıktığımız hiç bir husus yoktur. Ben sizi sıkıştırmıyorum. Konuyu yanlış anladıysanız buluşmamıza devam etmeyelim. Kıbrıs'a dönün ve gerekli incelemeyi, çalışmayı yapın. Ancak durum bu şekli alırsa "Anlaşma Taslağı"nı geri çekeriz, yeni bir taslağın hazırlanması gerekir.

Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla hazırlanan görüşme taslağını imzalamaya yanaşmayan Kıbrıs Rum toplumu lideri Kipriyanu'ya BM Genel Sekreteri De Cuellar, dördüncü tur görüşmelerinin sonuna kadar süre tanımıştır. Buna rağmen Kipriyanu, "Ben BM'e anlaşma imzalamaya değil, müzakereye geldim" diye bir kez daha diretince, Perez de Cuellar dayanamamış ve nihayet "Size düşünmeniz ve son durum muhasebesi yapmak için 4 saat mühlet veriyorum. Yeniden buluştuğumuzda görüşme taslağını imzalarsanız, anlaşmayı işletecek komitelerin seçimine geçeriz. Aksi halde zirve buluşmasının başarısızlıkla sonuçlandığını kabul etmek zorunda kalacağım ve durumu Güvenlik Konseyi'ne bir rapor ile bildireceğim" şeklinde ultimatom vermiştir(119).

Ne var ki, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar daha sonra yaptığı açıklamada, Görüşmeleri sona erdirecek hareketlerden kaçınacak, daha "esnek bir dil" kullanmıştır. Kıbrıs zirve görüşmelerinde olumlu sonuçlar sağlanabilmesi için, dışarıdan daha çok çaba gösterilmesi gerektiğini söyleyen Cuellar, "Bir sonuca varmak için, azami çabayı gösteriyoruz. Bu çözümü kolay bir sorun değildir. Tarafların bazı sonuçlar elde edilmesini arzuladıklarını sanıyorum.

Bu zirve, sorunun çözümünde kapsamlı bir gelişme sağlanması açısından, tarafların eline geçmiş, ender bir fırsattır. Meselenin burada çözüme kavuşturulmasını beklemiyorum.

(119) Hürriyet Gazetesi, 19.1.1985.

Ancak çözüm yolunda sorunu yeniden rayına oturtup, bundan sonra topyekûn çözüme götürebilecek görüşme sürecini başlatmak istiyorum. Gerçekten, her iki taraftan gereken biçimde yapıcı davranmalarını bekliyorum.

Zirve görüşmelerinin en etkileyici yanı, Kıbrıslı iki liderin birlikte olmalarıdır. Ben kendilerini yarım saat yalnız bıraktım. Tamanlamıyla rahat olabilmeleri için, yanlarında bulunmak istemedim. Bu ortamın, tarafların kendi güçlüklerini karşılıklı olarak anlatmalarına yardımcı olacağını düşündüm. Sanıyorum, bu başbaşa görüşmeden sonra birbirlerinin güçlüklerini daha iyi anladılar. Bu da onların daha yapıcı ve gerçekçi davranmalarına yardımcı olacaktır" demiştir.

Denktaş ise gazetecilere yaptığı açıklamada;

"Biz bu zirvede artık tüm anlaşmazlıkların halledilmiş olacağını, iki bölge, iki toplumlu federal bir Kıbrıs devletinin kurulması için gerekli anlaşmaya varacağımızı umuyorduk. Kıbrıs Rum lideri daha ilk toplantıda tüm hazırlıkları inkâr etmeye kalkmıştır. Anlaşmayı yanlış anladığını söylemiştir. Rumların adada Türklerden sayıca fazla olduğunu belirttik, meclislerde, hükümet organlarında, devletin işleyişinde eşitlik ilkelerine karşı çıkmıştır. Büyük hayal kırıklığına uğradım" demiştir.

Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Rumların New York'a geliş amaçlarının anlaşmak değil, zaman kazanmak olduğunu da söylemiş ve,

"Rumlar anlaşmayı geciktirdikçe Türkler üzerinde yapılan çeşitli dış baskıların artacağını ve bu nedenle yeni ödünler koparabilmenin mümkün olabileceğini düşünüyor olmalılar ki, o nedenle de Kipriyanu, bundan önceki çalışmalar sırasında onayladığı şeylerin hemen hemen tümünü yeniden görüşme konusu yapmak istemiştir. Böylece Türk tarafının daha önce "hayır" dediği şeylere zorunlu kalarak "evet" diyeceğini sanmış ve oyalama taktiği uygulamıştır. Gerçi Rumların eski huyudur ama, üzerinde anlaşmaya varılmış bir metni yeniden tartışma konusu yapmaya kalkışmasını başka türlü açıklamaya ola-

nak yoktur.

0 kadar ki şimdi üzerinde çoktan birleşildiği sanılan "iki bölgeyi federasyon", "eşitlik" gibi kavramları bile yeniden tanımlamak sevdasına kapılmışlardır" demiştir(120).

17 Ocak 1985'te gerçekleştirilen Denктаş-Kipriyanu zirve toplantısında Liderler hemen herbirinden ayrı düşündükleri 8 noktada anlaşma zemini oluşturmak istemişlerdir.

Zirve toplantısında ortaya atılan ilk grup soru daha önceden de bilinen ve taslakta boş bırakılan bazı tarihleri içermektedir:

1- Türk tarafının, Maraş ve 5 Mayıs 1981 önerisindeki 6 bölge haritasında belirtilen yerlerin "hangi tarihte" BM denetimine bırakılacağı tartışılmıştır.

KKTC'ne göre, çalışma komiteleri işe başlamalı, Rum tarafının iyi niyetli yaklaşımı görüldükten ve belirli bir ilerleme yapıldıktan sonra adı geçen bölgeler BM denetimine bırakılmalıdır. Bu bölgelerin Rumların oturumuna açılma kararını KKTC ilerde vermelidir.

Rum yönetimine göre, çalışma komiteleri kurulur kurulmaz "Maraş" BM'edevredilmelidir. Ayrıca 5 Mayıs 1981 önerisinde bölge haritasında belirtilen yerler de çalışma komitelerinin kurulmasıyla birlikte Türk tarafınca BM'e devredilmelidir.

2- KKTC, Lefkoşe Havaalanı'nın, çalışma komitelerinin göreve başlamasıyla birlikte BM gözetiminde "hemen" uluslararası trafiğe açılmasını istemiştir.

Kıbrıs Rum yönetimi ise, Lefkoşe Havaalanı'nın trafiğe açılmasının "belirli bir süre sonra" gerçekleşmesini istemiştir.

3- KKTC'ne göre, geçici federal hükümet genel anlaşma tamamen ortaya çıktıktan sonra kurulmalıdır.

Kıbrıs Rum Yönetimi ise, geçici federal hükümet kurulmadan evvel adadaki Türk askerlerinin tamamen çekilmiş olmasını, ondan sonra daha ileri aşamada geçici hükümet kurulma-

(120) Hürriyet Gazetesi, 19.1.1985.

sını istemiştir.

4- KKTC'ne göre, çalışma komitelerinin adları, görüşeceği konular, yerleri ve çalışmaya başlama zamanları birbirine yakın tarihlerde olmalıdır.

Kıbrıs Rum yönetimi ise, çalışma komitelerinin adları, konuları, çalışmaya başlama tarihlerinin değişik tarihlerde olmasını istemiştir.

5- KKTC'ne göre, Türkiye'nin garantörlüğü şarttır. Uluslararası garantiler Türk tezine aykırıdır. Türk askerleri adadan anlaşma taslağında yer aldığı şekilde belirli bir takvime bağlı olarak zaman içinde çekilebilir.

Kıbrıs Rum yönetimi ise, uluslararası garanti sisteminin getirilmesini, BM Güvenlik Konseyi'nin yanı sıra ABD'nin, Bağlantısız Ülkeler'in, AET'nin etkin garantörlüğünün sağlanmasını istemiş ve Türkiye'nin garantörlüğünü reddetmiştir. Rum tarafı, anlaşma sağlanır sağlanmaz, Türk askerlerinin adadan çekilmesi ile birlikte uluslararası garantileri devreye sokan bir mekanizmanın kurulmasını istediklerini de zirvede ortaya koymuştur.

6- KKTC'ne göre, Kıbrıs Rum yönetiminin, daha önce mutabakat sağlanan anlaşma metninde yer almayan yeni toprak ödünleri istemi ve Türk tarafının elindeki toprağın yüzdesinin yüzde 26'ya indirilmesinin önerilmesi, anlaşma metninde yer alamaz. Bu durum ileride çalışma komitelerinde tartışılır.

Buna karşılık Kıbrıs Rum yönetimi Türk tarafının toprak yüzdesinin, yüzde 26'ya düşürülmesinde ısrar etmiş ve bu yüzdenin anlaşma taslağında da yer almasını ve "Omorfo (Güzelyurt) bölgesinin" Rumlara iadesini istemiştir.

7- KKTC'ne göre "Federal Devletin Dışişleri Bakanlığı" Türklere verilmelidir. Aksi halde "rotasyonlu başkanlık" sistemi uygulanmalıdır.

Kıbrıs Rum yönetimi, Federal Devletin Dışişleri Bakanlığının Türklere verilmesinin mümkün olmadığını vurgulamıştır.

8- KKTC Türklere "veto hakkı"nın verilmesini talep et-

mektedir.

Kıbrıs Rum yönetimine göre ise, Türk tarafına verilen veto hakları federal devleti çalıştıramayacak orandadır. Bu konular ele alınarak netleştirilmelidir. Anayasa Mahkemesi'nin oluşumu ve referandum gibi konuların da bu çerçevede içinde açıklığa kavuşması gerekmektedir(121).

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, zirvede ortaya çıkan derin görüş ayrılıkları üzerine, BM Genel Sekreteri ile üzerinde görüş birliğine varılan anlaşma taslağının aynen kabul edilip imzalanması için zirveye geldiklerini, taslağın değiştirilmesi, bazı noktaların yeniden müzakere edilmesi veya yeni ekler yapılmasını kesinlikle kabul etmeyeceğini açıklamıştır.

Rum yönetimi lideri Spiros Kipriyanu ise, üzerinde durdukları değişikliklerde, çalışma komitelerinin ileride anlaşmazlıklarla karşılamamaları için temel anlaşmanın mümkün olduğu kadar netleştirilmesini istediklerini belirtmiş ve "Ne kadar sağlıklı ve açık bir temel anlaşma yaparsak çalışma komiteleri de o kadar rahat çalışırlar, yoksa kısa bir süre sonra görüşmeler yeniden tıkanır" demiştir.

"17 Ocak 1985 Zirve Toplantısı"nın başarısızlıkla sonuçlanacağı daha ilk günden Rum Lideri "Kipriyanu'nun konuya bakışını ortaya koymasıyla belli olmuştur.

Kipriyanu, başından beri, taslağı kesin biçimini almış, imzaya hazır bir metin olarak görmemiş, ama bazı kısımlara, işine öyle geldiği için tümünden karşı çıkmamıştır. Dünya kamuoyu önünde "uzlaşmaz taraf" durumuna düşmemek için "Zirve Toplantı"sından kaçamamıştır. Yine aynı nedenlerle, böylece başlayan diyalogu kopartmayı da düşünmemiştir. Amacı, birtakım şartlar ileri sürerek, kendi istediği yönde bir metin oluşuncaya kadar, dünya kamuoyunu, Kıbrıs Türklerini ve Türkiye'yi oyalamaktır.

Böylece de Kipriyanu'nun, Batı'daki ve Bağlantısızlar dünyasındaki desteklerini harekete geçirerek, Türk tarafını

(121) M.Ali Birand, Milliyet Gazetesi, New York, 17.1.1985.

daha fazla ödün vermeye zorlayacak baskıları yoğunlaştırmak amacıyla harekete geçmesi mümkün olacaktır.

Bu Rum taktiklerini iyi bilen Rauf Denктаş ise, oyunu kuralına göre oynayarak, bütün tahriklere rağmen diyalogu sonuna kadar kesmemeyi yeğlemiştir.

New York'ta başarısızlıkla sonuçlanan Kıbrıs Zirvesi'nden sonra, Amerikan "Associated Press" ajansına demeç veren bir Rum yetkilisinin "Kipriyanu'nun tutumu bizi New York'ta zor durumda bıraktı" sözleri üzerine Rum toplumu sözcüsü Hristofides, "BM Sekreteryası'nda belirli çevreler tarafından Rum tarafını suçlu göstermek için örgütlü ve uyumlu bir çaba harcanıyor" diyerek Kipriyanu'nun tutumunu kamufle etmeye çalışmıştır.

Rum Demokratik Birlik Partisi'nin yayın organı "Disi" gazetesi, "Eğer üç tur süren görüşmelerde önemli ayrılıklar var idiyse niçin New York'a gidildi? Niçin Türk tarafının önemli ödünler verdiği belirtilerek, iyimser bir hava yaratıldı? Denктаş, New York'a anlaşma taslağını imzalamak üzere gittiğini açıklamıştı. O zaman, niçin doyurucu bir yanıt verilmedi? Madem ki amaç görüşmeler yapmaktır, zirve önerisi neden kabul edildi?" sözleriyle Kipriyanu'yu suçlamıştır.

Bir BM yetkilisi, görüşmeler başlamadan evvel BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Denктаş gibi Kipriyanu'nun da anlaşma taslağını kabul edeceği izleniminde olduğunu belirterek, "Ancak Kipriyanu'nun gösterdiği tutum BM çevrelerini hayrete düşürmüş ve bizim bu olaydan yara almamız sonucunu doğurmuştur. Perez de Cuellar, bundan dolayı Kipriyanu'ya çok kızgındır. Atina ve Lefkoşe'nin bunda rolü olduğu kanısındayız" diye konuşmuştur(122).

"17 Ocak 1985 Denктаş-Kipriyanu Zirve Toplantısı'nın başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından dış basında çeşitli değerlendirmeler görülmüştür.

Financial Times:

Kıbrıs konusunda bir baş yazı, iki de habere yer veren Financial Times gazetesi, "New York" çıkışlı haberinde,

(122) Akay Cemal, Milliyet Gazetesi, Lefkoşe, 24.1.1985.

BM yetkilileri ile Kıbrıslı Rumların görüşmelerin Şubat sonundan önce yeniden başlayabilmesi için umutlarını ABD'nin bir kez daha Rauf Denktaş'a baskı yapmasına bağladıklarını bildirmiştir. Bu arada Kipriyanu'nun Şubat'ın ilk yarısında Başkan Ronald Reagan ile adadaki Türk birliklerinin geri çekilmesi ve anlaşmanın garantisi konularını görüşmek üzere randevu istediğini haber vermiştir.

Daily Telegraph:

Muhafazakâr eğilimli "Daily Telegraph" gazetesi ise, Kıbrıs'ta çözüme hiçbir zaman bu kadar yaklaşılmadığına işaret ederken, "Genel Sekreter'in çabaları ile varılan bu noktada anlaşma sağlanamaması, Nato ittifakı için çok ağır bir darbe, Kıbrıs'ta yaşayan iki halk için büyük bir faciadır" demiştir.

Suddeutsche Zeitung:

"10 yıldan fazla bir zamandan beri Kıbrıs bölünmüş durumdadır. Adanın bölünmüşlüğünden de hem Türkler hem de Rumlar memnun değildir. Gerçi adadaki Türkler, Türk ordusunun da yardımıyla can güvenliklerine kavuştular ama bunun bedelini de ekonomik ve politik alanda ödüyorlar" demiştir.

Frankfurter Allgemeine:

"Kıbrıs'ta Türkler ve Rumlar arasında tekrar bütünüyle birleşme kısa zaman içinde olacak iş değil. New York'taki görüşmeler başarısızlıkla bitti. Çünkü daha önceden de tahmin edildiği gibi, Denktaş imzalanacak bir anlaşma beklerken Kipriyanu pazarlık yapmak istemiştir. Türkler federatif devlet oluşturmaya razı olmakla topu Rumlara attılar. Kipriyanu ise böyle bir anlaşmayı, konuyu iyice tartışmadan imzalamaya yanaşmadı" şeklinde bir açıklama getirmiştir.

Washington Post:

Kıbrıs Rum ve Türk toplumları arasında yapılan zirve görüşmeleriyle ilgili yorumunda, adada 21 yıldır süren anlaşmazlıkların çözümü yolunda kısa zamanda yeniden görüşme yapılmasının beklenmediğini kaydetmiştir.

Gazete, "Zirve'nin başarısızlıkla sonuçlanmasında Rum

tarafının rol oynadığını belirterek, Kipriyanu'nun, Rum tarafının tutumunu ortaya koyan bir belge sunarak, Zirve Toplantısı'nın daha ilk günden karamsar bir hava içerisine girmesine yol açtığını vurgulamıştır. Gazete, görüşmelerin sonuçsuz kalmasının, ABD ve Batılı ülke hükümetlerinde şaşkınlıkla karşılandığını da yazmıştır(13).

Kıbrıs Türk ve Rum liderleri 17 Ocak Zirvesine katılmak için ayrı amaçlarla gelmişlerdir.

Denktaş, New York'a, dolaylı görüşmeler sırasında hazırlanan anlaşma taslağını, içindeki bazı boşluklar tamamlandıktan sonra imzalamaya gelmiştir. Ondan sonra ise çalışma grupları kurulacak ve her konuda kesin çözümler belirlenecektir.

Oysa Kipriyanu, başlangıçta kendisinin de bir anlaşma taslağı olarak gördüğü öneri paketini bir süre sonra sadece gündem taslağı olarak görmeye başlamıştır. Böylece dolaylı görüşmeler sırasında koparabildiği tavizlere, zirvede işi yokuşa sürerek yenilerini eklemeyi planlamıştır. Fakat Denktaş, Kipriyanu'nun oyununa gelmemiştir.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Zirve Toplantısı sona erip New York'u terkettikten sonra yaptığı açıklamada, "Rum tarafının her zamanki uzlaşmaz tutumu, Kıbrıs sorununa çözüm bulunmasını engelledi" diyerek, adada iki halkın barış içerisinde yaşaması için diplomatik teşebbüslerin devam edeceğine inandığını kaydetmiştir.

17 Ocak 1985 Denktaş-Kipriyanu Zirve Toplantısı'nın başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen, sonuç ne olursa olsun bir zirve toplantısının gerçekleşmesi bile tek başına Kıbrıs Türk toplumu için başarı sayılabilir. Çünkü KKTC bağımsızlık ilân ettiği zaman, Kipriyanu, bağımsızlık kararı geri alınmadan Denktaş ile aynı masaya oturmayacağını ilân etmiştir.

Yunan Başbakanı Papandreu ise daha ileri giderek, adadaki Türk askerleri geri çekilmeden toplumlararası görüşmelerin başlayamayacağını söylemiştir.

(123) Milliyet Gazetesi, 23.1.1985.

Bu sözlere rağmen toplumlararası diyalog oluşturması ve görüşmelere yeniden başlanması, bu "Zirve Toplantısı" ile sağlanmıştır.

c) BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Kıbrıs Görüşmelerinde Taraflara Sunduğu 29 Mart 1986 Belgesi

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın yoğun diplomatik çabaları ile gerçekleştirilen 17 Ocak 1985 Denктаş-Kipriyanu "Zire Toplantısı"nın başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra, Genel Sekreter başlatılan toplumlararası görüşmelerin kesilmemesi için girişimlerini sürdürmüş ve Kıbrıs Rum ve Türk taraflarına sunulmak üzere yeni bir belge hazırlamıştır. 29 Mart 1986'da bu belge BM binasında taraf temsilcilerine verilmiştir.

29 Mart 1986 Belgesini Türk tarafı adına Türk görüşmeci Ümit Süleyman Onan ve Prof.Turan Feyzioğlu başkanlığındaki KKTC heyeti almıştır.

Genel Sekreterin hazırladığı bu belgeyi Rum tarafı adına da taraflararası görüşmelerde Rum kesimini temsil eden Andreas Mavromatis başkanlığında bir Rum heyeti almıştır.

Perez de Cuellar tarafından sunulan 29 Mart Belgesi Kıbrıs sorunu ile yakından ilgilenen başkentlerde olumlu karşılanmış ve "çözüm yolunda bir umut" olarak değerlendirilmiştir.

Genel Sekreter, taraf temsilcilerine belgeyi sunmadan önce, taraflardan olumlu veya olumsuz kesin bir yanıt vermelerini istemiştir. Ayrıca yeni taslağın "bir bütün oluşturması", tarafların yanıtlarını verirken, önerilerin bir bölümünü kabul, bir bölümünü reddetmeleri imkânını da ortadan kaldırmıştır.

Yetkililer, 29 mart 1986 Belgesi incelendiği zaman içeriğinin, 17 Ocak 1985 "Anlaşma Taslağı" doğrultusunda olduğunu, fakat ilke ve yöntemlerine açıklık getirildiğini be-

lirtmişler ve 17 Ocak 1985 Belgesi'nin "Anlaşma Taslağı" olarak öngörülmesine karşın, 29 Mart 1986 Belgesi'nin bir "Çerçeve Anlaşma Taslağı" olması dolayısıyla çok büyük önem ve anlam taşıdığını ifade etmişlerdir.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Kıbrıs'ın Türk ve Rum taraflarına ilettiği "Üçüncü Belge"nin tam metni şöyledir.

BM Genel Sekreteri'nin 1984 Ağustosunda Viyana'da başlayan ve 1984 Eylülünden aralığa kadar üst düzeyde süren dolaylı görüşmeler ve 1985 Ocak'ında New York'taki ortak üst düzey toplantısıyla süren BM kararlarına dayalı girişimin Kıbrıs sorununa adil ve kalıcı bir çözüm bulunması yönünde önemli bir adım olduğunu memnunlukla kaydeden taraflar, bir bütün olarak saydıkları aşağıdaki konularda anlaşırlar:

Taraflar,

1- a) 1977 ve 1979 doruk anlaşmalarına bağlı olduklarını yeniden teyit ederler.

b) 15-1 paragrafında belirtilen tarihte bağımsız ve bağlantısız, federal anayasa açısından iki toplumlu, toprak bakımından iki kesimli (bizonal) federal bir cumhuriyet kurma yönüne gideceklerini beyan ederler.

c) 1981-82 yıllarındaki toplumlararası görüşmelerde anlaşmaya varılan aşağıdaki anayasa hükümlerini kabul ettiklerini yeniden teyit ederler.

I- Federal Kıbrıs Cumhuriyeti, uluslararası bir şahsiyete sahip olacaktır. Federal hükümet toprağın tümü üzerinde egemen olacaktır. Federal anayasaya uygun olarak, federe hükümetler, özel uluslararası şahsiyete sahip olacaktır. Eyalet veya federe devletler kendi yetkilerinde bulunan bölgelerde, federal hükümetin federal anayasada öngörülen görev ve yetkilerinin yerini almayacak şekilde faaliyet gösterecektir.

II- Federal Cumhuriyet'in nüfusu, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarından oluşacaktır. Federal Cumhuriyeti'nin, federal yasalarla belirlenen tek bir vatandaşlığı olacaktır.

III- Federal Cumhuriyet'in toprağı iki eyalet veya federe devletten oluşacaktır.

IV- Federal Cumhuriyet'in resmi dili Rumca ve Türkçe olacaktır. İngilizce de kullanılabileektir.

V- Federal Cumhuriyet'in yansız bir bayrağı ve yansız ulusal marşı olacaktır. Bu konuda tarafların anlaşması gerekir.

Her eyalet veya federe devlet, federal bayrağın ana unsurlarını içeren kendine özgü bayrağa sahip olabilecektir. Federal binalara ve federal mülke federal bayrak çekilecek, başka herhangi bir bayrak çekilmeyecektir.

VI- Federal Cumhuriyet'in turistik yerleri, federal hükümetin denetimi altında olacaktır. Her eyalet ve federe devlet, turistik yerlerle kendisine ayrılan turistik yerleri idame ettirecektir.

VII- Taraflar, toplumlararası görüşmelerde, üzerinde anlaşmaya varılan ve 18 Mayıs 1982 tarihli uyarlamada belirtilen bütün öteki hükümleri, bu arada I.bölümdeki genel hükümleri ve II.bölümlerdeki temel hakları ve özgürlükleri ile III. ve IV. bölümleri yeniden teyit eder.

2- (1) Federal Cumhuriyet'in, federal hükümetine tevdi edilecek görev ve yetkiler şunları da içerecektir:

- a) Dışişleri.
- b) Federal ekonomik meseleler (federal bütçe, vergileme, gümrük vergileri dahil).
- c) Para ve bankacılık meseleleri.
- d) Federal ekonomik konular.
- e) Posta ve telekomünikasyon.
- f) Uluslararası taşımacılık.
- g) Doğal kaynaklar (sular ve çevre dahil).
- h) Federal sağlık ve veteriner hizmetleri.
- ı) Standartları, ölçü ve tartıları tayin etme ve marka ve ticari alâmeti farikaları ve telif haklarını koruma işleri
- j) Federal yargı.
- k) Federal görevlileri atama.

1) Savunma (1960 tarihli Garanti ve İttifak Anlaşmaları ile de irtibatlı olarak görüşülecektir) ve güvenlik (federal sorumlulukla sınırlı olacaktır).

2- (2) İki tarafın anlaşmasıyla federal hükümete ek görev ve yetkiler verilebilir. Bunların dışında kalan görev ve yetkiler, eyaletler ve federe devletlerin olur. Federal yasalar, ya hükümetin yetkilileri ya da federal hükümetin yetkilileri ile iki eyalet veya federe devlet yetkililerinin eşgüdümü uygulanır.

3- (1) Federal Cumhuriyet'in yasama organı iki meclisten oluşur. Alt mecliste 70:30, üst mecliste 50:50 temsiliyet olur. Federal yasa organı, yukarıda 2(1) maddede gösterilen konularla ilgili yasaları yapar. Önemli konularla örneği yukarıda gösterilen 12 konudan 10'u ile ilgili yasalar her iki mecliste de ayrı çoğunluğu gerektirir. Öteki konulardaki yasalar, her iki mecliste de üyelerin çoğunluğunun oyu ile geçer.

3- (2) Federal anayasa çıkmazların çözülmesi, özellikle federal hükümetin normal çalışmasını sağlamak için kaçınılmaz olan (örneğin bütçe) uygun koruyucu hükümler veya mekanizma içerecektir.

Yasama konusunda çıkmaza girilmesi halinde önerilen yasa, önce yasama organının uzlaşma komitesine gönderilir. Üç Rum ve iki Türkten oluşacak bu komitenin kararları, üyelerin çoğunun oylarıyla alınır. Ancak kararın geçerli olabilmesi için en az bir Türk üyenin oyuyla alınması gerekir. Çıkmazın devam etmesi halinde Federal Cumhuriyet'in başkanı ile başkan yardımcısı (Ad Hoc) esası üzerinden birer kişi atar. Bu kişiler, çıkmaza yol açan konularda bilgileriyle tanınmış kişiler arasından seçilir. Seçilen bu iki kişi uzmanlarında yardımıyla çıkmazın nasıl çözümlenebileceği konusunda yasa organına tavsiyelerde bulunur. Bu amaçla gerekmesi halinde Federal Cumhuriyet'in dışından uzmanlar istihdam edilebilir. Konu, önerilen yasaya karşı çıkan nüfus arasında halkoylamasına da sunulabilir. Yasama organınca geçirilen yasa, Anayasa

Mahkemesi'ne de havale edilebilir. Mahkeme yasanın anayasayı ihlâl edip etmediği veya bir veya öteki aleyhine ayrımcı olup olmadığı konusunda karar verir.

4- (1) Federal Cumhuriyet'in yönetim şekli başkanlık sistemidir. Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı, devletin bütünlüğüyle iki toplumun siyasal statülerinin eşitliğini simgeler. Buna ek olarak, yürütme organı sonuç alıcı federal bir hükümetin işlerlik gereklerini yansıtacak şekilde çalışır.

4- (2) Cumhurbaşkanı Kıbrıslı Rum, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Kıbrıslı Türk olur. Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı yardımcısı, yasama organının yaptığı herhangi bir yasa veya aldığı karar ile Bakanlar Kurulu'nun herhangi bir kararına ilişkin ortak veya ayrı ayrı veto hakkına sahip olur. Bu konular, 1960 Anayasası'nın kapsadığı konuların üstünde olabileceği dikkate alınarak, taraflar arasında kararlaştırılır.

Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı, yasama organının yaptığı herhangi bir yasayı veya aldığı kararı veya Bakanlar Kurulu'nun herhangi bir kararını ortak olarak veya ayrı ayrı yeniden görüşülmek üzere iade etme hakkına sahiptir.

4- (3) Bakanlar Kurulu 7.3 oranına göre Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türklerden oluşur. Önemli bakanlıklardan biri Kıbrıslı Türklere verilir ve taraflar "Dışişleri Bakanı"nın Kıbrıslı Türk olması konusunu görüşmeyi kabul eder.

Bakanlar Kurulu kararlarını "Takviye edilmiş çoğunluk" usulüyle, yani Türk bakanlardan en az birinin oyunu da içeren basit çoğunlukla alır. Taraflar "takviye edilmiş çoğunluk" yönteminin taraflar arasında, üzerinde anlaşmaya varılacak özel olarak Kıbrıslı Türkleri ilgilendiren konularda uygulanması konusunu görüşmeyi kabul eder.

4- (4) Federal Anayasa, Bakanlar Kurulu kararlarından kaynaklanan çıkmazların çözümü için uygun koruyucu hükümler ve mekanizma öngörür. Ve Federal Cumhuriyet Hükümeti'nin normal çalışmasını kolaylaştıracak özel hükümler içerir. Çıkmaz yaratılması durumunda, Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı ilgili konuda tanınmış birer kişi atar. Bu kişiler, gerekli görülmesi halinde Federal Cumhuriyet'in dışından uzmanlar da çağırarak çalışmada bulunur ve çıkmazın nasıl çözümleneceği konusunda Bakanlar Kurulu'na tavsiyelerde bulunur. Konu, karara karşı çıkan toplumun halkı arasında halkoylamasına da sunulabilir. Bakanlar Kurulu Kararları, Anayasa Mahkemesi'ne de havale edilebilir. Mahkeme kararın anayasaya aykırı olup olmadığı ve toplumlardan biri veya öteki aleyhinde ayrımcı olup olmadığına karar verir.

5- (1) Federal hükümetle eyaletlerin veya Federe Devletlerin yetkilileri arasında çıkan görev ve yetki dağılımına ilişkin anlaşmazlıklarla tarafların havale edecekleri öteki anlaşmazlıklar konularında karar verecek olan Anayasa Mahkemesi, Kıbrıslı bir Rum ve bir Türk ile oy hakkına sahip bir yabancından (Kıbrıslı olmayan) oluşur.

6- (1) Dolaşma ve yerleşme özgürlükleriyle mülk edinme hakkının uygulanması, takvimlenmesi, gerekli pratik önlemler ve tazminat için gerekli düzenleme konuları 1977 anlaşmasının üçüncü maddesi dikkate alınarak bir çalışma grubunca görüşülür.

7- (1) Kıbrıslı Türklerin Ağustos 1981 önerilerinde belirtilen toprak ayarlamalarına ek olarak yapılacak toprak ayarlaması taraflar arasında anlaşılır. Bu toprak ayarlamaları sonucu Kıbrıs Türk eyaleti veya federe devletine % 29 ve (% 29 artı) oranında toprak kalır. Şöyle ki taraflar gerçek toprak ayarlaması konusunu görüşürken Kıbrıslı Türkler için meydana gelebilecek bazı pratik güçlükler de içinde olmak üzere 1977 tarihli doruk anlaşmasının üçüncü maddesini ve ye-

niden iskân ile ilgili sorunları dikkate alır.

İki tarafta taraflar arasında güveni güçlendirmek amacıyla özel statüye sahip olacak birbirine yakın bölgeler önermeyi kabul eder. Bu bölgeler öneren tarafların sivil yönetimi altında kalacaktır.

8- (1) Kıbrıslı olmayan askeri birliklerin ve unsurların adadan çekilmesine ilişkin takvim ve tatmin edici garantiler konusunda geçici federal hükümet kurulmadan taraflar arasında anlaşmaya varılacaktır. Bu arada, iki tarafta Barış Gücü'nün iyi niyet hizmetlerin ve yardımını kullanarak temas hattı boyundaki askerlerin uzaklaştırılmalarını sağlamaya çalışacaktır.

8- (2) İki taraf da bu konuları iyi niyetle ve bu konularda karşılıklı olarak duydukları kaygıyı dikkate alarak görüşmeyi kabul eder.

9- (1) İki eyalet veya federe devlet arasında ekonomik dengeyi sağlamak amacıyla Kıbrıs Türk eyaletini veya federe devletini kalkındırmak için özel bir "fon" kurulur. Yer değiştirmiş Kıbrıslı Rumlarla 7- (1) maddesinin uygulanmasından dolayı yer değiştirecek Kıbrıslı Türkleri yeniden iskân etmek için de bir "fon" kurulur. Federal hükümet bu fonlara katkıda bulunur. Ayrıca yabancı hükümetlerle uluslararası kuruluşları katkıda bulunmaya çağırır.

10- (1) Maraş bölgesi ile Kıbrıs Türk tarafının 5 Ağustos 1981 tarihli haritasında belirlenen öteki altı bölge tarihine kadar iskân edilmek üzere Barış Gücü'nün tampon bölgesi olarak geçici BM'in yönetimine verilir.

11- (1) İki taraf da bu anlaşmada öngörülen yöntemi olumsuz yönde etkileyecek Kıbrıs içi ve dışında herhangi bir eylemde bulunmamayı kabul eder.

12- (1) Lefkoşe Havaalanı, BM'in geçici yönetimi altında işletmeye açılır ve alan her iki tarafın serbest kullanımına açılacaktır. BM, bu alandaki hazırlıkları tarihine kadar tamamlar.

13- (1) Güven ortamının yaratılmasına ilişkin önlemlerin uygulanmadığı şikayetlerini incelemek üzere uygun bir mekanizma konusunda anlaşmaya varılır. Genel Sekreter bu konuda iki tarafa da uygun önerilerde bulunur.

14- (1) Taraflar bu anlaşmada temas edilen ve birbirleriyle bağlantılı olan ve bütün oluşturulan konularda ayrıntılı anlaşma hazırlamak için çalışma grupları oluşturmayı kabul eder.

Gruplar çalışmalarını ortak üst düzey toplantılarının yol göstericiliği altında yürütür. Bu ortak üst düzey toplantıları her üç dört ayda bir Genel Sekreterin hazırlayacağı gündemle gerçekleştirilir. Gündem bu anlaşmanın kapsamında olan ve görüşülmemiş konuları içerir. Bu toplantılarda grupların gerçekleştirdikleri çalışmalar incelenir. Ve onlara yol gösterici yönerge verilir. Ortak üst düzey toplantılara tatmin edici hazırlıklar yapıldıktan sonra Genel Sekreterce çağrılır.

14- (2) Her çalışma grubu tarafların temsilcilerinden oluşacak ve bakanlığını Genel Sekreter'in temsilcisi yapacaktır. Gruplar çalışmalarına tarihinde BM'in Lefkoşe'deki ofisinde yapılacak üst düzey toplantısında onaylanmak üzere sunulacaktır.

14- (3) Her çalışma grubuna başkanlık eden Genel Sekreter'in temsilcisi her üç ayda bir başkanlık ettiği grubun çalışmalarında kaydedilen gelişmeleri değerlendiren bir rapor hazırlayacak ve Genel Sekreterin görüşleriyle birlikte bir sonraki üst düzey toplantısına sunulacaktır.

15- (1) Taraflar çalışma gruplarının çalışmalarını tamamlamasından ve her iki tarafın onayından sonra tarihinde Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin geçici federal hükümetinin kurulmasını kabul eder.

16- (1) Genel Sekreter bu anlaşmanın uygulanması ve gerekli olması halinde yorumlanmasına yardımcı olmak için tarafların emrinde olmaya devam edecektir(124).

(124) Cumhuriyet Gazetesi, 2.4.1986.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Kıbrıs Rum ve Türk taraflarına 29 Mart 1986 Belgesi'ni sunması ile Kıbrıs sorunu yeni bir aşamaya girmiştir.

Belgenin ana hatları üzerinde yapılan değerlendirmeler yeni "Çerçeve Anlaşması Taslağı"nın, birinci ve ikinci öneri paketlerinin bazı unsurlarını kapsadığı, fakat daha çok Türk tarafının kabul ettiği 17 Ocak 1985 tarihli Belge'nin esaslarını içerdiği yönündedir. Ne var ki, bu tür belgelerde kullanılan ifadelerin, sözcüklerinin hatta noktalamanın büyük önemi vardır. Bu nedenle Türk tarafı olumlu veya olumsuz yanıt vermeden önce yeni önerileri çok iyi inceleyip, sonuçlarının Türk toplumuna neler getireceğini ve neler götüreceğini çok iyi değerlendirmiştir.

Diplomatik kaynaklar, Cuellar'ın yeni öneri paketinin özellikle toprak, üç özgürlük (dolaşım, yerleşim, mülk edinme), Türkiye'nin güvencesi ve Türk askerlerinin geri çekilmeleri konularında "27 Kasım 1984 önerileri"ne geri dönerek, bu konularda Kıbrıs Türklerinin ve Türkiye'nin görüşlerine öncelik tanındığını ifade etmişlerdir.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar, 17 Ocak 1985'te taraflara sunduğu öneri paketine açıklık ve anlaşılabilirlik getirmek için, 29 Mart 1986'da taraflara iletilen "Çerçeve Anlaşma Taslağı"nda yaklaşım ve yöntem bakımından bazı değişiklikler getirmiştir.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Kıbrıs Rum ve Türk taraflarına sunduğu 29 Mart 1986 Belgesi'nde tarafların anlaşabilmesi için öngördüğü olumlu ilkelerin yanında, bu Belge bazı belirsizlikler de taşımaktadır. Bunlar şöyle özetlenebilir:

1- "Federal Anayasa'ya uygun olarak uluslararası şahsiyet uygulamaları, federal hükümet tarafından yapılacaktır" hükmü, Rumlar tarafından Türk kesiminin kendi dış ilişkilerini istediği gibi geliştirmek olanaklarını önlemek için kullanılabilir.

2- Türk tarafının Cumhurbaşkanlığının dönüşümlü olması

isteğinden vazgeçmesinden sonra yetindiği "önemli bir bakanlık" sözünden dışişleri bakanlığını kastetmesine karşın, dışişleri bakanının Türk olmasının kararlaştırılması ilerideki görüşmelere bırakılmıştır.

3- Yer değiştirenler için kurulacak fondan tüm Rum göçmenler yararlanacakken, bu fondan ancak yapılacak toprak düzenlemeleri sırasında yerlerinden olacak Türklerin yararlanmaları öngörülmekte; böylece büyük bir Türk göçmen topluluğu yardımın dışında bırakılmaktadır.

4- Öneri paketi, BM Genel Sekreteri'ne çalışma gruplarının çalışmalarını bir gündeme bağlamak, yönlendirmek ve eğer istenirse bu anlaşmayı yorumlamak yetkisini vermektedir. Bu ise, BM Güvenlik Konseyi kararlarının Genel Sekretere verdiği görevin tanımını aştığı gibi, ona Türk tarafını istenmeyen oldu-bittilerle karşılaştırmak olanağını getirmektedir.

5- Anlaşmanın bazı maddelerinin açıklıktan yoksun olması, her yana çekilebilir ve değişik biçimde yorumlanabilir deyimlerin ve önerilerin bulunması, Cuellar'a Türk tarafının benimsemeyeceği bazı yorumlar getirmek olanağı vermesinin yanı sıra, Rumların iyi niyetli yaklaşımlarının yokluğunda, görüşmelerin olabildiğince uzayıp gitmesine neden olabilecektir. O süre içinde de KKTC'nin uluslararası alandaki yalnızlığı sürecektir, içerideki bazı belirsizlikleri de devam edecek demektir.

6- Taslağın girişindeki "Birleşmiş Milletler kararları" deyimine dayanacak olan Rumlar, işin içine BM Genel Kurulu'nun Türkiye açısından olumsuz kararlarını da sokarak özellikle "üç özgürlük ve Türk askerlerinin geri çekilmesi" konularında o kararlara öncelik verilmesini isteyebilirler.

7- "Federe Devlet" deyiminin yanısıra "ya da, eyalet" deyiminin de yer alması, görüşmeler sırasında, Rumlara federe devletlerin yetkilerinde kısıntılar getirmek gerekçesini hazırlayabilecek niteliktedir.

8- "Savunma (Garanti ve İttifak Anlaşmalarının ışığında)" (İngilizce olarak: In connection with) deyimini, Türklere

bu anlaşmalara dayanmak gerekçesini sağladığı kadar, Rumlara da bu anlaşmaların ele alınıp kaldırılmasını istemek hevesini verebilecektir.

9- Aynı biçimde Cumhurbaşkanı Yardımcısının veto hakkının kapsamı gibi, federal hükümette Türk Bakanların sahip olacakları "ağırlıklı oy" hakkının Türk toplumunu ilgilendiren her konuda uygulanmasının kesinlik kazanması da ilerideki görüşmelere bırakılmaktadır.

10- Adadaki yabancı birliklerin geri çekilmeleri, federal geçici hükümetin kurulmasından sonraya ertelenmekle beraber, federal hükümetin kurulması takvimde öngörülen sürenin ötesine taşarsa ne olacağı konusunda belirsizlik mevcuttur. Onun gibi, geçici federal hükümetin kurulması konusunda sap-tanacak olan tarihe kadar bir anlaşma sağlanamazsa ne olacağı konusu da açıkta kalmaktadır. Ayrıca I.maddede yer alan "elemanlar" deyiminin Rumlar tarafından nasıl yorumlanacağı da belirsizdir.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın hazırladığı 29 Mart 1986 Belgesinin Türk tarafının öncelik verdiği, "iki toplumun siyasal eşitliği", "iki kesimlilik", "Türkiye'nin etkin güvencesi" ve diğer bazı konularda, belgenin imzasını izleyecek çalışmalar sırasında "uyanık ve kararlı davranmak koşuluyla" Kıbrıs Türkleri açısından olumlu hükümler getirdiği de görülmektedir. Bunlar şöyle özetlenebilir:

1- Federal devlet iki kesimli (bizonal) olacaktır. Bu husus taslakta açıkça yazılmış olup, Kıbrıs Rum yönetimi lideri Spiros Kipriyanu, bunu ilk kez kabul etmiştir.

2- Türkiye'nin garantörlüğünü içeren Garanti Anlaşması'na açıkça yer verilen "Anlaşma Taslağı'nda, Türkiye'nin adada asker bulundurmasını öngören İttifak Anlaşması da zikredilmiştir. Böylece Rum tarafının kesinlikle yok saydığı "İttifak ve Garanti Anlaşmaları"na kesin atıfta bulunan taslakta, Türkiye'nin etkin garantisi söz konusu olmuştur.

3- Kıbrıslı olmayan askeri birliklerin ve unsurların geri çekilmesinin takvime bağlanmasına ilişkin madde 17 Ocak

1985 tarihli Belge'deki 7'inci maddenin tekrarıdır. Rum ve Yunan tarafı, 29 Mart Belge'sinin hazırlanmasından önce Perez de Cuellar'ın yardımcıları ile yapılan görüşmelerde ve çeşitli beyanlarında görüşmeler başlamadan Türk kuvvetlerinin adadan hemen geri çekilmeye başlamasını istemişlerdir. Oysa yeni belgedeki bu maddeyle ilgili ifadeler, Türk tarafının daha önce önerdikleri şekilde adadan takvime bağlı olarak, geçici hükümetin kurulmasından sonra Türk askerlerinin çekilmesi şeklinde olup, Rum görüşünün dikkate alınmadığını göstermiştir. Fakat bu madde, "Askerin çıkma takviminin ne zaman ve ne kadarla başlayacağı gibi tarih boşlukları"da içermektedir.

4- Yeni Belge'ye göre, iki meclisli yasama organında bütün konular alt ve üst meclislerde olmak üzere, her iki mecliste de konuşulacaktır. Üst meclis 50 Kıbrıslı Rum, 50 Kıbrıslı Türkten; alt meclis 70 Kıbrıslı Rum, 30 Kıbrıslı Türkten oluşacaktır. Her iki mecliste de konuların hemen hemen tümünde, 12 Federal yetki kaleminin onunda, Türk ve Rum ayrı çoğunluğu ile karar verilecektir. 29 Mart Belgesi'ne göre, gerek yasamada (mecliste) gerekse yürütmede (Bakanlar Kurulu'nda) Türk tarafının kesin veto hakkı bulunacaktır. Bakanlar Kurulu'nda ağırlıklı oylama (weighted voting) usulü uygulanacak ve Türk bakanların hep birlikte karşı koyması halinde karar çıkmamış olacaktır. Türklere tanınan veto hakkı, 1960 Anayasası'ndaki veto hakkından daha geniş tutulmuş olup, bu bakımdan yeni Belge, bu alanda önceki belgelere oranla Türklere daha geniş haklar tanımıştır.

5- Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın 1960'tan daha geniş şekilde "kesin veto hakkı"na sahip olacağı, Çerçeve Anlaşmada belirtilmiş olup anayasa bu alanları belirleyecektir.

6- Üç özgürlük konusunda (serbest dolaşım, yerleşim ve mülk edinme) 1960 Anayasası'nın 13 ve 23'üncü maddeleri uygulanmayıp, "1977 Denктаş-Makarіos Anlaşması" esas tutulacaktır. Bu anlaşma, federasyonun iki toplumlu ve iki kesimli karakterinin bozulmamasını ve Türklerin güvenliğinin ko-

runmasını esas tutmuştur.

7- Türk tarafına yüzde 29'un üstünde toprak bırakılmasını öngören düzenlemelerde, Kıbrıs Türklerinin güvenliğini öngören "1977 Zirve Anlaşması" gözönüne alınmıştır.

8- Çerçeve Anlaşması Taslağında, Türk ve Rum Federe Devletleri "eşit siyasal statü"ye sahip olacaktır. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı bu eşit statüye uygun yetkilere sahip olacaktır şeklindeki ifadelerle iki toplumun siyasal eşitliğinin taslağa girdiği ve kabul edildiği görülmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Kıbrıs'ta Türk ve Rum tarafına sunduğu öneri paketine KKTC olumlu yanıt vermiş, fakat 29 Mart 1986 Belgesinin içeriğinden dolayı Genel Sekreterin "hakem" durumuna gelmemesini, Genel Sekretere tanınan yorum yetkisinin ise Türk tarafının şimdiye kadar yaptığı yorumlar dışında kullanılmaması istenmiştir.

Kıbrıs Rum yönetimi ve Yunanistan ise, üçüncü belgeye "Hayır" diyerek güç duruma düşmemek için, "evet" ya da "hayır" demek yerine, karşı öneride bulunmuşlar, yani ön koşul ortaya atmışlardır.

Kipriyanu Genel Sekreter De Cuellar'a gönderdiği yanıttta şöyle demiştir:

"29 Mart 1986 tarihli, Çerçeve Anlaşma Taslağı'nın da yer aldığı mektubunuza atfen,

"Sizitemin etmek isterim ki, biz Kıbrıs sorununun ivedilikle, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırılmasını kendimizi bağlı sayıyoruz. Bu bağlılıktan dolayı sizin sunduğunuz Çerçeve Anlaşma Taslağı üzerinde Kıbrıs Rum tarafı olarak görüş beyan etmeden önce, öncelikle, Kıbrıs sorununun temel ilkele-ri üzerinde anlaşmaya varılması zaruridir".

"Bu nedenle iki seçenekten birini benimsemenizi öneriyoruz:

"I) Kıbrıs sorununun uluslararası yönleriyle ilgili bir uluslararası konferans toplanmalıdır. Bu yönler şunlar-

dır:

1- Türk işgal kuvvetleri ve Türk göçmenlerin geri çekilmesi,

2- Etkin uluslararası güvenceler,

II) Eğer uluslararası konferansın toplanması olanaksız görülürse, aşağıdaki sorunları ele alacak yüksek düzeyli bir toplantı yapılmalıdır. Bunlar;

1- Türk işgal kuvvetleri ve Türk göçmenlerin geri çekilmesi,

2- Etkin uluslararası güvenceler,

3- Üç hürriyetin uygulanması ki, bunlar, dolaşım hürriyeti, yerleşme hürriyeti ve mülk edinme hürriyetidir.

Bu sorunlar, BM Sözleşmesi, Güvenlik Konseyi'nin 541 ve 550 sayılı kararları dahil, bütün kararları ve Kıbrıs'la ilgili kararları ile Genel Kurul kararları çerçevesinde çözülmelidir."

"İyi niyet görevinizin başarıya ulaşmasını gönülden diliyorum. Önerdiğim iki seçenektan birinin benimsenmesiyle Kıbrıs sorununun adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırılması yönünde süratli bir ilerleme sağlanacağı ve bunun en iyi yol olduğu görüşünü taşıyorum".

"Saygılarımın kabulü dileğiyle."(125)

Görüldüğü gibi Rum lideri Kipriyanu'nun, Genel Sekretere vermiş olduğu yanıt "üstü örtülü bir ret" kararıdır. Ama Rum tarafı bunu dünya kamuoyunun tepkisini, ABD'nin ve İngiltere'nin baskılarını hesaba katarak ustaca bir manevrayla geçiştirmek istemiştir.

Kipriyanu'nun kuşkusuz Perez de Cuellar'a ilettiği talep veya Rumların deyimi ile böyle bir "karşı öneri" Genel Sekreter'in girişiminin amaç ve mahiyetine ters düşmüştür. Çünkü De Cuellar'ın aylarca süren dolaylı temaslarından sonra ortaya koyduğu belge bir "Çerçeve"dir. Bu çerçeve birtakım temel ilkeleri ve yöntemleri kapsamıştır. Perez de Cuellar bu belgenin bir "bütün" olduğunu daha önce belirtmiştir. Kip-

(125) Milliyet Gazetesi, 28.4.1986.

riyanu'nun öne sürdüğü şartlar ise bu "Çerçeve"yi parçalamaktır.

Kıbrıs Rum yönetiminin BM Genel Sekreteri'nin son önerilerini de reddetmesinden sonra Kıbrıs davasında çok önemli bir aşamaya gelinmiştir. Genel Sekreter De Cuellar'ın misyonunun başarısızlığa uğramasında aktif rol oynayan Kıbrıs Rum yönetiminin bu kararında Yunan Başbakanı Andreas Papandreu'nun etkili olduğu ve ağır sorumluluk taşıdığı diplomatik çevrelerce ifade edilmiştir.

Perez de Cuellar'ın sunduğu 29 Mart 1986 "Çerçeve Anlaşma Taslağı"na Türk tarafının verdiği olumlu yanıt karşılık, Rum tarafının oyalama politikası uygulaması ve ön koşul öne sürmesi, Papandreu-Kipriyanu ikilisinin Kıbrıs'a bir siyasi çözüm getirecek uzlaştırıcı bir formülü kabule yanaşmayacaklarını bir kez daha gözler önüne geçmiştir.

Kıbrıs görüşmelerindeki bu gelişmelere rağmen Güvenlik Konseyi üyeleri, sorunun ancak görüşmeler yoluyla çözümlenebileceğini ve Genel Sekreteri'nin barışçı ve yapıcı çabalarını sonuna kadar destekleyeceklerini bildirmişlerdir.

Öte yandan Reagan yönetiminin, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla hazırladığı ve 29 Mart tarihinde taraflara sunduğu Belgeyi daha önce savunmasına ve çözüm için esas alınmasını istemesine rağmen, sonradan bu belgeye verdiği desteği "gevşetmeye" başlaması Washington cephesinde önemli bir tutum değişikliği olarak değerlendirilmiştir.

Bir ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilisi 29 Mart Belgesi ile ilgili şunları söylemiştir:

"BM Genel Sekreteri 29 Mart Belgesi'ni sunduğunda biz bu planın müzakereler için bir zemin oluşturacağını ummaktaydık. Ancak işlememesinden üzüntü duyuyoruz. Zorla dikte ettirilecek çözümlerle Kıbrıs sorununda bir yere varılamaz. Türk tarafının bu belge karşısında takındığı tutumu takdirle karşılıyoruz. Ancak bu mesele (belgeyi kastederek), al ya da bırak meselesi değildir. Tango iki kişi ile yapılır" diyerek,

Rum yönetimi belgeyi kabul etmediği için, "tanganun yapılma-
yacağını" belirtirken şu benzetmeyi de yapmıştır:

"Bilindiği gibi Kıbrıslı Rumlar sorunun bir uluslar-
arası konferansta tartışılmasını istiyor. Biz ABD tarafı ola-
rak bu öneriye karşıyız. Uluslararası konferans Kıbrıs soru-
nunun çözümüne yardımcı olmayacaktır. Ayrıca sorunla ilgisi
olmayan ya da uzaktan ilgisi olan birçok taraf kendi çıkar-
ları için bu soruna bulaşacaklardır. Bu aptalca bir fikirdir.
ABD yararına inanmadığı bu nitelikte bir konferansa katılma-
yacaktır.

Bir Kongre yetkilisine göre, Türk tarafı 17 Ocak 1985
Zirvesi'nde BM Genel Sekreteri'nin belgesini desteklemekle
olumlu puan kazanmıştır. 29 Mart Belgesi'ne "evet" demekle
de aldığı puanları 1985 zirvesinde topladığı puanlar kadar
yüksek olmamıştır.

Kongre yetkililerinin açıklamalarından, Kıbrıs Rum yö-
netiminin 29 Mart Belgesi'ni reddetmiş olduğu gerçeğinin üze-
rinde fazla durulmadığı ya da Rumların tutumunun bilinçli
olarak görmezlikten gelindiği izlenimini vermektedir.

Ancak, yine de Kıbrıs sorununun kongre'de eski yıllara
oranla Türkiye'nin başını eskisi kadar ağrıtmadığı da redde-
dilemeyecek bir olgudur. Bununla birlikte Türk diplomasisinin
29 Mart Belgesi çerçevesinde sağladığı kazanımları, Reagan
yönetiminin 29 Mart Belgesi'nden adım adım uzaklaşması sonu-
cu Washington'da kalıcı olmamıştır(126).

Kıbrıs Rum yönetiminin BM Genel Sekreteri Perez de
Cuellar'ın taraflara sunduğu 29 Mart Belgesi'ne olumsuz yanıt
vermesiyle ortaya çıkan tıkanıklığı aşmak amacıyla BM Genel
Sekreter Yardımcısı Goulding Kıbrıs'a gelmiştir. Perez de
Cuellar tarafından görevlendirilen Goulding taraflara "alt
düzey" görüşmelerin başlatılmasını önermiş, fakat Kıbrıs Rum
yönetimi lideri Kipriyanu Türk askerlerinin çekilmesini ve
"üç özgürlük" olarak nitelenen seyahat, mülk edinme ve
yerleşme özgürlüklerinin ele alınacağı bir "üst düzey" top-

(126) Cumhuriyet Gazetesi, 2.11.1986.

lantısının yapılması karşı önerisini getirmiştir.

Oysa diplomatik çevreler, alt düzey görüşmelere 29 Mart Belgesi'ne Rum tarafının kabulü sağlanmadan başlanması halinde, giderek, Kipriyanu'nun önerisine ağırlık verilmesi ve 29 Mart Belgesi'nin tümüyle rafa kaldırılmasına yol açacağını ifade etmişlerdir(127).

d) BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Kıbrıs Özel Temsilcisi Oscar Camillion Aracılığı ile Yeniden Başlatılan Kıbrıs Görüşmeleri ve Denктаş-Vasiliu Zirvesi

BM Genel Sekreteri Preez de Cuellar'ın Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulunması için sürdürdüğü iyi niyet çabaları Rum tarafının 29 Mart Belgesi'nin onaylamayışı ve Rum lideri Kipriyanu'nun uzlaşmaz tutumu neticesinde kesintiye uğramıştır.

Rum tarafının "Çerçeve Anlaşma Taslağı"nı imzalamaya yanaşmaması üzerine, Genel Sekreter Perez de Cuellar, bu taslakta Rumların istediği yönde bazı değişiklikler yapmayı ve girişimine işlerlik kazandırmak için toplumlararası görüşmelerin yerini alacak, bazı yeni görüşme yöntemleri geliştirmeyi denemiştir. Bu arada taslağın masa üzerinde durmasını ama BM aracılığıyla yapılacak "dolaylı ve paralel" görüşmelerle, tarafların görüşlerinin yaklaştırılmasını önermiştir.

Öte yandan, Kıbrıs Rum kesiminde yapılan başkanlık seçimleri neticesinde, oyların yüzde 1.63'ünü alarak rakibi Klerides'i geride bırakan Yorgo Vasiliu, Komünist Akel'in yanı sıra sosyalist Edek ve Kipriyanu'nun sağcı Diko partisinin de desteğini alarak Kıbrıs'ın yeni Rum lideri olmuştur. Rum lideri Vasiliu, Kipriyanu yönetiminin hep pasif bir politika izlediğini öne sürerek, kendisinin saldırgan bir diplomasiden yana olduğunu, Kıbrıs konusu uluslararası platformlara çekerek, Türkiye'ye Avrupa Topluluğundan ve Bağlantısızlardan baskılar yöneltmek için çaba sarfedeceğini açıklaması üzeri-

ne, Rum tarafının, Kıbrıs sorununun çözümü için bundan sonra izleyeceği politikanın Kipriyanu döneminden pek farklı olmayacağı gerçeği ortaya çıkmıştır.

Nitekim, Vasiliu'nun basın bürosunca yapılan bir açıklamada, yeni Rum Lideri'nin Rauf Denktaş'ın "Ledra Palas'ta eşit iki lider olarak buluşup tanışalım" önerisini geri çevirdiği bildirilmiştir. Açıklamada buna gerekçe olarak, Vasiliu'nun "Kıbrıs Cumhurbaşkanı" olduğu ve bu sıfatla Rauf Denktaş'la da ancak "Türk Lideri" olarak görüşebileceği gösterilmiştir(128).

Vasiliu'nun Rum Başkanı seçildiğinden bu yana verdiği demeçler Kıbrıs Türk basınında şiddetle eleştirilmiştir. Rum liderin Fransız liberation gazetesine verdiği demeçte, "Kıbrıs sorununun çözümü için muhatabının Denktaş değil, Özal olduğunu" söylemesine değinen Türk basını, "Vasiliu'nun muhatabını ve yolunu tamamen şaşırmış olduğuna kuşku bulunmadığını" yazmıştır.

Türk İşçi Birlikleri Federasyonu "Türksen" de, "Rum kesiminde liderliğin değiştiğini, ama zihniyetin aynı kaldığını" yazmıştır.

Daha önceleri toplumlararası görüşmelere koşulsuz olarak başlayacağını duyurmuş olan Vasiliu'nun, seçimlerin ikinci turunda destek toplamak amacıyla partilere gönderdiği yazılı metinlerde eski lider Spiros Kipriyanu'nun tavrını sürdürüleceğini belirtmesi de, BM Genel Sekreteri'nin yeni başlatacağı girişimlerden umutlu olan diplomatik çevreleri de kaygılandırmıştır.

Bu arada BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Kıbrıs özel temsilcisi Arjantinli Oscar Camillion, 29 Şubat 1988'de yeni Rum lideri Yorgo Vasiliu ve KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın görüşmelerini sağlamak ve eski Rum lideri Kipriyanu'nun uzlaşmaz tavrı yüzünden tıkanan görüşme yollarını yeniden açmak amacıyla Kıbrıs'a gelmiştir.

(128) Cumhuriyet Gazetesi, 26.2.1988.

Öte yandan KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, BM özel temsilisi Oscar Camillion'a yeni Rum liderliğine sunulmak üzere bir "iyi niyet paketi" vermiş ve Rum tarafının sunacağı önerileri, basından değil, ilk elden öğrenmek istediklerini de kaydetmiştir.

"Kıbrıs Türk Tarafının 3 Mart 1988 Tarihli İyi Niyet Önerileri" başlıklı Belge şöyledir.

"İYİ NİYET PAKETİ"

"Yeni seçilmiş bulunan Güney Kıbrıs Rum yönetimi lideri Sayın Vasiliu'ya yapmış olduğum gayri resmi, sosyal amaçlı görüşme çağrısının bir devamı olarak, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar arasında güven ortamının yeniden yaratılmasına, karşılıklı anlayış havasının geliştirilmesine ve iki tarafın fertleri arasında anlamlı temasların yapılmasına yol açabilecek işbirliği sahalarının araştırılmasına yardımcı olmak maksadıyla aşağıdaki iyi niyet önerilerini yapmayı yararlı görmekteyim. Bu önerilerin, iki tarafın, birbirlerinin siyasi statüsü konusundaki tutumlarına veya kapsamlı bir çözümle iki tarafın yetkilileri tarafından gerekli görülen pratik uygulamalara hanel getirmeyeceğini belirtmek isterim. İki taraf arasında işbirliği imkânlarını araştırmak maksadıyla özel bir çerçeve içerisinde temas önerdiğim sahalardan aşağıdadır:

1) İşbirliği imkân ve ihtimallerini araştırmak maksadıyla aşağıdaki sahalarda, üyeleri taraflarca atanacak bir veya bir kaç komitenin oluşturulması:

. İki toplum arasında ticaret,

. Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum Belediyeleri arasında işbirliği (bu konuda halen mevcut mekanizmayı da nazarı dikkate alarak),

. Çevreyi koruma (sivrisinek ve haşere kontrolü, tarımsal zararlıların kontrolü, hayvan hastalıklarının yayılmasının önlenmesi, av hayvanları, deniz ürünleri ve nesli tükenmekte olan hayvanların korunması, v.s.),

. Çevre kirliliğinin kontrolü,

. Ortak sağlık sorunlarının (örneğin, Talassamia) çö-

zümlenmesi maksadıyla harcanan çabaların koordinasyonu ve gerek salgın hastalıklar, gerekse önlenmeleri konusunda anında bilgi alışverişi.

2) İki toplum arasında, aşağıda belirtilen alanlarda çeşitli temasları teşvik amacı ile istişari bir mekanizmanın oluşturulması:

. Spor faaliyetleri: Ledra Palas yanındaki Çetinkaya Stadyumu'nun iki tarafın spor faaliyetlerine ve toplumlararası spor etkinliklerine açılması.

. Kültür faaliyetleri (Örneğin, tiyatro kuruluşlarının, orkestraların ve sanat sergilerinin karşılıklı ziyaretleri v.s.).

. Bilimsel temaslar.

3) Türkçe ve Rumcanın ikinci lisan olarak gönüllülük esasına göre öğretilmesi.

4) Kanun dışı uyuşturucu trafiği ve diğer ağır suçlar konusunda Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum polis örgütlerinin işbirliği yapması.

5) Bir tarafta suç işleyip diğer tarafa kaçan adi suçluların yakalanıp suç işlediği tarafa iadesi hususunda iki tarafın ilgili makamlarının işbirliğinde bulunması.

Yukarıda belirtilen işbirliği sahalarında sarfedilecek çabaların başarıya ulaşması hiç şüphesiz aşağıdaki davranış ve hareketlerden kaçınılmasına bağlıdır:

a) Ticaret, turizm, ulaşım, iletişim ve diğer ekonomik faaliyetlerle ilgili alanlarda karşılıklı çıkar ve faaliyetlerin engellenmemesi.

b) Resmi ve yarı resmi tüm basın yayın organlarında, iki toplum arasında düşmanlığı körükleyen harekâtımız ifadeler kullanılmaması ve yorumlar yapılmaması.

c) Kıbrıs Türk atlet ekip ve sporcularının uluslararası spor müsabaka ve etkinliklerine katılımlarının engellenmesine yönelik faaliyetlerde bulunulmaması(129).

(129) Milliyet Gazetesi, 4.3.1988.

Yeni Rum Lideri Yorgo Vasiliu'nun seçimleri kazanmasından sonra Rum tarafında olumlu bir tutum değişikliği beklentisi içinde olan Türk tarafı, çok geçmeden Kipriyanu döneminden farklı bir politika izlenmeyeceğini ve Kıbrıs sorununun çözümünde yeni bir aşamaya gelinemeyeceğini anlamıştır. Zira liderlikte isimler değişmiş, yöntemler ve uygulanan politika aynı kalmıştır.

Nitekim, Vasiliu, Kipriyanu'nun tutumunu anımsatan bir tavırla, muhatabının Rauf Denктаş değil, Türk Başbakanı Turgut Özal olduğunu söyleyerek, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş'ın görüşme önerisini geri çevirmiştir. Daha sonra ise Vasiliu ağız değiştirerek Newsweek Dergisi'yle yaptığı görüşmede, Turgut Özal ile "istediği yerde ve istediği zaman" görüşme isteğini yinelerken, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş'la görüşmek konusunda da bir itirazının olmadığını belirtmiş ancak "Sadece görüşme yapmakla sorunların çözüleceği izlenimini yaratmamalıyız" demiştir(130).

Öteyandan KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş, Rum Lideri Yorgo Vasiliu'ya, Türkiye Yunanistan arasında oluşan "Davos ruhu"nu benimsemesini ve gerçekleri görmesini isteyen bir çağrı yapmış ve Vasiliu'nun tanınacak süre içinde barışçı, "Davos yöntemine" rağbet edeceği yolundaki ümitlerini koruduklarını da belirtmiştir.

Denктаş, daha sonra Vasiliu ve Papandreu tarafından yapılan açıklamalara değinerek şunları kaydetmiştir.

"Beyanlarında müşterek bir nokta vardır. Sanki Kıbrıs meselesinin hallini engelleyen faktör, Türk askerleriymiş gibi bir propaganda saldırısına geçmişlerdir. Diyaloğun, Türk askerleri adadan ayrıldıktan sonra başlayacağı gibi bir hayal-
le hiçbir yere varılamaz. Adadaki Türk askeri, Yunan askeri ve EOKA'nın üniforma giydirilmiş şekli olan Rum Milli Muhafız Ordusu, Rum toplumu sahte Kıbrıs Cumhuriyeti ve hükümeti hü-

(130) Hürriyet Gazetesi, 8.3.1988.

viyetinden sıyrıldığı, geçici ortaklık hükümeti kurulduğu zaman bir plan ve program çerçevesinde ele alınacak ve Türk askeri adadaki şerefli görevini o güne kadar yapmaya devam edecektir."

Varılacak bir anlaşmayı Türkiye'nin garanti edeceğini ve adada bu anlaşmanın öngöreceği sayıda Türk ve Yunan askeri kalacağını bildiren Denktaş, "Rumlar yeniden ortaklığı yıkma-ya kalkışır, bize yeniden toplu mezarlar hazırlanırsa, Türkiye'nin yeniden bizi kurtarma hakkı doğacaktır" demiştir(131).

Kıbrıs Rum yönetiminin bilinen genel politikasında savunulan, "Kıbristan Türk askerlerinin çekilmesi", "Türk göçmenlerin Türkiye'ye geri dönmesi" ve "seyahat, yerleşme, mülk edinme" özgürlüklerinin sağlanması gibi temel önerilerin dışında, "Davos Ruhuna Paralel Yeni Yaklaşım Önerileri" adı verilen ve Papandreu ile görüşülerek Vasiliu tarafından ortaya konulan öneriler şöyle sıralanabilir.

1- Kıbrıs Türk ve Rum toplumları arasında ekonomik ilişkilerin başlatılması e bu alanda yeni kolaylıklar sağlanmaya başlanması.

2- Maraş'ın Birleşmiş Milletlere verilmesi,

3- Buna paralel olarak Rumların yerleşimine açılması ve Magosa limanının her iki toplumca da kullanılmaya başlanması.

4- Lefkoşe Uluslararası Havaalanı'nın yeniden trafiğe açılması.

Atina'daki hükümet çevrelerine göre, Vasiliu, Yunan hükümetiyle yaptığı görüşmeler sırasında bu konularda görüş birliğine varmış ancak bunları, "Kıbrıs Rum kesiminde, büyük önem verdiği ve tüm parti liderlerinin katıldığı Ulusal Komite toplantısından sonra" açıklamayı uygun görmüştür(132).

Kıbrıs görüşmelerinde uzunca bir süredir kopuk olan diyalogun ve çözüm arama çabalarının yeniden başlatılabilmesi

(131) Hürriyet Gazetesi, 19.3.1988.

(132) Milliyet Gazetesi, 21.3.1988.

için BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın çalışmalarının yanında, ABD'de devreye girerek görüşme sürecini gerçekleştirmek yolunda, ABD Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs Koordinatörü James Wilkinson'u görevlendirmiştir.

Wilkinson'un Lefkoşe-Ankara-Atina gezisi ile başlatılacak olan yeni Amerikan girişiminin, son gelişmelerin yarattığı yeni fırsatları değerlendirmeyi amaçladığı bir üst düzey yetkili tarafından belirtilmiştir.

Bir ABD üst düzey yetkilisi şöyle demiştir:

"Davos ruhunun Kıbrıs'a yansımaları bekliyoruz. Gerek Denктаş, gerekse Vasiliu, son beyanlarında güven artırıcı önlemlerden ve yakınlaşma arzusundan söz ettiler. Ancak sözde de kalmamalıdır. Davos iyi bir örnek olmalıdır. İyi niyetle tarafların yeniden çözüm arama çabalarını başlatması mümkün olabilir. Son gelişmeler böyle bir ortam oluşturmıştır. ABD bu fırsatın kullanılması için elinden geleni yapacaktır".

ABD hükümetinin tutumu, BM Genel Sekreteri'nin girişimlerini desteklemek ve tarafları bir araya getirmesine yardımcı olmak şeklinde ifade edilirken, yetkililerin, Perez de Cuellar'ın Mart 1986 tarihli Belge'yi diyalogun esası olarak kabul edip etmediği sorusuna yanıtı şöyle olmuştur.

"Biz aslında Genel Sekreter'in çabalarını ve önerdiği görüşme sürecini onaylıyoruz, tartışmalı belgenin görüşmelere temel olup olmayacağına kendileri karar vermelidir"(133).

Bu sözler ABD yönetiminin De Cuellar'ın belgesinin geçerliliğini savunmak eğiliminde olmadığını göstermiştir.

Kıbrıs sorununda toplumlararası görüşmelerin başlatılması için çözüm yolları aranırken, Yunanistan'ın Türkiye için koyduğu rezervi kaldırma şartı olarak, AT dönem başkanı Almanya Dışişleri Bakanı Hans Detrich Genscher'in konuşma metnine "Kıbrıs meselesi Türkiye ile AT arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkiler" cümlesini koydurmayı başarması üzerine, Devlet Bakanı Ali bozer ve Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz

(133) Sami Kohen, Milliyet Gazetesi, Washington, 24.3.1988.

AT'ın en yüksek karar organı olan "Ortaklık Konseyi"nin toplantısına katılmamıştır.

Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz, Lüksemburg'tan ayrılmadan önce yaptığı açıklamada, "Türkiye'nin AT'ye ortaklığı ile Kıbrıs meselesinin irtibatlandırılması hususunda ısrarlı tutum nedeniyle, Ortaklık Konseyi'ne katılmayacağımızı Federal Alman Başkana bildirdik. Kıbrıs meselesi, Davos'ta başlayan Türk-Yunan yakınlaşmasının dışında bir unsurdur. Yunanistan buna rağmen meseleyi bize koz olarak kullanmayı denemiştir. Böyle bir tutum Türkiye'nin AT ile ilişkilerine zarar vereceği gibi, Kıbrıs meselesinin çözümüne de hiçbir katkıda bulunmaz ve Türkiye ile Yunanistan arasında yaratılan yeni ortama hizmet etmez. Bu konuda bir tavize kesinlikle yanaşmıyoruz".

Böylelikle Türkiye, Kıbrıs'ın bir "ön şart" haline gelmesi durumunda, AT'ye kabul edilmek için Kıbrıs konusunda taviz verilmeyeceğine dair kararlılığını ortaya koymuştur(134).

Buna rağmen bu olay, Batı Almanya dahil olmak üzere, AT üyesi devletlerin yunan tezlerine yaklaşabileceklerini göstermekte ve AT'ın bize iki defa teminat vermiş olmasına rağmen, Yunanistan'ın AT'ye tam üye oluşunun, AT'yle Türkiye'nin ilişkilerini vahim ölçüde etkilediğini kanıtlamaktadır. Anlaşıyor ki; Davos ruhu konusunda Türkiye'nin kendisinin girişmiş olduğu propaganda, sadece Yunanistan'ın değil, AT'nin diğer ülkelerini de, Türkiye'nin bu "detant politikası" uğruna hayli ödün verebileceğine inandırmıştır.

Nitekim Fransız Parlamenter Alfred Coste Floret tarafından hazırlanan ve Kıbrıs sorunu ile Türkiye Avrupa Topluluğu ilişkilerini açık bir şekilde birbirine bağlayan Kıbrıs raporu 20.5.1988'de Strasbourg'da yapılan Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda büyük oyçoğunluğu ile kabul edilmiştir. Böylelikle Avrupa Topluluğu Dışişleri Bakanları'na görüşünü benimseten Yunanistan aynı sonucu Avrupa Parlamentosu'nda da

(134) Sıtkı Uluç, Tercüman Gazetesi, Lüksemburg, 27.4.1988.

elde etmiştir.

Gerek, Genel kurul'da onaylanan kararda, gerek raporun tartışılması sırasında, üzerinde en fazla durulan nokta, Kıbrıs'taki Türk askerleri olmuştur. Türkiye'nin Kıbrıs'taki askeri varlığı gayri meşru bir "işgal" olarak nitelenmiş ve bu işgal devam ettiği sürece, Kıbrıs Sorununun çözüme kavuşamayacağı iddia edilmiştir.

Kararda AT Dışişleri Bakanları'nın Kıbrıs'tan asker çekilmesi için bir takvim hazırlanması, Maraş'ın boşaltılarak Rumların yerleşimine açılması ve 1974'ten itibaren Kıbrıs'a yerleştirilen Türk göçmenleri geri çağırması için Türk hükümetine baskı yapılması istenmiştir.

Parlamento'nun Kıbrıs kararında, Rumların istediği uluslararası konferansın bir çözüm olmadığı bunun sorunu daha da çıkmaza sokacağı kaydedilmiş, Kıbrıs için en iyi çözümün, BM Genel Sekreteri'nin gözetiminde, adadaki iki toplum arasında görüşmeler yoluyla elde edilebileceği ileri sürülmüştür.

Strasbourg'taki siyasi gözlemciler, bu karardan sonra Kıbrıs sorununun, Türkiye-Avrupa Topluluğu ilişkilerinin geleceğini büyük ölçüde etkileyeceğini, Kıbrıs'ta bir ilerleme sağlanamazsa, bunun her vesile ile ortaya atılacağını belirtmişlerdir(135).

Bu olayların ortaya koyduğu bir gerçek de, uluslararası kuruluşların ve birçok ülkenin Türkiye'ye karşı tutumlarında "Kıbrıs bağlantısı kurdukları ve çeşitli formlarda Kıbrıs sorununun çözümünü "ön koşul" olarak ileri sürmeleridir.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar, yoğun çalışmalar sonucunda 1986 yılından sonra kesintiye uğrayan Kıbrıs görüşmelerini, 24.8.1988 yeni Kıbrıs Rum lideri Yorgo Vasiliu ve KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ı Cenevre'de biraraya getirmeyi başararak yeniden başlatmıştır.

Genel Sekreter'in gerçekleştirdiği ilk "yemekli zirve"nin sonunda açıklanan deklarasyonun metni şöyledir.

(135) Milliyet Gazetesi, 21.5.1988.

"Genel Sekreter'in bugün Kıbrıs'taki iki tarafın liderlerine verdiği bir yemek, onlara tanışmak ve Kıbrıs sorunu hakkında görüş alışverişinde bulunmak fırsatı vermiştir.

Görüşme sırasında iki lider,

1) 1977 ve 1979 üst düzey anlaşmalarına bağlılığını yeniden teyit etmişler ve Genel Sekreter'in 1980'de yaptığı açış konuşmasını, 1981 değerlendirmelerini içeren belgeyi ve 1984 Viyana göstergelerini dikkate almışlardır.

2) Devamla, Genel Sekreter'in girişimleri çerçevesinde, görüşme yoluyla bir çözüm bulmaya hazır olduklarını belirtmişlerdir.

3) Bunun, iki tarafın da kararlı ve sabırlı uğraş vermesini ve karşılıklı güven havasının yaratılmasını gerektirdiğini kabul etmişlerdir.

4) Tarafların belirtecekleri endişelere karşılıklı saygı gösterilmesinin ve bu endişelerin nasıl bertaraf edilebileceğinin iyi niyetle görüşülmesinin gerekliliğini kabul etmişlerdir.

5. İki lider önşartsız olarak görüşmeye devam etme 1 Haziran 1989 tarihine kadar, görüşmeler yoluyla Kıbrıs sorununun bütün yönleri üzerinde bir anlaşmaya varmaya çalışma arzusu belirtmiştir.

6- Her iki lider de, Genel Sekreter ile, Güvenlik Konseyi'nin kendisine vermiş olduğu iyi niyet görevinin yerine getirilmesinde işbirliği yapma arzusunu yeniden teyit etmiştir.

7- Genel Sekreterin, vakit geçirmeden görüşmeleri başlatma niyetini memnunlukla karşılamışlardır.

8- İki lider, görüşmelerin Lefkoşe'de başlaması konusunda Genel Sekreter ile mutabık kalmıştır. Bu görüşmelerin başarısının, kendilerinin şahsi ve sürekli ilgileriyle müdahalelerine bağlı olduğunu kabul etmişler ve bu nedenle sık sık bir araya gelmeye karar vermişlerdir.

Yemeğe son verirken, Genel Sekretere takdirlerini ve Kıbrıs sorununa adil ve kalıcı bir çözüm bulmak için yeni bir fırsat yarattığına inandıkları görüş alışverişinden dolayı memnuniyetlerini belirtmişlerdir"(136).

Genel Sekreter'in gerçekleştirdiği "Cenevre Zirvesi" nin sonunda toplumlararası görüşme sürecinin bir takvime bağlandığı ve bundan sonraki toplantıların 15 Eylül'de Lefkoşe'de BM Karargâhı olarak kullanılan, "Yeşil Hat" üzerindeki Ledra Palas'ta yapılacağı bildirilirken, 16 Eylül'de iki liderin BM Kıbrıs Özel Temsilcisi Oscar Camillion'un Lefkoşe'deki evinde toplanacakları, ondan sonraki bir tarihte de New York'a giderek Genel Sekreter ile görüşmeleri sürdürecekleri belirtilmiştir(137).

Cenevre buluşmasında, Rum Lideri Vasiliu'nun her iki toplumun ayrı bölgelerinde çoğunluğu koruyacağı bir federasyondan söz etmesi anlamlı bir gelişmedir.

Öteyandan Türk tarafı açısından sevinilecek bir başka gelişme, yıllardır mücadelesi yapılan "eşitlik" ve "federasyon" kavramlarının yavaş yavaş değişik çevrelerce de kabul edilmeye başlanmasıdır. Nitekim Cenevre'de iki liderin kaldığı otele Kıbrıs'ın sadece Rumlar tarafından kullanılan bayrağın asılmaması ve Vasiliu'nun da, Rauf Denktaş gibi toplum lideri sayılması, protokol konusunda dahi "eşitliği gösterilen özeni" simgelemektedir.

Cenevre'de gerçekleştirilen Denktaş-Vasiliu görüşmesinin önemi, iki yıllık bir aradan sonra Kıbrıs'ta toplumlararası görüşme sürecinin yeniden başlatılabilmesidir.

Bu aşamada meselenin özü üzerinde herhangi bir pazarlıksöz konusu olmadığına göre, Cenevre görüşmesi ile iki tarafın arzuladığı pazarlık yolu açılmıştır.

(136) Yeni Kıbrıs Dergisi, "24 Ağustos Toplantısı Sonunda Cuellar'ın Açıklaması", Cilt V, No.11, Ağustos, Eylül 1988, s.7.

(137) Milliyet Gazetesi, 25.8.1988.

Cenevre görüşmesinin ardından açıklanan deklarasyonun ortaya koyduğu bir başka önemli nokta da, iki liderin teyit ettiği belgeler arasında, Türk tarafının kabul ettiği 29 Mart 1986 Belgesi'nin yer almamasıdır. Kıbrıs Rum tarafının bu belgeye olan olumsuz tavrından dolayı "Mart 1986 Belgesi'nin bundan sonraki görüşmelerde esas olarak ele alınmayacağı" gerçeği böylece bu açıklama ile ortaya konmuştur.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın başlattığı toplumlararası görüşmeler sürecinin bir takvime bağlanması neticesinde 15 Eylül 1988'de Denктаş ile Vasiliu'nun Ledra Palas'ta tekrar biraraya gelmesi, diplomatik çevreler tarafından Kıbrıs sorununun çözümü yönünde umut verici bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

Ledra Palas toplantısından sonra BM Kıbrıs Özel Temsilcisi Oscar Camillion'un "Yeşil Hat" üzerindeki evinde 17 Eylül 1988'e kadar 6 kez yapılan ve her defasında 4-5 saat süren Denктаş-Vasiliu görüşmeleri, Ekim ayı başında Rum Lideri Yorgo Vasiliu'nun "Kıbrıs Cumhurbaşkanı" sıfatıyla Londra, New York ve Paris'e yaptığı ziyaretler nedeniyle ke-sintiye uğramış ve Rumlar görüşmelerin ruhuna aykırı olan bu tutumlarından dolayı müzakerelerin 17 Ekim'e ertelenmesine neden olmuşlardır.

Bu gelişmeler üzerine KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş, şunları söylemiştir:

"Araştırma aşaması hemen hemen tamamlanmıştır. Eğer Rum tarafı dolaşmaktan vazgeçer ve görüşmeye başlarsa, ciddi görüşmelere başlayabiliriz. İkiisi birlikte olamaz. Eğer karşı tarafın üzerinde egemenlik hakkınız varsa, federal bir çözüm desteklediğinizi iddia edemezsiniz. Zaten bunun için iki tarafı biraraya getirmeye çalışıyoruz. Ancak gelip eskiden elinizde olanları geri almak hakkınız olduğunu iddia etmeniz Kıbrıslı Türklerin var olma hakkını reddetmek demektir. Biz her şeyi Güney'de bırakmış bulunuyoruz"(138).

(138) Milliyet Gazetesi, 19.10.1988.

Vasiliu'nun dış gezileri nedeni ile verilen aradan sonraki ilk oturumda, Denктаş'ın sert çıkış yapması, her şeye rağmen görüşme sürecini aksatmamıştır. BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Kasım ayında New York'ta görüşme önerisini kabul eden Türk ve Rum toplumu liderleri Rauf Denктаş ve Yorgo Vasiliu 18 Ekim 1988'de Kıbrıs Özel Temsilcisi Oscar Camillion'un evinde iki kez daha bir araya gelmişlerdir.

Rauf Denктаş, 17 Ekim'de yapılan oturumun başında, Vasiliu'nun son dış gezilerinde görüşme sürecini ve Cenevre'de yapılan "Centilmen Anlaşması"nı bozacak konuşmalar yaptığını, bu yetmezmiş gibi bir de adada Rumların düzenlediği bir gösteriye katılıp kışkırtıcı sözler sarfettiğini hatırlatarak, bu durumun devam etmesinin Kıbrıs sorununun çözümünü imkansız kılacağını söylemiştir.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş Kıbrıs sorununun çözümü yolunda bir ilerleme kaydedebilmek ve görüşmelerdeki tıkanıklığı aşabilmek amacıyla 1 Kasım 1988'de Rum lideri Yorgo Vasiliu'ya bir belge sunmuştur. Bu bölge KKTC'nin Kıbrıs sorununun çözümü konusunda son tutumunu ortaya koymuştur.

Öte yandan Rum lideri Yorgo Vasiliu, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş'ın sunduğu belgeyi Rum meclisi ve muhalefetten gizlemeye çalışması nedeniyle Rum tarafından tepkiler almıştır.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş'ın Rum Lideri Yorgo Vasiliu'ya sunduğu belge şöyledir:

1- Kıbrıs Türk tarafının pozisyonu, 24 Ağustos 1988'de Cenevre'de de belirtildiği gibi, 1977 ve 1979 tarihli yüksek düzeyli anlaşmalara, genel sekreterin 1980 tarihli açış konuşmasına, 1981 değerlendirme belgesine ve 1984 tarihli Viyana çalışma esaslarına dayanmaktadır.

Türk tarafının pozisyonu, sözü edilen yüksek düzeyli anlaşmalar ve müzakerelerin daha önceki safhasında dikkate alınan belgelerde belirtildiği şekilde federal bir çözümle tamamen uyum içindedir.

Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm ararken iki tarafın da şimdiye adarki müzakere süreci içinde üzerinde anlaşmaya varılan ilkeler ve kavramlara bağlı kalmaları gereklidir.

2) 1984'te Viyana'da kararlaştırılan çalışma esaslarından bu yana, Kıbrıs sorununun bütün yönleri birbirine bağlıdır ve bir bütün halinde ele alınmalıdır.

3) Kıbrıs sorunu için "federal hükümet sistemi" çözümü, Kıbrıs Türk ve Rum taraflarınca kabul edilmiştir. Denktaş ve Makarios 12 Şubat 1977'de "Bağımsız, bağlantısız, iki toplumlu, federal bir cumhuriyet" üzerinde anlaşmışlardır. Anlaşmanın ikinci noktası, "her bir toplumun yönetimindeki topraktan" söz etmektedir. Daha sonra Cumhurbaşkanı Denktaş ile Kıbrıs Rum Lideri Kipriyanu, bu anlaşmayı, 19 Mayıs 1979'da yeni bir anlaşmayla onaylamışlardır.

BM Genel Sekreteri toplumlararası diyalogu başlatırken 9 Ağustos 1980'de yaptığı açış konuşmasında da, iki tarafın "federal ve iki bölgeci bir çözümü" desteklediklerini teyit ettiklerini söylemiştir:

Uygun ve sağlıklı bir federasyon ancak, siyasi açıdan eşit tarafların hür siyasi iradesiyle ortaya çıkması ve federasyonu meydana getirirken ortak çıkarlar dikkate alınarak bir federal çatı altında birleşilmesi halinde yaşayabilir.

Gelecekteki çözümün geçmiştekine benzer güçlüklerle, karşılaşp bozulmaması için, Türk tarafı, yeni müzakere sürecine, geçmiş ve mevcut gerçekleri dikkate alarak, yapıcı bir tutum içinde yaklaşmıştır ve samimi çaba göstermektedir.

Türk tarafı, 25 yıllık bir ayrılıktan sonra, temel sorunu siyasi eşitliği olan ve ayrı yapıdaki iki tarafı ve toplumu, bir federal sistem altında birleştirme olarak görmektedir.

4) Türk tarafı, müstakbel federasyonun, "iki toplumluluk ve iki kesimlilik" prensipleri üzerine oturmasının zaruri olduğuna inanmaktadır.

5) Geçmişteki Kıbrıslı Rumların yaptıkları baskıları dikkate alarak Kıbrıslı Türkler, "iki kesimliliği" güvenliğin

ayrılmaz bir parçası olarak göremektedirler. Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs'ta iki halkın, yanyana kendi federe devletler içinde varlıklarını sürdürmeleri gerektiği inancındadır.

6) 12 Şubat 1977 tarihli Denktaş-Makaros Anlaşması'nın üçüncü maddesinde, serbest dolaşım, serbest Yerleşim ve serbest mülk edinme hürriyetlerinin, iki kesimli federal sistem ve Türk tarafı açısından ortaya çıkabilecek güçlükler dikkate alınarak müzakere edileceği belirtilmektedir.

Bu çerçevede, 2 Ağustos 1975 tarihli anlaşmada da dikkate alınmalıdır (BM Belgesi S/11789 ek sayfa 1 ve a/33/348 paragraf 17).

İlgili uluslararası sözleşmeler çerçevesinde hürriyetler kurula bağlanabilir ya da kısıtlanabilir:

- . Ulusal güvenlik çerçevesinde...
- . Halkın güvenliği dikkate alınarak,
- . Kamu düzenini sağlamak,
- . Suçu önlemek için.

11 yıl boyunca Kıbrıslı Rumların baskı ve ayrımcılığının kurbanı olan Kıbrıs Türk halkının hak ve hürriyetlerinin korunması, Serbest dolaşım, yerleşim ve mülk edinme gibi üç hürriyetin müstakbel Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin yetkileri dahilinde kontrol edilmesini düzenlemesini zorunlu kılmaktadır. Böylece Türk halkının temel hak ve hürriyetleri bir daha tehlikeye atılmamış olacaktır. Aynı şekilde üç hürriyetin kontrolü ve düzenlenmesi, müstakbel Kıbrıs Rum Federe Devleti'ne ait olacaktır. Kıbrıs Türk tarafı "üç hürriyet"in tanınması gereğini inkâr ya da reddediyor değildir. Fakat bu hürriyetlerin müstakbel iki kesimli, iki toplumlu federasyonun temel karakteri, barışın, güvenliğin ve kamu düzeninin korunması dikkate alınarak, her federal devlet tarafından itinalı bir şekilde düzenlenmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu nedenle "üç özgürlüğün" kontrol ve düzenlenmesinden sorumlu otorite ve iç güvenlik ile kanun ve düzenin korunmasından sorumlu otoritenin aynı, yani ilgili federe devlet olması tabiidir. Aksi helde adada yeniden tam bir kaos ve karmaşa doğacaktır.

Kıbrıs Türk görüşü, mülk edinme ve yerleşim sorunlarının, önerilen federasyonun kurulmasından önce, tazminat ve mülkiyet değişimi yoluyla çözülmesi şeklindedir. Bu durumda her federe devletin serbest dolaşım düzenlemesi, bu konudaki güçlükleri asgariye indirecek ve her iki toplumun mensupları bu hakkı kullanırken mülkiyet ve yerleşimden kaynaklanan eski iddialar nedeniyle, istenmeyen durumların ortaya çıkması önlenenecektir.

O halde önemli olan, önce iki sorunun, mülk edinme ve yerleşim sorununun çözülmesidir.

7- Önerilen federal cumhuriyetin iki eşit birimden, diğer deyimle federasyonu oluşturacak iki devletten meydana geleceği gerçeğinden hareketle, federasyonun her iki üyesinin de coğrafi büyüklüğüne ve nüfus hacmine bakılmaksızın, her alanda eşitliğe zorunludur.

"Politik eşitlik ilkesi", gerek Kıbrıs Türk halkının 1960 kurucu ortaklık statüsünden gerekse bütün federasyonların dayandığı eşitlik prensibinden kaynaklanan hayati unsurlardan biridir. bu ilke Ağustos 1984'te Viyana'da BM Genel Sekreteri'nin çalışma seanslarında açık ve kesin olarak kabul edilmiştir.

Siyasi eşitlik ilkesi gelecekteki federasyonun unsurlarının yasama, yürütme ve yargı organlarına ve federal devletin bütün diğer organlarına etkin olarak katılımını gerektirmektedir.

8- Önerilen federal cumhuriyetin kurulma süreci, mevcut siyasal yapıların, gelecekteki federal hükümete verecekleri yetkiler üzerinde anlaşma yoluyla olmalıdır.

Kıbrıs Türk tarafının bu konudaki pozisyonu, tamamen mevcut gerçeklerle, kapsamlı çözüm yaklaşımı ve diğer birçok federasyonda genellikle benimsenen uygulama ile uyum halindedir.

9- Önerilen federal devletin yetkileri, muhtemel ittifak alanlarını asgariye indirecek şekilde sınırlı olmalıdır.

Federe devletler, herhangi bir ülke ile özellikle anavatanları ile eğitim, sportif faaliyetler, diğer kültürel etkinlikler, kredi ve yardım gibi alanlarda anlaşmalara girme yetkisine sahip olmalıdırlar.

Federasyonun iki halkı arasındaki güven arttıkça, taraflar doğal olarak federal hükümete daha fazla yetki verebilirler.

10- Oy vermede ayrı çoğunluk, veto hakkı vs. gibi anayasal güvenceler olmalıdır. Yeterli anayasal güvence, siyasal eşitliğin sağlanmasında ve gelecekteki federasyonun iki parçasının yasama, yürütme, yargı ve diğer tüm organlarına etkin katılımının sağlanması açısından zorunludur. Aksi halde, eşitlik ilkesi kâğıt üzerinde kalacak ve Kıbrıs Türk halkının etkin katılımı mümkün olmayacaktır. Görüşme sürecinin önceki aşamalarında her zaman kabul edilen prensip, bu açıdan, 1960 Anayasası'na göre daha kapsamlı ve etkin olması şeklindedir.

11- Her iki toplumun yönetimi altındaki toprak, Türk toplumunun güvenliği, federal devletin iki bölgesi oluşu ve 1977 Anlaşması'nın 2. maddesinde belirtilen diğer kriterlere göre müzakere edilmelidir.

12- 1960 Garanti Antlaşması ve İttifak antlaşması yürürlükte kalmalıdır.

13- Kıbrıs'ın tamamını veya bir kısmını bir başka ülke ile birleştirme, yasa dışı ilân edilmeli ve bunu gerçekleştirmeye yönelik açık eylem ve propaganda, cezayı gerektiren ihlâl kabul edilmelidir.

Bu belgenin ekinde ise, müstakbel Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin oturacağı temel ilkeler ve BM Genel Sekreteri'nin inisiyatifinde şimdiye kadar sürdürülen toplumlararası görüşmeler sonunda varılan esaslar sıralanmıştır. Ekte "Bağımsızlık, bağlantısızlık, iki kesimlilik, insan hakları, güven artırıcı önlemler, güvenlik, garantiler, eşit siyasi statü, geçiş hükümeti, bütünlük prensibi" gibi konularda şimdiye kadar iki taraf arasında varılan mutabakatlar tarihleriyle yer almıştır(139).

(139) Milliyet Gazetesi, 12.1.1989.

Toplumlararası görüşmelerde sonuca ulaşılabilmesi için yoğun çaba harcayan BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar Kıbrıs Rum lideri Yorgo Vasiliu ve KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ile 21 Kasım 1988'de New York'ta tekrar görüşmüştür.

Rauf Denktaş, New York'a meselenin çözümüne yardımcı olacak yeni formüller getirdiğini, sunduğu formüllerin bir "öneri paketi" olmadığını ve adadaki görüşmelerde bir "ilerleme" sağanması açısından bazı "çıkış yolları" gösterdiğini belirtmiştir.

Konuyu yakından takip eden diplomatik çevreler sunulan formüller konusunda, "Bunlar Vasiliu'nun taktiklerine karşı bir kontr karardır" demişlerdir.

Bir başka kaynak da formülleri, "Vasiliu'nun masadan kaçmasına karşı ve görüşmelerin devamını sağlayacak bir önlem" olarak nitelemiştir(140).

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın New York'ta, Kıbrıs Rum lideri Yorgo Vasiliu'ya sunduğu formüller şunlardır:

1- ÜÇ ÖZGÜRLÜKLER

Üç özgürlüklerle ilgili aşağıdaki konular bir bütünün parçası olarak ele alınacak ve kararlaştırılacaktır. Bu özgürlüklere uyma ilkesi, temel hak ve özgürlüklere ilişkin federal anayasada yer alacaktır.

1977 Denktaş-Makarios Anlaşması'nın 3. paragrafı ile uyum içinde olan ve "üç özgürlüklere" ilişkin aşağıdaki hükümler federal anayasanın nihai veya geçici maddeleri bölümüne eklenecek:

a) "Dolaşım Özgürlüğü", Federal anayasa düzeninin işlerlik kazanmasıyla uygulanmaya başlanacaktır. Her iki federe cumhuriyetin polisi kendi yetki alanlarında gerekli kontrolleri yapacak, istenmeyen kişiler federe cumhuriyetin dışına çıkarılacaktır.

b) "Yerleşim Özgürlüğü"nün uygulanması konusunda "18 yıllık bir moratoryum dönemi" tatbik edilecektir. Mora-

(140) Milliyet Gazetesi, 22.11.1988.

toryumun başlamasından 9 yıl sonra konunun gözden geçirileceğine dair bir madde konulacaktır. Moratoryumun sona ermesinden sonra her federe cumhuriyet, yerleşim için kabul edebileceği Kıbrıslı Türk ve Rumlar için bir tavan sayı saptayacaktır.

c) 1974 öncesi dönemden kaynaklanan, Kıbrıslı Türk ve Rumların Kuzey ve Güney Kıbrıs'ta "mülkiyet sahipliği" konusundaki taleplerinin, federasyon kurulmadan önce, bir komisyon tarafından, karşılıklı mübadele ve tazminat yoluyla çözülmesi gerekmektedir. Bir federe cumhuriyete mensup insanların diğer federe cumhuriyet toprakları içinde mülk edinme hakları konusunda 18 yıllık bir moratoryum olacaktır.

2- KIBRISLI VE KIBRISLI OLMAYAN KUVVETLER

a) Geçici federal hükümetin kurulduğu tarihte gerek Kuzey gerekse Güney Kıbrıs'ta Kıbrıslı ve Kıbrıslı olmayan askeri kuvvetler arasında bir denge kurulacaktır.

b) Geçici hükümetin kurulmasından sonra ise, Kıbrıslı olmayan kuvvetler, bir takvime göre yeterli ve etkili güvenceleri sağlamak için gerekli olan düzeye indirilecektir. Kıbrıs Türk ve Rum kuvvetleri de geçmişte kabul edilen temeller çerçevesinde her bir federe cumhuriyet tarafından düzenlenecektir.

3- GÜVENCELER

Federal yapı oluşmaya başladıktan sonra üç garantör ülke her iki tarafın da görüşlerini alarak, bir bütünün parçası olarak bu konuda anlaşmaya varabilmek için kendi aralarında danışmalarda bulunacaktır.

4- FEDERAL YAPI

Federal yapı ile ilgili sorunlar, anayasal yönü konusunda anlaşabilmek ve bu amaçla bu yapının ana hatlarını belirleyebilmek için önümüzdeki görüşmelerde ele alınmalıdır. Anayasal yönün önemli bir parçası olan, "Cumhuriyete ortaklar ve karar verme mekanizmasında eşitlik, federal organlar ve anayasal güvenceler" konularında bir anlaşma sağlanıncaya kadar bir ilerleme kaydedilemez.

5- GÖRÜŞMELERİN GELECEĞİ

Kıbrıs Türk tarafı, görüşmelerin bundan sonraki aşamasında izlenecek olan usule gereken ağırlığın verileceğini umut eder. Türk tarafı, karşılıklı anlayışının sağlanması için tarafların daha fazla çaba harcamaları gerektiği düşüncesiyle, Kıbrıs Rum tarafının bu çabalara karşılık vermesini bekler.

6- SÜRTÜŞMELERİ ÖNLEME

Kıbrıs Türk tarafı, yapıcı bir şekilde Lefkoşe bölgesinde "sürtüşmeleri önleme" tedbirlerini ele almayı önermektedir(141).

Rauf Denктаş'ın, Rum lideri Yorgo Vasiliu'ya sunduğu önerilerde özellikle adadaki askerler konusunda "esnek" davrandığı ve üçüncü önerisinde üstü kapalı Garanti Anlaşması konusunu vurguladığı görülmektedir.

Önerilerde, KKTC Cumhurbaşkanı'nın "yumuşama" gösterdiği bir konu da adadaki yabancı askerlerin geri çekilmesi konusudur. Rauf Denктаş ikinci öneride, "terminoloji" açısından son derece yumuşak ve Türk askerleri yerine kuzeydeki "Kıbrıslı olmayan" askerler tabirini kullanmış ve adadaki Kıbrıslı olmayan askerlerin, "yeterli ve etkili ölçülerde güvenceler" verebileceği düzeye indirilmesini öngörmüştür.

Rauf Denктаş, görüşmeler sırasında bu yeni formülleri getirmekle inisiyatifi ele alarak Vasiliu'yu köşeye sıkıştırmayı planlamış ve böylece bugüne kadar dış dünyada yaratmaya çalıştığı "barışsever" imajında samimi olup olmadığını göstermek istemiştir.

Rum lideri Yorgo Vasiliu, üç günlük New York görüşmelerinin "esastan çok prosedür" üzerine kurulduğunu belirterek, Rauf Denктаş'ın formüllerinin "görüşme konusu" olmadığına dikkat çekmiştir.

Toplumlaraarası görüşmelerde çıkış yolu sağlayabilmek amacıyla KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş tarafından New York'a

(141) Milliyet Gazetesi, 27.11.1988.

getirilen yeni öneriler, Rum yönetimince reddedilmiş ve Rum kesiminde siyasi partilere de sert tepkiyle karşılanmıştır.

Öte yandan BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar, New York'a yeni alternatiflerle gelen Rauf Denktaş'a toplumlararası görüşmelerdeki tıkanıklığı açmasından dolayı memnuniyetini ifade etmiştir.

Toplumlararasıdaki görüş ayrılıklarını gidermeye ve Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin, Rum lideri Yorgo Vasiliu'ya sunulan Türk önerilerinin, İngiltere hükümetince olumlu karşılanması, Rum tarafının tepkisine neden olmuştur. İngiltere Dışişleri Bakanı Yardımcısı Lynda Chalker'ın, Avam Kamarası'nda milletvekili Tom Cox'un bir sorusunu yanıtlarken, Vasiliu'nun, Denktaş'ın 1 Kasım'da sunduğu öneriler hakkında İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'a bilgi verdiğini ve Thatcher'ın Vasiliu'ya, Denktaş'ın görüşlerindeki olumlu unsurlara olumlu karşılık vermeye teşvik ettiğini açıkladığı, belirtilmiştir.

"Ta Nea" gazetesinin haberi, manşetinde "Denktaş'ın belgesi konusunda Vasiliu, Ulusal Konseyi gözardı etti, ama Thatcher'a bilgi verdi" başlığıyla kullanmıştır.

"Agon" Gazetesi ise, manşetinde, "İngiltere'nin kendilerini arkadan hançerlediğini" öne sürmüştür.

Toplumlararası Kıbrıs görüşmelerinin devam ettiği bu dönemde, Yunan Başbakanı Andreas Papandreu ile Türk Başbakanı Turgut Özal arasında Kıbrıs ile ilgili bir mesaj teatisi olmuştur.

Papandreu, Özal'dan Kıbrıs'ta "Serbest yerleşim, serbest dolaşım ve serbest mülk edinme" özgürlüğü olarak tanımlanan üç özgürlüğü kabul etmesi için KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'a baskı yapmasını istemiştir.

Özal ise, Papandreu'nun beklentisinin aksine Denktaş'ın New York'ta Kıbrıs Rum lideri Yorgo Vasiliu'ya verdiği "son paket çözüme" destek vermiş ve Papandreu'dan bu paketi

desteklemesini istemiştir. Özal cevabi mesajında, KKTC'nin Kıbrıs sorununun çözümü yolunda sunduğu öneri paketinin çok olumlu unsurlar taşıdığını ve adada barış yolunu açabileceğini belirterek, Papandreu'dan Vasiliu'yu ikna etmesini istemiştir. Özal ayrıca, serbest dolaşım, yerleşim ve mülk edinme özgürlüklerinin Denктаş'ın son öneri paketinde yer aldığına dikkat çekmiş ve federal anayasal sisem işlemeye başladığı anda Rumların ve Türklerin adada istedikleri yere serbestçe gitme hakkına sahip alacaklarını, serbest yerleşim ve mülk edinme hakkının ise bir "moratoryum dönemi"nden sonra kademeli olarak gerçekleştirilebileceğini bildirmiştir(142).

Yunan Başbakanı Andreas Papandreu'nun Ege sorununu bir kenara iterek, Davos süreci açısından kritik bir noktada bulunulurken, Başbakan Özal'a Kıbrıs'la ilgili mesaj göndermesi, Dışişleri Bakanlığı çevrelerinde 2 nedene bağlanmıştır.

1- Papandreu başından beri, Türk-Yunan ilişkilerindeki gelişmeyi Kıbrıs'a bağlamış durumdadır. Papandreu'nun mantığına göre, türkiye'ye yapacağı ziyaet için Yunan kamuoyunu tatmin edecek bir gelişme olması gerekmektedir. bu da Kıbrıs'ta ve üç özgürlüğün sağlanması yolunda bir adım olabilir.

2- Papandreu, özel hayatı dolayısıyla iç politikada kaybettiği itibarını yeniden kazanabilmesi ve seçimlerde şansını artırabilmesinin yolu olarak yine Türkiye ve Kıbrıs konusunu görmüştür. Nitekim, son seçimlerde, Türk tehdidini işleyerek kamuoyunda puan toplamış ve bunu iç politika malzemesi olarak kullanmıştır.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş'ın, New York'ta BM Genel sekreteri Perez de Cuellar aracılığı ile Rum yönetimine sunduğu öneriler, Rum Ulusal Konseyi toplantısında değerlendirilmiştir. Rum lideri Vasiliu'nun başkanlığındaki toplantıda, muhalefet liderlerinden Spiros Kipriyanu, Rumların karşı öneriler sunmasına karşı çıkmış ve verimsiz diye nitelediği diyaloga devam etmektense görüşmelerin kesilmesini istemiştir.

(142) Milliyet Gazetesi, 23.11.1988.

Rum ana muhalefeti lideri Glafkos Klerides de KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın sunduğu önerilerin tatmin edici olmamakla birlikte, dolaşma özgürlüğü, Türk askerinin adadan çekilmesi, hatta garantiler konusunda olumlu gelişmeler olduğunu belirtmiştir.

AKEL Genel sekreteri (Komunist Parti) Hristofyas ise, Rum tarafının alternatif öneriler sunmasının kaçınılmaz olduğunu kaydetmiştir(143).

Diplomatik kaynaklara göre, New York'ta Vasiliu ile Denktaş arasındaki zirvede ortaya atılan Türk önerileri, Kıbrıs Rum politikacıları arasında derin görüş ayrılıklarına neden olmuştur.

Diko'nun Genel Başkanı Spiros Kipriyanu ile Sosyalist Parti Başkanı Lisarides, hem Perez de Cuellar'ın "Alternatif öneriler getirilsin" teklifine, hem de Kıbrıs'taki Yeşil Hat'tın uç noktasında Türk ve Rum askerlerinin yirmişer metre geriye çekilmesi önerisine, şiddetle karşı çıkmışlardır.

Kıbrıs sorununa barışçı bir çözüm bulmayı amaçlayan toplumlararası görüşmelerin ikinci turu, BM Genel Sekreterinin Kıbrıs Özel Temsilcisi Oscar Camillion ara bölgedeki evinde gerçekleşmiştir.

Kıbrıs Rum toplumu lideri Yorgo Vasiliu ile 9 Ocak 1989'da yeniden biraraya gelen KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş New York'ta sunduğu önerileri bazı eklerle tekrar gündeme getirmiştir.

9 Ocak 1989'da yapılan toplumlararası görüşmelerde Rauf Denktaş, Yorgo Vasiliu'ya Anayasa ve kuvvetlerin dengelendirilmesi konularında iki ayrı belge ile geniş kapsamlı bir de memorandum sunmuştur.

Anayasa ile ilgili olarak sunulan birinci belgede, Türk tarafının Anayasa konusundaki temel felsefesi izah edilmiş ve bu temel felsefenin, bir yığın güvence yaratma yerine, basit ve kolay işleyen bir federal mekanizma kurma esasına

(143) Milliyet Gazetesi, 11.12.1988.

dayandığı belirtilmiştir.

İkinci belge ise, bu federal mekanizma içinde yürütme organının yapısına ilişkindir. "Federal Konsey" adını taşıyacak bir yürütme organı oluşturulması öngörülmektedir. Aynı belgede Federal Konsey'in, iki meclisli federal yasama organlarından her iki toplumun eşit temsil edilecekleri üst meclis tarafından seçileceği ifade edilmiştir.

İsviçre modeline uygun olan bu Federal Konsey'in, üye sayısı ve görev süresini ayrıca kararlaştırılacağı, fakat her iki toplumun "eşit" temsil edileceği bir organ olacağı belirtilmiştir.

Devlet Başkanlığı ve Başkan Yardımcılığı görevleri bu kurul üyelerince seçilecek ve sıra ile belirli süreler için ve dönüşümlü olarak bu görevler yerine getirilecektir.

Ayrıca, Dışişleri Bakanı, Cumhurbaşkanının milliyetine göre, diğer toplumdandır seçilecektir. "Birleşik Federal Kıbrıs Cumhuriyetleri" biri Türk, diğeri Rum iki devletten oluşacak ve her iki federe devletin kendi başkanları olacaktır(144).

KKTC, Kıbrıs'ta kurulması öngörülen federal devlet için üç temel nokta saptamıştır.

1- İki federe cumhuriyetin ve halklarının eşitliği ve en önemlisi bu eşitliğin federal organlara yansması.

2- Kıbrıs'ta bir azınlık-çoğunluk sistemine dayanmayan, "iki eşit taraf" olduğu ilkesini yaşama koyan, "etkili bir katılım" sağlanması.

Bu çerçevede Türk ve Rum yöneticilerin her düzeyde yönetime katılmalarını sağlayacak bir yöntem uygulanması.

3- Bu anayasa aksadığı ya da ihlâl edilidği takdirde, bunu düzeltecek anayasal garantilerin belirlenmesi. Bunlar arasında Anayasa Mahkemesi, anasayal düzenin bozulmasını önleyecek önlemler ve iki toplumun yönetime etkili katılımını mümkün kılan güvenceler bulunacaktır.

(144) Milliyet Gazetesi, 10.1.1989.

Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulunması için Kıbrıs Türk tarafının göstermiş olduğu yoğun çabalara ve toplumlararası görüşmelerde bir çıkış yolu bulunması yolunda öne sürülen alternatiflere rağmen, Rum tarafı üzerinde çalışılıp bir uzlaşma yolu bulunabilecek, kabul edilebilir alternatifler ortaya sürememiştir.

Fakat, Türk tarafının görüşme masasına koyduğu değişik tarihlerdeki "çözüm önerileri"ne karşılık, Rum tarafının uzlaşmaz tutumu ve masaya hiç bir formül getirmemesi gerek Rum tarafında gerekse dünya kamuoyunda birtakım eleştirilere neden olunca, Vasiliu, 30 Ocak 1989'da KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'a, BM Genel Sekreteri'nin Özel Temsilcisi Oscar Camillion'un evinde bir "öneri paketi" sunmuştur.

Bu öneri paketini değerlendiren Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Rum önerilerinde Türk tarafının yapıcı yaklaşımlarına cevap veren herhangi bir nokta bulunmadığını söyleyerek, "Rum önerileri hayal kırıcı" demiştir.

Rum lideri Yorgo Vasiliu'nun, Rauf Denktaş'a sunduğu öneriler şöyle özetlenebilir.

1- Federal devlet, eyalet şeklindeki yerel yönetimlerden oluşacak ve bunların yetkilerini federal hükümet belirleyecektir.

2- Geçici hükümet, Türkiye'den gelen göçmenler ve Türk askeri çekildikten sonra kurulacaktır.

3- Federal hükümet kurulduktan sonra ada, askerden arındırılacak ve güvenlik bir süre daha BM Barış Gücü tarafından sağlanacaktır.

4- Dolaşma, yerleşme ve mülk edinme özgürlükleri bütün vatandaşlara tanınacaktır.

5- Uluslararası bir garanti sistemi oluşturulacak ya da BM Güvenlik Konseyi "garantör" olacaktır. Hiç bir garantör, tek yanlı müdahale hakkına sahip olamayacak, müdahale, iç çatışmalar için değil, sadece bağımsızlığın ortadan kalkmaması için yapılabilecektir.

6- Maraş, Rum yönetimi altında, Rum göçmenlerin iskânına açılacaktır.

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Vasiliu'nun önerileri hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır.

"Bazı öneriler o kadar muğlak ki, federasyona gidilip gidilmeyeceği bile belli değil. Rum tarafının gerçek federal bir oluşuma ters düşen yaklaşımları sürmektedir. Bizim kabul etmediğimiz tek yanlı BM kararlarını baz almışlar. Türkiye'yi işgalci olarak suçlayabilmektedirler. Göçmen dedikleri vatandaşlarımızı kilit sorun haline getirmek istiyorlar. Federal hükümet kurulduktan sonra BM Barış Gücü'nün kalmasını istediklerine göre, demek ki tehditler ve tehlikeler vardır. Dolayısıyla bizim öngördüğümüz güvence tedbirleri gerçekçidir".

Toprak konusunun da Rumların işine geldiği şekilde ortaya konduğunu vurgulayan Denktaş, sözlerini şöyle sürdürmüştür.

"Geçmiş tutumlarının aynen devam ettiğini görüyoruz. Kanımca, bu belge Kipriyanu ve Lissarides'in parmak izlerini taşımaktadır. Federasyon adı altında, 1960 modelinden de geri bir model öngörülmektedir. Rum tarafı Cenevre mutabakatına ve bu mutabakatta sayılan belgelerin temel kavram ve ilkelere de ters düşen bir tutum içindedirler"(145).

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Rum lideri Yorgo Vasiliu'nun sunduğu önerilerin, Kıbrıs sorununu bilmeyenleri aldatabilecek bir dille yazıldığını belirtmiş ve bu aldatıcı dilin altında yatan amacı iyice belirlemek için değerlendirmelere devam edileceğini söylemiştir.

Denktaş, Rumların kendi iradelerini meşru Kıbrıs Cumhuriyeti sayarak bu cumhuriyetin egemenliğini kuzeye yayma yaklaşımı içinde olduğunu hatırlatarak, Rumlar bu yaklaşımdan vazgeçmedikçe ortak bir noktaya varmanın olanak dışı olduğunu kaydetmiştir.

(145) Milliyet Gazetesi, 31.1.1989.

e) Toplumlararası Görüşmelerin Değerlendirilmesi

Kıbrıs'ta toplumlararası görüşmelerin yıllardır sürdürülmesine rağmen kalıcı ve adil bir çözüme ulaşılamamış olması, Rum yönetiminin uzlaşmaz tutumunun doğal bir sonucudur.

Toplumlararası görüşmelerin başarısı ve hedeflenen sonuca ulaşması, ancak Kıbrıs Rum yönetiminin, uyguladıkları yöntemin ve izledikleri yolun "çıkılmaz" olduğunun bilincine varmaları ile mümkündür.

KKTC'nin kurulmasından sonra gerçekleşen toplumlararası görüşmelerden günümüze gelinceye değin katedilen mesafe maalesef, Kıbrıs sorununun çözümüne yetmemiştir.

Toplumlararası görüşmelerde gerek BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın gerekse KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın öne sürdüğü önerilerin, Rumları kalıcı bir çözüme götürememesi, dünya ülkelerinin, Kıbrıs Rum yönetimini "Kıbrıs'ın meşru devleti" olarak görmelerinden ileri gelmektedir.

Nitekim, toplumlararası görüşmelerin neticesiz kalacağını bile bile bu seramoniye devam eden Rumların hareket noktası, zaman süreci içinde, Türklerin savaşla kazanılmış haklarını, görüşme masasında dış baskıların da etkisiyle mümkün olduğunca çok ödünle geri almak yöntemi olmuştur.

Zira Rumlar ve perdearkası destekçisi Yunanistan, tarihi gerçekler gözönüne alındığında, yenik çıktıkları savaşlarda bile görüşmeler ve politik oyunlar yoluyla başarıya ulaşmayı, amaçlarına yaklaşmayı ve yeni ödünlere elde etmeyi olasılık haline getirmişlerdir.

Kıbrıs sorunu Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumları arasında bir "mukavemet" yarışıdır. Ancak toplumlararası görüşmelerde "zaman" faktörü, daima Rumların yararına ve Türklerin zararına işlemiş ve işlemektedir.

Bu nedenle Kıbrıs görüşmelerinde, Rumlarla ve Yunanlılarla olan ilişkilerimizde, bu noktaların gözden uzak tutulmaması "hayati ve milli" bir zorunluluktur.

Kıbrıs görüşmelerinin başarısızlığı ve "iki kesimli"

bir "Federal Kıbrıs Cumhuriyeti" kurulması yolundaki anlaşmazlıkların kökeninde Rumların hayalperest ihtirasları yatmaktadır.

Rumlar halen 1960'da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yasal devlet ve Türk toplumunu da bu cumhuriyet içinde bir "azınlık" olarak gördükleri müddetçe toplumlararası görüşmelerin nihai sonuca ulaşması mümkün değildir.

Bilindiği gibi, KKTC'nin kurulmasından sonra Kıbrıs Rum ve Türk tarafları arasında kopan diyalogun yeniden başlatılabilmesi için, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın aylarca süren çabaları sonucunda, 1984 yılında "dolaylı Kıbrıs görüşmeleri" yapılmış ve De Cuellar tarafından taraflara çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

Perez de Cuellar "dolaylı görüşmeler" sonucu hazırladığı "Çerçeve Anlaşma Taslağı"nın her iki taraf için kabul edilebilir olduğunu saptadıktan sonra, bu belgenin imzalanması için düzenlediği 17 Ocak 1985 New York zirvesinde KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Genel Sekreterin taraflara sunduğu "Anlaşma Taslağı"nı imzalayacağını açıklamıştır. Rum yönetimi lideri Kipriyanu ise, daha önce olumlu izlenim yaratmakla beraber son anda fikir değiştirerek anlaşmayı imzalamaktan kaçınmış ve Perez de Cuellar'ın uzun müzakereler sonucu üzerinde görüşbirliği sağladığı hemen her maddenin yeniden müzakeresini istemiştir.

BM Genel sekreterinin başarısızlıkla sonuçlanan 17 Ocak 1985 Zirvesi'nden sonra Genel Sekreterin her iki tarafı tekrar görüşme masasına getirmek için yaptığı girişimler Rum tarafının gittikçe katılaştıran tutumu ve ileri sürdükleri "ön koşullar" nedeniyle yine başarısızlığa uğramıştır.

Nitekim, 17 Ocak 1985 Zirvesi'nden bir yıl sonra, 29 Mart 1986'de Genel Sekreter tarafından taraflara sunulan belge yine Türk tarafınca kabul edilmiş fakat Rum tarafınca reddedilmiştir.

17 Ocak 1985 Zirvesi'ne sunulan "Ön Anlaşma Taslağı" ve daha sonra Rum tarafını ikna etmek için üzerinde bazı

değişiklikler yapılan ve 29 Mart Belgesi adıyla anılan Perez de Cuellar önerilerinin, Rumlar tarafından reddedilerek, toplumlararası görüşmelerin iki yıla yakın tıkanıklığa uğramasından sonra, yeniden 1988 yılında başlatılan toplumlararası Kıbrıs görüşmelerinden taraflar, bundan sonraki görüşmelerde, "1977 Denктаş-Makarios, 1979 Denктаş-Kipriyanu Anlaşması, 1980 BM Genel sekreterinin Açış Bildirisi, 1981 ve 1984 yılı Belgelerinin", esas alınacağını açıklamışlardır.

1977-1979 Anlaşmalarından sonra, bu zirve anlaşmaları esas alınarak yapılan çeşitli toplantı ve görüşmeleri hiç yapılmamış gibi sayıp tekrar yılların gerisinde kalan bir noktaya dönmenin anlamı nedir? Kanımızca amaç, zaman kaybettirmek, 3-5 yıl görüşme yapıldıktan sonra yine bir iki yıl bekleme dönemine girmek ve sonra da yeniden görüşme, konuşma sürecini başlatmak için tekrar yıllar öncesinin başlangıç noktasına dönmek ve böylece çözümsüzlüğü pekiştirmektir. Rumlar bu yöntemi yıllardır başarı ile uygulamaktadırlar.

Bu tür taktiklerle, belli bir noktaya gelindikten sonra, adanın tümünü ele geçirmek koşulları yaratılmadığı için herşeyi sil baştan yapmayı Rum tarafı adet haline getirmiştir. Bu şekilde Rumlar dünyaca tanınmış bir Kıbrıs devletini sadece kendilerinin temsil etmesi ve "devlet olma" olanaklarından sadece kendilerinin yararlanmasını sağlayan durumun, devamını yeğlemektedirler.

Türk tarafı ise Kıbrıs sorununda kalıcı ve adil bir çözüm istemekte olduğunu, BM Genel sekreterinin yapıcı çalışmalarına olumlu yaklaşımıyla ortaya koymuştur.

Kıbrıs görüşmelerinde olumsuz taraf daima Rumlar olmuştur. Genel Sekreterin taraflara sunduğu bütün belgelere daima karşı çıkarak çözüme yanaşmayan Kıbrıs Rum yönetiminin aksine, Türk tarafı oyalama taktiği peşinde değildir. Bilakis sonuca ulaşmayı ivedilikle isteyen taraftır. Ama ne yazık ki Türklerin haklı davası, olumlu tutumu ve barışa katkıları dünya kamuoyuna yeterince anlatılamamıştır.

Kipriyanu'dan sonra Kıbrıs Rum yönetimi liderliğine seçilen Yorgo Vasiliu'nun BM Genel Sekreterinin 1988 yılında yaptığı girişimleri kabul edişinin arkasında yatan neden, Denктаş'la yapacağı görüşmenin sadece 1977 ve 1979 Anlaşmaları çerçevesinde olması ve başka herhangi bir ön koşula bağlanmaması, böylece 29 Mart Belgesinin ortadan kalkmış olduğunun kabul edildiği şeklinde görüşten kaynaklanmaktadır.

1988 yılında taraflarca alınan bir kararla, 29 Mart 1986 Belgesinin geçersiz kılınmasından sonra, bundan sonraki görüşmelere esas teşkil edecek belgelerden, 1977 Denктаş-Makarios Anlaşmasında, üzerinde mutabakata varılan maddeler içinde, "Kıbrıs'ta bağımsız, bağlantısız, iki toplumlu bir federal cumhuriyet kurulması" arayışı içinde bulunduğu belirtilmiştir.

1977 yılında, Kıbrıs Rum ve Türk tarafları arasında Denктаş-Makarios Anlaşması yapıldığı zaman, bu ilke anlaşmasının henüz mürekkebi kurumadan Rum tarafında "iki toplumlu" deyiminin iki bölgeyi federasyon anlamına gelmediği tartışması yapılmıştır. Bu gelişmeler üzerine 12 Şubat 1977 zirve toplantısında hazır bulunan BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim "iki toplumlu federasyon" deyiminin iki bölgeyi (bi-zonal) anlamında kullanıldığını belirtmiştir. Nitekim 17 Şubat 1977 tarihli BM Basın Bildirisinde şöyle denilmiştir.

"İki toplumlu" deyiminin kullanılmış olmasının "kantonal" veya "bi-zonal" deyimleri aleyhinde büyük bir değişiklik yaratıp yaratmadığı sorusu karşısında Genel Sekreter, bu deyim Makarios'un kullandığını anımsatmıştır.

Zamanın Kıbrıs Rum Dışişleri Bakanı Hristofides de 31 Ağustos 1977'de aynı konuda BM Güvenlik Konseyi'nde, Denктаş-Makarios Zirvesi'nde "iki bölgeyi federasyon" kararına varıldığını belirterek şu açıklamayı yapmıştır.

"Kıbrıs Rum tarafı görüşmelerde bir ilerleme olması arzusu ile Viyana toplantılarında toprak konusuyla ilgili olarak iki bölgeyi (bi-zonal) çözümü öngören bir de harita hazırlamak kararı almıştır"(146).

(146) Yeni Kıbrıs Dergisi, Şubat 1988, cilt V, s.47.

Bu açıklama da Makarios'un o zamanlar "iki bölgeci federasyon" tezini kabul ettiğinin somut bir kanıtıdır. Kaldı ki Glafkos Klerides de, 24 Haziran 1980'de Lefkoşe'deki bir mitingte yaptığı konuşmada, Makarios'un iki bölgeci çözümü savunduğunu belirtmiştir(147).

Gerek 1977 ve gerekse 1979 Zirve Anlaşmaları, Türk tarafının öncelikle savunduğu "iki kesimli" federal bir devlet yapısı öngörmektedir.

9 Ağustos 1980 yılında BM Genel Sekreterinin Kıbrıs Özel Temsilcisi Hugo Juan Gobbi'nin sunduğu Açış Bildirisinde, "Her iki taraf 1977 ve 1979 Zirve anlaşmalarının geçerliliğini ve Kıbrıs probleminin anayasa yönünden "federal" ve toprak yönünden "bi-zonal" bir çözüme kavuşturulmasını kabul ettiklerini beyan ederler" denilmiştir.

5 Ağustos 1981'de Kıbrıs türk tarafının Kıbrıs konusunun tüm veçhelerini ortaya koyan kapsamlı önerilerinde, Kıbrıs meselesinin anayasa veçhesinin "federal", toprak veçhesinin de "bi-zonal" olduğu yeniden ifade edilmiştir.

Toprak sorununun çözümünde ise, iyiniyetle ve Denктаş-Makarios Anlaşmasında tespit edilen kriterlerin müsaadesi ölçüsünde esnek bir yaklaşımla ele alınacağı da açıkça belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi 29 Mart 1986 Belgesinin işlerliğinin sona ermesinden sonra, toplumlararası görüşmelere esas alınan daha önceki belgelerin hemen hepsinde "iki kesimli federal cumhuriyet" ilkesi mevcuttur.

Fakat, Kıbrıs Rum tarafı, toplumlararası görüşmelerde günümüze kadar ortaya konulan belgeler ve öneri paketlerinde "iki kesimlilik" ilkesi de dahil olmak üzere üzerinde mutabakata varılan gündem maddelerinde bile sonradan kendi tazleri doğrultusunda yeni yorumlar getirmişlerdir. Bu değişik yoruma açık kavramların Perez de Cuellar'ın belgelerinde de mevcut olduğu görülmektedir.

Nitekim, Genel Sekreterin "dolaylı görüşmeler" sonunda hazırlayıp taraflara sunduğu ve Rum lideri Kipriyanu'nun 1985

(147) Cyprus Mail, 25 Haziran 1980.

New York zirvesinde imzalamaktan kaçındığı "Ön Anlaşma Taslağı"nda iki kesimlilikten söz edilirken "Federe Devlet veya Eyalet" deyimini kullanılmış ve bu iki kesimin federal cumhuriyet içindeki yetki ve görevleri saptanırken "Üniter" bir devlet kurulması yaklaşımı ağırlık kazanmıştır. BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar aynı durumu 29 Mart 1986 Belgesinde de korumuştur.

Gerek 17 Ocak 1985 "Ön Anlaşma Taslağı"nda, gerekse 29 Mart 1986 Belgesi'nde kullanılan "Federe Devlet veya Eyalet" deyimini değişik yoruma açıktır.

Oysa KKTC için "iki kesimlilik" ilkesi bir federal devletin kurulması için vazgeçilmez unsurdur.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın her iki anlaşmada da öne sürdüğü "Federe Devlet" veya "Eyalet" kavramları arasında gerek iç hukuk, gerekse uluslararası hukuk açısından büyük farklar vardır.

Federe devlet, eşitlik ilkesine daha yatkın bir statü içermektedir. Eyalet ise, üniter devletin bir parçasıdır ve merkezi hükümetin her türlü egemenliği altında olmasını gerektiren bir durumdur. Eyalet statüsü, başlangıçta taraflara tanınacak "özerklik" niteliğinin de zamanla zayıflamasına neden olabilir.

İki eyaletten oluşacak bir federasyon, eşit iki federe devletten oluşan bir yapının gerektirdiği koşulları içeremez.

Bu nedenle toplumlararası görüşmelerde hangi belgeler esas alınıralsa alınsı, "iki eşit federe devlet" esasını öngörmeyen herhangi bir çözüm Türk tarafınca geçersiz sayılmıştır.

Türk tarafının, toplumlararası görüşmelerde ana ilkelere biri olarak gördüğü "iki coğrafi kesimli" bir federal devlet kurulması beklentisine karşılık, Rum tarafının görüşmelerde ortaya koyduğu "federal çözüm" kavramından neyi anladığı veya kendi önerilerinde ortaya koydukları "eyalet" kavramı ile neyi kastettikleri belirgin değildir.

1988 yılında Spiros Kipriyanu'nun yerine Rum liderliğine seçilen Yorgo Vasilu'nun Washington'daki Ulusal Basın

Kulübünde yaptığı konuşmada, Kıbrıs'ta nasıl bir çözüm aradığını şöyle belirtmiştir.

"Kıbrıs, bağımsız, bağlantısız egemen, demokratik, toprağı bütün ve bölünmez bir cumhuriyet olacaktır. Bir başka ülke ile kısmen veya tamamen birleşmesi, taksim edilmesi veya bir bölümünde ayrı bir bağımsızlık ilânı, Kıbrıslı Türklerle Rumların karşılıklı anlaşmaları ile men edilecektir.

Yeni devlet, makul ölçüde toprağı sahip iki federe devletten oluşan federal bir cumhuriyet olacaktır. İki federe devletten biri Kıbrıslı Rumlar, ötekisi ise Kıbrıslı Türkler tarafından yönetilecektir. Fakat Kıbrıs tek bir ülke sadece bir tek uluslararası kişiliğe sahip olacaktır.

Serbest dolaşım, serbest yerleşim ve serbest mülk edinme özgürlükleri de dahil olmak üzere tüm insan haklarına saygı gösterilecektir(148).

Yorgo Vasiliu'nun vermiş olduğu demeçten anlaşıldığı gibi Rum tarafının öne sürdüğü federal çözümün Türk tarafının anladığı manada "iki coğrafi kesimli" ve "iki toplumun eşit siyasi statüsünü içeren bir yapı olmadığı" görülmektedir.

Bilakis, Rum tarafının istediği federal çözümün, Türk toplumunu 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti dönemine geri götürme özlemi taşıdığı söylenebilir. Hatta Rumların sundukları önerilerde ileri sürdükleri garantörlük sisteminin uluslararası garantileri gündeme getirmesi ile "Türk tarafının etkin garantisi" ortadan kaldırılmak istenmiştir.

Böylece Kıbrıs Rum yönetimi, Kıbrıs'ta gerçekleştirmek istediği federal çözüm ile Türk toplumunun haklarını yeniden gaspetmeyi ve Türk toplumunu 1960 Anlaşmalar düzeninden de geri götürmeyi amaçlamaktadır.

Kıbrıs Rum yönetimince Kıbrıs'ta kalıcı bir çözüme ulaşılması için ön şart olarak ileri sürülen, serbest dolaşım, serbest yerleşim ve serbest mülk edinme özgürlüklerinin Kıbrıs sathında serbestçe gerçekleştirilmek istenmesi, Türk

(148) Yeni Kıbrıs Dergisi, Ağustos, Eylül, 1988, cilt V, s.40.

tarafının federal bir cumhuriyet çözümü için üzerinde hassasiyetle durduğu "iki coğrafi bölgesi" bir federal yapı ile bağdaşmamaktadır.

KKTC yetkilileri, Rum yönetiminin "üç özgürlük" ile ilgili önerileri üzerine, serbest dolaşım özgürlüğünün, federal anayasa düzeninin işlerlik kazanmasıyla uygulanmaya başlanacağını, yerleşim ve mülk edinme özgürlüklerinde ise 18 yıllık bir "moratoryum dönemi" tatbik edileceğini ve moratoryumun başlamasından 9 yıl sonra konunun yeniden gözden geçirileceğini bildirmişlerdir.

Kıbrıs Rum yönetimi serbest dolaşım, yerleşim ve mülk edinme özgürlüklerinin tüm Kıbrıs'ta uygulanması ile elde edilecek avantajı maksimuma çıkarma çabasındadır.

Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk tarafının katılımıyla gerçekleştirecek Federal Kıbrıs Cumhuriyetinde, federal anayasa düzenine geçildikten sonra, "üç özgürlüğün" uygulanmasında belirlenecek kuralların hangi organın yetkisi içinde olacağı önemli bir sorundur. Yani üç özgürlüğün uygulama koşullarını saptama yetkisi, merkezi hükümete değil, federe devletlere ait olmalıdır. "Her federe devlet, kendi sınırları içinde dolaşma, yerleşme ve mülk edinme kurallarını kendisi saptar ve uygular" şeklinde bir hüküm içermeyen herhangi bir anlaşma iki halk için büyük sorunlar yaratabilir ve kurulacak cumhuriyeti temelinden sasacak yeni çatışmalara neden olabilir.

Kıbrıs Rum yönetimi, Türk tarafıyla gerçekleştirecekleri Federal Cumhuriyetinin kurulabilmesi için, öne sürdükleri 3 ön koşuldan biri olan "adadan Türk askerlerinin geri çekilmesi" konusunun, ivedilikle ele alınmasını istemiştir.

Bu hususta, hem 1985 Ön Anlaşma Taslağı'nda, hem de 1986 Belgesi'nde aynı ifadeler kullanılmış olup, "Geçici federal hükümet kurulmadan önce Kıbrıslı olmayan birliklerle diğer askeri unsurların geri çekilmesinin bir takvime bağlanması ve uygun garantiler konusunda anlaşmaya varılması" öngörülmüştür.

Bu madde, Rum tarafının lehine olan ve Türk tarafı için ise, sakıncalar yaratabilecek bir durumdur. Geçici ortak bir hükümet kurulmadan ve nihai bir anlaşmaya varılmadan Türk askerlerinin ve tesislerinin adadan çıkması, Kıbrıs Türk halkı ve Türkiye için ciddi "güvenlik" sorunları yaratabilir. Bu durum geçmiş deneyimlerle yaşanmış bir gerçektir. Türk tarafının, Türk askerlerinin çekilmesi konusunda "tam bir anlaşma" sağlanmadan böyle bir uygulamaya geçmesinin "güvenlik" açısından sakıncaları ilgili taraflara açıkça gerekçeli olarak bildirilmelidir.

Kıbrıs Rum yönetimi ile KKTC'nin üzerinde anlaşamadıkları bir başka önemli nokta da, Cumhurbaşkanlığı ve Yardımcılığının seçimi konusudur.

Gerek 17 Ocak 1985 Zirvesi'ne sunulan "Ön Anlaşma Taslağı"nda, gerekse 29 Mart 1986 Belgesi'nde, federal cumhuriyetin başkanlık sistemine dayandırılması ve Cumhurbaşkanı'nın her zaman bir Kıbrıslı Rum, Cumhurbaşkanı Yardımcısının da Kıbrıslı bir Türk olması koşulu getirilmiştir.

Bu koşul, Türkler aleyhine birtakım sonuçlar doğurabilir. 1960-1963 deneyimini geçirmiş ve 1964'ten sonra sırf devlet başkanı Rum olduğu için, kurulacak Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin geçmişteki uyulamaları hatırlandığında, sonsuza dek bir Rum devlet başkanı tarafından temsil edilmesi Kıbrıs'ın bir Rum devleti olduğu imajını devam ettirecektir.

Başkanlık sisteminde dış ilişkiler ve dış politikayı yönlendirmede Cumhurbaşkanı ağırlıklı pozisyonadadır. Bu nedenle federal cumhuriyette dışişleri bakanının Kıbrıslı Türk olması koşulunun getirilmesi ile de başkanlık sistemindeki aleyhimize olan durum yeterince giderilememektedir. Kaldı ki, De Cuellar'ın 1985 yılında sunduğu "Ön Anlaşma Taslağı"nda, dışişleri bakanlığının Türklere verilmesini Rumlar kabul etmemiştir.

Cumhurbaşkanlığının ve Yardımcılığının diğer bazı federal cumhuriyetlerde, örneğin Yugoslavya'da olduğu gibi, "dönüşümlü" bir sisteme bağlanması ve her iki halkın bu yönde

siyasi eşitliğe kavuşturulması esasında, Türk tarafı ısrar etmelidir.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Rum ve Türk taraflarına ilettiği 29 Mart 1986 Belgesi'nin Rumlar tarafından reddedilmesinden sonra toplumlararası görüşmeler 1988 yılına kadar kesilmiştir.

1988 yılında Kıbrıs Rum kesiminde yapılan seçimleri kazanan yeni Rum lideri Yorgo Vasiliu da Spiros Kipriyanu gibi Kıbrıs sorununa uzlaşmaz bir tutumla yaklaşarak Türk askerlerinin adadan çekilmesini önkoşul olarak ortaya koymuş, Türk göçmenlerin Türkiye'ye geri dönmesi ve "üz özgürlük" olarak tanımlanan serbest dolaşım, yerleşim ve mülk edinme özgürlüklerinin tüm Kıbrıs'ta sağlanmasını istemiştir.

1988 yılının ilk iki ayı içinde ilkin Davos'ta, sonra Brüksel'de gerçekleştirilen "Özal-Papandreu Zirvesi"nin yarattığı ılımlı ve uzlaştırmacı havanın Kıbrıs Rum yönetimi üzerinde olumlu bir etkisi olmamıştır. Aksine Vasiliu, seçimi kazandığı gün Türk Başbakanı Turgut Özal ile görüşmek istediğini ve KKTC'ni tanımadığını açıklamak suretiyle, KKTC'ni hiçe saymış ve dünyaya Kıbrıs sorununu adadaki iki halk arasındaki bir sorun olarak değil, Kıbrıs Rumlarıyla Türkiye arasındaki bir sorun olarak göstermeye çalışmıştır.

Yani Rumlara göre 1974'te Türkiye Kıbrıs'ın bir bölümünü durup dururken gelip "işgal" etmiştir. Böylece ada ikiye bölünmüş ve "iki halk" yerlerini terketmek zorunda kalmıştır.

Rumlara göre sorun, işte bu "işgal" durumu ve adada bulunan Türk askerleriyle, göçmenlerden kaynaklanmaktadır. Türk askerleri ve göçmenleri adayı terkederse Kıbrıs'ta "Türk azınlıkla" halledemeyecekleri hiç bir mesele kalmayacak, Kıbrıs tekrar bütünleşecek ve sorun da çözüme kavuşacaktır.

Adanın bugünkü durumunu yaratan esas gerçekler, Türklerin haklarının gaspedilişi, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Türk halkın bir "azınlık" durumuna düşürülmesi, zorla göçe zorlanmaları ve toplu katliamlar unutulurak dikkate alınmazsa elbette Rumların sorunu sunuş şekli haklı görülebilir.

Ama gerçekler kanıtlarıyla ortadadır. Türk toplumu yaşama hakkını elinden zorla alan Rumlara "garantör" Türkiye'nin müdahalesi ile "dur" demiştir. Kıbrıs'ta meydana gelen fiili durum, Rumların dünya kamuoyuna sunmaya çalıştıkları gibi değil, Türk toplumunun meşru savunmasının tabii bir sonucudur.

Toplumllararası görüşmelerin devam ettiği her dönemde Rumlar hedeflerinden sapmadan Kıbrıs politikasını lehlerine çevirmek peşindedirler. Görüşmelerin başarısızlığının kökünde yatan gerçek neden, Rumların Türklerle, iki kesimli, eşit siyasi statüde bir federal devleti paylaşmak istememeleridir.

Rumların federal devletten anladığı 1960'da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devamı olan "iki kesimlilik" ilkesini içermeyen sadece adı "Federal Kıbrıs Cumhuriyeti" olan bir devlettir. Unutmamak gerekir ki, eğer 1960 Anlaşmaları düzeninin getiridği Kıbrıs Cumhuriyeti, Rum toplumuna tanınan ayrıcalıklar olmadan, adaletle ve anayasal güvenceler işletilerek Türklere de uygulansa idi, bu günlere gelinmez, bu siyasi tablo ortaya çıkmazdı.

Bilindiği gibi, Kıbrıs Rum yönetimi lideri Yorgo Vasiliu'ya Türk tarafınca çok çeşitli öneriler sunulmuş fakat bugüne değin olumlu bir gelişme sağlanamamıştır.

Vasiliu'nun sunduğu öneriler ise, Türk toplumunu 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki konumlarından daha geri götürecek niteliktedir.

Rum lideri Vasiliu, Kıbrıs sorununa çözüm bulmayı dış güçlere dayamış ve sorunu sürekli uluslararası platformlara taşımış bir liderdir.

Vasiliu'nun bu tutumu, yabancı güçlerin Kıbrıs'ın geleceği için planlar hazırlayıp bunu iki topluma çeşitli baskı yöntemleri ve diplomatik simsarlık ve hatta şantaj yoluyla dikte ettirmeleri dönemini yeniden açmış bulunmaktadır.

Kıbrıs Rum ve Türk tarafları arasında sürdürülen toplumllararası görüşmelerin Kıbrıs sorununu "çözumsuz" bırakarak

sonsuz dek süremeyeceği kesindir. İşte bu gerçekten hareket ederek, adada iki ayrı bağımsız devletin varlığına dayalı adil ve kalıcı bir çözüme ancak iki tarafın eşitlik çerçevesinde yapacağı arşılıklı görüşmeler yoluyla ve "belirli bir süre" içinde varılması koşulu getirilmelidir.

Belirli makul bir sürenin sonunda yine taraflar arasında bir anlaşma sağlanamazsa KKTC'nin "tanınma" çabalarına resmen girişeceği ve belirli ülkelerce tanınıncaya kadar Rum tarafıyla herhangi bir görüşme yapımayacağı dünyaya duyurulmalıdır.

Kıbrıs'ta toplumlararası görüşmeler halen devam etmektedir. Kıbrıs Rum tarafı, Türk tarafı ile ortak bir federasyon çatısı altında yeni bir devlet kurmak istemediğini Perez de Cuellar'ın Kıbrıs görüşmelerine getirdiği bütün önerileri ve belgeleri reddederek ortaya koymuştur. Rumlar görüşmelere devam ediyorlarsa, bunun başlıcanedeni müzakere masasını terk etmiş görünmek istememeleridir. Fakat Rum tarafı bu düşünceyi değiştirmedikçe ve çözümü gerçekten istemedikçe, görüşmeler yoluyla Kıbrıs'ta bir sonuca varılması mümkün değildir.

C. KIBRIS SORUNUNUN ÇÖZÜM YOLLARI

Kıbrıs sorununda adil ve kalıcı bir çözüme ulaşılabilmesi, Rum yönetiminin, konuya önkoşulsuz, önyargısız, iyiniyetle yaklaşması, Türk toplumunun ulusal çıkarlarını, anayasal haklarını ve varlığını tanıması ile mümkündür.

Anayasal hakları Rumlar tarafından gaspedilen ve yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Kıbrıs Türk toplumu, bu haklı davasını dünyaya yıllarca anlatamadığı, sesini duyuramadığı için çok büyük haksızlıklara uğramıştır.

Bugün Kıbrıs'ta Rum ve Türk toplumları arasında bozulan barışın yeniden tesisi için hedeflenen amaç, toplumlararası görüşmeler yoluyla taraflar arasında bir "ortaklık anlaşması" sağlanması ve böylece federal bir devlet düzeninin gerçekleştirilmesidir.

Fakat, Kıbrıs'ta gerçekleştirilmeye çalışılan çözüme ulaşılabilmesi için, hem güneydeki, hem de kuzeydeki devletin taraflarca "yasal" olduğunun kabul edilmesi gerekir. Zira iki veya daha fazla politik ünitenin varlığı ve yasallığı kabul edilmeden bir federal devlet kurmak mümkün değildir.

Esasen, kurulacak federal devletle, federasyon öncesi şartlar eşit olmadıkça pratikte iki ayrı ünitenin federal bir devlet çatısı altında birleşme iradelerinin (ki bu her iki ünitenin ayrı ayrı self-determination hakkını kullanmasıyla gerçekleşir) tam anlamıyla tecelli etmesi de beklene-
mez. ayrıca eşit şartlar altında kurulmamış olan bir federasyonun ne denli kalıcı olacağı da şüphelidir. Bu nedenle eşitlik ilkesi, özellikle iki kesimli federasyonlarda çok önemlidir. Federasyonu oluşturan ünitelerin ikiden çok olması halinde, bu üniteler arasında farklı formüllerle bir denge sağlanması mümkün olabilmektedir. Fakat, iki kesimli bir federasyonda istikrarı sağlayacak öge eşitliktir. Bu her düzeyde sayısal eşitlik anlamında alınmamalıdır; buradaki amaç her iki ünitenin de federal devlet yönetiminde alınacak kararlarda yeterince etkili olmasını sağlamaktır. Bir örnek vermek gerekirse, ABD'nde eyaletlerin nüfusları bir diğerinden farklı olmakla beraber bu eyaletlerin her biri Senato'da eşit sayıda temsil edilmektedir. California'nın nüfusu Alaska ve Wyoming'e nazaran 5 kat daha fazla olmasına rağmen Senato'da eşit sayıda temsil edilmektedir.

Nitekim KKTC'nin, oluşturulacak federal bir devlet düzeninde "eşitlik" ilkesinin üzerinde hassasiyetle durması, bu ilkenin taraflar arasında bir denge unsuru olmasından kaynaklanmaktadır.

Kıbrıs'ta toplumlararası görüşmeler çerçevesinde bir "Federal Cumhuriyet" in kurulmasına dair mutabakata varılması halinde, Kıbrıs Türk halkının kendi geleceğini tayin etme (self-determination) hakkını kullanarak bu yönde iradesini beyan etmesi gerekecektir. Ayrıca, bir diğerini tanımayan iki devletin federasyon olgusunu kabul etmeleri düşünülemez. Çün-

kü tanımama, o devletin varlığını reddetme, o devletle diplomatik ilişki içine girmeme anlamındadır. Bu nedenle Kıbrıs Rum yönetimi KKTC'nin varlığını tanımak zorundadır. Oysa Rumlar halen kendilerini Kıbrıs'ın tek yasal temsilcisi olarak görmektedirler. Bir diğerinin varlığını tanımayan iki devlet nasıl olur da mevcut olmayan iki parçadan bir bütün oluşturabilir? Meseleye bu açıdan bakıldığında, KKTC'nin tanınarak "hukuksal kişilik" kazanması ve federasyonu oluşturacak ünitelerin de bir diğerini tanıması esas olacaktır. Bundan kaçınılması halinde, federasyonun gerçekleşmesi için bazı yapay siyasal formüllerin aranması gerekmektedir.

Bugün, KKTC, bağımsızlık ilân edip, uluslararası tanınma talebinde bulunmakla, eşit ortaklığa dayanan iki kesimli bir federasyon kurmak için öngörülen görüşmelerde, eşitlik dengesini kurmaktan ve ayrı bir halk olarak (Rumların red ve inkâr ettikleri) siyasal kişiliğini ve statüsünü vurgulamaktan başka bir şey yapmış değildir.

Kıbrıs sorununda düşünülecek bütün çözüm yolları, KKTC olgusunun bir "çözüm" olarak zaten bulunduğunu kabul etmekle mümkündür. KKTC olgusu, başka çözümlere açık olmayı önlemeyen, ama o çözümlerin asgari sınırını gösteren bir çözümdür.

Bu çözüm şeklinin halihazırda işlerliği olduğuna göre, Kıbrıs'taki Türk halkının, siyasal eşitlik içinde ve Türkiye'nin güvencesi altında insanca yaşayabilmesi için başka çözümlerin pazarlığını yapması, nihayet uzmanların çözeceği teknik bir meseledir.

Elbette bir anlaşmaya varılması için düşünülen birtakım ödünler ve uzlaşmalar olmuştur ama KKTC bu ödün ve uzlaşmaların "alt sınırı"dır.

Türk toplumu açısından Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin temel yapı, KKTC'nin kurulması ve aradan geçen zaman içinde giderek konsolide edilmesiyle fiilen teşekkül etmiş bulunmaktadır. Bu nedenle Rumlarla anlaşmaya varılması halinde oluşturulacak "iki kesimli", "iki halkın siyasal eşitliğine dayalı" bir federal devlet düzeninde yerlerini almak için Türk toplumunun altyapısı mevcuttur.

1983'te kurulan KKTC, bağımsız, çağdaş bir devletin gerektirdiği tüm özellikleri taşımaktadır. Artık Rumların karşısında, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ortak olan deneyimsiz Türk toplumu yoktur.

KKTC, 1974'ten sonra, günümüze gelinceye kadar geçen zaman süreci içerisinde bir devlet olmanın tüm gereklerini yerine getirmiş ve deneyim kazanmıştır. Bu deneyim yeni kurulacak "Türk-Rum Federal Devleti"nde Türk toplumunu güçlü kılacaktır.

Fakat yıllardır süren toplumlararası görüşmelerde, taraflarca sorunun çözümü için çeşitli alternatifler öne sürülmüş olmasına rağmen, Rumların ileri sürdükleri önerilerden, ortaklığa Türk tarafı kadar olumlu yaklaşmadıkları görülmektedir.

Nitekim, toplumlararası görüşmelerin seyrinden anlaşıldığı gibi, Rumlar Türk tarafı ile "iki kesimli" ve "eşitlik" esasına dayalı bir federal devletdüzenine ortak olmak istememektedir.

Rumların "federal devlet" kavramından anladığı "iki toplumlu", üniter bir devlettir. Rumlara göre federal devlet sistemi, iki coğrafi bölgeyi içermesi ve serbest dolaşım, yerleşim ve mük edinme özgürlüklerinin sağlanmasına imkân vermemesi durumunda, devletin birliğine ve bütünlüğüne aykırı düşen bir istektir.

Rumların toplumlararası görüşmelerden beklentileri, zaman süreci içerisinde Türk toplumunu sorunun başlangıç noktasına geri götürmek, aldıkları tavizlere yenilerini katmak ve böylece adanın tümünde egemen olacakları "üniter" bir devlet kurmaktır.

Oysa geçmişte yaşanan olaylar "1960 Kıbrıs Cumhuriyeti" döneminde Türklere devletin ortağı olarak tanınan hakların, "anayasa teminatına rağmen" nasıl ellerinden alındığını kanıtlamaktadır.

Bu nedenle KKTC, Rumlarla görüşmeler yoluyla uzlaşma sağlanacak bir çözümde, "iki kesimlilik", "eşitlik" ve Türk

toplumunun yegâne güvencesi olan "Türkiye'nin etkin garantisi"nin mutlaka sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Rumlar ise, "Türk kesiminde Türkler fazla olabilir ama, nüfusun karma olması gerekir" diyerek, Türk tarafında Rumların yeniden yerleşme hakkına sahip olmasını istemektedirler. Bu durum ise, iki kesimlilik ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Ayrıca iki toplumun artık birarada yaşayamayacağı ve de yaşamak istemediği görülmektedir. Bu iki toplum gün geçtikçe birbirine daha çok yabancılaşmaktadır. Türk ve Rum toplumlarının ada düzeyinde coğrafi ayırım söz konusu olmadan işbirliği yapma olanağı çok gerilerde kalmış ve her iki toplumda bir diğerini bünyesinden çıkararak iki bağımsız devlet oluşturmuştur. Bu bölgesel ayırımdan sonra, Rum ve Türk toplumlarını zorla, yeniden biraraya getirecek çözümler, Rum tarafının bu yöndeki yoğun çalışmalarına rağmen, Türk tarafınca reddedilmiştir.

Bilindiği gibi, federal devlet düzeninin oluşturulmasında Rum ve Türk tarafları arasında ortaya çıkan ciddi görüş ayrılıkları nedeniyle, bu iki toplumun eşit şartlarda kuracakları bir federal devlet için ortak bir çözüme ulaşılması çok zor görünmektedir.

Nitekim, toplumlararası görüşmelerin başarısızlığı ve Kıbrıs sorununun çözümsüz kalması, Kıbrıs Rum yönetiminin ve Yunanistan'ın eline Türkiye aleyhinde kullanılmak üzere güçlü bir propoganda silahı da vermiş ve bu silah Rumlar ve Yunanistan tarafından, dünya platformlarında Türkiye'yi yıpratmak için bol bol kullanılmıştır.

Eğer, görüşmeler yoluyla Kıbrıs meselesinde olumlu bir sonuca ulaşılabilirse, Yunanistan ve Rum yönetimi Kıbrıs gibi "yararlı bir silahtan" yoksun kalacaktır.

Türkiye ise, sorunun çözümünde iyi niyetli ve yapıcı bir tutum göstermenin verdiği rahatlık içinde gerek Ege konusunda sesini daha etkin bir biçimde dünyaya duyurabilecek, gerekse uluslararası platformlarda sürekli olarak önüne sürülen "Kıbrıs konusunu" sona erdirmiş olacaktır.

Fakat, Türk tarafının sorunun çözümünde gösterdiği tüm çabalara rağmen, görüşmelerde Kıbrıs Rum yönetimi ile bir "ortaklık anlaşması" sağlanamaması durumunda, KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürmesi ikinci bir seçenek olarak görülmelidir.

Kuzey Kıbrıs'taki yasal ve demokratik düzen, halk iradesine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Halk iradesi ve demokratik kurumlar ise, kuzeydeki istikrar ve düzenin yaratıcısı ve koruyucusudur.

KKTC, uluslararası alanda tanınmasa da bir devlettir ve devlet olmanın tüm özelliklerini taşımaktadır. Bir halkı, belli bir toprağı, bir hükümeti var olup, Rum hakimiyetinden çıkmış, Cumhuriyet biçiminde egemen siyasi bir otoriteye sahiptir. O halde KKTC milletlerarası hukuka göre bir devlettir.

Milletlerarası hukuka göre, bir devletin hukuken var olması ile bu devletin mevcut diğer devletler ile ilişkiler kurması farklı kavramlardır.

Bugün de bazı devletler tarafından tanınan, diğer devletler tarafından tanınmayan devletler vardır. "Tanınmama" sözü edilen bu devletlerin, yani kısmen tanınan devletlerin milletlerarası hukuk bakımından varolmasını engellememiştir.

Uygulamada bir toplumu devlet olarak tanıma, eski devletlerin ferdi takdirine göre ferden yapılır. Türkiye'de, KKTC'nin devletlik niteliğini milletlerarası hukukun belirttiği şartları gözden geçirerek kendi takdirine göre tanımıştır. Türkiye'nin bu yoldaki kararı milletlerarası hukuka tamamen uygundur.

KKTC bağımsızlık ilân ederek, siyasi açıdan da keyfi bir karar değil, belli ölçülere dayanan gerekçeleri haklı bir karar almıştır.

KKTC, milletlerarası hukukun şart koştuğu halk, toprak ve hükümete sahip olduğu halde, bu devleti tanımayan hükümetler, hukuki ilkelere göre değil, keyfi kararlarla hareket etmektedir.

Türkiye KKTC'ni tanıdığına göre, dünyada başka hiç bir devlet tanımasa bile, KKTC yaşayacaktır. Zira bir devleti tanıyan tek bir devlet bile olsa, o devlet varolduğu sürece tanıdığı devlet de varolur. Bu nedenle siyasi tanımanın eksikliği o kadar da çok önemli bir faktör değildir.

Kaldı ki, meselenin çözümünde, zaman süreci içerisinde Rum tarafının isteksizliğinin ve samimiyetsizliğinin dünya kamuoyunca tesbiti halinde, KKTC'ni tanıyan ülkelerin sayısında artma söz konusu olabilir.

KKTC'ni tanıyacak ülkelerin sayısı ve niteliği, adada uzlaşma sürecini de aynı oranda etkileyecek, bu sayı arttıkça ve buna önemli bazı devletler de katıldıkça anlaşma ve kalıcı bir çözüme ulaşma hızlanacaktır.

İşte bu görüşleri tüm ilgili devletlere, dünya kamuoyuna anlatabilmek ve "tanınma" istemek için daha ciddi ve yoğun faaliyetlere, Türkiye ile işbirliği içerisinde zaman kaybetmeden girişilmelidir.

KKTC bu doğrultuda "ulusal bir politika" saptamalı ve bunu gerekçeleriyle dünyaya duyurma seferberliği içine girmelidir. Türk toplumu uğradığı haksızlığı dünya kamuoyuna ve Kıbrıs sorununu yanlış bilenlere anlatabilmek için yuvarlak sözler yerine belgeler ve bilimsel yöntemler kullanmak zorundadır.

Bu nedenle, KKTC, sorunlarının dünyaya bilimsel yaklaşımlarla daha iyi anlatılabilmesi için; uluslararası seminerler düzenlemek, dış ülkelerde yoğun lobi faaliyetlerine girişmek ve Rum propogandalarına karşı, uluslararası kuruluşlar nezdinde harekete geçmek kararlılığındadır.

Bugün, uluslararası konjonktürü dikkate alan KKTC'nin dünya'da 40'tan fazla ülke ile çeşitli ilişkileri vardır. Şu dönemde KKTC, resmen tanınma isteminden ziyade, ilişkide bulunduğu ülkelere "adil ve eşit muamele" beklemektedir.

Uzlaşma yönünde en uyumlu tavrı sergilemiş olan KKTC, Rumların uzlaşmaz tutumlarını sürdürmeleri halinde, bundan sonra dünya ülkelerinden, Rum ambargolarına ve uluslararası

alanlarda KKTC'ne uygulanan tüm kısıtlamaların kaldırılması yolunda harekete geçilmesini haklı olarak bekleyecektir.

Nitekim, uluslararası alanlarda uygulanan ambargolar nedeniyle KKTC, ekonomik yönden Rum kesimine kıyasla çok güç durumda kalmıştır. Rumların gayrisafi milli hasılası Türkle-rinkinin on mislidir. KKTC'ne dörtte üçü Türkiye'den olmak üzere 100bin turist geliyorsa, Rum kesimine çoğu Avrupa ve Amerika'dan olmak üzere 600 bin turist gelmektedir. Çünkü di-ğer konularda uygulanan ambargolar gibi turizm alanında da KKTC birçok zorluklarla karşı karşıya bırakılmak suretiyle baltalanmaktadır. Ayrıca KKTC aleyhine yapılan Rum propogan-daları da turizm gelirlerinin çok düşmesine neden olmaktadır. Rumlar KKTC'ne yönelik her türlü turizm faaliyetlerini dur-durmak için akla hayale gelmeyecek ve de çirkin yöntemlere başvurmışlardır.

KKTC'de, ekonomik değerlerle, doğal ve kültürel değ-erler arasında etkin bir mübadele şekli olan turizm, özellikle hızlı ve istikrarlı bir ekonomik gelişmenin gerektirdiği dö-viz girdilerinin sağlanmasında hayati bir önem taşımaktadır. Turizm potansiyeline sahip her ülkede olduğu gibi KKTC de, turizmin genel ekonomi ve ekonomik gelişme yönündeki itici gücünün bilinci içindedir. Bu bilinç hükümet programlarında ve devlet planlama örgütünün planlarında ifade bulmaktadır.

Halen KKTC'de turist hareketi arzu edilen düzeyde ol-mamasına rağmen, turizm sektörünün KKTC ekonomisinde direkt veya dolaylı olarak büyük bir katkısı olduğu da görölmekte-dir.

KKTC'nin, turizm gelirlerini artırabilmesi için rek-lâm, propoganda, tanıtma ve pazarlamaya yönelmesi büyük para-sal güç istemektedir. KKTC'nin ekonomik bünyesi henüz bu pa-rasal güce sahip bulunmamaktadır. Öte yandan Rumların siyasal amaçlarla uyguladığı ekonomik ambargo ve ulaşımı engelleme po-litikası Kuzey Kıbrıs'ın turizm sorunlarını hızla çözümleme-sine engel olmaktadır. Ancak Kıbrıs Türk toplumu, tüm bu güç-lüklere karşı direnmek, savaşmak, başarı yolları aramak ve kazanmak zorundadır.

KKTC iktisadi kalkınmanın henüz başlarındadır. Bağımsızlık ilânından günümüze gelinceye kadar geçen zaman süreci içerisinde bu durum hızlı biçimde değiştirilememiştir. Bu durumu yaratan nedenler arasında ekonomi politikasındaki aksaklıkların ve dünya konjonktüründeki olumsuz etkilerin varlığı inkâr edilememektedir. Ancak çok açık bir biçimde görülmektedir ki, ekonomik gelişmeyi engelleyen husus, ülke üzerine konmak istenen "ekonomik ambargo"dur.

Bilindiği gibi, bu ambargo girişimlerinin amacı, ekonomik sarsıntının yaratacağı dağınıklıktan yararlanarak, siyasal yararlar sağlamaktır. Ancak Kıbrıs'ta girişilen ve gerçekleştirilen ambargoların, bu amacı sağlamakta başarısız kaldığı, bilakis barışı engellediği görülmektedir.

Kıbrıs'ta barışın bir an önce gerçekleştirilmesinden yana görünen ülkelerin daha gerçekçi davranıp, bu durumu gözden uzak tutmadan politikalarını değiştirmeleri gerekmektedir.

Kıbrıs sorununu ekonomik ambargo ile çözmek imkansızdır. Türkiye'yi veya KKTC'ni haklı olduğu bir davada haksız bir çözüm etrafında anlaşılmaya zorlamak olumlu bir sonuç veremeyecektir. Zira Türk toplumu çok daha güç koşullar altında, çok daha çetin mücadeleler yapmaya alışmıştır.

KKTC'ne ekonomik ambargo uygulayan devletlerin ve uluslararası kuruluşların yanında yer alan AET ülkeleri de Kıbrıs Türk toplumuna olumsuz yaklaşmaktadır.

AET ile Kıbrıs arasında 1972 yılında akdedilen ve 1973'te yürürlüğe giren Ortaklık Anlaşması'nın beşinci maddesi, "Kıbrıslı yurttaşlar veya Kıbrıs'taki şirketler arasında herhangi bir şekilde ayırma yol açılmamasını" emrettiği halde, KKTC'ne karşı her türlü ayrımın gözetilmesine AET organları göz yummaktadır.

Kıbrıs'ta uzun yıllar devam eden siyasal ve ekonomik baskıların etkisiyle Türk toplumu güçsüz kalmıştır. 1974'ten bu yana aşılın büyük mesafeye rağmen, Güney'de fert başına düşen gelir Kuzey'dekinden çok fazladır. Bu gelir farkını daha

da arttıracak her yeni adım, Kıbrıs'ın bütünleşmesini biraz daha güçleştirecektir.

Kıbrıs Türklerinin dünya ülkeleri ile olan ilişkilerinde önemli olan bir başka nokta da, Türk toplumunun varlığını koruma mücalesi, çektikleri ıstıraplar ve maruz kaldıkları şiddet eylemleri ayrıntılarıyla, belgeleriyle ikna edici bir şekilde anlatılamamış olmasıdır. Ancak, şunu da ifade etmek gerekir ki, Türklerin sorunları üzerine eğilmekle görevli olan yabancılardan bir kısmı, yeterli bilgiye sahip olmadan, iyice araştırmadan sadece karşı tarafı dinleyerek meselelerin üzerine eğildikleri de görülmektedir. Yalnız son zamanlarda yürütülen yoğun faaliyetler ve konferanslar neticesinde, karar vermek mevkiinde olan yabancılardan bir kısmının, Kıbrıs Türklerini de dinledikten sonra karar vermek ihtiyacını duymaya başladıkları görülmektedir. Ayrıca bazı devletlerin yayın organlarında, örneğin BBC'de Mart 1989'da yapılan bir yayında Kıbrıs sorununun çözümsüzlüğünün nedeninin Rumlar olduğu, 1974 Barış Harekâtının haklı gerekçelerle yapıldığı ve Kıbrıs Türkünün haklılığı vurgulanmıştır.

Kıbrıs sorununun çözümünü isteyen devlet ve uluslararası kuruluşların, soruna tek yanlı olarak, Rumların gözüyle bakmayıp olayları ve nedenlerini objektif bir biçimde ele almaları ve Türklerin anayasal haklarını gaspeden Rumları Kıbrıs'ın tek ve meşru temsilcisi olarak görmekten vazgeçmeleri gerekmektedir.

KKTC'nin ekonomik yönden güçlenmesi sorunun çözümüne yardımcı olacak çok önemli bir unsurdur.

Bu nedenle, KKTC, Anavatan Türkiye ile birlikte daha yakın birlişbirliği ile Orta Doğu'ya açılmak, mümkün olan her kapıdan girip tüm imkânlarını zorlamak, siyasal, ekonomik, kültürel ilişkilerini geliştirmek yollarını arayıp bulmak zorundadır.

KKTC 1975 yılından beri İslâm Ülkeleri Konferansı'nın müşahit statüsü ile de olsa, üyesi bulunmakta ve toplantılarına katılmaktadır. Kıbrıs Türk Ticaret Odası ise İslâm Ülke-

leri Ticaret Odaları Birliği'ne tam üye olup Birliğin Yönetim kurulu'nun faal üyesidir. KKTC, İslâm Ülkeleriyle olan bu bağlarını pekiştirip, siyasal temaslar yanında, ekonomik denge de kurmaya çalışmalı ve bu ülkelerle ticari ilişkilerini azami derecede arttırmalıdır. İhracat yaparken, mümkün olan hallerde mal ithaline de önem vermeli, vergi ayarlamaları ile Orta Doğu yatırımlarını KKTC'ne çekmek için uygun ekonomik koşullar yaratılmalıdır.

Orta Doğu Ülkeleri ile ticari ilişkilerinin geliştirilmesini teşvik için KKTC'nin birkaç yıl için bu ülkelere yapılacak ihracatta özel bir prim uygulaması da düşünülebilir. Bu ülkelere siyasi heyetlerin yanında, iş adamı ağırlıklı iyiniyet heyetleri gönderilmeli, sergiler ve Ticaret Merkezleri açılmalıdır.

Türk toplumunun iktisadi bakımdan kuvvetlendirilebilmesi için tedbirlerin alınması, planlı kalkınma programları hazırlanarak yatırımların yapılması ve böylece Kıbrıslı Türklerin tüketici durumdan kurtarılması KKTC'nin "Ana Politikası" olmalıdır.

Kuzey Kıbrıs'ta gelişigüzel gelişen ticaret sektörünün ise gerçek ve ciddi bir ekonomik faaliyet alanına dönüşmesi için, serbest bölge-serbest liman projesi de üzerinde düşünülmesi gereken bir tasarıdır. Ekonomik ambargoyu kıracak ve ihracat potansiyelini hızla genişletecek serbest bölge-serbest liman uygulaması ülkenin kendi kendine yeterliliğini arttıracak önemli bir çare olarak görülmektedir.

Kıbrıs'ta siyasi çözüm ve Türk toplumunun gerçek güvenliğinin sağlanması ancak KKTC'nin ekonomik açıdan güçlenmesi ve Rumların refah düzeyine yaklaşmasıyla mümkündür. Aradaki ekonomik farklılık bugünkü gibi büyük olduğu sürece, dünyanın en iyi anayasasını yapsak, en ileri silah tekniğini de getirsek Rumlar ekonomik güçleriyle Türk toplumunu sürekli tehdit edeceklerdir. Bu nedenle, iki toplum arasında ekonomik bir denge kurulmadıkça siyasi bir çözümden söz etmek zordur.

Kıbrıs sorunun çözümünde gözden uzak tutulmaması gereken bir başka önemli nokta da, Türk toplumunun sorunu sadece Batılı çerçeveye güvenerek çözmeye çalışmak yerine, evrensel bir çerçevede ele almak suretiyle sonuca ulaşmaktır.

Özellikle Müslüman Türk topluluğun, Hristiyan çoğunluğa karşı korunması endişesinden doğan iki kesimli ve eşitlikçi anayasa formülleri Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin büyük bölümüne kolayca anlatılabilecek formüllerdir. Yine Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne karşı "ezilmiş küçük toplum" görüntüsü veren Kıbrıs Rum yönetimi, geçmişte sayıca daha küçük Müslüman topluluğu, "Akritas Planı" ile yoketmeye kalkışma sorumluluğunun kompleksi altındadır ve bunun özellikle İslâm Dünyası önünde, vurgulanması olasılığından son derece rahatsızdır.

Kıbrıs'ta Rum yönetimine göre taraflar arasında barışın sağlanmasına en önemli engellerden biri de adadaki Türk Silahlı Kuvvetlerinin varlığıdır.

Oysa Kıbrıs Türk toplumu şimdiye kadar en etkili bir şekilde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından korunabilmiştir. Geçmişteki olaylar gözönüne alınırsa, Kıbrıs Rumları Türk askerinden çekinmektedir. Bu çekinme çok faydalı bir "caydırma rolü" oynamaktadır. Kıbrıs Türklerinin bu caydırıcılığı kendi elleri ile ortadan kaldırılması ve güvenliğini tehlikeye atması mümkün değildir.

Kıbrıs Rum yönetimi, adada kalıcı ve nihai bir çözüm istiyorsa, bunu gerçekten istediğini kanıtlamalıdır. Bu ise, "göstermelik" görüşmelerle değil, "gerçek diyalogla" çözülebilecek bir sorundur.

S O N U Ç

Kıbrıs sorunu, 1878 yılında İngilizlerin Osmanlı Devleti'nden adayı devralmasıyla başlamış ve tarihsel süreç içerisinde günümüze dek sürmüş olan, siyasal, jeopolitik ve aynı zamanda hukuksal bir sorundur.

"Kıbrıs Adası", Türkiye kıyılarından 40 mil uzaklıkta olup, jeopolitik yapısı bakımından Anadolu'nun doğal uzantısıdır. Bu son derece somut ve nesnel verinin Türkiye açısından da büyük önemi vardır. Zira ada, Asya, Afrika, Avrupa girişlerine egemen konumdadır.

Kıbrıs jeopolitik öneminin yanı sıra stratejik bakımdan da bir çok ülkenin ilgi odağını oluşturmaktadır.

Kıbrıs sorunu, özellikle Türkiye'nin ve KKTC'nin güvenliğini ilgilendiren ve doğrudan doğruya Yunanistan'ın yayılmacı amaçlarından kaynaklanan bir sorun olduğu halde, hemen hemen bütün Türk hükümetleri haklı ulusal çıkarlarımızı ikinci plana atan bir yaklaşım içerisinde olmuşlardır.

Kıbrıs Türkleri adada, uzun yıllar "Etniki Eteriya"nın "Büyük Yunanistan" hayali ile zehirlediği Rum ve Yunan beyinleri karşısında, varlıklarını koruma mücadelesi vermiştir.

Yunan istiklâli ile başlayıp Makedonya, Batı Trakya ve hemen hemen bütün Ege adalarını silip süpüren "Etniki Eteriya"nın temsil ettiği "Megalo İdea" fırtınası binbir hile vahşet ve entrikalarla, Kıbrıs adasının hellenleştirilmesi yolunda uzun yıllar adım adım çalışmalar yapmıştır.

Türkiye'de politik çatışmaların arttığı, hükümetlerin parti kavgaları ile zayıfladığı devirlerde bu ihtiras dalgası daha da şahlanmıştır.

Kıbrıs Türk ve Rum toplumları asırlarca yanyana yaşamışlar ve 1960 yılında ortak bir "Kıbrıs Cumhuriyeti" kurmuşlardır. Bu Cumhuriyet, Rumların, Türk toplumunun anayasal haklarını gaspederek, onları Kıbrıs içinde bir "azınlık" statüsüne indirgemeleri, politik ve fiili baskılarla adayı terke zorlamaları ve katliam hareketlerine girişmeleri neticesinde "Türk Barış Hareketi" ile yıkılmıştır.

Türkiye'nin "garantör devlet" sıfatıyla, Türk toplumunun varlığını ve yasal haklarını korumak amacıyla 20 Temmuz 1974'de yapmış olduğu "Kıbrıs Barış Harekâtı", 29 Temmuz 1974 ve 5735 sayılı Avrupa Konseyi'nin kararı ile de tescil edilmiştir.

Bu kararda;

"a) Kıbrıs'taki 15 Temmuz Nicos Sampson darbesini Yunanlı subaplar yapmıştır. Bu darbe mahkum edilmesi gereken bir harekettir.

b) Diplomatik teşebbüslerin maalesef sonuç vermeyişi, Türkiye'yi 1960 tarihli Garanti antlaşması'nın 4.maddesinden doğan müdahale hakkını kullanmaya sevketmiştir" denilmektedir.

Türkiye'nin "garantör devlet" sıfatıyla Kıbrıs'ı istilâ değil, haklı müdahaleler yaptığını vurgulayan bu karar, hem Siyasi Komisyonda, hem de acele hallerde Genel Kurul adına karar veren Daimi Komisyon'da oybirliği ile kabul edilmiştir.

Türkiye'nin Kıbrıs'a yapmış olduğu 1.ci Harekât meşru olarak görüldüğü halde daha sonra yapılan 2.ci Harekât "işgalci devlet" olarak dünya kamuoyunda tepki ile karşılanmıştır.

Oysa "Kıbrıs Barış Harekâtının yapıldığı dönemde Başbakan olan Bülent Ecevit bu suçlamalar şöyle yanıtlamıştır.

"Amaç işgal olsaydı, harekâtı 2 saat uzatmakla Larnaka'yı, 2 gün daha uzatmakla da Kıbrıs'ın tümünü alırdık, çünkü karşı tarafta direnecek güç kalmamıştı" diyerek Türk toplumunun 15 yıldan beri sabırla bir anlaşmayı beklediğini, ancak Rumların Denktaş'ın sunduğu tüm önerileri reddederek, bir uzlaşmaya yanaşmadıklarını gözlemlediğini belirtmiştir(149).

Nitekim, 2.Barış Harekâtının "sınırlı bir düzeyde tutulmuş olması", o devrin başbakanının açıklamasını teyit etmekte ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'ta bir "yayıma politikası" amaçlamadığını ortaya koymaktadır.

Kıbrıs'ta meşru hükümet olan Rum yönetimini tanıyan ülke ve uluslararası kuruluşlar, adada yalnız Rum toplumunun değil, Türk toplumunun da yaşadığını artık görmelidir. Kıbrıs'ta Rumlar kadar Türklerin de kendi kaderini serbestçe tayin etme (Self-Determination) ve dilediği yönetimi benimsemiş özgürlüğü vardır. Üstelik bu hak, milletlere, Birleşmiş Milletler anayasası'nın en önde yer verdiği bir amaçtır.

"Self-Determination" hakkı bazı ülkelere göre sadece Rumlar için mevcuttur. Oysa adadaki Türklerin de "Self-determination" hakkı varolup, Türk tezi "Self-Determination"u hukuki ve siyasi koşulları da gözönüne almak suretiyle ele almaya dayanmaktadır.

Adada iki ayrı millet parçası vardır. Birbirlerinden her bakımdan ayrı olduklarını ilân eden, birarada yaşamalarının imkansızlığını dile getiren halklardan Türkler ve Rumları birini ötekinin çoğunluk kararına boyun eğmeye mecbur tutmak, gerçek Self-Determination ilkesini inkâra götürür.

Kaldı ki, iki toplum asırlardan beri Kıbrıs'ta yaşadıkları halde bir "Kıbrıs Milleti" ve "Kıbrıslılık" ruhu ve doğmuş ne de yaratılmak istenmiştir. Bu iki toplum arasında din, dil, kültür, milliyet ayrılığına ek olarak siyasi görüş ve ideal ayrılığı da mevcuttur. Kıbrıs'ta varolan iki toplumun yüzyıllara rağmen kaynaşmamalarında Rum Ortodoks Kilisesi'nin katı ve bağnaz tutumlarının da büyük rolü olmuştur.

(149) Bülent Ecevit, Milliyet Gazetesi, Lefkoşe, 21.1.1988.

Kıbrıs Rum toplumu, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1974 yılına kadar geçen zaman süreci içerisinde, devletin ortağı olan Türkleri, bir Rum devleti uygulamasıyla "azınlık" durumuna düşürmüştür. Rumlar meseleye bugün dahi bir "azınlık-çoğunluk" sorunu olarak bakmakta ve toplumlararası görüşmeler yolu ile bu açıdan bir çözüm elde etmeye çalışmaktadırlar.

Oysa Türk toplumu, Kıbrıs'ın bağımsızlığını sağlayan iki toplumdan biri olarak, hukuki ve politik açıdan hiçbir zaman bir azınlık toplumu olmamış ve böyle bir uygulamayı da kabul etmemiştir. Türk halkı, kendi toprağında azınlık durumuna düşürülerek yaşamamanın ne demek olduğunu, ıstırapları ile katliamları ile bizzat yaşayarak öğrenmiştir.

İşte bu koşullar altında, Kıbrıs Türk toplumu, kendilerini azınlık statüsüne indirgeyecek bir çözümü kabul etmelerinin mümkün olmadığını, toplumlararası görüşmelerde ortaya açıkça koymuştur.

Rum yönetimince, Kıbrıs'ta "eşit statüde" iki toplumun varlığının, tarihsel gelişimden, jeopolitik gerçeklerden ve siyasal nedenlerden dolayı "Enosis'in" gerçekleşmesinin artık hayal olduğunun, kabul edilmesi gerekmektedir.

Kıbrıs Rum yönetimi, Türkiye'nin KKTC üzerindeki desteği devam ettiği sürece Kıbrıs'ın tamamı üzerinde hak iddia edemeyeceğinin bilincindedir. Bu nedenle toplumlararası görüşmelerde nihai bir çözüme ulaşmak için "Türk askerlerinin Kıbrıs'tan çekilmesi" şartını ileri sürerek, Kıbrıs Türklerinin "güvencesini" ortadan kaldırmak istemektedir.

Kıbrıs Rum yönetimi, herhangi bir alternatif ortaya koymadan "Türk askerlerinin Kıbrıs'tan çekilmesini" Kıbrıs görüşmelerinin gündeminde kilit sorun olarak tutarken, Yunanistan da Türkiye ile aralarında oluşan "Davos" yumuşama politikasıyla beklentilerinin "Kıbrıs sorununda taviz" olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Nitekim, Yunan Başbakanı Papandreu'nun Kıbrıs'ta sağlanacak gelişmelerin Türk-Yunan ilişkilerini etkileyeceği,

Türkiye'nin önünde "iyi niyet" göstergesi olarak "Kıbrıs'tan asker çekmek" gibi fırsatları bulunduğu şeklindeki açıklamaları da "Yunanistan'ın Davos süreciyle ulaşmak isteği noktası" işaret etmektedir.

Kıbrıs sorunu, yalnızca Yunanistan ile olan ilişkilerimizde değil, birçok ülke ve uluslararası kuruluşlarla olan münasebetlerimizde Türkiye'nin önüne "ön koşul" olarak sürülmektedir. Önce Amerikan Kongresi, sonra Avrupa Parlamentosu ve daha sonra, başka uluslararası kuruluş ve devletler Türkiye'nin karşısına hep "Kıbrıs"ı çıkarmaktadırlar.

Kıbrıs sorunu, bugüne kadar Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri ile olan bütün ilişkilerde Türkiye'nin karşısına önemli bir engel olarak çıkarılmış olmasına rağmen, sorunun çözümünün sadece Türkiye'nin ve KKTC'nin çabaları ile gerçekleştirilemeyeceği, en azından, Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rum yönetiminin de çözüm için gerçekten istekli ve iyi niyetli olmasının gerektiğinin dünya ülkelerince bilinmesinde yarar vardır.

Niçin "Kıbrıs" sürekli öne sürülmektedir? Bu sorunun yanıtını, Türkiye'nin ve KKTC'nin Kıbrıs'taki kozlarının çok güçlü oluşunda aramak gerekmektedir. Bütün bu güçlü kozlara rağmen, KKTC yine de Rum yönetimini ortak bir çözüme ikna edememiştir. Zira Rum tarafının, Türk tarafı ile uzlaşmaya niyeti yoktur. Toplumlararası görüşmeleri ise, "görüşmelerden kaçan taraf imajını vermemek" için sürdürmekte olup, böylece hem dünya kamuoyunu yanıltmakta, hem de Türkiye'yi çeşitli uluslararası platformlarda zor duruma sokmaktadır.

Oysa Rum yönetiminin, Türk tarafıyla ortak bir çözüme yanaşmaması durumunda KKTC'nin varlığını sürdüreceği ve bu fiili durumun Kıbrıs Türkleri açısından da bir sakınca teşkil etmeyeceği gerçeğini gözden uzak tutmaması gerekmektedir.

Kıbrıs Rum yönetiminin Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin tavrı ne olursa olsun, KKTC olgusu vardır ve hiç bir çözüm bu olgu gözardı edilerek gerçekleşemez. Üstelik aynı olgu, Türkiye ve KKTC'nin telaşa kapılmasını, sorunun çözümsüz

kalma endişesiyle olur olmaz ödünler vermesini önleyecek bir güven kaynağıdır.

Bugüne kadar Kıbrıs sorununda kalıcı ve nihai bir çözüme ulaşılamamışsa, bunda Rumları cesaretlendiren ve tutumlarıyla yakın destek veren Batılı ülkelerin de rolü büyük olmuştur.

Nitekim, devletlerin ve uluslararası kuruluşların, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yapmış oldukları mali yardımlardan günümüze kadar sadece Rum yönetimi yararlanmış, KKTC ise, yıllarca uygulanan ekonomik ve siyasi ambargolar nedeniyle çok zor koşullarda varlığını sürdürme mücadelesi vermiştir. Fakat Türk toplumu herşeye rağmen özgürlüğünü korumuş ve dünya ülkelerine, hangi tür baskı yöntemlerine başvurulursa vurulsun, pes edilmeyeceğini ve izledikleri yolun geri dönüşünün olmadığını verdikleri mücadele ile bir kere daha kanıtlamıştır.

Kaldı ki, KKTC'nin bağımsız ilânına, Rum yönetiminin yıllarca Türk toplumuna karşı izlediği yanlış politika neden olmuştur. Kıbrıs Türklerini bu yöne sevkeden nedenler artık bilinmektedir. Kıbrıs Rum yönetiminin hatası, Kıbrıs'taki Türk halkının duygularını, Kıbrıs Türk yöneticilerinin uyarılarını dikkate almamalarıdır.

Rum yönetimi halâ gerçekleri görmemekte ısrar eder, görüşmelerden kaçır ve dünya kamuoyunu KKTC'ne ve Türkiye'ye karşı seferber etmeye devam ederse, adada kurulmasına çalışılan federal devlette hayal olacaktır.

Türk toplumu Kıbrıs'ta, iki federe devletten oluşacak bir federal devleti istemektedir ama bu gerçekleştirilemediği takdirde, KKTC "geçicilikten", "kalıcılığa" dönüşecektir.

Adada bir "fiili durum" vardır ve bu fiili durumun tarafların anlaşması olmadan ortadan kalkması mümkün değildir.

Türk ve Rum toplumları ortak bir federal devlet çatısı altında birleşemedikleri takdirde, şimdi olduğu gibi, adada yanyana yaşayan iki devlet olarak, sulh ve sükun içinde, iyi komşuluk ilişkileri tesis ederek varlıklarını sürdürmeleri

de geçerli bir seçenek olarak görülebilir.

Kıbrıs'ta akıl, mantık ve ahlâk kurallarının kaynaştığı bir dostluk ve huzur havası gerçekleştirilebilirse, bu sonuçla, art düşüncelerin ve gizli menfaatlerin körüklediği tehditler yenilenme ve devam imkânı bulamayacak, milli itilafların sona ereceği görülecektir.

Oysa Rumlar, itilâfların son bulmasını hiç bir zaman istememişler, Kıbrıs sorununun çözümsüz kalmasını kendi çıkarlarına daha uygun bulmuşlardır. Halbuki, "Dünyanın yasal olarak tanıdığı Kıbrıs Cumhuriyeti varlığını sürdürecektir" düşüncesinden yola çıkmak tehlikeli bir politikadır. Kıbrıs'ta Rumların hesaplayamadığı, hiç beklenmeyen gelişmeler olabilir. Bugünkü durumun statüko'nun sonsuza dek süreceğini düşünmek, Rumları büyük yanılgıya düşürmüştür. Milletlerarası yaşam durgun değil hareketlidir. Özellikle Kıbrıs'ın stratejik konumu nedeniyle, büyük devletler, ekonomik ve siyasi çıkarlar mücadele içindedir. Bu nedenle, Rumların yarının ne getireceğini bugünden görmelerine imkân yoktur.

KKTC'nin, bugün dünya ülkeleri tarafından tanınmaması, yarında tanınmayacak anlamına gelmemektedir.

Kıbrıs Türk toplumu, "iki kesimliliğin" adaya barış ve huzur getirdiğinin ve bu durumun korunması gerektiğinin bilincindedir. 1963-1974 döneminin kanlı olaylarına, baskı ve zulmüne, toplumlararası çatışma ve göçlere fırsat verecek bir düzenin bu ülkede yeniden kurulmasına bütün gücüyle karşı koymak KKTC'nin ulusal bir politikası olmuştur. Bu ulusal politika içerisinde "iki kesimlilik", "iki halkın eşit siyasi statüsü" ve "Türkiye'nin etkin güvencesi" de kayıtsız şartsız yer almaktadır. Türk toplumu, geleceğinin teminatı olan bu şartlardan hiç bir çözüm için vazgeçmeyecektir.

Rum yönetiminin aynı uzlaşmaz tutumuyla toplumlararası görüşmelere "göstermelik" olarak devam etmesi halinde, KKTC, etkin bir şekilde, dünya çapında bir "tanınma" seferberliğine başlaması gerekmektedir.

Bugün Kıbrıs Türk Toplumu, birlik ve beraberlik içinde

fertler ve hizipler arasındaki anlaşmazlıkları "milli ideal" uğrunda bir tarafa bırakarak, KKTC'nin ekonomik, sosyal ve politik gelişmelerini sağlayacak çalışmaları hızlandırması gerekmektedir.

Zira, KKTC ekonomik yönden güçlenmeden, yani Rumların ekonomik üstünlüğü altında ezilme tehlikesinden sıyrılmadan, Kıbrıs sorununun çözümlenmesi beklenemez.

Ayrıca, iki toplum arasında yaratılmakta olan siyasal ve ekonomik farklılaşma da, Kıbrıs sorununa barışçı bir çözüm bulma olanaklarını zayıflatmaktadır.

KKTC, büyük zorluklara rağmen, ekonomik kalkınmasını gerçekleştirebilir ve bu yolda tüm güçlükleri yenebilirse, siyasal ve hukuksal açıdan da "tanınması" kolaylaşacak ve bu gelişmeler barışa giden yolu kısaltacaktır.

KAYNAKLAR

I. KİTAPLAR

- Adams, T.W. and Cottrell, J. Alvin: "Cyprus between East and West", John Hopkins Press, Baltimore, 1968.
- Alasya, H. Fikret: "Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri", Ankara, 1964.
- Armaoğlu, Fahir: "Kıbrıs Meselesi (1954-1959)", İstanbul, 1963.
- Aysan, Emin: "Kıbrıs Seferi (1570-1571)", Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III.C, K.Eki, Ankara, 1971.
- Birand, M. Ali: "30 Sıcak Gün", Milliyet Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1975.
- Birand, M. Ali: "Diyet", 1. Baskı, İstanbul, 1979.
- Burge, M. Frederich: "Cyprus", American University (Washington D.C.) Foreign Area Studies, U.S. Govt. Print of., 1980.
- Chatham House Memoranda: "Cyprus The Dispute and The Settlement", Reprint Information Department R.IIA., 1964.
- Demiray, Tahsin: "Tarihin Işığı Altında Kıbrıs", Ankara, 1958.
- Denktaş, Rauf: "The Cyprus Triangle", London, 1982.
- Denktaş, Rauf: "Seçenekler ve Kıbrıs Türkleri", KKTC Enformasyon Dairesi Yayını, Lefkoşe, 1986.
- Denktaş, Rauf: "Saadet Sırları", Bozkurt Basımevi, Lefkoşe, 1973.
- Ecevit, Bülent: "The Cyprus Question", Nicosia, 1984.
- Emerson, Robert: "Self-Determination", American Journal of International Law, Vol.65, 1971.

- Erim,Nihat: "Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri", C.I., Ankara, 1953.
- Erim,Nihat: "Bildiğim Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs", Ankara, 1973.
- Gazioğlu,Ahmet: "İngiliz İdaresinde Kıbrıs", C.I., İstanbul, 1960.
- Gunnis,Rupert: "Historic Cyprus", London, 1947.
- Gürel,Şükrü: "Kıbrıs Tarihi (1878-1960)", Kaynak Yayınları, 1984.
- Güvenç,Nazım: "Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye", Çağdaş Politika Yayınları, İstanbul, 1983.
- Hill,George: "A History of Cyprus", C.IV., London, 1952.
- İnalcık,Halil: "Kıbrıs'ta Türk idaresi Altında Nüfus", Kıbrıs ve Türkler, Ankara, 1964.
- Kaynak,Faiz: "Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?", İstanbul, 1968.
- Kitsikis,Dimitri: "Yunan Propogandası", Kaynak Kitaplar, 1974.
- Kuran,Ercüment: "Kıbrıs İdaresinin İngiltere'ye Terki", Ankara, 1964,
- Kurat,Yuluğ Tekin: "Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği", Ankara, 1968.
- Kürşat.F., Altan,H.Mustafa, Egeli Sabahatin: "Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi", Kutsun Yayınevi, İstanbul, 1978.
- Kürşat,Cengiz: "Tarih Boyunca Kıbrıs'ta Enosis Mücadeleleri ve Makarios'lar", İstanbul, 1971.
- _____ : "Kıbrıs Konusunda Osmanlı-İngiliz İlişkileri", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,C.I., Sayı 3, İstanbul, 1967.
- Kyriakides,Stanley: "Cyprus: Constitutionalism and Crisis Government", University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1968.
- Laipson,Ellen,B.: "Cyprus: Turkish Cypriot 'State hood' and Prospects for Settlement", U.S.Government Printing Office, 1984.

- Manizade,Derviş: "Kıbrıs Sorununun Başı ve Sonu", Kıbrıs Bülteni, No.1974/1.
- Manizade,Derviş: "Kıbrıs Dün Bugün Yarın", Kıbrıs Türk Kültür Derneği (İstanbul Bölgesi), 1973.
- Orhonlu,Cengiz: "Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi", Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikler Kongresi, Türk Heyeti Tebliğleri, Ankara, 1971.
- Reddaway,John: "Burdenet with Cyprus", Macmillan Press, London, 1986.
- Rousseas,Stephen: "Yunan Cuntası ve CIA", Devrim Yayınevi, 1974.
- Sarıca,M., Teziç.Erdoğan, Eskiuyurt,Ö.: "Kıbrıs Sorunu", İ.Ü. H.F., Yayınları, İstanbul, 1975.
- Sertoğlu,Mithat: "1878 Osmanlı-İngiliz Antlaşmasına Dair Bazı Yeni Belgeler", VII.Tarih kongresi-Kongreye Sunulan Bildiriler, C.II., Ankara, 1973.
- Smith,Michael.Liewelyn: "Ionian Vision, Greece in Asia Minor 1919-1922", 1973.
- Smith,Michael,Liewelyn: "Anadolu Üzerindeki Göz", Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1978.
- Stephens,Robert,Henry: "Cyprus, a Place of Arms, Power Politics and Ethnic Conflict in The, Eastern Mediterranean", Nw York Preager, 1966.
- Toluner,Sevin: "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk", Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1977.
- Torun,Şükrü: "Kıbrıs'ın Politik Durumu", Gazeteciler Matbaası, İstanbul, 1956.
- Uçarol,Rıfat: "1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması", İstanbul, 1978.
- Xydis,Stephen.George: "Cyprus:reluctant republic", The Hague, Mouton, 1973.

II. MAKALELER

- Aldıkaçtı,Orhan: "Görüşmelerin Gizli Yönleriyle Kıbrıs", Hürriyet Gazetesi, 11.12.1974.
- Ancın,Osman: "Kıbrıs Pazarlık Konusu Yapılamaz", Milliyet Gazetesi, 12.6.1988.
- Balcı,Ergun: "Kıbrıs'ta Olumlu Bir Adım", Cumhuriyet Gazetesi, 3.12.1984.
- Balcı,Ergun: "Kıbrıs Taviz ve Polemik", Cumhuriyet Gazetesi, 18.12.1984.
- Birand,M.Ali: "Dünya Kıbrıs için Bizden Ne Bekliyor? Milliyet Gazetesi, 1.4.1986.
- Cemal,Hasan: "Tek Çıkar Yol", CUMhuriyet Gazetesi, 17.11.1983
- Denktaş,Rauf: "Birleşik Kıbrıs", Cumhuriyet Gazetesi, 26.10.1983.
- Denktaş,Rauf: "Kıbrıs'ta Gerçek Huzur", Kıbrıs Dün Bugün Yarın, Derviş Manizade, 1973.
- Kırca,Coşkun: "Davos'un Havası", Hürriyet Gazetesi, 28.4.1988.
- Kohen,Sami: "Bu Karar Neye Yarar?", Milliyet Gazetesi, 15.5.1983.
- Kohen,Sami: "Ve Gösteri Sürmeli...", Milliyet Gazetesi, 19.10.1988.
- Kohen,Sami: "Peçeli Hayır", Milliyet Gazetesi, 22.4.1986.
- Kohen,Sami: "Son Fırsat", Milliyet Gazetesi, 1.4.1986.
- Manisalı,Erol: "Federasyonu Unutmalı", Milliyet Gazetesi, 2.5.1988.
- Manisalı,Erol: "Atina Jest Beklememeli", Milliyet Gazetesi, 4.6.1988.
- Manisalı,Erol: "Görüşmelerin Ardındaki Gerçek", Milliyet Gazetesi, 8.9.1988.
- Manisalı,Erol: "Türkiye Taviz Vermemeli", Milliyet Gazetesi, 2.4.1988.
- Manizade,Derviş: "Kıbrıs Bağımsızlık ve Çözüm", Milliyet Gazetesi, 29.9.1975.
- Necatigil,Zaim,M.: "Kıbrıs Uyuşmazlığına Federal Bir Çözüm Şekli", Yeni Kıbrıs Dergisi, C.V., Ağustos-Eylül 1988.

- Soysal,Mümtaz: "Sevr'e Dönüş Başlayamaz", Milliyet Gazetesi, 8.6.1988.
- Soysal,Mümtaz: "İki Bağımsızlık", Milliyet Gazetesi, 15.11.1988.
- Soysal,Mümtaz: "Endişe", Milliyet Gazetesi, 22.3.1988.
- Soysal,Mümtaz: "Bahçe Gezintileri", Milliyet Gazetesi, 2.9.1988.
- Soysal,Mümtaz: "Eşitlik Bayramı", Milliyet Gazetesi, 16.9.1988.
- tokar,Metin: "Kıbrıs İşinde Bastırma Zamanı", 23.5.1986.
- Ülman,Halûk: "Yeni Zirveye Doğru", hürriyet Gazetesi, 18.1.1985.
- Ülman,Halûk: "Yeni Dönem ve Çelişkiler", Hürriyet Gazetesi, 31.3.1986.
- Ülman,Halûk: "Sakal ile Bıyık Arasında", Hürriyet Gazetesi, 2.4.1986.
- Ülman,Halûk: "KKTC'den Bakınca", Hürriyet Gazetesi, 21.2.1988.
- Ülman,Halûk: "Dünya Dönüyor", Hürriyet Gazetesi, 8.4.1988.

III. DERGİLER

- Silahlı Kuvvetler Dergisi: Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayınları, Sayı 313, Ocak. Ankara, 1988.
- Hava Kuvvetleri Dergisi: Sayı 258, Haziran, Ankara, 1976.
- Belgelerle Türk Tarihi Dergisi: Sayı 55, Nisan, İstanbul 1972
- Yeni Kıbrıs Dergisi: C.V., 1987-1988.
- Dışişleri Bakanlığı Belletenleri: 1964, Sayı 1,2,3; 1967, Sayı 30.

IV. GAZETELER

Milliyet Gazetesi Koleksiyonu: (1981-1989)
Cumhuriyet Gazetesi Koleksiyonu: (1983-1988)
Hürriyet Gazetesi Koleksiyonu: (1983-1988)
Tercüman Gazetesi Koleksiyonu: (1983-1986)
The Times: (15 Kasım 1983-1 Aralık 1983)
Suddeutsche Zeitung: (15 Kasım 1983-25 Kasım 1983).